

DOĞUMUNUN 75.
VEFATININ 15. YILINDA
MEHMET AKİF İNAN
SEMPOZYUMU

HAZIRLAYAN
HİDİR YILDIRIM

DOĞUMUNUN 75.
VEFATININ 15. YILINDA

MEHMET AKİF İNAN SEMPOZYUMU

HAZIRLAYAN
HİDİR YILDIRIM

Eğitim-Bir-Sen Yayınları : 63

Eğitim-Bir-Sen Adına Sahibi

Ali YALÇIN / Genel Başkan

Genel Yayın Yönetmeni

Şükrü KOLUKISA / Genel Başkan Yardımcısı

Yayın Kurulu

Ali Yalçın

Latif Selvi

Ramazan Çakırcı

Mithat Sevin

Şükrü Kolukisa

Hasan Yalçın Yayla

Atilla Olçum

Hazırlayan

Hıdır Yıldırım

tasarım / ertan güldibi

baskı / semih ofset 0312 341 40 75

baskı tarihi / 1. Baskı Ocak 2016

ISBN: 978-975-6153-66-6

Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi

Oğuzlar Mahallesi Av. Özdemir Özok Sokak No: 5 Balgat/ANKARA

Tel: (0312) 231 23 06 - Faks: (0312) 230 65 28

www.egitimbirsen.org.tr

e-posta: egitimbirsen@egitimbirsen.org.tr

ZAMAN

*Zaman kelebeği değip de geçer
bir nefeslik vaktin can yaprağına*

*Büyük rüyalarla geçmişse ömür
hiç yanmam ölümün her çeşidine*

*Umut bir tohumsa kefen zarında
gün olur fişkırır bir orman olur*

*Sesimi bir heykel gibi kırarak
kaybolsam göklerin dehlizlerinde*

*Bulutlar içimin parçalarıdır
Yüreğim yağmurdan haber getirir*

*Ey aklımın kalbi, artık genişle
birazdan kar örter şehrin üstünü*

Mehmet Akif İnan

SEMPOZYUM DÜZENLEME KURULU

Ahmet GÜNDOĞDU

Ahmet ÖZER

Esat TEKTAŞ

Murat BİLGİN

Ali YALÇIN

Ramazan ÇAKIRCI

Teyfik YAĞCI

Hıdır YILDIRIM

Mustafa ÖZÇELİK

DOĞUMUNUN 75. VEFATININ 15. YILINDA MEHMET AKİF İNAN SEMPOZYUMU

*“Bütün giysileri yırtsak yeridir
Yeter bize vefa elbiseleri”
Mehmet Akif İnan*

6 Ocak 2015, Salı - Şanlıurfa

AÇIŞ KONUŞMASI

Ahmet GÜNDOĞDU

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Onursal Genel Başkanı

PANEL

Mehmet Akif İnan'ın

Hayatı, Düşüncesi, Mücadelesi, Eserleri

Metin Önal MENGÜŞOĞLU

Türkçede Neo Klasik Şiirin Son Temsilcisi Mehmet Akif İnan

Duran BOZ

Medeniyet Burcunda Bir Şair: “Mehmet Akif İnan”

Üzeyir İLBAK

Hicret, Şuur ve İşar'a Adanmış Hayatıyla Ağabeyler

Çağının Eylem Bilgesi: Akif İnan

M. Atilla MARAŞ

Bir Aksiyon ve Gönül Adamı Mehmet Akif İnan'la Anılarım

9 -10 Ocak 2015, Cuma / Cumartesi - Ankara

SEMPOZYUM

I. OTURUM

Hatıralarla Mehmet Akif İnan

Mehmet DOĞAN

Akif İnan'la Yol Arkadaşlığımız

Rasim ÖZDENÖREN

Çorak Toprakta Akmadı

Hasan SEYİTHANOĞLU

Fotoğraflanemde Bir Güzel İnsan: Mehmet Akif İnan

Prof. Dr. Ramazan KAPLAN

Tamıdığım Akif İnan

Ali Haydar HAKSAL

Akif İnan, Medeniyet ve Şiir

II. OTURUM

Düşünce İnsanı Olarak Mehmet Akif İnan ve Medeniyet Tasavvuru

Prof. Dr. Bekir KARLIĞA

Medeniyet Krizi ve Akif İnan

Ercan YILDIRIM

İslâmcıların Medeniyet Görüşleri Çerçevesinde Akif İnan'da Medeniyet

Prof. Dr. Kenan ÇAĞAN

Akif İnan'da Aydın Problemi

Dr. İbrahim DEMİRCİ

Mehmet Akif İnan'ın Şiirinde Uygarlık Yansımaları

Yrd. Doç. Dr. Necmettin TÜRİNAY

Akif İnan Merkezinde "Yerli Düşünce" ve Edebiyat Dergisi

III. OTURUM

Mehmet Akif İnan'ın Sanatı, Nesri ve Şiiri

Prof. Dr. Mehmet NARLI

Akif İnan'da Kültürel ve Edebi Gelenek

Mustafa ÖZÇELİK

Mehmet Akif İnan'ın Şiiri

Arif AY

Medeniyet Bağlamında M.Akif İnan Nesri

Prof. Dr. Turan KARATAŞ

Akif İnan'ın Cumhuriyet Şiirine Bakışı

Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ

Akif İnan'ın Şiirinde Biçim ve Dil

IV. OTURUM

Kuvveden Fiile; Sendikacı Mehmet Akif İnan

Fatih UĞURLU

Memur Sendikacılığında Bir Ağabey: Mehmet Akif İnan

Prof. Dr. Şükrü KARATEPE

Mehmet Akif İnan'da Sivil Toplum ve Sendika

Şevket SEZER

Öğretmenlikten Sendikacılığa Mehmet Akif İnan

Salim USLU

Vefatının 15. Yılında Merhum Mehmet Akif İnan

NURİ PAKDİL İLE SÖYLEŞİ

Mehmet Akif İnan'a dair.

Nuri PAKDİL

Necip EVLİCE

Hıdır YILDIRIM

TAKDİM

Kurucu Genel Başkanımız Mehmet Akif İnan, çok yönlü bir şahsiyetti. 60 yıllık ömrü boyunca uğraşı alanları itibariyle tavsif edilecek olursa, şair, yazar, öğretmen, sendikacı, mütefekkir kelimeleriyle ifade edilebilecek çalışmalar içerisinde oldu. Şairliği itibariyle, has şair, iyi şair, Hicret şairi, Kudüs Şairi, Mescid-i Aksa şairi olarak tanımlanırken duruşu itibariyle, sevda adamı, dava adamı, kültür adamı, eylem adamı olarak tanımlandı. Karakterini yakından bilenler, onu kararlı, ilkeli, vakarlı, şefkatli, mücadeleci, lider, cömert, dürüst, zarif, nüktedan, karizmatik, hatırsinas, beyefendi, centilmen, merkez şahsiyet olarak ifade ettiler.

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen olarak, Mehmet Akif İnan'ın vefatının ardından gerçekleştirdiğimiz bütün anma toplantılarında, onunla ilgili düzenlediğimiz panellerde, onun adına gerçekleştirdiğimiz yarışmaların ödül törenlerinde yapılan konuşmalarda, hakkında çıkarılan dergi özel sayılarında hep yukarıda dile getirilen tavsif ve tanımlamaları açan, örnekleyen değerlendirmelerde bulunuldu, yaşanan hadiselerden çıkarımlarda bulunularak Mehmet Akif İnan'ın mütebahhir bir şahsiyet olduğu vurgulandı.

Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi olarak merhum Genel Başkanımız Mehmet Akif İnan'ın sendikal mirasını üstlendiğimiz gibi kültürel mirasını da üstlendik ve Mehmet Akif İnan'ın ardında bıraktığı kültürel mirası da işleyerek hem Eğitim-Bir-Sen teşkilatlarının ve üyelerinin hem de kültür dünyamızın istifadesine sunduk, sunmaya da devam edeceğiz. Bu cümleden olarak, Mehmet Akif İnan'ın vefatının ardından sağlığında yayımlanmış eserleri “*Hicret*”, “*Tenha Sözler*”, “*Din ve Uygarlık*” ve “*Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*” Eğitim-Bir-Sen Yayınları tarafından tekrar tekrar baskılarla Mehmet Akif İnan'ın sevenlerine ulaştırıldı. İnan'ın kitap haline getirmeyi planladığı ancak ömrü vefa göstermediği için gerçekleştiremediği, gazete ve dergilerde kalmış yazıları derlendi, “*Mirası Kuşanmak*”, “*İslam Dünyası ve Ortadoğu*”, “*Söyleşiler*”, “*Aydınlar, Batı ve Biz*”, “*Siyaset Kokan Yazılar*”, “*Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*” adlı kitaplar elde edildi, üniversiteden mezuniyet tezi, “*Cumhuriyet Sonrası Türk Şiiri*” adıyla basıldı.

2015 yılı, Mehmet Akif İnan'ın doğumunun 75. vefatının ise 15. yılı idi. 6 Ocak 2000 tarihinde vefat eden Mehmet Akif İnan'ın vefatının ardından geçen 15 yılda pek çok anma toplantısı düzenlendi ancak dört başı mamur bir Mehmet Akif İnan Sempozyumu düzenlenmedi. Mehmet Akif İnan'ın vefatından sonra 'Yedi Güzel Adam'dan ikisi; Alaeddin Özdenören 23 Haziran 2003 tarihinde, Erdem Bayazıt ise 5 Temmuz 2008 tarihinde vefat etti. 10 Kasım 2011 tarihinde ise -kimi değerlendirmelerde adı Yedi Güzel Adam'dan biri olarak da anılan- Mavera dergisi genel yayın yönetmeni Bahri Zengin vefat etti. Mehmet Akif İnan'la birlikte edebiyat ve düşünce zemininde, sendika zemininde birlikte bir mücadeleyi kuşananlar 70'li, 80'li yaşlarını sürmeye başladılar. Eğitim-Bir-Sen olarak, Mehmet Akif İnan'ı bilenler, tanıyanlar, onunla dostluk-arkadaşlık ilişkisi içerisinde bulunanlar bu dünyadan çekilmeden, onların da katılacağı "Doğumunun 75. Vefatının 15. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu" düzenleme kararı aldık. Sempozyum programı çerçevesinde ilk program olarak 6 Ocak 2015 tarihinde Mehmet Akif İnan'ın memleketi Şanlıurfa'da bir panel düzenledik. 9-10 Ocak 2015 tarihlerinde ise Ankara'da dört oturumdan müteşekkil bir sempozyum gerçekleştirdik. Sempozyum programıyla uyumlu olarak bir şiir dinletisi programı ve Nuri Pakdil ile Mehmet Akif İnan'a dair bir söyleşi düzenledik.

Sempozyumda Mehmet Akif İnan bütün yönleriyle derli toplu bir şekilde ele alındı. Mehmet Akif İnan'ın şair-yazar arkadaşları, özellikle "Yedi Güzel Adam"dan hayatta kalanlar ve akademisyenler onun dostluğunu, şairliğini, yazarlığını, yayıncılığını ele aldılar, öğrencileri ve öğretmen arkadaşları öğretmenliğini gözler önüne serdiler, sendikacı dostları, sendikacılıkta onun açtığı yoldan yürüyenler, onun mücadelecilik kişiliğine, örgütçü kimliğine vurgu yaptılar. Bu manada, Mehmet Akif İnan'ın 60 yıllık ömrünün bütün aşamaları ve yönleri ortaya çıkarılmış oldu.

Sempozyum çerçevesindeki diğer faaliyetler bağlamında *Yedi İklim* dergisi, Ocak 2015 sayısını Mehmet Akif İnan Özel Sayısı olarak çıkardı, Yazar Ali Haydar Haksal "*Bir Medeniyet Şairi Mehmet Akif İnan*" monografisini yazdı, Yazar Yusuf Turan Günaydın "*Mehmet Akif İnan Bibliyografyası*" hazırladı, bu iki eser de Eğitim-Bir-Sen Yayınları arasında basıldı.

Bütün giysileri yırtsak yeridir / Yeter bize vefa elbiseleri" diyen Kurucu Genel Başkanımız Mehmet Akif İnan'ı anmak ve anlamak üzere gerçekleştirdiğimiz "Doğumunun 75. Vefatının 15. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu" nun bildiri metinlerini ihtiva eden elinizdeki eserle, ilk önce sempozyumu takip etme imkânı bulamamış Mehmet Akif İnan dostlarının bekleyişini sona erdirmiş bulunuyoruz. Ayrıca bu eserden, Mehmet Akif İnan üzerine araştırma yapan araştırmacıların, kültür-sanat camiasının ve bilhassa Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen camiasının istifade edeceğini düşünüyoruz.

Mehmet Akif İnan Sempozyumu düzenlenmesi düşüncesini ortaya atan ve bu kitabı da yayıma hazırlayan Hıdır Yıldırım'a, Sempozyum Düzenleme Kurulunda bulunan Ahmet Gündoğdu, Ahmet Özer, Esat Tektaş, Murat Bilgin, Ali Yalçın, Ramazan Çakırcı, Teyfik Yağcı, Hıdır Yıldırım ve Mustafa Özçelike, sempozyumda bildiri sunan Mehmet Akif İnan dostlarına, arkadaşlarına, akademisyenlere, sempozyum sürecinde emek veren Eğitim-Bir-Sen Genel Yönetim Kurulu üyelerine ve çalışanlarına, sempozyuma katılan Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen teşkilatlarına teşekkür eder, bu vesileyle merhum Mehmet Akif İnan'a bir kez daha Allah'tan rahmet dilerim.

Ali YALÇIN
Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen
Genel Başkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
AÇIŞ KONUŞMASI	15
Ahmet GÜNDOĞDU <i>Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Onursal Genel Başkanı</i>	
TÜRKÇEDE NEO KLASİK ŞİİRİN SON TEMSİLCİSİ MEHMET AKİF İNAN	25
<i>Metin Önal MENGÜŞOĞLU</i>	
MEDENİYET BURCUNDA BİR ŞAİR: “MEHMET AKİF İNAN”	39
<i>Duran BOZ</i>	
HİCRET, ŞUUR VE İŞARA ADANMIŞ HAYATIYLA AĞABEYLER ÇAĞININ EYLEM BİLGESİ: AKİF İNAN	49
<i>Üzeyir İLBAK</i>	
BİR AKSİYON VE GÖNÜL ADAMI MEHMET AKİF İNAN’LA ANILARIM	73
<i>M. Atilla MARAŞ</i>	
AKİF İNAN’LA YOL ARKADAŞLIĞIMIZ	81
<i>Mehmet DOĞAN</i>	
ÇORAK TOPRAKTA AKMADI	87
<i>Rasim ÖZDENÖREN</i>	
FOTOĞRAFHANEMDE BİR GÜZEL İNSAN: MEHMET AKİF İNAN	93
<i>Hasan SEYİTHANOĞLU</i>	
TANIDIĞIM AKİF İNAN	97
<i>Prof. Dr. Ramazan KAPLAN</i>	
AKİF İNAN, MEDENİYET VE ŞİİR	101
<i>Ali Haydar HAKSAL</i>	
MEDENİYET KRİZİ VE AKİF İNAN	107
<i>Prof. Dr. Bekir KARLIĞA</i>	
İSLÂMCILARIN MEDENİYET GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE AKİF İNAN’DA MEDENİYET	115
<i>Ercan YILDIRIM</i>	
AKİF İNAN’DA AYDIN PROBLEMİ	153
<i>Prof. Dr. Kenan ÇAĞAN</i>	

MEHMET AKİF İNAN'IN ŞİİRİNDE UYGARLIK YANSIMALARI	169
<i>Dr. İbrahim DEMİRÇİ</i>	
AKİF İNAN MERKEZİNDE "YERLİ DÜŞÜNCE" ve EDEBİYAT DERGİSİ	173
<i>Dr. Necmettin TURİNAY</i>	
AKİF İNAN'DA KÜLTÜREL VE EDEBİ GELENEK	193
<i>Prof. Dr. Mehmet NARLI</i>	
MEHMET AKİF İNAN'IN ŞİİRİ	197
<i>Mustafa ÖZÇELİK</i>	
MEDENİYET BAĞLAMINDA M.AKİF İNAN NESRİ	203
<i>Arif AY</i>	
AKİF İNAN'IN CUMHURİYET ŞİİRİNE BAKIŞI	207
<i>Prof. Dr. Turan KARATAŞ</i>	
AKİF İNAN'IN ŞİİRİNDE BİÇİM VE DİL	213
<i>Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ</i>	
MEMUR SENDİKACILIĞINDA BİR AĞABEY: MEHMET AKİF İNAN	223
<i>M. Fatih UĞURLU</i>	
MEHMET AKİF İNAN'DA SİVİL TOPLUM VE SENDİKA	227
<i>Prof. Dr. Şükrü KARATEPE</i>	
ÖĞRETMENLİKTEN SENDİKACILIĞA MEHMET AKİF İNAN	231
<i>Şevket SEZER</i>	
VEFATININ 15. YILINDA MERHUM MEHMET AKİF İNAN	239
<i>Salim USLU</i>	
NURİ PAKDİL İLE SÖYLEŞİ: AKİF İNAN'A DAİR.	247
<i>Nuri PAKDİL, Necip EVLİCE, Hıdır YILDIRIM</i>	

DOĞUMUNUN 75.
VEFATININ 15. YILINDA

MEHMET AKİF İNAN SEMPOZYUMU

AÇIŞ KONUŞMASI

Ahmet GÜNDOĞDU

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Onursal Genel Başkanı

PANEL

Mehmet Akif İnan'ın

Hayatı, Düşüncesi, Mücadelesi, Eserleri

Metin Önal MENGÜŞOĞLU

Türkçede Neo Klasik Şiirin Son Temsilcisi Mehmet Akif İnan

Duran BOZ

Medeniyet Burcunda Bir Şair: "Mehmet Akif İnan"

Üzeyir İLBAK

*Hicret, Şuur ve İşar'a Adanmış Hayatıyla Ağabeyler
Çağının Eylem Bilgesi: Akif İnan*

M. Atilla MARAŞ

Bir Aksiyon ve Gönül Adamı Mehmet Akif İnan'la Anılarım

AÇIŞ KONUŞMASI

Ahmet GÜNDOĞDU

Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen Onursal Genel Başkanı

Sivil toplum kuruluşlarımızın kıymetli başkan ve yöneticileri,

Değerli kültür, sanat ve edebiyat dostları,

Kıymetli sendikacı arkadaşlarım,

İnan'ın vefalı dostları;

Kadim bir davanın bağlıları olarak bu güzel toplantıyı onurlandıran aziz gönüldaşlarım,

“Doğumunun 75. Vefatının 15. Yılında Mehmet Akif İnan Sempozyumu” çerçevesinde Kurucu Genel Başkanımız Mehmet Akif İnan'ı anmak ve anlamak üzere bir araya gelmiş bulunuyoruz. Öncelikle sözlerimin başında, bu kadar gönül adamının bir araya gelmesine vesile olan, 15 yıl önce ebediyete uğurladığımız merhum Mehmet Akif İnan hocamıza Cenab-ı Hak'tan rahmet ve mağfiret diliyorum.

Değerli Akif İnan Dostları,

İki tür insan vardır: Oturduğu koltuktan değer ve itibar kazananlar; oturduğu koltuğa şeref ve anlam katanlar. Bugün bulunduğu her ortama değer katan

ve iz bırakan Mehmet Akif İnan ağabeyimizi anmak için bir araya geldik, daha doğrusu O güzel insan bizim bir araya gelmemize vesile oldu. Akif İnan hocamız: “*Bütün giysileri yırtsak yeridir/Yeter bize vefa elbiseleri*” diyordu. Şiirlerinde vefayı ön plana çıkarmış, hayatı boyunca dostlarına hep vefalı davranmış ağabeyimizin mirasçılarına da vefalı olmak düşerdi. Şahsım, Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen adına bugün buraya vefa elbiselerini kuşanıp gelen İnan dostlarına katılım ve katkılarından dolayı teşekkür ediyor, hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Peygamberimiz bir hadis-i şerifinde “İnsan ölünce bütün amelleri kesilir. Ancak üç şey müstesna: Sadaka-i cariye (bırakan), istifade edilen ilim (bırakan) ve kendine dua edecek Salih evlat(bırakan)” der. Yine milli şairimiz Mehmet Akif Ersoy, “Ölen insan mıdır, ondan kalacak şey eseri; Bir eşek göçtü mü ondan da nihayet: semeri” diyerek eser bırakmayı dikkatlere sunmuştur. İlim erbabının bıraktığı eserler sadaka-i cariyedir.

Siz güzel insanlarla birlikte, medeniyet değerlerimize adanmış, hadiste altı çizilen üç noktada da eser bırakmış ve hakkıyla yaşanmış 60 yıllık örnek bir hayatı anmaya, anlamaya ve anlatmaya çalışacağız. Mehmet Akif İnan, Mescid-i Aksa şairi unvanını hak edecek kadar büyük şair, yazıları gençlere yol haritası olacak kadar güçlü bir kalem erbabı, Türkiye'nin en büyük sivil toplum örgütünün kuruluşunu sağlam temel ve ilkeler üzerinde bina eden sivil toplumcu ve sendikacı. Tüm bu özelliklerinin yanında bir de derviş, eren, bilge ve arif Mehmet Akif İnan. Dün “Bir yol ayrımındayız. Bir tercih yapmak zorundayız. Ya taviz kapılarını sonuna kadar açacağız ya da tarihi misyonumuzu hatırlayarak evrensel bildirinin etrafında toplanacağız” diyordu. Bugün tüm sevenleri ve düşünce mirasçıları onun işaret ettiği yerli düşüncenin, medeniyet ve kültür değerlerimizin etrafında hep birlikte yol alıyoruz.

Akif'leri seviyoruz. Biri milletin mutabakat metni olan İstiklal Marşının şairi Mehmet Akif Ersoy, diğeri benzer hassasiyetlerle yerli düşüncüyü savunan Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen'i kuran Mehmet Akif İnan. Kahramanlık türküleri söyleyen ve yazanlar çoktur. Ancak Akifler hem söylemiş, hem yazmış hem de yaşamışlardır. Biz de her iki Akif'in manevi mirasına sahip çıkmaya, yaşamaya ve yaşatmaya devam edeceğiz.

Akif İnan hocamız, büyük bir medeniyetin, büyük bir kültürün derdiyle dertlendi. Hep toplumun dertlerini içinde yaşayan adanmış, inanmış bir dava adamıydı. “*Kurmak bize düştü bu kalbi sökülmiş çağı/Buyruk en ağır yükün altına saldı beni.*” diyerek yükün ağır ancak bu yükü birilerinin sırtlanması gerektiğini ifade etti. İlk iş olarak, neslin yetişmesine önem verdi.

Mehmet Akif İnan, edebiyat eğitimi alan, bir süre edebiyat öğretmenliği görevlerinde bulunan bir eğitimci ve büyük bir gönül adamıydı. Meslektaşı olan filozof Nurettin Topçu, “40 yıl öğretmenlik yaptım, mabede nasıl girdimse sınıfa da öyle girdim” diyen bir muallimdi. “Bize siz ne iş yapar ne vazife görürsünüz? diye soranlar olursa, onlara sonsuz sevinçle içimiz taşarak; bizim vazifemiz karakter yapmaktır, şahsiyet yaratmaktır diye cevap vermede saadetlerin en güzelini buluruz.” diyen bir muallimdi. Mehmet Akif İnan ve arkadaşlarının, karakterli, milli ve manevi bağları güçlü bir neslin inşasında büyük gayretleri olmuştur. Bugün binlerce öğrencisi Türkiye’nin ve dünyanın birçok yerinde vazife yapmaktadır. Onun öğrencileri de bugün bir nesli yetiştiriyorlar.

Talebe yetiştirmekten söz etmişken Akif Ağabeyin eğitimle ilgili görüşlerine kısaca değinmek istiyorum. O’na göre Türkiye’nin en önemli sorunu eğitim-öğretim sorunuydu. Çözümü de sendikal mücadelemizin başarısında görüyordu. “Niçin siyasete girmiyorsunuz.” sorusuna “Siyasette ya birileri sizi harcar, ya da siz birilerini harcarsınız. Bizim misyonumuz adam harcamak değil, adam yetiştirmektir. Sendika ile sorunların üzerine gitmek çok daha önemli.” demiştir. Akif Ağabey, “Bu eğitim düzeni Türkiye’nin donuk, ruhsuz, cansız bürokrasisine hizmet edecek diplomalılar yetiştirmektedir. Amacı bir diploma edinmek ve bu diploma ile iyi para kazanmak olan küçük adamlar yetiştiriyoruz.” diyordu hep. Eskilerin deyimiyle kaht-ı rical, yani adam probleminden söz ederdi. Türkiye’nin düzelmesinin insan yetiştirmekten geçtiğini anlatmış ve insan yetiştirmeyi esas misyon edinmişti.

Akif ağabey, Uşak İmam Hatip Lisesi, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Ankara Fen Lisesi’nde görev yapmıştı. Misyonu adam yetiştirmek olunca bu görev yaptığı okullarda yüzlerce talebe yetiştirdi. Öğretmenlik bir sanattır. Öğretmenlerin büyük bir bölümü sınıfta sıkışmış kalmıştır. Mahir İz Hoca, “Ben size en kötü koşullarda hatta çadırda bile en kaliteli eğitimi verebilirim. Siz bana yeter ki iyi hoca bulun” der. Bu anlayışıyla bu millete yüzlerce değerli insan kazandırmıştır. İnan Ağabey eğitimi okul ve sınıfla sınırlı tutmamış, hayatının her alanına yansıtmıştır.

Mehmet Akif İnan hep gelecek hesabı yaptı ve geleceğe yatırım yapmanın en iyi yolunun insan yetiştirmek olduğu anlayışı ile zamanını bu yolda kullandı. Sık sık gençlerle yani geleceğin yöneticileriyle bir araya gelmeye önem verdi. İşte o anlardan bir an. 1978 yılında Ankara’daki bir üniversite yurdunda öğrencilerinden oluşan topluluğa konuşuyor. Mehmet Akif Ersoy’un Asım’ın Nesli’ne hitap ediyor ve şöyle diyor: “Bu millet uzun zamandır, sahipsizdir. Ona sahip çıkacak, onunla ilgilenecek, çobanlara (yönetici, idareci ve liderlere) ihtiyacı var-

dır. Sizler bu milletin önüne geçip ona yön verecek, bütün dertleriyle ilgilenecek, sıkıntılarına çare bulacak kıvamdasınız. İleride hepimiz bu ülkenin birer çobanı (önderi) sıfatıyla kültürümüzü, medeniyetimizi yeniden ortaya koyma mücadelesinde olacaksınız.”

Akif İnan'ın 1978'de öngördüğü, tasavvur ettiği vaka işte bugünlerde gerçekleşmiş, o günün üniversite öğrencileri Memur-Sen ve bağlı sendikalar başta olmak üzere devletin tüm kademelerinde bu güzel ülkeye ve milletimize hizmet etmenin, yön vermenin mücadelesini canla başla yürütüyorlar. Özellikle Memur-Sen'in tüzel kişiliği altında devrim niteliğinde hizmetlerin altına imza atıyorlar. Farklı vakıf, dernek, cemaat ve cemiyet adı altında milletimize ve insanlığa hizmet yarışında olan tüm kesimler Memur-Sen çatısı altında bir araya gelerek birlik ve beraberlik içinde antidemokratik süreçlere karşı ortak akılla hareket ederek ortak başarının mimarı oluyorlar. Akif İnan'ın birleştirici kimliği ve vizyonu Memur-Sen çatısı altında güçlenerek büyümeye devam ediyor. Akif İnan o gün insan yetiştirmenin önemini anlatmış ve bunun gereğini yapmıştı. Bizler de 2030'ları, 2040'ları ve 2050'leri yönetecek nesilleri yetiştirmek, yetişmelerinin zeminlerini oluşturmak durumundayız. Memur-Sen ve bağlı sendikalar olarak bu mirasa var gücümüzle sahip çıkıyor, her geçen gün hizmetlerimizin hızını artırarak devam ettiriyoruz.

Bazı dostlarımız biliyor. İnan'ın gençliğe verdiği önemi dikkate alarak, Genç Memur-Sen'i oluşturduk. Memur-Sen çatısı altında 35 yaşın altındaki memur, üniversite öğrencisi, lise ve ortaokul öğrencisi başta olmak üzere tüm gençlerimize ve çocuklarımıza sahip çıkacağımız bir örgütlenmeye gittik. 30 kişilik icra kurulu oluşturduk. Komisyonları kurduk. il ve ilçe teşkilatlanmalarını gerçekleştirdik. Medeniyet değerlerine sahip çıkan, Üstadın değimiyle 'ak sütün içinden ak kılı seçecek kadar gözü keskin' bir gençlik yetiştirmek için yola çıktık, Allah bu yolda bizleri mahcup etmesin inşallah.

Yine Mehmet Akif İnan büyüğümüz bizlerin ve gelecek nesillerin sürekli yararlanacağı eserler bırakmıştır. Bu eserlerinin başında kitapları gelmektedir. 'Hicret', 'Tenha Sözler', 'Edebiyat ve Medeniyet Üzerine', 'Din ve Uygarlık', 'Yeni Türk Edebiyatı', 'Söyleşiler', 'Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair', 'Aydınlar, Batı ve Biz', 'Mirası Kuşanmak', 'Siyaset Kokan Yazılar', 'İslam Dünyası ve Ortadoğu', 'Cumhuriyetten Sonra Türk Şiiri' bizlere bıraktığı önemli bir mirastır.

Akif Ağabey, şiiri de edebiyatı da sendikacılığı da aydınlanma hareketi, kültür hareketi ve medeniyet hareketi olarak gördü. Edebiyatı medeniyetten ayırmadı. Sendikacılığı da öyle. Yerli düşüncenin temsilcisi oldu. Memur-Sen ve

sendikaların bülten çıkarmasını önemserdi. Dört sayfa bülten çıkarınca mutlu olurdu, ancak daha iyisini çıkarmaya maddi imkân yoktu. Bugün Allah'a şükürler olsun, Konfederasyonumuz 'Kamuda Sosyal Politika', sendikalarımız 'Eğitime Bakış', 'Eğitim ve İnsani Bilimler', 'Şehir ve Medeniyet', 'Din ve Toplum', 'Vakıf ve Toplum' adıyla akademik dergiler çıkarmaktadır. Yine konfederasyon ve sendikalarımız yüzlerce akademik ve edebi değer taşıyan eserler ortaya koymuştur.

Mehmet Akif İnan Ağabey, gerçek ve şuurlu bir dava adamıydı. Her mütefekkirde olduğu gibi onun hayatının da kahramanca çıkışlara ve meydan okumalara sahne olduğu bir gerçektir.

*“Yiğitler yol alsın destana doğru
Şehitler gözümde aynen bayraktır
Gel kurut bu çağın kargaşasını
Seninle beklenen şimdi şafaktır.”*

dizeleriyle seni, beni, hepimizi göreve çağırmıştır sevgili Bilge Akif İnan Ağabey.

Bu çağrıya uyup İnan Okulu'ndan ve ekolünden mezun olmuş yüzlerce insan vardır. Bu mezunların özelliği, ortada olmamaları, ortama uymamalarıdır. İnanç, fikir ve medeniyet tasavvuru sahibi olmalarıdır. Necip Fazıl Kısakürek'in *Gençliğe Hitabesi*'nde söylediği gibi 'Anadolu kıtası büyüklüğündeki dava taşını' da gediğine koymayı unutmayan ve bunu tek vasiyet olarak kabul eden dava insanlarıdır. İnan okulu mezunlarını sivil toplumda, bürokraside, siyasette ve kalem erbabının arasında görebilirsiniz. Çünkü onlar hizmet anlayışları ve duruşlarıyla buldukları yerlerde yıldız gibi parlarlar.

Mehmet Akif İnan Ağabey, şiirde de bizlere rol model olmuştur. O'nun şiirleri, “yerli düşüncenin ürünleri”dir. “Zamanı aşır çağı yenileyen” şiirlerdir. Diwan şiiri ile günümüz arasında köprü kurmuş ve Türk şiirine yeni bir duyarlılık kazandırmıştır.

Mehmet Akif İnan tıpkı isminin aldığı İstiklal şairi Mehmet Akif Ersoy gibi, bir dönem hizmet ettiği ve davasını bayraklaştırdığı Necip Fazıl Kısakürek gibi, kendini milletin imanını kurtarmaya adanmış Said Nursi gibi zor zamanların adamıydı, zor, meşakkatli, onurlu bir hayatın adamıydı. İlk ve örnek hizmetlerin kurucusu, başlatıcısı, olgunlaştırıcısı idi.

Mehmet Akif İnan Ağabey, şairdir. Şiirde öncü olmuştur. Ondan ilham alan şairler, şiirlerini besteleyen sanatçılar çıkmıştır. Nasıl ki Arif Nihat Asya'nın "Bayrak", Necip Fazıl Kısakürek'in "Çile", Mehmet Akif Ersoy'un "Çanak-kale Şehitleri" toplumun kalbinde ve gönlünde taht kurmuşsa, Mehmet Akif İnan'ın da "Mescid-i Aksa"sı milli ve manevi heyecan aşlamaya devam etmektedir.

Akif Ağabey aydın sorumluluğu şuuruyla gençlere asla Batı'yı model olarak sunmadı. Bize; istikbalimizin asla Batı'da ve Batı değerlerinde olmayacağını ihtar etti. Kalemiyle ve kelamıyla bunun kavgasını verdi. Mehmet Akif İnan düşünce adamıdır. Fikir ve düşüncede yerli düşüncenin temsilcisi olmuştur. Tanzimat'tan günümüze kadar devam eden Batı taklitçisi fikri cereyanlara karşı dalgakıran olmuştur. İnan, edebiyatı medeniyetten; dini uygarlıktan ayrı görmemiştir. Toplumun dini ve edebiyatının kültür ve medeniyetin temel taşları olduğunun bilincinde olarak Batı edebiyatı ve değerlerine karşı hep mesafeli durmuş, başta gençler olmak üzere toplumu Batı'nın medeniyetimizi bozacak ve yozlaştıracak düşüncelerine karşı uyanık ve dikkatli olmaya çağırmıştır. Komünizmin doğrudan imanımıza; kapitalizmin doğrudan ahlakımıza saldırdığı bir dönemde medeniyetimizin, uygarlığımızın ve kültürümüzün beççiliğini yapan Akif Ağabey, Batı'ya karşı tavır geliştirmemizi önererek, "Yiğitler" şiirinde; *"Anamı sorarsan büyük doğudur / Batı ki sırtında paslı bıçaktır."* şeklinde seslenmiştir. Batı'nın buradaki paslı bıçağının öldürücü, felç edici ve zehirleyici etkisini hep toplumun ve gençlerin nazarına sunmuş, uyarmıştır. Pozitivist Batı medeniyetine karşı ciddi yazılar kaleme alan Mehmet Akif İnan, Necip Fazıl Kısakürek gibi yaşadığı dönemin aydınlarını 'fikirsiz, esersiz, çilesiz ve idraksiz' bulduğundan hep medeniyet değerleriyle barışık aydın yetiştirmenin derdini çekmiştir.

Ağabeyimizin bizlere bıraktığı en büyük eserlerden birisi hiç kuşkusuz, bugün Türkiye'nin en büyük ve güçlü sivil toplum kuruluşu Memur-Sen ve bağlı sendikalarıdır. Konfüçyüs *"Ya bir yol bul, ya bir yol aç, ya da yoldan çekil"* diyor. Merhum Akif İnan, bizler için yollar açtı, yollar gösterdi, yol haritaları sundu. Sivil toplumdan anladığı şey; örgütlülüktü, sivil itaatsizlikti, haksızlığa karşı dik durmaktı. *"Medeni insan örgütlü insandır. Hak aramasını bilen insandır."* diyordu. Akif İnan hocamız, aydınların da örgütlü topluma katılması, ellerini taşın altına koymasını gerektiğini bizzat sendikal mücadeleye atılarak göstermiştir. *"Her değer sahibi, her inanan insan, düşüncelerinin hayata hâkim kılınmasını istiyorsa mutlaka örgütlü mücadeleye katılmalıdır"* diyerek aydınları örgütlü mücadeleye çağırmıştır.

Akif İnan hocamızın sorumlu aydın kimliğini sorumlu sendikacı kimliğiyle sürdürüşünü görüyoruz. Sendikacılığa medeniyet değerlerimizin, kültürümüzün, inançlarımızın, tarihimizin rengini veren, sendikacılığı tam da değerlerimizin inşacı rolünü veren büyüğümüzdür. O, medeniyetimizin bu coğrafyadaki bütün toplumlara çatı olduğu bilinciyle hareket etti. Önderliğini yaptığı sendikal örgütlere de bu bilincin emrini verdi. Bu yönüyle Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen, İnan'ın ölümsüz eserleri arasında yerini almıştır. Bugün Memur-Sen 850 bine ulaşan üyesiyle, Eğitim-Bir-Sen de 350 bine ulaşan üyesiyle Türkiye'nin en büyük ve marka kuruluşları haline gelmiştir. İnşallah 2015 yılı sonuna kadar hedefimiz 1 milyona ulaşmaktır. Konfederasyonumuza bağlı sendikalar 11 hizmet kolunun tamamında yetkilidir.

Mehmet Akif İnan Ağabey, “Şafak” şiirinde ne güzel söyler: “*Kim demiş her şeyin bitişi ölüm / Destanlar yayılır mezarımızdan.*” Evet, bugün Mehmet Akif İnan'ın mezarından destanlar yükselmektedir. Çünkü talebeleri mirasyedi olmamış, edebiyatta, sivil toplumda, sendikacılıkta attığı hiçbir temeli yarım bırakmamış, hepsini tamamlamışlardır. “*Bu ülkenin insanı herhangi bir ülkenin insanı kadar insanca yaşamaya, özgür yaşamaya, dilediğine inanmaya, dilediği kıyafeti giymeye, istediği şekilde örgütlenmeye layıktır değil midir?*” İşte bu sözler, toplumsal sancıları bir paratoner gibi bünyesinde çeken bir aydın sendikacının duyarlılığıdır.

Mehmet Akif İnan, kadınların eğitimde, çalışma hayatında, siyasette dışlanmasına, önlerine engeller konulmasına karşı verdiği mücadeleye kadınları bizzat katmak için uğraştı. Bugün mirasçıları olarak, başörtüsünün önce yükseköğretim kurumlarında sonra kamu kurumlarında ve parlamentoda serbest bırakılması, milletin önüne konulan diğer bariyerlerin bir bir kaldırılması mücadelesinin öncüsü olmaktan gurur duyuyoruz.

Sendikal bir dil, kültür ve yapılanmaya asla aşına olmayan, sendika deyince yüzü buruşan bir kısım muhafazakâr sermaye çevrelerine karşı, bizzat insanları örgütleyerek, Müslüman aydın kimliğini sendikacılığıyla bütünleştirerek, bu anlayışın kırılması için önemli gayretler gösterdi. İnan'ın sendikal anlayışı medeniyet köklerinden beslediği evrensel sendikacılıktı. Sendikamız ve sendikacılığımız, rahmetli üstadımız ve kurucumuz Akif İnan'ın merkezinde yer aldığı bereketli bir menba. Tohumunu onun saçtığı, suyunu onun döktüğü bir sendika ki, onun kurduğu bu sendikanın üyeleri de sanata, edebiyata, sendikacılığa O'nun kadar yakın. Kaldı ki, “yakın” kelimesi bile eksik kalıyor burada. Yakın yerine doğrudan sanatın, edebiyatın, tefekkürün ve sendikacılığın üretim merkezinde yer alan bir koro demek daha uygun düşüyor. Rahmetli İnan'ın ‘Göl

kenarında düşlediği nehirler' artık akıyor Kurduğu sendika 350 bin üyeye ulaşarak açık ara yetki alırken, kurduğu konfederasyon da 850 bin üyeye ulaşmış bulunmaktadır. Artık sadece yakınan değil yazan, yaşayan, yaşatan, yayan bir Memur-Sen var. Katsayı adaletsizliğinin kaldırılması, milli güvenlik derslerine son verilmesi, Kuran eğitimin önündeki engellerin kaldırılması, üniversitelerde başörtüsü yasağının kaldırılması, kamuda başörtüsü yasağının kaldırılması. 12 Eylül referandumuyla elde edilen demokratik kazanımlarla, toplu görüşme ve sözleşmelerde elde edilen kazanımları uzun uzun sayıp burada vaktinizi almak istemiyorum.

Mehmet Akif İnan Ağabey, sendikal mücadeleyi kültür ve medeniyetimin yeniden inşası ve gelecek tasavvurumuzun bir parçası olarak görmüştür. Biz, Akif Ağabey'in bu sendikal anlayışını bugün akademik sendikacılık, kültür sendikacılığı ve medeniyet sendikacılığı olarak tanımlıyor ve yaşatıyoruz. Reddedilmeyecek bu mirasın varisleri olmaktan da onur duyuyoruz. O Kudüs'ün öksüzlüğüne son verme telaşındaydı, bugün o telaşın verdiği sorumlulukla Memur-Sen Filistin'e, Filistin devletine, Filistin halkına, Gazze'ye, Gazzeli çocuklara, kadınlara destek adına yapılması gereken ne varsa yapma heyecanı içerisinde oldu. İstanbul, Ankara mitingleri, Gazze'ye yönelik yardım kampanyaları, Mescid-i Aksa şairinin öncülüğünde var edilen, Memur-Sen'in yüzakı eylem ve etkinliklerdir. Hep zalimin karşısında mazlumun yanında olmayı tercih eden Mescid-i Aksa şairinin mirasçılarına yakışır şekilde Filistin mitingleri düzenleyerek İslam'ın yetimlerine, gariplerine sahip çıktık. Dayanışma ve yardımlaşmayı medeniyet köklerimizden özü olarak gören İnan Ağabey'in mirasçıları olarak, Somalili, Pakistanlı, Gazzeli, Arakanlı kardeşlerimizle ekmeğimizi bölüştük. Sendikalarımızla Bosna Hersek, Suriye gibi coğrafyalarda toplantılar yaparak, medeniyet ve kültür coğrafyamızla yeniden gönül bağları kurmaya çalıştık, çalışıyoruz. İnşallah yeni hedefimiz Arakan Müslümanlarının yetimleri için külliye oluşturmak. Bunun için gerekli fizibilite, alt yapı çalışmaları yaptık.

"Susma vakti geldi ey çileli yolun yolcusu..." diyen İnan Ağabey, bir ramazan gecesi, 6 Ocak 2000, gece saat 02:00'de Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu.

"Toprak kuşatınca ten kafesini / Yeni bir gündür göçümüz bizim / Kalkarız rüyadan uyanır gibi" duyguları içinde uğurlamıştık ağabeyimizi. O gündür bugündür aydın sorumluluğunu bir ömür boyu taşıyan, kökü ezele, dalları ebede uzanan bir misyonu sizlere ve bizlere miras bırakan, 'benim misyonum adam yetiştirmek' diyen Akif Ağabey'i tekrar rahmet ve şükranla anıyoruz

Rahmetli Cahit Zarifoğlu'nun deyimiiyle "yedi güzel adam"dan birisi olan ve 60 yıllık hayatında "Baki kalan bu kubbede bir hoş sada" bırakan Mehmet Akif İnan hocamıza tekrar Cenabı-ı Allah'tan rahmet diliyorum. Sizleri, Akif İnan vefalıları olarak tekrar şahsım ve Konfederasyonum Memur-Sen ve Eğitim-Bir-Sen adına saygı ve şükranla selamlıyorum.

DOĞUMUNUN 75
VEFATININ 15. YILINDA
MEHMET AKİF İNAN
SEMPOZYUMU

TÜRKÇEDE NEO KLASİK ŞİİRİN SON TEMSİLCİSİ MEHMET AKİF İNAN

Metin Önal MENGÜŞOĞLU

1. Klasik Türkçe Şiirin Karakteri

Anadolu'da yaşayan toplulukların İslam'ı benimsemekle beraber başlattıkları düşünce ve sanat hayatı içerisinde şiirin önemli bir mevkii vardır. Müslüman halkların Türkçe ürettikleri bu şiir, uzun asırlar boyunca istikrarlı bir biçimde üç damardan gelişerek on dokuzuncu asrın sonuna kadar muazzam bir edebiyat hazinesi meydana getirmiştir. Üç damardan birisi Divan Edebiyatı ürünleridir ki daha ziyade entelektüel muhitlerin haz ve zevklerine hitap etmiştir. Dili Osmanlı Türkçesidir. Bu dil ise bizzat Anatolia'yı Anadolu'ya çeviren halkların ortaklaşa keşfedip yarattıkları, belki de dünyanın insanlar tarafından sonradan üretilmiş en zengin diliydi. Bu dilde ortaya konulan eserler, muhteşem güzellikler, incelikler ve sanat oyunları doludur.

İkinci damar Halk Edebiyatı eserlerinden oluşmaktadır. Dili son derece sade ve gündelik hayatta kullanılan Türkçedir. Muhteva itibariyle halk haz ve zevklerini okşar. Daha ortalama bir anlam düzleminde seyretmiştir. Bu eserler arasında da günümüze kadar yaşamış ve hala birçok insanın yüreğini titreten muhteşem ürünler mevcuttur. Divan şairlerinin halk ozanlarına, halk ozanlarınınsa divan şiirine yaklaşan ürünleri de yok değildir.

Üçüncü damar ise esasen Halk Edebiyatı ürünlerinin dilini çokça kullanmış olmasına rağmen muhtevada oradan ayrılır. Çünkü Halk Edebiyatı ürünleri daha ziyade insan ve tabiat sevgisi üzerine yoğunlaşmışken, bu edebiyat eserleri Allah, Peygamber sevgisi ile beraber güzel ahlak davetlerini içeren arada bir hamaset kokusu taşısa da bu kokudan sıyrılmış harika örnekleri de az değildir.

Türkçede sözü edilen üç damardan gelişerek asırlar boyu bir hayli örnekler vermiş bulunan şiir bugün artık bir edebiyat klasiği olarak anılmaktadır.

Sözü edilen her üç damardan gelişen şiirin de, Türkçe konuşan ve yazan halkların, dünyada sözü geçen büyük bir devlet bünyesinde, milyonlarca kilometre kare toprakta bilinen bir hinterlanda hitap eden sanatı olduğu asla hatırdan çıkarılmamalıdır. Yani bu ürünler asırlar boyunca hiç boyun eğmemiş ve

umumiyetle başkalarına boyun eğdirmiş galip bir insan zihnine ait ürünlerdi. Üstelik her üç damarın da temel mensubiyeti ve aidiyeti yalnızca İslam idi. Burada Hangi İslam diye de sorabiliriz belki ama konumuz şimdilik yalnızca şiir ve edebiyattır. Bu bakımdan Anadolu halklarının egemen kesimi elbette Müslümanlardı.

Galip zihnin ürettiği sanat eserleri bazı bakımlardan yeknesaklık gösterir. Bunu taklit veya kopya diye anlamamak lazımdır. Nitekim Divan Edebiyatı veya Halk Edebiyatının önemli şairleri arasında bir küçük mukayese aralarındaki derin farkı bize rahatlıkla gösterecektir. Öyleyse şunu söyleyebiliriz, bu topraklarda şiir ve türküler yazmış ve yakmış Ermeni, Rum sanat insanları bile bu galip zihnin tesiriyle neredeyse İslami muhtevalı sözlerin altına imza atmışlardır. Ermeni türkülerini dikkatle dinleyenler bunu sezebilirler. Demek istediğimiz şudur ki farklı fikir ve sanat cereyanlarının harmanlanmadığı ortamlarda üretilen sanatın yeknesaklığıdır. Bu tek seslilik demek de değildir. Bir tür istikrar anlamındadır.

Oysa Mehmet Akif İnan gibi bizce Neo Klasik dediğimiz dönemin sanat insanları bakımından böylesine bir toplumsal ve resmi istikrardan asla söz edilemez. Tam aksine onlar çok fikirli, çok çatışmalı bir ortamda doğdular. Üstelik atalarının egemen olduğu topraklarda birdenbire kendilerini yabancı gibi görmeye başladılar. Sayısız fikrin, iddianın, ideolojinin birbirini kemirmeye başladığı, bu topraklarda asırlardan bu yana hâkim olan düşünce ve inançların ise bizzat devlet eliyle yerlerde süründürülmek istendiği dönemlere ulaşılmıştı. Artık galip zihnin şiirini yazamazlardı. Ancak geçmişteki galip zihnin şiiri kendilerinin asli şiirleriydi, bunun bilincini ise hiç mi hiç yitirmemişlerdi.

Gelenekte asla önemli bir iç çatışma mevcut değilken şimdiki hayatta kıyasıya bir muharebe sürüp gitmekteydi. Tarih boyunca bu topraklarda daima küffara karşı savaş verilmiş ama iç bünyede birbirine düşman düşünce ve sanat akımlarına Batı dünyasındaki kadar rastlanmamıştı. Çatışmalar aynı mensubiyet içerisinde neredeyse kimi yarenlikler şeklinde gerçekleşirdi. Batıcılık, Türkçülük, Irkçılık gibi cereyanlar olmadığı gibi Osmanlılık hatta İslamcılık türünden ayrışmalara da rastlanmıyordu.

Ne zamanki koca Osmanlı parçalanmaya başladı, giderek toprak ve itibar kaybına uğradı, işte o zaman bu ve benzeri bir hayli fikir cereyanı ortalığı kapladı. Anadolu'nun asırlardan beri asli insan unsurunu teşkil eden Müslümanlar, birdenbire kendilerini arka saflara doğru itilmiş görmeye başladılar. O galip zihin yerini yavaş yavaş mağlup, itilmiş, horlanmış, ikinci sınıfa düşürülmüş görmeye başlıyordu. Batı entelijansiyası sinsî bir biçimde Müslümanların başına geleni, onların bizzat kendi elleriyle yaptıklarından ziyade, mensubu buldukları dine hamletmeye başlamışlardı. "İslam terakkiye manidir" diyorlardı. Devlet giderek zayıfladığı gibi Müslüman halkların morali de giderek düşmekteydi.

Ulema umumiyetle böylesi zamanlarda sessiz kalmayı tercih ederken her zaman olduğu gibi yine memleketin şairleri bir şeyler yapmak üzere sahadaydılar. Ernest Renan'a reddiyeyi evvela Namık Kemal yazmıştı. Ziya Paşa ve Muallim Naci de şiiirleriyle bu kervana katılmıştı. Ama asıl mücadele bayrağını en köklü biçimde açan kişi Mehmet Akif idi. Yani Mehmet Akif İnan'ın adaşı olan şair.

2. Neo Klasik Şiirin Karakteri

Klasik Türkçe şiirin temaları galip zihnin duygu ve düşünce oyunları ile beraber daha ziyade yüksek bir sanat haz ve zevki yaratmaktı. Beşeri aşk ve sevdadan İlahi olana seyreden Leyla ile Mecnun ve benzeri hikâyeler, klasik Şark kıssaları, gül-bülbül mecazları, oğlan kız istiareleri sayısız sanat ustalığı kullanılarak oluşturulmuştu. Yeni zamanların Müslüman şairi kendisini ister istemez bir cephe bulmuştu. Ve son derece güçlenmiş, barbar ve vahşi bir karşı cephe vardı. Hem o cepheye hem de İslam âlemi içerisinde o cephe ile işbirliği içerisindekilere ilk savaş baltasını çeken, Mehmet Akif'ti. Türkçe şiire sokakta yaşanan sefil Şark hayatını devşirerek halkını uyanışa, silkinişe, dirilişe ve yeniden bir inkılâba çağırıyordu. Müslümanları ana kaynakları olan İlahi Kelam'dan kopmakla suçlayarak Kuran'ı nesneleştirdiklerini söylüyor, onu yeniden hayatı değiştiren ve dönüştüren özne halinde okuma ve anlamaya vurgu yapıyordu. Ve de bütün sosyal konuları şiire sokuyor ve şiiri Sezai Karakoç'un deyimiyle adeta Şark toplumlarının jurnali, gündelik gazetesi halinde kullanıyordu.

İşte Mehmet Akif İnan adaşı olan bu şairin işaret ettiği Asım gibi kendi zamanında bayrağı devralarak sahneye çıkmış bir şairdi. Urfalı olması, bunu her seferinde mizacında ve karakterinde yansıtmaktan asla imtina etmeyişi onun evrensel olanla alakasını kesmek bir yana daha sağlamlaştırmıştı. Çünkü Urfa zaten başlı başına zengin bir kültür ve folkloru sahipti. Onun değerleri çoktan zamana ve mekâna mührünü basmıştı. Halil İbrahim bereketi Urfada en kadim zamanlardan bu yana bütün dünya nimetleri bakımından dolup taşmaktaydı. Mehmet Akif İnan zihniyetinin şekillenmeye başladığı erken yaşlarından itibaren, tarafını seçmiş yönünü tayin etmişti. Sağ-sol, laik-mümin, beşeri-ilahi, ulusalcı-ümmeççi gibi ayrımların insanları kamplara ayırdığı bir zamanda o, İslam'dan yana olan imanının bir neferi olarak çoktan saflarda yerini almıştı.

Anadolu'da bazı bölgelerin ötekilere nazaran kültür ve sanat alanında öne çıkan sanatkarlarının fazlalığı dikkatlerden kaçmamıştır. Bunun o bölgelerde süre gelen örf ile alakası olduğunu düşünüyorum. Kırsal hayatın yaşandığı, şehirlerin birkaç on bin nüfusa sahip bulunduğu yani küçük birer kasaba görünümünü taşıdığı yıllardan söz ediyoruz. Yetişen çocuklar etraflarında geniş aile çevresi, mahalle komşuları ile sınırlı bir dünyanın insanları olarak büyürler. Harput, Urfa, Kerkük, Maraş gibi şehirlerde kış geceleri büyükler,

Kürsübaşı, Sıra Gecesi ve Edeler Diyarı denen Marş'taki benzer oturumlarda, türkü, şiir, masal karışımı bir kültürel vasatı dünkü günlere kadar yaşatmışlardı. Urfalı bir delikanlının türkülerden bağımsız veya onlara kayıtsız büyümüş olması düşünülemez. Bu sebeple Mehmet Akif İnan'ın üzerinde, yetişme çağında şuur altına yerleşmiş bulunan köklü yerel folklorun ve örfün büyük oranda etkisi olduğunu düşünüyorum. Onu şair yapan vasatın bu türküler olabileceğini söylemek bence abartı olmayacaktır.

Necip Fazıl'ın açtığı Büyük Doğu hareketi içerisinde bizzat Necip Fazıl'ı Ankara'daki evinde misafir ederek hem Urfalılığını hem de mensubu bulunduğu imana olan samimiyetini göstermişti. Necip Fazıl düşünce ve sanat hayatına şiir ve oyun yazarlığıyla başlamıştı. Ancak onun sonraki hayatı büyük bir dava adamı olarak sürüp gitmişti. Bu uğurda "viran olası hanede evlad-ı ıyal var" demeksizin defalarca hapis yatmış, horlanmış, devlet tarafından susturulmaya çalışılmıştı. Artık Mehmet Akif İnan da kendi yaşdaşı olan ve edebiyatla yakın alaka kurmuş öteki arkadaşlarıyla beraber aynı yolun yolcusu ve aynı davanın neferidir.

Maraş Lisesi'nde okurken birlikte olduğu ve bugünlerde şöhreti giderek artan Yedi Güzel Adam olgusunun bir üyesi de kendisiydi. Yakın arkadaşları Nuri Pakdil, Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt, Alaattin Özdenören, Cahit Zarifoğlu gibi edebiyatımızın önemli isimleriyle aynı havayı teneffüs etmiş, müthiş bir etkileşim içerisinde her biri ayrı bir alanın en önemli imzaları haline gelmiştir. Onu var eden vasatlardan birisi de elbette burasıdır ve asla ihmal edilmeden, nazara alınmalıdır.

Her şeyden önce o bir şairdi. Kendisine Klasik şiir, Mehmet Akif şiiri veya Necip Fazıl şiirine benzeyen bir şiir anlayışı ve yolu mu seçmeli yoksa özgün bir yöntem mi bulmalıydı? "1970'lerde dünya görüşümün şiirini oluşturmakta kararlıyım. Yeni bir form oluşturmalydım. Bu form Divan şiirinin ne tekrarı, ne tecdidi olacaktı" şeklinde konuşur bir mülakatında. Köklerine bağlı, "yerli düşünce" istikametinde tavır aldığına göre, bu durumda nasıl davranmalıydı? Gelenekten asla bağımsız düşünmeyecekti; buradan geleceğe akan bir şiir mi söylemeli ve yazmalıydı? Kendi ifadesiyle özetleyerek söylersek 'Divan Edebiyatı ile kendisi arasındaki akımları Servet-i Fünun ve Meşrutiyet dönemini atlayarak geleceğe bağlanır.' Bağlanır lakin imge ve hayal unsurları itibariyle onun söylemi yepyenidir.

Edebiyat ve medeniyet üzerine düşünürken yerli damardan beslendiğini söyleyip de İslami görüntülü de olsa estetik değeri son derece düşük olan sığ ve bayağı ideolojik, slogancı tavra tepkilidir. Bir kere o Son Allah Elçisi'nin Hicret modelini öylesine benimsemiştir ki şiir kitabına isim olarak vermiştir. Dünya tarihinde Peygamberin Hicret'i Müslümanların miladıdır. Hicretle Yesrip şehri Medine'ye dönüşmüştür. Bu büyük bir inkılaptır. Klasik edebiyat ve mensup

bulunduğu medeniyetle kendi zamanı ve özgün şiiri arasında kurduğu köprü, ona şu mısraları terennüm ettirir Umut Gazeli'nde:

*“Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı.”*

Müslüman âlemi acılar içerisinde kıvrınmaktadır. Bu acıları unutarak klasik edebiyatın imge ve hayallerine dalıp gidemezdi. Ancak acılara da tevekkül edip bekleyemezdi. Davranmak gerekliydi, savaşmak gerekliydi. Savaşa ise Hz. Peygamber bile zırh giyinerek katılmıştı. Kendisi de bir zırha bürünmeliydi. Ne var ki şimdiki savaş bildiğimiz sıcak savaşlara pek benzemiyordu. Soğuk savaş araçlarını edinmeliydi. Onu de temin ettiğini şu mısraları gösterir bize:

*“Edep senin sabır benim derimdir
Askerler üretir sessiz ve derin.”*

Ayrıca bugünkü manada ulusalcı şovenizmine itibar etmediğini bir manifesto gibi haykırmak maksadıyla da şöyle yazar:

*”Ülkemin çılgığı her saat zili
Nerde Ortadoğu, savaş nerdeydi?”*

Görüldüğü gibi onun sahiplendiği ülke tüm Ortadoğu'dur. Tıpkı adaşı Mehmet Akif gibi.

Akif ağabeyi (ona ağabey diyen ilk nesildenim) 1966 yılında Türkocağı müdürü iken tanıdım. Liseden kovulmuş birisi olarak Ankara'da amcamların evine kaçıp gelmişim. Türkocağı salonlarında o tarihlerde her hafta önemli seminerler verilmekteydi. Ben de katılıyordum o seminerlere. Orada Necip Fazıl'ı bir kere daha, Fethi Gemuhluoğlu'nu ve memleketin maruf bir hayli münevverini tanıma fırsatı bulmuştum.

Fethi Gemuhluoğlu demişken biraz durmak gerekir diye düşünüyorum. Merhum Fethi ağabey, ben, benden önce ve sonra bir hayli genç insan üzerinde emeği ve hakkı bulunan bir büyüğümüzü. Öğrencilere bir vakfın bursunu dağıtma bahanesi ile onlarla tanışır, onlara rehberlik ederdi. Tanışmadaki ilk sorusu “hiç âşık oldun mu?” şeklindeydi. Ve biz taşradan yeni gelmiş utangaç gençleri can damarından vururdu. Esasen Melami meşrep birisiydi. Fötr şapka takan bir şeyh efendisi vardı. Bir keresinde onu tanıdım. İştahla sigara içerken görüp doğrusu hayli yadırgamıştım. Her neyse Arapkirli bu güzel adam Fethi ağabeyin, vefatından sonra yayımlanan ünlü Dostluk Üzerine adlı kitabı, aslında bahsini ettiğim tarihlerde Türkocağı salonunda ilk defa sunduğu konferansın genişletilmiş metnidir. Konferansta ben de bulunmuş ve doğrusu etkilenmişim. Fethi ağabey, meşrebi mucibince bir Efendiye BAĞLANMA'yı iman gereği saymaktaydı. Sanırım Akif ağabeydeki bağlanma duygusu Necip Fazıl'dan ziyade Gemuhluoğlu etkisiyle gelişmiştir. Nitekim yanılmıyorsam Nuri Pakdil'in BAĞLANMA'sı da aynı yöne dönüktür.

Akif ağabeyin Hilal Mecmuasında çalıştığı yılları da kısmen biliyorum. Malumdur ki o mecmuayı hemşerisi Salih Özcan çıkarmaktaydı. Daha ziyade İslâm âleminin öteki coğrafyalarındaki müelliflerin makale ve denemeleri yayınlanmaktaydı mecmuada. Seyyid Kutup, Muhammed Hamidullah, Mevdudi gibi isimleri ilk defa o mecmuada görmüştük. Akif ağabeyin sonraki yıllarda her ne kadar daha çok mistisizm temayüllü bir itikadı öne çıkıyor görünse de zihninin ve kalbinin alt yapısında bu mecmuada yazıları yayınlanan müelliflerin dinamik ruhundan da bir hayli yararlanmış olabileceğini düşünüyorum.

Nitekim bütün meşguliyetini tasavvufa hasretmiş insanlar suya sabuna dokunmaktan, siyasete bulaşmaktan sakınmayı, iç âleme dönük olgunlaşmayı seçmekteydiler. Oysa Akif ağabey bugün neredeyse Türkiye'nin en büyük ve en sağlam sendikası olan Memur-Sen'e ilk adımı attırmakla belki de hayatının en değerli şiirini yazmış oldu.

Bu hususta minik bir hatıram da kayda değerdir diye düşünüyorum. Akif ağabey İskenderpaşa Dergâhı'nın varisi Prof. Dr. Merhum Esat Coşan ile bir mülakat yapmış bu mülakat metni de İslâm Mecmuası'nın ilavesi olarak dağıtılmıştı. Yetmişli yıllardı. Ben Kriter Dergisi'nde bu mülakattaki hem sualleri hem de cevapları kısmen eleştiren bir yazı yayımlamıştım. Aradan kısa bir süre geçmişti ki merhum Nihat Armağan ağabeyin Fikir Yayınları bürosunda Akif ağabey ile karşılaştık. Yeni abdest almış, ayakta bir havlu ile kollarını kurulumaktaydı. Doğrusu bende şafak atmıştı. Ne var ki o beni görünce öyle samimi bir tebessüm fırlattı ki şaşırıp kalmıştım. Şu muhteşem karşılığı verip boynuma sarılmıştı: “*Mengüşoğlu gel, gel, bizi topa koyup nelerlere fırlatmışsın?*” Olgunluğuna saygı duymaktan başka siz olsanız ne yapardınız?

Neo Klasik şiirin temel karakteri belli bir davanın, hatta kavganın şiiri olmasıdır dense yeridir. Osmanlı hinterlandı parçalanmış, memleketin asli unsuru olan Müslümanlar Misak-ı Milli denilen bir toprak parçasına kısırılmıştır. Dahası onların Müslümanlıkları üzerinde türlü oyunlar oynanmakta, kendilerine saçma sapan bir ulusal kimlik giydirilmeye çalışılmakta, tek bir kavmin, kavmiyet hususiyeti öne çıkartılarak öteki Müslüman topluluklar sinsî biçimde rencide edilmektedir. Eski coğrafyası ile arasına yapay sınırlar çizilen memleketin, toprağıyla birlikte kardeş topluluklarıyla da arasına husumet tohumları ekilmektedir. İşte tam bu esnada Mehmet Akif, Necip Fazıl ve Sezai Karakoç gibi büyük şairler bu oyunu fark ederek bir uyanış, diriliş ve inkılap hamlesi başlatırlar.

Mehmet Akif İnan bu üç usta sanatkarın hemen arkasından Mescid-i Aksa şairi olarak sahneye çıkacaktır. Şiirin son iki kıtası şöyledir:

“Şimdi kimsecikler varmaz yanıma
Müminden yoksunum tek ve tenhayım
Rüzgârlar silemez gözyaşlarımı
Çöllerde kayıp bir yetim vahayım

*Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Götür Müslümana selam diyordu
Dayanamıyorum bu ayrılığa
Kucaklasın beni İslam diyordu.”*

Bu şiir bile tek başına şairin, memleketin etrafına düşmanlar tarafından çizilen yapay sınırlara asla sığmayan hayallerini ve içtenliğini yansıtmaktadır.

3. Mehmet Akif İnan'da Poetik Duruş

Sahici edepli bir şiiirdir onunkisi. Adeta İslami sinema kadın-erkek münasebetini perdeye meşru biçimde hangi ölçüler dâhilinde yansıtabiliyorsa, o da şiirinde aynı sınırları muhafaza ederek kullanmıştır. Yasak aşk ve benzeri şizofren hezeyanlar bulunmaz onun şiirinde; meşru ilişkilerin, ince hassasiyetlerin şiirini yazmıştır. Rüyalarındaki cürümlerden bile sakınma çabası vardır.

Hazreti Ömer'in hilafeti dönemine ait bir kıssa anlatılır. Müslümanlardan birisi güya Hazreti Ömer'e gelerek, rüyasında işlediği bir günahıtan ötürü kendisini cezalandırmasını ister. Böylece ahretteki hesaptan kurtulacağını umar. Hazreti Ömer adamı yanından kibarca uzaklaştırır. Lakin adam ısrarlıdır, ikinci, üçüncü defa aynı sebeple Hazreti Ömer'in kapısını çalınca Ömer (r.a.) adamı güneşin altında bir yere yerleştirir ve görevlilerden adamın yere düşen gölgesini dövmelerini ister. Gerekli miktardaki sopayla gölge dövüldükten sonra, şaşkın adama temizlendiği söylenerek evine gönderilir. Hadisede aslında incelik Hazreti Ömer'e aittir. Ne var ki itikatta tasavvufi tecessüsü ileri olan Akif ağabey bir şiirinde adamın hassasiyetine ortak olmayı tercih etmiştir:

*“Ey uyku, ey anne gel kurtar beni
Ezildim aklımın hesaplarında
Sazdan bir yapıya dönüştü birden
Çürüyen bu kentin apartmanları
Bütün vakitlerim sana ayarlı
İste hesabımı rüyalarımın.”*

Bu bahiste Fethi Gemuhluoğlu bir kere daha hatırlanmadan olmaz. Çünkü onun genç insanlara telkin ettiği ahlak modelinde, yukarıdaki şiirin sakınmaya çalıştığı rüyalar vardır. Rüya ile amel olunmadığı bilinir belki ama yine de Melâmet meşrebi tecessüs mektebi gibi olduğundan, Fethi ağabeyin erkek çocuklarına nasihati, kulaklarda küpe gibi sallanıp durur. Diyordu ki: “Onlar, o güzel ahlaklı gençler rüyalarında bile ihtilam olmazlar.” Burada sözün orijinalitesi, ilginçliği, hakikatini düşünmeye mani olmaktadır.

İki arada bir derede kalmış bir neslin ağabeyi olarak akıl ile duygu denge-sizliğini yoğun biçimde yaşayanlardan birisidir Mehmet Akif İnan. Akıl onu bir İslâm inkılâbına yönlendirirken sağlam bir siyaset adamıdır. Duyguları kendisi gibi bir beşere Bağlanma, bir üstadın elini tutma, duasını alıp şefaatine mazhar olma gibi bir hülyanın peşine taktığındaysa melül mahzun dervişe döner. Nitekim rüyalarının bile hesabını vermeye hazırlanırken 23 Kemalist darbe-leri, ardından gelen tek parti diktatoryası, ceza kanununda insanları düşünce ve inançlarından ötürü sürüm sürüm süründüren maddeler hatırlandığında, Necip Fazıl'ın sözleri zihinlere hücum eder; üstat şöyle söylerdi: *“Harabeleri bile harap ettiler.”* Akif ağabey bu meseleyi şu iki mısradan özetlemiştir:

*“Çağ mahkemeleri hüküm vermiştir
Hayallerim bile hep suçtur diye.”*

Onun şiirinde sadece söyleyiş yeniliği ve farklılığı yoktur beraberinde bir kamufraj dili de vardır. Demek istediğimiz bir kaçış değil tersine bir ustalıktır. Tipik örneklerden birisi Şafak adlı şiirdir. Birkaç mısra seçerek okuyalım:

*“Yüzünde inancın keskin ışığı
Gün olur dönüşür bir şah kavgaya
Kim demiş her şeyin bitişi ölüm
Destanlar yayılır mezarımızdan*

*Bizans'ı soluyan kentleri bir gün
Yıkarsın sesinin okyanusunda
Erir gözlerinin keskin şavkında
Bu çağın bilcümle karanlıkları.”*

Mezarlardan yayılan destan nedir diye sorulduğunda, mesela hemen hatıra şu hadise gelir. Malum, 1960 yılına kadar Said Nursi, memlekette önemli bir İslami figürdü. Yiğınla bağlısı vardı. Kitapları yasaklanmış, onları okuyanlar yıllarca hapislerde yatırırdı. 60 ihtilali akabinde vefat eden bu zatı, bağlılarına teslim etmeyen rejim, ölüsünden bile korktuğu için bilinmeyen bir şekilde me-zarsız bırakmıştır.

Yasak aşk yoktur demiştik onun şiirinde ama bakalım ne vardır:

*“Bir kutsal emanet gibi, sır gibi
Ve bir ayıp gibi saklarım seni*

*Başımda kavganın kıyameti var
Okşadım ismini kitap içinde.”*

Görüldüğü gibi son derece naif, nezih ve erdemli bir duygu sağanağı al-tında bırakıyor okuyanı. Belki de uzaktan tutkun bulunduğu bir sevgilinin, bir kitapta rastladığı ismini, kimseye sezdirmeden gizlice okşayarak, ruhunu ve kalbini tatmin etmektedir.

Poetikası içerisinde satır aralarına sıkıştırdığı kimi kanaatlerinden hareketle örneklendirecek olursak şu sözlerden başlayabiliriz. Der ki: “*Şiirde baş duygu bazen bir oyundur.*” Evet, Türkçe şiir klasiğinde hayli örneğine rastlarız bu oyunların. Bilmeceli beyitlerden türlü mecaz ve istiarelere, şairler arasındaki yarenlik ve atışmalara şahit olmuşuzdur. Benzerini Sezai Karakoç’ta bile ararsak buluruz. Söz gelimi onun *Sessiz Müzik* adlı şiirinden alıntılatacağımız şu mısrai okuyalım: “*Bu ırmağın ortası yoksa seni mi hatırlayacağız?*” İçerisinden tek okumayla çıkılması müşkül bu mısraın çözümü için evvela bir kâğıda ırmak kelimesi yazmalıyız. Sonra bu kelimenin tam ortasına denk düşen m harfini çıkartmalıyız. Yani kelimenin ortasını ortadan kaldırmalıyız. Elde ettiğimiz yeni kelime artık ırak olacaktır. Buradan şunu mu anlamalıyız; şair sevgiliye demektedir ki ey sevgili bir ömür sen bana hep böyle ırakta mı bulunacaksın?

Mehmet Akif İnan şiiri de aynı kulvarda yürür ve benzer oyunlar peşindedir. Örnek 1:

“*Susarak anlattın bütün gizliyi
Sakladım duygumu ben konuşarak.*”

Diyelim iki sevgili, birisi güya muhatabından bir şeyleri saklamak arzusunda. Lakin öyle bir suskunluk yaşamaktadır ki suskunluğu bir diskura dönüşmüş ve şahsın suratında adeta söze dökülerek sırrı ifşa etmektedir. Beri yandaki ise -ki muhtemelen müennes yandır burası ve erkek şair oyununu sürdürmektedir- çok konuşur ama gözlerindeki mana, anlatmadığına dair ihbarlar akıtmaktadır. Oyun böyle sürer gider. Örnek 2:

“*Gözlerin ne kadar İstanbul öyle
Sebiller uçurur parmaklarında.*”

Buradaki oyun şehir ve şair ilişkisini deşifre etmektedir. İstanbul yalnızca sıradan bir şehir değildir elbette, mensup bulunduğu medeniyetin sembolüdür. Sevgilinin gözlerine düşen silüetinde sebiller, sebillerin başında da abdest almış parmaklardan süzülen sular akar. Sebil aynı zamanda hem cami hem minare hem namaz demektir. Ve hem de medeniyet sembolü İstanbul’un iç sembolüdür. Onlarsız bir İstanbul yok hükmündedir.

Poetikasını oluşturan söyleşilerinde şunları dillendirmiştir şair: “*Şiir bir yanıyla bir zihin idmanı; hatta hayal oyunudur.*” Yine oyunla karşılaştık lakin bu sefer hayal oyunudur bahse konu olan. Şimdi örnekleyelim. Örnek 1:

“*Göçebe ömrümü bağla zamana
Dağılsın içimin karıncaları.*”

Zaman, göçebelik ve karınca, ne muhteşem bir birliktelik kurmuş şair. Zaman insanı kuşatan, insana mahsus bir sınavdır ki asla durduramazsınız, akıp gider. Güneşin altında eriyen bir buz parçası, müdahale edilmez ve kullanılır.

mazsa kısa süre sonra tükenecek, suya dönüşecek, akıp elimizden gidecektir. İşte size bir ömrün resmi. Hani İlahi Kelam, Asr Suresi'nde mealen şöyle söylemiyor muydu: “*Asrı düşün, zamanı düşün ki insan ziyandadır. İman edip Salih amel işleyen Hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna.*” Bu bize hayatımızdaki göçebelik hakikatini öğretir. Hepimiz emaneten tutduğumuz şu dünyanın konargöçerleriyiz. Zaman bize bunu söyler tik taklarıyla. Ya karınca, resmin içerisinde onun mahiyeti nedir, neye tekabül etmektedir? Çalışmaya mı yoksa. Yoksa karıncalar da bize, İlahi Kelam'ın Necm Suresi'nde geçen ayet-i kerimeyi mi okumaktadır; mealen: “*İnsan için çalışmasından başka bir şey yoktur.*” Örnek 2:

*“Yağmur olsun diye saçar göklere
Elinde biriken dualarını.”*

Burada Hazreti Ali'ye atfedilen bir menkıbeye işaret var gibi. Hazreti Ali'yi toprağın babası olarak hatırlayınca yerden avuçlarına doldurduğu topraklarla birlikte göklere açılan ellerindekini etrafa saçınca, yere rahmet olarak düşen yağmur taneciklerine dönüşür. Kerbelâ ile beraber düşündüğümüzde çağrışımın ufku daha da genişler gider.

Mehmet Akif İnan şiirinde titiz bir kelime işçiliği vardır. Malayani, savruk-luk, harcı âlem kelime israfına pek rastlanmaz. Kelimede iktisat etmiş olduğundan pek az şiir yazmıştır. Şiirin lirizmi, melodisi kelime terkibine sindirilerek yansıtılmıştır. Mesnevi tarzı ve hece vezni ağırlıklı biçimi tercih etme sebebi de sanırım bu iktisatlı tutumundan kaynaklanmaktadır.

*“Eşyası kaybolmuş bir çocuk gibi
Olur olmaz yerde ararım seni”*

Bu beyit istenseydi koca bir şiiri oluşturabilir daha da çoğaltılabilirdi. Ama o zaman bütün büyüsünü yitirecekti. Sözü burada bırakmıştır şair. Hele bir de sözdeki sadelik üzerinde hatta sıradanlık üzerinde düşündüğünüzde, değeri asla düşmeyecek tam aksine daha da artacaktır. Zira *olur olmaz* şeklindeki sıradan kullanımı nasıl böyle şiirsel kıldığı hakkında teoriler üretmek gerekecektir.

Benzer söyleyişler arasında bir örnek de şu beyitte karşımıza çıkmaktadır:

*“Kaç umut eskidi sokaklarında
Kaç albüm tükettim anarak seni.”*

Yakınlarda çok yakınlarında bulunmuş birisinden mi söz etmektedir şair ki özel albümlerinde onun da sureti aksetmiş olsun. Hem öyle yakınlardan birisidir ki bu kişi, şair ile aynı sokakları çignemiştir vaktiyle. Şair, bir hayli dola-nıp durduktan sonra sokağına dönmüştür lakin o uzak, o ırak sevgili ortalarda yoktur. Elimizde sadece onun da bir gün bu sokaklara dönmesi, önümüzdeki albüme yeni fotoğraflar eklemesine dair intizar kalmıştır.

Tasavvufi bağlanma arzusunu tabiatın boyun eğişine benzeterek kurgulayan şair şöyle söyler bir konuşmasında: “*Bütün mahlûkat lisani halile Hakkı tespih eder. Bir kuş avcı tarafından vurulmuşsa, bir balık oltaya gelmişse, o anda zikirden halidir de ondan.*” Sahiden hayvanların dünyası böyle midir, bu tartışılabilir. Ama bu hikâye başka bir ibret levhasına kapı açmak maksadıyla kullanılmıştır. Nedir o; zikir, sanki bir dervişler halkasındaki ortak terennümdür. İnsanoğlunun fitratını ve bunun sahici Fatırını hatırlayarak düşünme biçimi olan zikir, bir seremoniye dönüştürülünce, seremoninin başındaki öndere, aracıya rabıta doğar. Şairin tasavvufi öğretilerden aktardığı bu ahvale dair şiiri ise bize tamamen muhteva olarak Necip Fazıl’ın Sonsuzluk Kervanı şiirini hatırlatır. Orada neredeyse aracı bir beşere mutlak rabıta vardır. Burada da benzer bir yüceltmeyle karşılaşırız:

“*Bir nazarla kırdın küreklerimi
Buhar kıldın nefsin denizlerini.*”

Nefis terbiyesi meşrebinin tipik örneklerinden birisidir okuduğumuz metin.

4. Mehmet Akif İnan, Naif Şair

Meşhur Menar tefsirinin müelliflerinden Reşit Rıza şöyle söyler: “*Kuran ayetleri adeta gökteki yıldızlar gibidir. Çölde geceleyin yol almakta olan yolcular yıldızların rehberliğinde arzulanan istikamete doğru şaşırmadan yürürler. Kuran ayetleri de işte böyle kılavuzlar insanı, şaşırtmaz.*” Kuran hakkında bir başka benzetme de şu şekildedir: “*Kuran ayetleri adeta örümcek ağı gibidir; her noktanın bir diğer noktayla alakası vardır. Birbirinden bağımsız düşünülemez ve anlaşılabilir. Bağlantıları dâhilinde anlamaya çalışmalıdır.*” Mümin bir şair olan Mehmet Akif İnan bu ve benzeri rehberlikleri kendisine şiar edinmiş olmalıdır ki şiirlerine sindirmişti. Onu okurken daima böylesine bir alaka gözünüze takılacaktır.

“*Aydınlığında yol bulduğumuz yıldız
Bin parçadır şimdi derin göklerde.*”

Buradaki yıldızı, evvela, bildiğimiz gökteki yıldız gibi düşünerek, onun günün birinde yıldız kaymasıyla parçalara ayrılabilceğini hatırlayıp, kendimizi sıradan bir bilgi aktarımı karşısında sanabiliriz. Ne var ki Reşit Rıza’nın benzetmesiyle birlikte düşünüldüğünde durum tamamen değişecek ve değerler alabora olacaktır. Yıldızlar esasen Rabbimizin birer ayetidir. Kurandaki söz dizilerine de ayet demektediriz. O halde bu sözlü ve sözsüz ayetler arasındaki ortaklıktan yani yol gösterici özellikten hareketle bir yorum yaptığımızda, açılan pencere sayısı çoğalacaktır. Yıldızların ayet olarak parçalanmasını ise müteşabihatın çoklu yorumu biçiminde değerlendirdiğimizde muhteşem bir anlam katmanı doğacaktır.

“Akşamlar güvercin gibi gelirdi
Yeniden güçlenen gençliğimize”

Naif şairimizin bu beytine sindirdiği zengin çağrışım dünyasının içerisine daldığınızda ellerinizi önünüzdeki masaya yumruk yapıp vurarak bağırmasınız: “Müslüman ihtiyar olmaz!” diyerek. Ayetlerin yol göstericiliğiyle davranan Allah kulları mahzun olmayacaklardır. Onlar ebedi mükâfatla karşılaşacak ve ölümsüz bir cennette konaklayacaklardır. Buradaki güvercin Barış hatırlatır. Barış ise İslâm kelimesinin kök anlamındaki *s i l m*’in bir karşılığıdır. Elbette bu barış liberallerin veya Marksistlerin uydurma barış teranelerine tekabül etmez. Bu barış kişinin evvela kendisiyle barışık olmasının adıdır. Yani fitratıyla, vicdanıyla iyi geçinen müminlerin barışıdır. Onların ölüm ve ihtiyarlama gibi korkuları bulunmadığından, her hamleleri kendilerini daha da güçleştirir. İbn-i Rüşş şöyle söyler: “İnsanda yaş ilerledikçe duyular zayıflar ama akletme melekesi daha da güçlenir.” Evet, ileri yaşlarda kafadaki gözün görme, kulağın da işitme gücü azalır. Ne var ki kalbin düşünme gücü ise daha da güçlenir. Kalbin düşünme gücünün artması insanı entelektüel anlamda daha diri ve genç kılmaz mı?

Olağanüstüler isimli şiiri Mehmet Akif İnan’ın itikadi bakımdan geleneğe sıkı sıkıya bağlılığının tipik örneğidir. Modern naat diyebileceğimiz bu şiirde, Sezai Karakoç’un Hızır’a Kırk Saat adlı şiirinde rastladığımız menkıbevi İslâm anlayışının yeni bir biçimini görürüz. Naatların geleneksel özelliği zaten Peygamber övgüsüdür. Mevlitler de böyledir. Çoğunlukla övgülerdeki aşırılıklar her üründe karşımıza çıkmaktadır. Ve Peygamberi olağan hayatı ile anlatmak yerine olağanüstülüklerle anlatmayı seçerler. Bu örnekte de durum farklı değildir. Hazreti Peygamber’in sütanesi Halime’nin evinde iken melekler tarafından yere yatırılıp kalbinin temizlendiği menkıbesi şiirleştirilmiştir:

“Alınıp oyundan nurdan neşterle
Ayıklar içini bir melek doktor.”

Ama şair menkıbeyle yetinmez. Aynı şiirde hakikate de yaslanan beyitler söyler. Burada gelenekten kopar ve yeni zamanlardaki şuur atlamasına ışık tutar, der ki:

“Köleler beylerle eşitlenmiştir
Bağlılık, yiğitlik, aşk yarışında.”

Asıl önemine ve değerine de bence burada kavuşur.

İman ve güzel ahlak basamakları onu nihai menziline taşıyan araçlardır. Bu alanda yığınla örneğe rastlarız şiirlerinde. Düz, temiz ve ince düşünüş ve duyuşlarla müzeyyen beyitleri vardır. İçimizi titretir, yol gösterir. Aynı zamanda da mensubu bulunduğu dava ve kavganın araçlarıyla saldırgan emperyalistlere, barbar ve vahşi hasımlarına karşı savunmadadır, Babamın Gazeli adlı şiirden:

*“Anamın en kutsal barınağıydı
Eski alfabeği candan severdi*

*Bir destan büyüüttü namustan aşktan
Midenin harama düşmanlığından.”*

Görüldüğü gibi aile sıcaklığını baba ve anne figürlerinden başlatarak bütün insanlığı kucaklar. Ardından dünya görüşü ve hayat anlayışından enstantaneler sunar. Eski alfabeğe olan özlemi ve sevgiyi şiirin damarlarına zerk eder. Hele namus ve aşk bahsi açılınca helal ve haram sınırlarını bir kere daha hatırlayarak ve hatırlatarak ardından gelecek olanlara rol modellik yapar.

Tenha Sözlere kitabındaki *Davet* şiiri öyle bir şölene, kurtuluşa, esenliğe davettir ki insanı iki cihanda saadete erdirtirecektir. Okuyucusuna bir Kuran ayetini referans gösterir gibidir. Ayet mealen “*Bu dünya bir oyun ve eğlenceden ibarettir*” şeklindeydi. Ayrıca Hazreti Peygambere atfedilen bir hadisten de beslenmiş gibidir. Hadis metni şöyle rivayet olunmuştur: “*İnsanlar uykudadır, ölünce uyanırlar.*” Şimdi şiiri okuyalım:

*“Hicretler gelişir her akşam bende
İçimin ışıklı memleketine
Donatır çevremi ahşap şenliği
Bir fener alayında gezinir kalbim*

*Ey vücudum davran ve gel benimle
Biz ki o dünyanın yurttaşlarıyız
Elverir bu gurbet, bu karanlıklar
Bu eşyalar, sesler ve görüntüler.”*

İnce bir dikkatle bakıldığında bu şiirde hicret haleti ruhiyesi yeniden bize gülümsemektedir. İçimizin ışıklı memleketi ki biz asıl o memleketin yurttaşlarıyız. Ölümden sonra dirilişin yurdudur orası. İnsanı kuşatan dünyevi eşya, ses ve görüntülerden sıyrılarak başka bir boyuta geçişin dile getirilişidir şiirde işlenen. Şair kendisinin dışarındaymış gibi normal konuşma dilinde pek de sevimli gözükmeyen vücut kelimesini kullanarak, onu yani sanki kendisinden bağımsızmış gibi duran maddi varlığı, bir manevi atmosfere, metafizik âleme davet etmektedir. Yukarıda sözü edilen hadis rivayetindeki, dünyayı uyku hali olarak gösteren manaya bir dokunuş olsun diye yine bir başka hadis rivayetiyle beraber derleyerek “*elverir bu gurbet*” deyip dünyevileşme belasından sıyrılmak ister. Bir rivayette de hadis olarak şöyle bir söz aktarılır: “*İslâm garip olarak başladı, yine garip olarak sona erecektir. Ne mutlu garip olanlara.*” Tasavvuf meclislerinde sıkça zikredilen bu söz besbelli şairimizin şuurunda köklü bir yere sahiptir.

Doğrul Bana başlıklı şiiriyle üstat Mehmet Akif İnan neredeyse bütün mücadelesinin bir muhassalasını dile getirmiştir. Urfa'dan evrensele akan kişisel macerası, İlahi Kelam'ın aydınlattığı yolda Nebevi kervanla bütünleşerek ilerler. Son Peygamber'e bile "De ki ben hanif olan İbrahim'in milletindenim" dedirtilecek bütün insanların sosyolojik aidiyetinde tek başına bir ümmet kimliğinden bir milletin yani İslam Milletinin babalığına yükseltilecek Hazreti İbrahim'e atfı vardır. Şair de buna kayıtsız kalmamış aynı yolun yolcusu olduğunu bütün bir kalbiyle ilan etmektedir:

*"İbrahim bilinci yüklü ellerin
Yüreğinin dünyanın sevgi dergisi*

*Tohumlar başında taşır ağacı
Deler besmeleyle damar toprağı*

*Zikreyle, şükreyle, fikreyle sen ey
Önüme serilmiş sonsuza karşı*

*Ve bir gün zamanlar gelir önüne
Giyinir varoluş esvaplarını."*

Varoluş esvapları ne ola ki diye soranlar bilmelidir ki Yunus Emre'de de rastladığımız "ak don, dikişsiz don" kefenden başkası değildir. Peki, kefen nasıl oluyor da varoluş esvabına benzetiliyor? Açık değil mi ki geçici dünya hayatına karşılık ölüm ötesindeki ahret hayatı ebedi varoluş demektir.

Bütün okuyucularına, izleyenlerine, sevenlerine, cümle insan mahlûkuna vasiyeti gibi görünen iki beyit ile sözü bağlayalım:

*"Bir çocuk sevinci dolar içime
Gözlerin kalbimi elliyor gibi*

*Ve bir gün anlarsan şiirlerimi
Yalar yeryüzünü bir kara haber."*

Hayır, bizim nazarımızda o haber *kara* değildir. Evet, Akif ağabeyimiz Hakka kavuşmuştur. Ve bir *Güzel Adam* olarak yaşamış, güzel sözler emanet ederek göçmüştür bu fani dünyadan ebedi âleme. Rabbim ona cennetini nasip etsin, sonsuz rahmetler olsun.

MEDENİYET BURCUNDA BİR ŞAİR: “MEHMET AKİF İNAN”

Duran BOZ

1

*‘Soyundum çileye dönmemesine
Bilendim ışıktan gözyaşlarıyla*

*Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı*

*Edep senin sabır benim derimdir
Askerler üretir sessiz ve derin*

*Bayrağa dönüşen alımdır şimdi
Ellerim ağların mahşer makası*

*Türkümüz dünyayı kardeş bilenedir
Gökleri insanın ortak tarlası’*

Kalp, insanın cephaneliğidir. Hayatı gülden yürüyüşlerle bezer. Hesabı kolay verilecek eylemlere hazırlar insanı. Umutsuzlaşmak trajedisini zıplatmaz göğüste.

Akif İnan; yola çıkarken, ışıktan gözyaşlarıyla bilenir. Çileyi kendisine yoldaş olarak seçer. Zoru göğüslemek için kalemini yontar. İnsanlık onurunu ufalayan modern çağa karşı zırha bürünür. Zulmü, işkenceyi, sömürüyü, yoksulluk ve sefaleti yargılar. *‘İnsan onurunun davacısı’* olabilme kararlılığını tercih eder. Modern dönemlerin ürünü olan eşya medeniyeti yerine, vahiy medeniyetini savunur. Sarsılmaz bir tavır alışla acıların umudu bulduracağına inanır. Edep ve sabır kitabından çingilar gezdirir yüreğinde.

İnsandaki zenginliği yoğuranın edep, üretenin de zekât olduğu gerçeğiyle hayata tutunur. Sessiz, içte/n ilerleyen hamleler geliştirir. İhanetlerin seyri-seferinde biçilmemeye ant içer. Onurluca *‘Bitirip şu kara kuru ekmeği’* yâr ellerine göçmek sorumluluğuyla yaşar. Nimete karşılık şükürün terk edilmesine yanar. Hamt makamındaki insanla; kafesin kırılacağı, zincirlerin çözüleceği hakikatini kabul eder. Oyunu, insandan yana kullanır. Çelik çomağa tutuşan insanogluna; dönüp yenden kalbine bakmasını teklif eder.

Kavgaanın ortasında bayraklaşan alnıyla, ellerini bir makas gibi açarak tuzaklar mahşerini bozar. Çağ dışı görülen ilgisinin, çağı kurtarmanın bir eylemi olduğunu haykırır. Çağrısını, dünyayı kardeş bilenlere yönelir. İnsanın ortak tarlası göklere! Herkesçe ekilip biçilen ovalara akar. Yalan dolanın zapturaptı altına alınmamak için! Namustan, aşktan örülmüş destanlar büyütme sözleşir. Kesilen zeytin dalına ağlar da yeni ay doğsun için dua eder. Yağmura dönüşsün arzusuyla elinde biriken âminleri göklere gönderir. Semaları vatanlaştırır kendisine.

Aile dağılmış, hayatı belirleyen odak çökmüştür. Kara bulutlar dağılmıştır yeryüzüne. Yürürlüğü durdurulan bir hayatın boşluğunda can çekişmektedir âdemoğlu. 'Sara'; taşa, toprağa varıncaya kadar her şeye sinmiştir. Hastalıklarla boğuşmaktadır ümmet. İçe çevrilen ayrılıklar, kinler, öfkeler! Yanlış zamana, acıların dünyasına doğulmaktadır. Başka bir seçeneği yoktur insanın. M. Akif İnan; böylesine alabora olmuş bir zamanda hayata 'merhaba' der.

Doğumundan itibaren ümmetin sorunlarını omuzlar. Darmadağınlığı ortadan kaldırmayı kabullenir. Zihnini, yapılması gerekenlerin tespitine yorar. Titizlenir eylemlerinde. Öz kişiliğini kotarabilmek kesinliğiyle eğilir yaşadıklarına.

Sorumsuzluğun ufalayan batağına saplanmamak için didinir. Âdem'le başlayan tarihsel yürüyüşü köken örneği bilir. Şanlı gözyaşlarıyla pasaklarından arınmaya ödevlenir. Buz dağlarını eritmek için seferler düzenler. Yolda olmak, yola girmek adına varoluşuna manevi dayanaklar bulur. Vahiyle bildirilen ilkeler doğrultusunda şahsiyetini örer.

Geneğin dünyasından edindiklerini kopmamacasına özümser. Delik deşik edilmiş çağı onarabilmek istikametinden sapmaz. Yaşamak azim ve kararlılığını yitirmemek pahasına; 'Sıra Geceleri'nden, Fuzulîden, Nabîden, Abdîden, klasik musiki meşklerinden edindikleriyle ruh dünyasını zenginleştirir. İç evreniyle çatışmaksızın dimdik durur, kervan kıran fırtınalar karşısında!

2

Urfa Lisesindeyken Maraş'a hicret eder. Hesapta olmayan bir sonuçtur bu. Bilinçli bir irade böyle olmasını dilemiştir. Geleceğin gözü kara savaşçılarından olabilmek, belki de bunu zorunlu kılmıştır. Önden giden Süleyman Nazif'le, Sezai Karakoç'un yolu da buradan geçmiştir. Sanki Maraş toprağı; muhaliflerin, öncülerin, medeniyet işçilerinin sorumluluğı, sesin, sözün ahengini yüklenme yeri olmuştur. Bir hazırlık evresini yaşamış gibidirler burada.

M. Akif İnan; Maraş'a gelmeden önce; ideoloji, fikir ve sanat bakımından kendince bazı kararlara varmış, yolunu seçmiştir. Ülküsel yönden de seçimini belirlemiştir. Eski Türk şiirini sevmekte, klasik zevke dayalı şairleri okuyarak şiirler yazmaktadır.

Urfâda, bir grup arkadaşıyla 'Derya' adında bir kültür dergisi çıkarmaktadır. Urfâdaki yazar ve arkadaş grubu; Abdülkadir Billurcu, Zübeyir Yetik, Nihat Ar-

mağan, Cuma Beyboğa, Nabi Kılıçoğlu, Emin Balyan, Sabri Aslan, İbrahim Kızılgöl, Cemal Kayar, Ahmet Rüzgâr ve Yusuf Demirkol'dur. Urfadayken M. Akif İnan'ın yenilikçi sanatla, yenilikçi yazarlarla ilgisi yoktur. Dahası onlarla kavgası vardır. Gazel formunda beyitler yazmakta ve yayımlamaktadır. 'Derya' dergisindeki arkadaşlarıyla ortak bir dünya görüşünü paylaşmaktadır. Maraş'a hicretle birlikte Urfadaki arkadaş çevresiyle birliktelikleri de ortadan kalkar.

Maraş Lisesinde, bir grup arkadaş içerisinde bulur kendini. Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören ve Alâeddin Özdenören'le arkadaş olmuştur artık. Onların ilgi odağında yenilikçi sanat vardır. 'İkinci Yeni' akımına bağlı şairlerin; şiirlerini, yazılarını okumaktadırlar.

Akif İnan'sa; Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı ve Necip Fazıl Kısakürek'in etkisinde olup bu şairlerin şiirlerini ezberlercesine okumaktadır. Arkadaşlarının okumalarına başlangıçta ilgisiz kalır. Ancak onlarla ilişkisini sürdürmekten de kaçınmaz.

1959'da Sezai Karakoç'un 'Körfez' adlı şiir kitabı yayımlanır. Bu kitabı edinecek okur. Ancak kitaptaki şiirlerden zevk almaz. Açıkçası bunları deli saçması olarak görür. Yine de bıkmadan, usanmadan "Körfez"i defalarca okur. Çünkü birlikte olduğu arkadaşları Sezai Karakoç'u önemsemektedir. Buna rağmen, onun yenilikçi sanatı reddinde bir değişiklik de olmaz.

Lise öğrenimi biter. Yakın birliktelik, uzak birlikteliğe dönüşür. Görüşüp buluşmak, bir bakıma zora girmiştir. Çünkü her biri ayrı şehirlerde olup üniversiteli yıllar başlamıştır. Zorlayıcı şartlara karşın ilişkilerini tavsatmadan sürdürürler. Kimi zaman Ankara'da, kimi zaman da İstanbul'da bir araya gelirler. Düşünmek ve yazmak noktasında birbirlerine destek olurlar.

Bir keresinde Rasim Özdenöre'ne; İstanbul'da, bir çay bahçesinde, Ahmet Haşim'in bütün şiirlerini ezberden okuyarak âdeta bir şiir ziyafeti verir. Birliktelikleri etkileşimlerle devam eder. Akif İnan, bu arkadaşları sayesinde yenilikçi sanata ilgi duymaya başlar. Bu etkileşmeyi görebilmek için; onun, 'Hilâl' ve 'Derya' dergilerinde yayımlanan şiirlerine, yazılarına bakmak yeterli olur.

3

Bu birliktelik giderek Ankara'da Nuri Pakdil'in yönetiminde çıkartılan 'Edebiyat' dergisine can verir. 'Edebiyat' dergisiyle birlikte Özdenören kardeşler, Zarifoğlu ve Bayazıt gibi M. Akif İnan da yetkin ürünler vermeye başlar. O; 'Edebiyat' dergisinde, bir yandan inceleme yazıları ve denemelerini yayımlarken, diğer yandan da şiirlerini yayımlamayı sürdürür.

İlk kitabı 'Hicret'teki şiirleri kitaplaşmadan edebiyat çevrelerinde yankı uyanır. Şiirleri üzerine yazılar yayımlanır. 'Edebiyat' dergisinin Haziran 1974 sayısında; 'Umut Gazeli', 'Adsız Gazel' ve 'El Gazeli' adındaki şiirleri bir arada

çıklar. Ceyhun Atuf Kansu; bir yazısında adı geçen gazellere değinir. Yazar, söz konusu yazısında; Akif İnan'ın daha yolun başlangıcında, gazellerini isimlendirerek divan geleneğini geride bıraktığını söyler. Biçim açısından da bu şiirlerin gazel kurallarına uymadığını belirtir. Onun şiirlerinde; yenilik şiiriyle, halk şiirinden sesler yakaladığını vurgulayarak, bunlar bir türküyü çağrıştırıyor tespitinde bulunur.

Ceyhun Atuf Kansu yazısının ilerleyen bölümünde; 'Akif İnan bir gazel yazayım, eski bir duyarlığı ve uygarlığı yenileyeyim derken, ister bilinçle, ister bilinçaltı, halkının diliyle bir türkü geliştirmiştir, taze bir duyarlıkla. Bu duyarlığın gazel duyarlığıyla bir ilgisi yoktur. Akif İnan, bir uygarlığa, bir duyarlığa bağlı olduğu için gazel adımı vermiş şiirlerine ama, ister istemez yurdumuzun, ulusumuzun yaşadığı değişimlerin, dil, duyarlık ve uygarlık değişimlerinin etkisinde kalmış. Bu gazellerden bir türkünün tazeliği, yaşama sesi geliyor. Halk dili ve halk duyarlığı baskın çıkmış da ondan.' der.

Alâeddin Özdenören ise; 'Akif şiirlerinde çağım iyice anlamsızlaştırdığı, hırpaladığı insanı onarmak ister yeniden. Sürekli bir şimdiki zamanı yaşayan, geçmişiyile bütün bağlarını koparmış, geleceği korkular, vehimler ve hiçliklerle dolu insanın bu onulmaz acısı, ona göre insanın özüne aykırı bir düzende yaşamak zorunda olmasından doğmaktadır. Öyleyse bu insanı özüne uygun bir ülkü alanına çağırarak gerekir. Onu kâbus bağlantılarından koparmak, içini ve dışını taltan etmiş putları devirerek özgürlüğün ucu Tanrı'ya çıkacak olan yolunu açmak gerekir.' saptamasını yapar.

Onun temel kaygısı; insanın Tanrı'yla bağını kopartan engelleri ortadan kaldırarak onu özgürleştirmektir. Meselesini ortaya koyarken bir ahlakçı edasıyla öğüt vermez. Ona karşı yapılanları gösterir yalnızca. 'Onun işi canlandırmaktır; bunun için de dünyaya ruhsal bir anlam kazandırır, yani düşüncüyü, sözcüğü, imgeyi, kendi hayatını ve dolayısıyla hayatın bütünüünü gözler önüne serer.' Bakmasını, tercihini ona göre belirlemesini arzular.

4

'Hicret'teki şiirlerin tamamı; 'Edebiyat' dergisinde yayımlanan şiirlerdir. Şair; daha önceleri yayımladığı şiirlerini söz konusu kitabına almamıştır. Akif İnan'ın şiir zevkinin oluşmasında Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı ve Necip Fazıl etkili olmuştur.

Ahmet Haşim; sınırlı sayıdaki sözcükle şiirini yazar. Haşim'in şiirlerinde düşünce yerine duyuş vardır. Şiirinin omurgasını izlenimlerle çatar. Belirli temalarla, kelime tasarrufuna özen göstererek şiirini kurar.

Yahya Kemal şiirinde ise; şiirin omurgası düşünceyle kurulur. Onun şiiri tarihi bir düşünceden neşet eder. 'Şanlı geçmiş' özlemi baskındır onda.

Akif İnan'ısa şiirini; sınırlı sözcük dağarıyla, belirli temalar etrafında kurar. Gözlem ve yaşantısını iç evreninde süzerek şiir dilini oluşturmayı dener. Düşünceyle kurulan İnan şiiri; apaçık bir inanç çizgisinde ilerler. Tarihe eleştirel bir tutumla yaklaşır. Bu tavır onun şiirini özgürleştirir

M. Akif İnan; yukarıda adı geçen şairlerden yararlanmakla birlikte onların düşünce dünyasından etkilenmez. Onun için Akif İnan'daki düşünsel bağı Necip Fazıl'la ilişkilendirmek yerinde olur.

İnan'daki yerellik, 'Necip Fazıl'la tanışmasıyla birlikte 'Büyük Doğu' düşüncesiyle yoğrularak ülküsel bir kimliğe dönüşür.' Bundan dolayı Akif İnan şiiri; düşünsel anlamda Necip Fazıl şiirinden renkler taşır. Bir şiirinde;

'Anamı sorarsan büyük doğudur

Batı ki sırtımda paslı bıçaktır' diyerek hem 'batı' karşıtlığını ortaya koyar. Hem de 'Büyük Doğu'ya mensubiyetini deklare eder. Necip Fazıl gibi akıl yüzünden çileler, işkenceler çeker. 'Hakikat'i bulmada aklı engel görerek;

'Ey uyku ey anne gel kurtar beni

Ezildim aklımın hesaplarında' der. Aklın hesaplarında ezilmemek için anesini yardıma çağırır. Seslendiği 'anne'; varoluşuna dayanak oluşturacak hakikat insanıdır. Biyolojik bağları işaretlemeyen onda. Şiirlerinde; düşünsel anlamda Necip Fazıl'dan izler taşıyan Akif İnan, ses ve biçim yönündense ondan farklı bir şiir geliştirir.

'Hicret'teki şiirler toplamının ana teması; 'aşk' ve 'ülkü'dür. Onda 'aşk kadında başlar, ama kadında bitmez. Sonsuzluğa, ebediliğe uzanır.' Çünkü 'Aşk bir akış demektir, ruhun bir aydınlanması, dışı doğru yansımasıdır. Bir kaynaktan doğan ve durmaksızın akan ırmağa benzer. İçten gelen bir kaynağı, sevenden sevilene doğru akan bir akış'tır. Açıkçası kadınla başlayan aşk, ilahi olanda kemale erer. Ancak şiirdeki sınırları ayırt etmek de mümkün değildir. Kadından bahsederken birdenbire şiirin alanına bir başka varlık girer. Onun şiirlerinde kadın; mükemmellik arayışının ilk adımı olmak itibarıyla yer alır. Mecazi olandan yola çıkan şair, 'Darağacı' şiirinde;

*'Bir türkü buldurur anmalar seni
Sesime uygular sonra yakarım*

*Kalbim ki sürekli davul solosu
Ve aşkın bedeli candır ölümdür*

*Saçların aklımın darağacıdır
Saçların ki çeken sona sonsuza*

*Yıldızlar gözlerin denetler beni
Yıllardır günlerim bir gözaltıdır*

*Şiirden halılar ayaklarına
Umuttan zincirler ayaklarımda*

İçimin zehrini konuşsun diye

Beklerim rüzgârdan haberlerini’ der. Hayat düzeni aşkla bozulmuştur. Davul gibi çarpan bir kalbi vardır artık. Sevgilinin saçları aklında gezinir. Yıldızlarsa, sevgilinin şairi denetleyen gözleri olur. Rüzgârların haber getirmesine umut bağlanır. Bütün bunlar anlatılırken şiirde erotik unsurlara yer verilmez. Şiir; okuru, şairin mensup olduğu uygarlığın kök örneğine götürür.

Alâeddin Özdenören; ‘*ülkü onda, yapay bir haykırış, bir anlık dalgalanma, şiirine sonradan eklenmiş bir yama değildir: şiiriyle birlikte, şiiriyle kaynaşmış olarak içinin peteğinden sızar ve çağın trajiğiyle birleşir. Şiiri kendisiyle bağlantılıdır ve oradan insanın bitimsiz ülkesine uzanır; sabırlı, taşkın, yüklü ve aynı zamanda vahşi. Bu bitimsiz ülkede, ülküsüne şiirleriyle ve şiirine ülküsüyle yol açmak isterken, kendisine eşlik eden varlık sevgilidir. O, dışsal, çekici bir süs değil, varlığının onsuз olunmaz bir parçası gibidir. Şiirinin çileli didinşlerinde yuvalanır ve ülküsel açılımını oluşturur. Onu varlığının derinliklerinde duyar ve anlar. Şaire savaşıma isteği ve savaşıma gücü verecek olan odur. Güzelliği, biricik, kusursuz, bozulmaz güzelliği dile getirmesini sağlayacak imgeleri, benzersiz bir coşku ve yorulmazlıkla kadın gerçeğinden çıkar’dığını söyler.*

Çağ içinde insanın konumu sarsılmış, algıları da körelmiştir. Dayatılan hayat tarzına tutunmak zorunda bırakılmıştır insan. Yanlışı yaşamakla konumunu kaybeden birey çarpıklıklar içinde dönmektedir.

‘*Şehrin Ölümü*’ Erdem Bayazıt şiiriyle ilan edilir. Ölüm gelip kollarına almıştır şehri. Doğa yağmalanmış, şehirse beton yığınına dönüşmüştür. Çarpık şehirleşmeyle yön kaybedilmiştir. Ancak toprağın konuşması demek olan bir depremler kıyımlar durdurulacak hale gelmiştir. Bundan dolayı M. Akif İnan;

‘Ey deprem gel yetiş bu şehirlerin

Doğayı çarpıtın konumlarına’ diyerek toprağı konuşmaya çağırır. Toprağın seslenişle çarpık şehirleşmenin, yağmalamaların durabileceğini umar.

Bir başka şiirinde de;

*‘Betonlar mezardır düşe sevince
Saksılar doğaya özlem eylemi*

Şiir bahçemizde gökdelen oldu

Aklımıza nasıl bak gülen oldu’ diyerek betonlaşmadan, gökdelenlerden yakını. Taşa toprağı sirayet eden, varoluşa yabancılaşmanın absürlüğünü dil-

lendirir. Düşe, sevince yer bırakılmamıştır yeryüzünde. İnsan, doğaya özlemine saksılarla gidermeye mahkûm edilmiştir. Şaire göre; bu mahkûmiyetten sıyrılmak imkânsız değildir. Ülküsel bir duruş ve kimlikle zincirler çözülebilir. Yerli düşüncenin ürünlerinden serilmiş bir sofrayla kendine gelebilir insan. Şair;

‘Ve bir sofraya gibi sersem önüne

Yerli düşüncenin ürünlerini’ diyerek horlanan, hırpalanan, yalnızlaştırılmakla unutulmuş insana, fitrata uygun bir inanma, yaşama biçimine sahip olmayı önerir.

Küllü kaderin gereklerinden de kaçamaz. Ne geliyorsa ondan bilir. Katlanır buna. Baş üstüne der. Yıkılmışlık bir alinyazısıysa, ona karşı durmaz. Bir teslimiyet hali içerisinde;

‘Kaçmak mı mümkün mü alinyazımdan

Kaderdir yüklendim yıkılmışlığı’ diyerek ondan gelene razı olur. ‘*Ondan ne geldiyse, o ne bildirdiyse, o ne getirdiyse amenna’* deme şuuruna erer. Ölüm konduğu olduğu zaman, duyulanın vicdanın ayak sesi olduğunu anlayan Akif İnan;

‘Ve ölüm konuşum olduğu zaman

Duyduğün vicdanın ayak sesidir’ teslimiyetine ulaşır.

5

‘*Hicret’*te hissedilen arayış; ‘*Tenha Sözler’*de bitmiş gibidir. Dolayısıyla “*Tenha Sözler’in düşünce dokusunu ‘çağa yenik düşmüş’ insanın ‘mükemmelle ulaşma serüveni oluşturur.’* Yürünülecek güzergâh tebellür etmiştir artık. Şair; içinin çığlıklarını durduracak ‘*ballar balını’* bulmuş, ‘*kovanım yağma olsun’* demiştir. Necip Fazıl gibi yol oğlu olarak; varıyla yoğunla bağlanmış kurtarıcısına. Bu bağlanışın ardından;

‘Dikenler çalılar güle dönüşür

Bir bengisu yayar nazarlarınız

Güzeller varisi olduğunuzdan

Kokular korosu gülzarlarınız

İlham yağmurları sözlerinizdir

Gök sofrası serer pazarlarınız’ der.

Onun nazarıyla; dikenler, çalılar güle dönüşür. Onun nazarından abıhayat yayılır. Güzeller varisi olduğundan kokular korosu gül kokusuna evirilir. Sözlerinden ilham yağmurları, pazarından gök sofraları kurulur. Bereket fıskırır her yandan. Kir pastan arınır insanoğlu. Şair;

'Senin hatıranla beni her akşam

dünyanın kirinden yuyar yüreğim' diyerek her akşam müşhidinin hatırasıyla dünyanın kirinden yüreğinin arıtıldığını itiraf eder. Bir anlamda da arınmak için bağlanmanın zorunluluğunu gündeme taşır. Yokluğuna dayanamaz onun. Ekler sonra;

*'Bir gün ki anlarsam kayboluşunu
beni cinnetlere soyar yüreğim'*

Bulduğunun kayboluşuna yüreğinin dayanamayacağını, cinnetlerce soyulacağını seslendirir.

6

Akif İnan; *'Tenha Sözler'de büyük habercisi ve yol açıcısıyla tanışır ve ona bağlanır. Bu bağlantı kopmaz, sarsılmaz bir bağlantıdır. Çünkü O isterse dağlar göç edebilir. Zamani aşacak ve yenileyecek, insanları değiştirecek haberin kaynağı odur.'*

Dolayısıyla 'Tenha Sözler' toplamındaki şiirler; tasavvufi içeriktedir. Bu minval üzere akışını sürdürür. 'Haber' ve 'Mescid-i Aksa' şiirleri ise bu kategorinin dışında değerlendirilebilir. 'Haber'de Osmanlı'nın çöküşü anlatılır. Lüks ve şatafat içersine düşen toplumların er geç çözülüp yıkılacağı dillendirilir. Şaire göre; 'saraylar, yalılar, köşkler, kubbeler, zindanlar, kuleler, kavuklar, sorguclar, tuğlar, kelleler, tekkeler, güller, laleler, mermerden kurnalar, altın lüleler' görkemini, gururun simgesi olmakla birlikte çözülişün de birer habercisidir.

'Mescid-i Aksa' şiirinde ise Müslümanların trajik konumu dile getirilir. Şair; işgale uğramış Kudüs'teki Mescid-i Aksa'yı düşününde ağlar görür. Bir çocuk gibi yalnızlığına ağlıyordur. Geçmiş zamandaki konumunu anımsayarak âdeta iç geçiriyordur. Eşiğinden bir yeraltı nehri çağlayan mescit, mümin dolup taşan günlerin hatırasıyla avunuyordur. Müslümanların ilk kiblesi olduğu günlerde, çevresinde burak dolanırken mutludur. Bunlara bakarak İslam'ın yeniden kendisini kucaklamasını ister. Dayanamaz İslam'dan ayrılığa.

7

M. Akif İnan Şiiri; özünde divan ve halk şiirinin imkânlarını barındırır. Şiirinin odağını beyitlerin oluşturmasıyla divan şiirine ilmeklenirken, şekil olarak heceyi kullanmasıyla da halk şiiriyle bağlantı kurar. Anlatım açınsındansa yeni olup sürüp gelen bir şiir tarzının kopyası değildir. Mevsimlik heveslerin meddücezrinde nefesleşmeksizin hayatı anlatır. Çağla hesaplaşan, çağı yargılayan bir bilincin aşk ellerinde yoğrulur. Yaşanılan çağı, Müslümanca bir duyarlıkla sorgular. *'Dizi oyunlarla oyalanan insan için, kof sözcüklere güvendiğin yeter'* uyarısında bulunarak;

“Kalk sesime bağlan, sesim ki günde

*beş kez yenilenen savaş davulu”*dur vurgusuyla vaktin dirilticisine yönelmeye çağırır. İşkencelerle, albastılarla kötürümleşen insancıkların, evlatları, yenik yazılan bu çağa karşı durmasını ister. Şair;

“Gel tımar edeyim seni, bu çağın

bin maraz kapptığın vurgunlarından” ikazıyla, *“Üstümüzde yedi sağlam gök bina”* olan sema katlarına tırmanmayı duyurur.

“Çıkagel yeniden savaş vakti

kaydolduğun şehit ordularıyla” davetiyle de savaşmanın emanetçisi şehitlerin, aziz hatıralarının unutulmamasını seslendirir. *“Gel yürü ey çocuk”*;

“Tohumlar başında taşır ağacı

Deler besmeleyle damar toprağı”

“O gün gelir erir zulüm zinciri

bir damla kanının denizlerinde” muştusunu verir. İnsanı, umutsuzluğun kapsıp kavuran ölümcüllüğüne daldırmaz.

Şairin görüş açısını; İslâm uygarlığının insana, tarihe ve hayata yön veren ilkeleri belirler. Bundan dolayıdır ki M. Akif İnan şiiri; İslâm'ın tarihsel, kültürel ve yaşamsal boyutlarıyla iç içe geçerek ilerler. Onun şiirini anlayabilmek için sözü edilen kültürel birikime sahip olmak önkoşuldur. Neredeyse bütün şiirlerinde bin yıllık birikimin hülasası vardır.

Şiiri; imgelerle örülmüş bir şiirdir. Kendini örter, gizler bir noktadan sonra. Anladım dediğiniz anda kapana düşebilirsiniz. Onun şiiri; tuzaklar, tehlikelerle doludur çünkü. Rasim Özdenören'in ifadesiyle; kendini kolay ele vermeyen, *‘mahçup şiirler’*dir. Şair; *‘Türkçenin bütün imkânlarını kullanır’*. Şiirleri; aşkla, çileyle, ülküyle, protestoyla, kabullenişle, reddiyeyle, umutla, ölümle, zamanla, dostlukla, tarihle, şimdiyle mecz edilmiş şiirlerdir. Bu temalar etrafında şekillenen Akif İnan şiiri; geleneğin ve modern şiirin dünyasından soluklanır. Diriltici bir nefes taşır okura.

Mehmet Akif İnan şiirinin; *“bir ayağı geçmiş edebiyatımızda, öteki ayağı dünya edebiyatında, ama bedeni ile çağın içinde”*dir. Şiirini; *“İslâm'ın bütün hasasiyetini, dünya görüşünü, bin yıl içerisinde oluşturmuş olduğu estetik kanunları kullanmaya ama onu içi(n)in süzgecinden geçirerek ona yeni bazı unsurlar eklemeye gayret göstererek kurmaya çalış”*ır. Mısraı berceste denilebilecek söyleyişler şiir damarının zenginliğine işaret eder. Geride az sayıda şiir bırakmış gibi gözükmesine karşın yazılması zor olana talip olmuştur.

M. Akif İnan'ın “bıraktığı şiirler, lirizmin atılım yaptığı kimi dizeleriyle ve bir bütün halinde sahip olduğu ruhla, eşsiz iç huzurları yaşatacak bir dünyanın kapılarını işaret etmeye devam etmektedir.”

O; “Büyük Doğu”, “Diriliş”, “Edebiyat” ve “Mavera” potasında yetkinleşerek; yön arkadaşlığının, yol arkadaşlığının gereklerini Anadolu toprağına ekmiştir. Herkes ondan emanet kalan bu tohumu filizlendirmek ödeviyle sorumludur. “Güzel insanlar, güzel atlara binip giderken”; arkada kalanlar, ata binmeyi, kılıç kuşanmayı ve “çocuklara güler yüzlü davranmayı” öğrenmelidir.

HİCRET, ŞUUR VE İŞARA ADANMIŞ HAYATIYLA AĞABEYLER ÇAĞININ EYLEM BİLGESİ: AKİF İNAN

Üzeyir İLBAK

*“Olayların kuşatması altındaysanız, bir yoğun
hüzün ağmaktaysa üstünüze... Günler, saatler
bunalımın otağını kurmuşsa içinizde, sıkıntı bezirgânı
haraca bağlamışsa sizi... Aczden başka sermayeniz
kalmamış gibiyse... Dualar, yüreğinizin semtine
uğramadan çıkıyorsa ağzınızdan... Kendi sesiniz bile
yabancı düşüyorsa kulaklarımıza... Şiir okumalıyız...”¹*

“En iyi anlatış artık susmaktır / Anladım bunu ben seni bilince.”² Hep bildi, bilmesi gerekeni. Tenhaya hicret etti ve hicret şehirlerini gümrah kıldı. Akif İnan’ı anlamaya çalışırken, içine doğduğu dünyayı bir nebze irdelemek gerek. Bunun için kısa bir tarih okumasına ve gözlemleyerek düşünmeye ihtiyaç var. Yaşadığımız büyük travmaları anlamak ve toplumumuzun zihin ve gönül dünyasında yaptığı tahribatı doğru okumak gerek.

Dünya insanlığının en büyük medeniyetlerinden biri olan İslam medeniyeti, merhamet dokunuşu ile insanlığa yeni ve farklı bir ufuk açtı. VII. yüzyıldan başlayarak insanlık ufkunu aydınlatan büyük medeniyetle irtibatımızı kesme çabaları, fikri hazırlıkları eski olsa da II. Mahmut dönemindeki Batılılaşma girişimleri ile başladı. **Tanzimat Fermanı** ile resmi bir hüviyete büründürüldü. Cumhuriyetin ilanı ile tepeden inmece bir anlayış, yasaklar, korkutma, ötekileştirme, yok sayma ve baskı ile yeni bir paradigma inşa edildi. Bu paradigma taklitçi ve kopyalamacı bir anlayışla işe şekli değişimlerle başladı. Kıyafette asrileşmek, minarelere çan takılmadığı için ezanı “Tanrı uludur” avazıyla okumak, kadın-erkek ilişkilerini Batılıların yaşadığı şekilde uygulamaya zorlamak.

Tarihi mirası sembolize eden pek çok dini, sivil ve askeri mekân yıkıldı/yıktıldı. Vakıf eserlerinin önemli bir kısmı kullanım amacı dikkate alınmadan satıldı veya kiraya verildi. Reddi miras anlayışı, vahşi bir yağma ve talana dönüştü.

¹ Akif İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 210

² Akif İnan, *Hicret*, 39

Cumhuriyet zevatı bunlarla yetinmedi, ilk fırsatta yazı devrimi ile kültür ve medeniyet birikimimizle irtibatımız koparıldı. Osmanlı bakiyesi Müslüman münevverlerin önemli bir kısmının sesi kısıldı. İnançla irtibatlı kesimden hiçbir düşünce ve edebiyat insanı, sesini duyuracak bir mecra bulamadı.

İdamlar, itibarsızlaştırmalar, ahlaksız Müslüman tiplmesi karikatürleri devrinden, büyük bir yıkım, tahrir ve tahrifat yaşandıktan sonra; yeni, yerli, yürekli ve bedel ödemeye hazır bir nesil hareketi başladı. O ilk neslin öncüleri büyük bir medeniyet/uygarlık ve gelenek olduğunu; bunun bize ait, bizim de ona ait olduğumuzu fark etti! Bu neslin öncülerinden Necip Fazıl, Tanrının Allah olmadığını ilk haykırdı. “Allah adının hiçbir lisanda eşi bulunmaz hâs ve alem ismi olması bir tarafa, ilâh mânasına her dilde mevcut kelime bile Türkçede yoktur. ‘Tanrı’ kelimesi ‘tanyeri’nden gelir ve mücerretlikle alâkasız, putperestlikten kalma bir madde ismi olmaktan ileriye geçemez.”³

Cumhuriyet Sonrası İzleşimiz

Bu ürkütücü manzara sonrası “Allah” diyebilmenin meşakkatli bir girişim olduğunun idraki ile Üstat Necip Fazıl, aydın olma iddiasındaki Batıya ayarlı okur-yazar sınıfına, medeniyetimizi/uygarlığımızı doğru öğrenmeleri ve anlamaları için “*Türkiye’yi ve dünyayı kurtaracak ideal*”⁴ başlığı ile *Büyükdoğu*’yu yayınlamaya başladı. Ülkemizdeki Batılılaşma, batılaşma ve yabancılaşma indirgemeciliğine karşı ilk yazılı eleştiri yapan ve sistem savunucularına “durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak” diye haykıran büyük-klas duruşun mimarı Necip Fazıl’dı.

Osmanlı Batılılaşması ve yıkılmasından sonra dağılan İslam medeniyeti havzası bütünüyle “medeniyet açısından ölüm sularında” yüzmeye başladı. *Büyükdoğu* nehrinden filizlenen *Diriliş*, Sezai Karakoç öncülüğünde daha özgün bir sesle “Yüzlerce yıl geçiyor belki bir bulut geçiyor / ben yeni doğmuş bir çocuk gibi / Herkesin konuştuğu dilden mahrum / Ama yepyeni bir dil konuşmanın sevinci”ni⁵ paylaşıyordu. İslam coğrafyasının işgali ve Batı karşısında zelil oluşu üzerine Sezai Karakoç “*Bir Millet’in Ba’su ba’de’l mevti*” başlığı ile bir yazı yazacak ve “Bu, bir milletin dirilişi, ba’subâdel mevtidir. Cezayir uyanmış ve ayağa kalkmıştır. Ne Firavun’un dehası, ne Neron’un hayali -ki Fransızların yaptığı işkence ve zulüm, Firavun’u zavallı bir manyak ve Neron’u şair bir deli olarak tanıtır insana, tarihî zulümleri böylesine küçültür- durdurabilir onu artık. Bu, bir daha ölmek üzere bir ölünün ayağa kalkışıdır” diyecektir⁶. Bu

³ Necip Fazıl Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, 213

⁴ *Büyükdoğu*, Sayı 1, 14 Ekim 1949

⁵ Sezai Karakoç, *Gün Doğmadan, Küçük Na’t*, 119]

⁶ Sezai Karakoç, *Diriliş*, sayı 1 Nisan 1960, s., 12-14

yazı Sezai Karakoç'un ifadesiyle Diriliş fikrinin sistematığının kaynağı olacaktır. Büyük Doğu'nun kapanmasından sonra Sezai Karakoç Türkiye'de "Diriliş Düşüncesi"ni yapılandırarak yeni medeniyet/uygarlık perspektifini "İslam" ana ekseninde bize sundu. Yeni medeniyet anlayışının öznesi İslam paradigmasının tarif ettiği insan odaklı bir medeniyet tasavvuru olacaktır.

Üstat Sezai Karakoç XIX. ve XX. yüzyıl insanının ruhi bunalımlarına yeni bir üslupla neşter vuruyordu. Dünyanın yeni bunalımlarıyla ortaya çıkan kaosu teşhis eden Üstat, evrensel bir bakış ve tefekkürle medeniyetimiz/uygarlığımız ve insanımıza diriliş müjdesiyle kucak açtı. Bu bakış yeni, kavrayış ve çağrı farklıydı. Diriliş fikri Akif İnan şiirinde de karşımıza çıkar.

"Toprak kuşatınca ten kafesini
yeni bir günedir göçümüz bizim
Kalkarız rüyadan uyanır gibi"⁷

Sezai Karakoç'un "Mekke'de yükselen Allah'a inanışın sesi yüzyıllarca insanlığın ufkunu aydınlatmış, adalet, erdem ve medeniyet ışıklarını dört yöne saçmıştır" sesine aşına Akif İnan, toplumun içinde bulunduğu zihni karmaşanın sürdüğünün de farkındadır. Müslüman toplumların yaşadığı paradoks karşısında hep sahi bir ses olmaya çalıştı. Yaşadığı sürece ortaya koyduğu düşünceler o günün koşulları için söylenmiş ya da yazılmış değil. O, takipçisi olduğu ve geleceğe bırakacağı mirasın bilinciyle Batı düşüncesi karşısında yaşanan zihni karmaşaya bir direnç ve direniş manifestosu olmaya çalışmıştır. Medeniyet ve miras konusunda biriktirdiği/aktardığı değerler, bizi Batı fikrinin yerli cürufundan korumaya yönelik çabaların ürünüdür.

Bu dönem Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Akif İnan ve pek çok Müslüman düşünce adamı, **Diriliş** etrafında bir araya geldi. Daha sonra Nuri Pakdil öncülüğünde Rasim Özdenören, Akif İnan ve Erdem Bayazıt Ankara'da **Edebiyat** dergisini "Kalemin Yükü" ilk yazısıyla yayımlamaya başladılar. "Niçin yazıyoruz? Nedir ereği kalemi elimize alışımızın? Yazar, önce bunları düşünerek masaya oturan kişidir. Ağacın çiçek açması gibidir yazımın yazılması. /.../ Zebur'la, Tevrat'la, İncil'le aydınlatılmak istenir kalemin yükü. Ne ki bir bildirimden öteye geçmez bu anlatım. İnsanla, insanın bütün sorunlarıyla kalemin ilişkisi üzerinde durulmaz. Bütün bu kutsal belgelerde varoluş bilinci, belirli, sınırlı bir düzeyde tutulur. Bunlarla, bunların benzeri öbür kutsal belgelerle us onarılır, Kuran'la yükleneceği sorumluluğu anlama düzeyine getirilir insan. /.../ Yerli yazarlar, koşulları düzeltmek için yabancılaşıma birikimi düşün tutsaklığını kaldırmak için kaynaklarımıza dönme gereğine inanmışlardır. Onların kalemlerinde görmeyiz

⁷ Akif İnan, *Tenha Sözler*, Yankı, s., 54

kıskançlığı, inkâr lâvını, halk düşmanlığını. Sağlıklı bir düzeyde onların kalemleriyle, dostluk gerçek eleştiri, uygarlığımıza çağrı yineleniyor. Hepsi Yaratanın başlangıçta ve sonuçta kutsadığı emeğin savunucularıdır”⁸. Bu yazı bir manifesto niteliği taşır. Daha sonra Nuri Pakdil’in *Biat I* isimli kitabının başlangıç yazısı olacaktır. Akif İnan da burada ilk önemli yazı ve şiirlerini yayımlar.

M. Akif İnan, *Mavera* dergisinin de kurucuları arasındadır. Rasim Özdenören’in isim babası olduğu *Mavera* büyük bir izleğin izinden yürümektedir. Büyük Doğu, Diriliş ve Edebiyat dergilerinin açtığı alanın devamı niteliğinde olan *Mavera*, artık bir ekip hareketine dönüşmüştür. Üstatlar devrinin ardından yeni bir nesle ağabeylik yapacaklardır. Bir büyük ortak akıl çıkışı eseri olan *Mavera*, yayımladığı çıkış mektubunda çıkış amacını şu cümlelerle anlatır:

“*Mavera*, edebiyat anlayışımızı oldukça geniş boyutlar içinde özetleyen bir kelimedir. Biz, edebiyatı, amacı kendinden, ibaret kalan bir çalışma alanı olarak görmüyoruz. Tarihte hiç bir uygarlık, ilkin bir edebiyat hazırlığı geçirmeden, kelâm eğitimini tamamlamadan, yani düşünce söze, söz de eyleme dönüşmeden, var olma ortamına kavuşmamıştır. Her uygarlık kendi değer yargularının, erdem anlayışının ilkin yerleşmesini, sonra da yayılmasını ve yaygınlaşmasını edebiyatın aracılığına borçludur. Bu gerçekten hareketle edebiyat çalışmalarımıza bir hız ve yoğunluk verme zorunluluğunu duymaktayız. *Mavera*, bu zorunluluğun bir ifadesi olarak çıkıyor. Son birkaç on yıldır çok büyük aşamalardan geçerek bugün reddi mümkün olmayan bir düzeye ulaşan yerli düşüncemizin edebiyatına açılımlar getirmek dileğini taşıyor. *Mavera* bir yaşama biçimi halinde öz uygarlığımızı yeniden yürürlüğe koyma davasını güdenlerin, edebiyat alanındaki bir buluşma yeridir. Selâm üstünüze olsun”⁹.

Bu düşünceler Akif İnan tarafından da paylaşılan ve kendi medeniyet-kültür anlayışını da ortaya koyan bir bildirme/deklarasyondur. *Mavera* da öncülleri gibi İslam düşünüş eksenini merkeze alan, kardeşliği vurgulayan, büyük medeniyet geleneğinin taşıdığı kadim yükün sorumluluğu ve bilinciyle düşünce burcumuzda yerini alır. Akif İnan şiirleriyle ilk kez *Mavera*’nın üçüncü sayısında karşılaşırız. Bu sayıda yer alan sekiz şiirin yedisi Yokluk, Kül, Geçit Resmi, Burç, Akşamın Kılıçları, Şafak ve İzler *Tenha Sözler*’de; Zaman şiiri de *Hicret*’te yer alacaktır.

Öncüller zor bir yolculuğa hüküm giydiler. Gidilmesi/yürünmesi gereken yollar örülen çelik ve betondan duvarlar, geçilmez ormanlar ve dikenlerle kesil-

⁸ Nuri Pakdil, *Edebiyat*, Şubat 1969, sayı 1; *Biat I*, s., 9-14

⁹ *Mavera*, Aralık 1976, sayı I. Bu metnin Rasim Özdenören tarafından kaleme alındığı daha sonraki zamanlarda açıklansa da bu metin MAVERA ekibinin manifestosudur ve Akif İnan da bunlar arasındadır.

mişti. Nehirleri Batı kültür ve medeniyetinin atıklarıyla, kan ve irin akıyordu. Yaşadıkları şehirlerin sokakları tuzaklarla donatılmıştı. Yalnız, kimsesiz, mazlum, yoksul ancak yürekli, zihinleri dupduru, yiğit ve cesurdular. Onlar toplamı iki elin parmaklarını geçmeyen sayıdaki inanmışlar topluluğuydu, münevverdiler. Bu coğrafyada büyük bir inşaya öncülük ettiler. Geleneğin özgün sesini, söylevlerinin ana mihengi yaptılar. Necip Fazıl Kısakürek'in gür sesi etrafında toplanan ve Cumhuriyet dönemi İslami hareketin muharrik gücüne dönüşen ses önce Büyükdoğu dergisinden aktı yeryüzüne. Ardından Sezai Karakoç ve Diriliş dergisi kalesi inşa edildi. Ankarada Nuri Pakdil ile birlikte Edebiyat dergisi yeni ve muhkem burçları oldu bu kalenin. "Kalemin Yüku" 'yeryüzü yerlilerinin' fikirlerinin bildirgesiydi. Ankara ikinci büyük çıkışını Maver'a doğru yapmıştı. Rasim Özdenören, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Akif İnan, Alaeddin Özdenören ile bir ekip hareketiydi Maver'a. Bu büyük çıkışlarda yer alan ve her birimizin zihin dünyasını yoğuran, muhasebe kayıtları tutulamayacak kadar önemli emeği olan üstat ve ağabeylere şükran borçluyuz.

Aidiyette Abide Olmak

M. Akif İnan, Maraş Lisesi'nde Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt ve Alaeddin Özdenören ile tanıştı. Bunlar Türk edebiyatının en yeni akımlarına açık arkadaşlar grubuydu; Akif İnan'ın sanat ve şiir anlayışını da etkilediler. Buna rağmen ses ve söyleyişinde yenilenen şair, şiirinin kalıplarını korudu. Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil gibi edebiyatçıların etkisinde kalan Akif İnan, **Yiğitler** şiirinde "Anamı sorarsan büyük doğudur / Batı ki sırtımda paslı bıçaktır"¹⁰ şeklinde aidiyetini açıklıkla ifade etti.

20. yüzyıl diye tanımlanan fikirsizlik, ufuksuzluk ve idraksizlik çağında Üstat Necip Fazıl ve Sezai Karakoç başta olmak üzere öncülerimizin yol göstericiliği, rehberliği çok önemliydi. Büyük bir iz/hakikat, yatay ve dikey örülen bariyerler, sahte karartmalarla görünmez kılınmıştı. On dört asırlık büyük birikim ve tevhidin ifadesi olan Allah kavramı, bu coğrafyada kadim Grek/Yunan geleneğinin Tanrısına kurban edilmişti. Böyle karanlık bir kesitte Akif İnan ve arkadaşları Büyük Doğu ve Diriliş mekteplerinin talebeleri oldular.

Necip Fazıl, Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil'den başlayarak öncülere ve onların takipçileri olan Maver'a'nın kalem erbabına [*Erdem Bayazıt, Akif İnan, Cahit Zarifoğlu, Alaeddin ve Rasim Özdenören*] bizim kuşağın şükran borcu var. Fikri varoluşun en çorak zamanında, Nebi izinden bir iz üzerinden bizim nesle yol gösterici oldular. Çokça istifade ettiğimiz üstatlardan sonra tutduğumuz *Ağabeyler Çağı*'nın öncüleri Akif İnan ve arkadaşları olmuştur. Erdem Bayazıt'ın yazdığı,

¹⁰ Akif İnan, *Hicret*, s., 64

bugün kendisini de dâhil ettiğimiz ‘Önden Gidenler İçin’ şiirinde: “*Topraktan bir işaret taşıyarak alınlarında / Gelen zamandan bir haber gibiydiler / Giderken bir muştı gibiydiler / Yalnız bir yemin kaldı aramızda*”¹¹ söylediği gibi her birimizi, onları bir sonraki nesle aktarmak üzere “*içilmiş bir and*” üzere nöbetçi kıldılar.

Bugün kendi içinde kutuplaşmış yerli düşünce mensuplarının aşırılıklarından, gürültü ve patırtısından o günlere baktığımızda gerçek anlamda onların kıymetini bilmediğimizi ve tevarüs ettiğimiz mirasın farkında olmadığımızı rahatlıkla söyleyebilirim. “O kasvetli günlerde gerek Edebiyat, gerekse Mavera çevresi (...) öncelik olarak belirledikleri, kültür, sanat ve uygarlık anlayışının büyük payı olduğu kadar Akif İnan’ın ve Nuri Pakdil’in de büyük payı vardı kuşkusuz.”¹² Medeniyet, kültür ve edebiyat alanlarında doğrudan ve önemli ölçüde beslendiğimiz bu öncüler; gelecekte sorumluluk üstlenecek nesle anlatmak, aktarmak ve bu sorumluluğa onları ortak etmekle görevliyiz. Bu görevi öncü nesil “*içilmiş bir and*” üzere bize tevdi etti. Bugün ve yarın dava sorumluluğunu üstlenecek nesil kimden ve nasıl bir kaynaktan beslendiğini bilmek zorundadır. Kaynağı bilinmeyen mirasın korunması bilinci olmayacaktır. Miras ve geleneğe saygı dertleri olmayanların olduğunu da bilerek bunu bir görev bilinci ile her ortamda söylemek mecburiyetindeyiz. Gökten zembille indikleri vehmiyle kıymet bilmezlere gelenekten damıtılmış bir ifade ile haramzade demek gerek. “Batıya yöneldiğimizden beridir, bir kaynağa dayanmadığı için, bu gök kubbede büyük, kalıcı bir ses bırakmadan göçüp”¹³ gidenlerden olmamak için bu değerleri bilmek mecburiyetindeyiz. Bugünün özgün temellerini kuran ve sayıları iki elin parmaklarını geçmeyen öze dönüşün büyük öncülerinden biri de şüphesiz Akif İnan’dır.

Bugünün daha özgür ve sınırsız kaynak sahibi ortamında yaşayan genç kuşakların farkında olmadığı, bilmedikleri ve yaşamadıkları bir mücadele dönemi yaşadılar. Akif İnan’dan önceki kuşak ve kendi kuşağının yaşadığı çorak ortam... Bunu bilmeyen nesil, o büyük mücadelenin yapılaş biçiminden de habersiz.

İslâm, medeniyetimiz/uygarlığımız ve değerlerimize dair, medeniyet, kültür, düşünce ve aidiyet bağlamında gerçekleşen mücadelede, mücadele eden arkadaşların kendini anlatma/anlatamama çabasının zorlukları pek bilinmez. Üç asırdır İslâm’a, Müslümanlara, medeniyetimize, Batı düşüncesi karşısında direnen yerli düşünceye, coğrafyamız insanına tasallut etmek üzere Batı’dan çok hızlı fırtınalar estirildi. Bu fırtınalar ile alabora olan milletimizin yeniden ayağa

¹¹ Edebiyat, Erdem Bayazıt, *Önden Gidenler İçin*, Yıl 1, Sayı 7-12; 1969-1970.

¹² Bekir Karlığa, “*Bir Medeniyet Savaşçısı*”, *Yedi İklim Dergisi*, S. 120, s. 44.

¹³ Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, s.15

kalkması için büyük bir azim, irade ve güç birliğine ihtiyaç vardı. Batıl ve Batı eliyle örülmüş ne kadar duvar ve hurafe varsa, onları yıkacak ilk etkili balyoz darbeleri bu öncülerden geldi. Akif İnan her dem balyoz sallayanlardan oldu.

“Her eylem yeniden diriltir beni
Nehirler düşlerim göl kenarında”¹⁴

İslâm, Allah-Tevhid'den söz etmek, Müslümanların haklarından/ başörtüsünden, din öğretiminden, İslâm uygarlığı/medeniyeti ve kültürel mirastan söz etmek yasak ve tehlikeliydi. Batı düşüncesinin putlaştırılan düşüncelerine karşı çıkmak, Müslümanların çoğunlukta olduğu bu coğrafyada suçtu. Bundan ötürü Müslüman aydınlara soluk aldırılmıyordu. Akif İnan ve arkadaşlarının takipçisi olduğu Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil direniş ve *yerli düşünce*nin ilk öncüleriydiler. Akif İnan ve Maveria ekibi mensubu olduğumuz medeniyet ve geleneği bir adım daha ileriye taşıma gayreti ile yeni kurumlar vasıtasıyla bizi örgütlü bir mücadele ortamına hazırladılar.

Namık Kemal, Prens Sabahattin, Ali Suavi ve Mehmet Akif'le başlayan yeni İslami uyanış ve düşünüş hareketi zaman zaman farklılıklar arz etse de temel ortak vurgu, “*İslam ve İslam Medeniyeti*” ortak anlayışdır. Bu hareketin içinde yer alan öncülerden kimi ele alırsak alalım, bu ana eksen üzerinden konuşmak zorundayız. Rahmetli Akif İnan da bu büyük fikir hareketinin bir ferdiydi. Dolayısıyla bu ortak medeniyet algı ve anlayışının da bir parçasıydı.

Akif İnan, bu coğrafyanın orta yerine saplanmış Batı'nın “paslanmış bıçak”ını çıkarmak ve insanını “yerli” medeniyet yolculuğuna döndürmek için önerilerde bulundu. Umut Gazeli bunun önemli bir örneğidir. “*Acılar umudu buldurur bize / Bir zırha büründüm bu çağa karşı (...) Edep senin sabır benim derimdir / Askerler üretir sessiz ve derin*”¹⁵ ifadeleri bir direniş destanıdır. Çağ-dışı bir çağı kurtarmak için “*Çağ kurtarmanın bir eylemidir / Çağ dışı görülen ilgimiz bizim*”¹⁶ diye yazar.

M. Akif İnan bir geleneğin, bir inanç aidiyetinin abide isimlerindedir. Nuri Pakdil bir notunda Akif İnan için: “*İbrahim'i yakmayan ateşin ülkesinden gelerek, tüm Veba Anıtları'nı yıkmak için yaşadığına inandığım Akif İnan'a saygı*”¹⁷ diye yazacaktır. Akif İnan *Tenha Sözcükler*'de “*İbrahim bilinci yüklü ellerin / Yüreğin dünyanın sevgi dergisi*”¹⁸ diye cevap verecektir bu değerli ifadeye.

¹⁴ Akif İnan, *Hicret*, s., 62]

¹⁵ Akif İnan, *Hicret*, 13

¹⁶ Akif İnan, *Hicret*, 24

¹⁷ *Mehmet Akif İnan Kitabı*, TYB, İstanbul 2000, 205

¹⁸ Akif İnan, *Tenha Sözcükler*, 49

Soylu şair, arkadaş grubu içinde bağımsız bir kişiliğe sahip öncülerdendir. Gruba tabi olma, toptan kabul ve red ekseninde değildi. O, kendine özgü yeni bir tarz, üslup ve duruş inşa etti. Yeni şiire olan itirazını sürdürdü. Kimilerine göre türkü tadında şiirler söyledi. Kimileri de didaktik/tezi olan şiir diye niteledi şiirlerini. Bir geleneğe aidiyetini ilan ettiği “anamı sorarsan Büyükdöğü’dür” düşüncesini, medeniyetimiz ve gelenekten beslenen şiirin özünden özümlediği birikimi bugünün şiirine taşırken yeni bir söyleyiş dili yakaladı ve bu alanda özgün ve kendine has bir sesle farklı bir yerde durdu. ‘Sükut Suretinde’ yaşadı. Çok yazmadı, bağırmadı; kendinden tok ve ikna edici bir sese sahipti. Bekir Karlığa bu konuda “Akif Bey az konuşuyor, konuştuğu zaman yaptığı vurgularla âdeta kelimeleri beyinlerin içine yerleştiriyordu”¹⁹ der. Kelimelerin darasını alarak yazdı metinlerini. Kelime israfından sakınan, sarraf hissiyatıyla kelimelere dokunan bir sanatkâr oldu.

Bu öncüler, aidiyeti, usta-çırak ilişkisini en iyi yaşayan kadir bilir bir nesildiler. İz üze yürümenin ve iz bırakmanın izinde durdular.

Medeniyet, Miras ve Duruş

Ve bir sofraya gibi serserim önüne / Yerli düşüncenin ürünlerini
İnsanı kirleten heykeller gördüm / Güneşi karartan kıyamet gibi
Ey yolda kaybolan ezilen haber / Aşarak zamanı yenile çağ
Betonlar mezardır düşse sevince / Saksılar doğaya özlem eylemi
Şiir bahçemizde gökdelen oldu / Aklımıza nasıl bak gülen oldu
Soyumu yükledim bu çağ içinde / Urfa bir dağ gönlüm bir ağ içinde²⁰

“Modern Türk edebiyatı bir medeniyet kriziyle başlar”²¹ der, Tanpınar. Medeniyet krizi hayatımızın bütün alanlarını yeniden tanzim eder. Özellikle Tanzimat’a dair halkın “artık gâvura gâvur denmeyecek” sözü, o karmaşık ve ağdalı metni halk dilinde özetleyen özlü bir tanımlamadır. Büyük medeniyet krizi her geçen gün daha da derinleşti. Kültürden edebiyata, siyasetten adabı muaşerete, hayata ve eğitime dair ne varsa yerli olmaktan çıktı; ancak savrulduğu yere de ait olamadı.

Bu durumu Cemil Meriç Jurnal’de “Türk aydını yangından kaçır gibi uzaklaşıyor yurdundan. Hayır, kirlettiği bir odadan kaçır gibi. Unutuyor ki vatani kenefe çeviren kendisi. Aydın, Tanzimat’tan beri Batı kapitalizminin şuursuz simsarı. Tanzimat bir medeniyetin fethi değil bir ırzını teslim. Ve aydın harabe haline getirdiği bu memleketin enkazından bir şeyler yüklenip Batı’ya kaçmak

¹⁹ Bekir Karlığa, “Bir Medeniyet Savaşçısı”, *Yedi İklim Dergisi*, Sayı: 120; 44.

²⁰ Akif İnan, *Hicret*, 37

²¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul 1992, 101

istiyor. O enkazla yeni bir bina kurmak güç şey. Ama zavallı dostlarım, dünyanın en güzel coğrafyasını cehennemleştiren biziz! Bavulunuzda, hafızanızda o cehennemî taşıyorsunuz. Kaçış, daima zelilinedir”²² diye anlatır.

Üstad Necip Fazıl *İdeolocya Örgüsü*’nde ”Tanzimat’tan beri gelen, medeniyetler arası muvazaacılığımız, işte böyle atla eşeği evlendirmeye kalkışmaktan öteye geçmemiştir. Zira medeniyetler arası mahsup surlarına ermiş, bir tefekkür sınıfı yetiştirilmemiştir. En büyük millî zaafımız işte bu tefekkür eksikliğindedir”²³ diyecektir.

Mehmet Akif İnan çalışmalarını edebiyat ve medeniyet alanında yoğunlaştırdı. Ona göre medeniyet anlayışımızda bir kırılma yaşanmıştır. O bu durumu: “Uygarlığından koparılan toplum, tükenişin trajedisini yaşıyordur. Uygarlığından ayrı düşen toplumda iki sınıf insan belirir. Biri, bu uygarlıktan ayrılmanın gereğine inanmış olanlar, bu uzaklaşışı mutluluk simgesi olarak görenler; diğeri, o uygarlıktan uzaklaşmanın hüznünü yaşayanlar; biri onu devirmenin, diğeri onu tutmanın gereğine bağlanmış. Biri devrimci, diğeri tutucu yani”²⁴ şeklinde aktarır.

Bu mücadeleci muzdarip zihinler aslında aynı anlayışla bir medeniyet yolculuğu önermekteydi. Bu mücadele, kendimizin farkına varma mücadelesiydi. Bir zihin karışıklığı ve akıl tutulması sürecinden sonra birileri aslında olmamız istenen varlık olmadığımızı fark etti ve “durun kalabalıklar, bu cadde çıkmaz sokak” diye sesini yükseltti.

Medeniyet anlayış ve algısı hep bir iz üzere bina edildi. Akif İnan, Mehmet Akif’in Kurtuluş Savaşı yıllarındaki duruşuna dair kendisine sorulan bir soruya Mehmet Akif’in Kastamonu Nasrullah Cami’sinde yaptığı ve daha sonra broşür olarak dağıtılan hitabeden bir alıntı ile verdiği cevapta, medeniyet perspektifini de ortaya koyar. “Bolşevikler Batı medeniyetini yıktıkları gün, bizim esaslı hiçbir şeyimiz sarsılacak değildir. Sarsılsa Avrupalıları körü körüne taklit ederek aldığımız şeyler sarsılacaktır. Bizim Bolşeviklerden korkmamıza yer olmadığı gibi, Bolşevik olmaya da ihtiyacımız yoktur. Düşmanın düşmanı dostumuz olmak bakımından da, ortak karşılıklı çıkar dairesinde Bolşeviklerle ittifak edebiliriz. Batı’nın, biz Müslümanları ezmek için kuvvet aldıkları o melun zalim kurumlarını yıkmak konusunda Bolşeviklere yardım da ederiz. Müslümanlar da arkalarından emin olarak, önlerindeki düşmana saldırır, bağımsızlıklarını elde ederler.”²⁵. Burada kamplaşan bir dünyada bizi konumlan-

²² Cemil Meriç, *Jurnal I*, İletişim Y., 105

²³ Necip Fazıl Kısakürek, *İdeolocya Örgüsü*, BD yayınları.

²⁴ Akif İnan, *Din ve Uygarlık*, 11

²⁵ Akif İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 82

dırmakta ve nerede durmamız gerektiğinin altını çizmektedir. “Her milletin eşyaya bakışı, hayat yorumu, zevkleri, duygu yanı, farklı bir gelişme göstermiştir. Zaman her millete onun hususiyetine uygun düşen ayrı bir tarih, sanat, teffekkür ve dil vermiştir./.../ Her büyük insan, milletin varlığına, kaynağını yine kendi milletinden devşirdiği eserleriyle katkıda bulunmuştur.

Medeniyeti kuran, geliştiren, işte bu katkılardır.(...) Akif İnan, inançları ve inanışları medeniyetin kaynağı olarak görür: ” İnanışlar, medeniyetlerin teşekkülünde daima birinci derecede rol oynamıştır”²⁶. Irk kavramını da medeniyetin yapı taşları arasında zikreder. Hint, İran, Arap ve Türkleri İslam Medeniyeti içinde ancak medeniyete farklı ses ve biçimler kattığını ifade eder. Ona göre “ırkî hususiyetlerin yok edilmesi imkânsızdır. Nitekim İslam medeniyeti içerisinde bulunan Türkler, aynı medeniyete bağlı olan Arap, Hintli ve İranlılardan farklı bir hüviyet göstermişler; ayrı bir uygulama, kültür ve sanat şubesi teşekkül ettirmişlerdir.”²⁷

Asırları aşan Müslümanca yaşama tarihi boyunca milletimiz “kişiliğini tamamlamış; yani medeniyet içerisinde yerini kesin olarak almış, her alanda en olgun eserlerini vermiş, kısacası millet olma vasfını kazanmış bir toplumun, içinde bulunduğu bu medeni durumdan koparılarak bir başka medeniyet dünyasına itilmesi, onun bütün varlığını hiçe saymak, bir maceraya sürüklemektir. Bizim bilhassa Tanzimat’tan beridir, toplumca uğradığımız işte böyle bir macera olmuştur”²⁸. Medeniyete dair tasavvurunu “Biz Batı Medeniyetinden değil, Türk-İslam Medeniyetindeniz. Bütün tarihimiz, sanatımız, kültürümüz, folklorumuz, edebiyatımız, mimarimiz, müziğimiz hatta mutfığımız, zevklerimiz, güzel anlayışımız, geleneklerimiz bu medeniyet içinde şekil almıştır.”²⁹ Akif İnan teknik ve medeniyet kavramlarını net da ifadelerle birbirinden tefrik eder.

Asırlar süren düşünce dezenformasyonu Batı lehine insanlarımızı kuşatmış, öykünme ve teslim olma temayülü baskın bir anlayış halini almıştı. Aydın olarak tanımlanan ve kendilerini elit gören azınlık Batı düşünce dünyası karşısında teslim bayrağını dalgalandırıyordu. Bu teslim oluş, yerli birikime yabancılaşmaya dönüştü ve köksüz bir aydın tipi türedi.

Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* isimli eserinde bir medeniyet kurma/bir medeniyete ait olma meselesini de sorgular. Ona göre Miletler/toplumlar “yerini aldığı bir medeniyet dünyasına kendinden bir şeyler katarak, o medeniyetin evrensel bir görünüm almasına yardımcı olurken, millî kişiliğini

²⁶ Akif İnan, *Edebiyat Medeniyet*, 16

²⁷ Akif İnan, *Edebiyat Medeniyet*, 16

²⁸ Akif İnan, *Edebiyat Medeniyet*, 17

²⁹ Akif İnan, *Edebiyat Medeniyet*, 18

de geliştirerek tarih içerisinde yerini almaktadır. Bir medeniyet içerisinde milletlerin bir kişilik kazanma işlemi hiçbir zaman hemencecik olmaz, yüzyıllar ister. O medeniyet içerisinde yoğrulmuş büyük sanat, fikir ve eylem adamları yetiştirilmesi gerekir”. “Kişiliğini tamamlamış; yani medeniyet içerisinde yerini kesin olarak almış, her alanda en olgun eserlerini vermiş, kısacası millet olma vasfını kazanmış bir toplumun, içinde bulunduğu bu medeni durumdan kopularak, bir başka medeniyet dünyasına itilmesi, onun bütün varlığını hiçe saymak, bir maceraya sürüklemektir. Bizim bilhassa Tanzimat’tan beridir, toplumca uğradığımız işte böyle bir macera olmuştur.”³⁰

Batılılaşmayı bir sapma olarak tanımlayan Akif İnan, “bütün bunalımlarının temelinde medeniyet davası yatar”³¹ hükmünü vermekten de kaçınmaz. Akif İnan’ın bu hükmü Büyükdoğu idealiyle de benzerlik gösterir. Üstat Necip Fazıl Kısakürek, *Gençliğe Hitabe*’de: “Son bir asrını, Allah’ın Kuran’ında “belhüm edal” dediği hayvandan aşağı taklitçilere kaptırcı; en son yarım asrını da işgal ordularının bile yapamayacağı bir cinayetle/.../Bir buçuk asırdır yanıp kavrulan, bunca keşfine ve oyuncuğuna rağmen buhranını yenemeyen ve kurtuluşunu arayan Batı adamının bulamadığını” diye bir durum tespiti yapar. Bu tespit Akif İnan’da “son bir buçuk asrımız karanlık geçmiştir. Ondan önceki bir buçuk asır ise alacakaranlık. Aydınlık olan daha önceki dönemlerimizdir” şeklinde karşılık bulur. “Daha önceki aydınlık dönemler”, *Gençliğe Hitabe*’de “devlet ve milletin büyük çapa ermiş yedi asırlık hayatında ilk iki buçuk asrını aşk, vecd, fetih ve hâkimiyetle süsleyici” olarak tarif edilir.

Medeniyet-teknik ilişkisine dair de uyarıları vardır. “Batı’nın ulaştığı teknik güçle, medeniyet problemi birbirine karıştırılmamalıdır. Yakın tarihimizin aydınları, yöneticileri bunu gereği gibi ayırt edememişler; tekniği Batı Medeniyetinin bir uzantısı, hatta tecellisi olarak görmüşlerdir.”³²

Edebiyat, kültür ve medeniyet arasında da sıkı bir ilişki ortaya koyar: “Fikir, sanat kendiliğinden ortaya çıkıveren bir varlık değildir. /.../ Medeniyet, tarih, her büyük fikir ve sanat akımına malzeme kaynağı olmuştur. Bir milletin sanatının, diğer milletlerin sanatından farklı oluşu, bir ayrı medeniyete ve o medeniyet dünyası içinde farklı özellikler gösteren ayrı bir millî karaktere sahip oluşuyla ilgilidir. Sanatın ortamını yitirmesi, bir bütün olarak toplumun, bir kültür ve medeniyet bunalımı içerisinde bulunduğu ispatıdır.”³³

³⁰ Akif İnan, *Edebiyat Medeniyet*,17

³¹ Akif İnan, *Edebiyat Medeniyet*,17

³² Akif İnan, *Edebiyat Medeniyet*,18

³³ Akif İnan, *Edebiyat Medeniyet*,22-23

“Siyasal emperyalizmin başarısı, kültür ve medeniyet emperyalizminin başarısına bağlıdır. Büyük, güçlü, soylu bir medeniyet kurmuşuz. Bu medeniyet yaşamaktadır, tarihe karışmamıştır, antik bir medeniyet olmamıştır. Baştan-başa Anadolu yaylasını kucaklamıştır, dipdiridir. Yapılan müdahalelere, ters operasyonlara, şartlanmış aydınlara rağmen o, yaşamaktadır, yaşayacaktır. Müdahalelerden, sürüklenen maceralardan sağlam çıkmıştır. Er geç buna herkes inanacaktır. Batı, bir ayrı insanın, bir ayrı coğrafyanın, ayrı tarihin, ayrı bir kaynağın medeniyeti, bizim ki ise ayrı.”³⁴

Çağ mahkemeleri hüküm vermiştir
hayallerim bile hep suçtur diye³⁵

M. Akif İnan, medeniyet ve uygarlık kavramını aynı anlamda kullanır. Sanat, edebiyat, kültür ve tarihi birikimini/mirasını, İslam medeniyetinin bir hamulesi olarak bize sunar.

O, öncülleri ve yol arkadaşlarıyla kesintiye uğramış/uğrattılmış bir medeniyetin şair ve yazarıydı. Kadim gelenekten beslenen yerli üslup sahibi, Kurani kavram ve terimlerle aydınlanmış berrak bir zihinle yeniden diriliş düşüncesi ve medeniyetini işlemiştir. Bu yolculukta o, “hakperest”, “adaletli”, “hoşgörü” sahibi, “merhamet”li, ve “mücadele”ci biridir. Müslüman düşünce çevrelerinden haz etmeyen “*ekşi sözlük*” nam sitede “fen lisesi gibi bir okulda bile öğrenicilerine edebiyatı sevdirebilen hocamız” ifadesini gördüğünüzde kalbiniz biraz daha ürperir. O, تنها bir yürekti. Bir şiir kitabının “Tenha Sözler” ismiyle yayınlanmasının özel bir vurgu olduğunu düşünüyorum.

Akif İnan sadece şair, yazar, hoca ve sendikacı değil; aynı zamanda yaşadığı toprakları ve toprakları değerli kılan milleti/milletin değerlerini ve inançlarını tanıyarak hazm eden, kişiliğinde ve ilişkilerinde yerli bir insandı.

Şair, yazar, hoca ve eylem adamı Mehmet Âkif İnan, aydın olarak kendini yaşadığı topluma adamanın, toplumunun maddi ve manevi değerlerinin geliştirilip güçlenmesi ve toplumun bütünlük içinde bir “medeniyet toplumu” olması için gayret eden örnek bir kişilikti.

Eserlerinde, medeniyet sapmalarını, yabancılaşmayı ve özden kopuşu sıklıkla vurgular. Özellikle Batıcı aydın tipinin snopluğunun altını kalın çizgilerle çizer. “Günümüz Türkiye’sindeki aydınlar işte Tanzimat’la birlikte tohumu atılan aydın neslinin uzantıları, evlatlarıdır. Bize aykırı, Batı’ya hayran bu aydın tipi, 1840’lardan bu yana Türkiye’nin politikasında, siyasetinde, ekonomisin-

³⁴ Akif İnan, *Edebiyat Medeniyet*,18

³⁵ Akif İnan, *Tenha Sözler*,51

de, sanat ve edebiyatında etkili oldu. Etkili olmaktan öte ülkenin hâkimi oldu. Devlet kurumları bu yeni aydın tipinin hamisi oldu.”³⁶

Akif İnan *yerli düşünceye* dair düşüncesini bir söyleşisinde şöyle aktarır: “1969’da *Edebiyat* Dergisi’ni çıkarırken “*yerli düşünce*” diye bir slogan edinmiştik kendimize. Bu lafın icatçısı Nuri Pakdi’di. Yerli düşünceden muradımız, kendi uygarlığımızdı. Eski edebiyatımızı da yerli düşüncenin temsilcisi sayıyorduk. Tanzimat’ı ve sonrasını, yerli düşünceyi ortadan kaldırmaya yönelik bir yabancılaşma olarak görüyorduk.”³⁷ Bu arkadaş grubu yerli düşüncenin dışlandığı bir dönemde, edebiyat ile medeniyet ekseninde yeni bir düşünce biriktirmektedir. **Büyükdoğu** ve **Diriliş** nehrine eklenen **Edebiyat** dergisinin kendisini konumlandığı yer “*Kalemin Yüğü*” yazısıyla “*yerli düşünce*”dir. Gerek şiirleri ve gerekse Edebiyat-Medeniyet üzerine olan yazıları birbirinin tamamlayıcısı olan yazılardır. Hicret’e aldığı ‘Ağ’ şiiri bir medeniyet sorgulamasıdır.

AĞ

Ve bir sofraya gibi sersem önüne
Yerli düşüncenin ürünlerini

İnsanı kirleten heykeller gördüm
Güneşi karartan kıyamet gibi

Ey yolda kaybolan ezilen haber
Aşarak zamanı yenile çağ

Betonlar mezardır düşe sevince
Saksılar doğaya özlem eylemi

Şiir bahçemizdi gökdelen oldu
Aklımıza nasıl bak gülen oldu

Soyumu yükledim bu çağ içinde
Urfa bir dağ gönlüm bir ağ içinde³⁸

Akif İnan’ın medeniyet ve miras anlayışını Nazif Gürdoğan, *Yedi İklim Akif İnan Özel Sayısı*’nda şu sözlerle aktarır: “Olayın bir medeniyet problemi olduğunu, Sezai Bey’den sonra ilk vurgulayan yapıyı da *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* kitabıyla o getirdi. Edebiyat ile medeniyet arasında ilişki kurdu. Tanzimat’la da, günümüzle de. Bir kültürü bir medeniyeti öne çıkaran ve onu hayata geçiren ol-

³⁶ Akif İnan, *Söyleşiler*, 44

³⁷ Akif İnan, *Söyleşiler*, 60 [*Zaman*, 18 Kasım 1990]

³⁸ Akif İnan, *Hicret*, 37

gunun edebiyat olduğunu ilk vurgulayanlardan birisi”³⁹ der. Yine Bekir Karlığa: “Evet, Akif İnan bir uygarlık savaşıydı. Bir Ortaçağ murabıtı, bir Osmanlı Alpereni gibi, sürekli bizim uygarlığımızın mücadelesini verdi. (...) Ben onun meyus olduğu hiçbir zamanını hatırlamıyorum. Her zaman ümit verdi çevresindekilere, inanç verdi ve kendi düşüncesine özgüvenini sergiledi”⁴⁰

Hacmi bakımından küçük olsa da Akif İnan’ın *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine* isimli çalışması o dönemde yazılmış en önemli çalışmalardan biridir. Akif İnan bu çalışmasında milletin millet olma bilincine, medeniyet ve onu oluşturan fikirlerle ulaşabileceğini telkin eder. “Fikir hareketlerini kuran, yayan, geliştiren bizzat sanatçılarımız olmuştur. Meşrutiyet döneminde geniş bir yayılma ortamı bulan Osmanlıcılık, Batıcılık, İslamcılık, Türkçülük akımlarının kurucu ve yayıcıları, bilindiği gibi sanatçılardır. Günümüze kadar devam eden bu geleneğe bakarak memleketimizin entelektüel hayatının aynası edebiyattır, diyebiliriz.”⁴¹

Düşünce dünyamızı ve yaşayış tarzımızı tasnif eden Tanzimat sonrası ortaya çıkan Türkçülük, Osmanlıcılık, Batıcılık ve İslamcılık akımlarının temsilcileri edebiyatçılardı; bu gelenek önemli ölçüde devam ediyor. Mirasın tevarüs etmesi!

Edebiyatın etkisi ve insanları etkilemesine dair Akif İnan, şu tespitlerde bulunur: “Gövdesi çağında, bir eli geçmişte, öteki eli gelecektedir edebiyatın. Geçmişle ilgisini koparamaz, çünkü çağ ile ilgilidir ve çağ ise geçmişin normal bir uzantısıdır; onun üstüne katlanmıştır. Toplum hayatı bir bütündür; dünü bugünü ve yarını ile kesintisiz bir akış içindedir. Kesintisi olamaz, çünkü yaşanılmaktadır. Millet hayatında kesinti o milletin varlığıyla tamamen yok olması, tarihten silinmesi ile mümkündür ki o da imkânsızdır. (...) Yakın tarihimizde görülen fikir akımları da bu aynada aksini bulmuştur. Tanzimat, Meşrutiyet, Cumhuriyet devrimleri ve fikir hareketleri yeni edebiyatımızda hep yerlerini almışlardır. Bu bakımdan yeni edebiyatımız, bir yandan toplumu değiştirmeyi hedef tutan devrimlerle iç içe olarak başlayan ve gelişen, öte yandan bu Batılılaşmanın tesiri dışında muhtevasını millî esprimizden kendi orijinalitemizden devşiren iki ayrı hüviyet belirtir.”⁴²

Akif İnan, milletimizin bütün bunalımlarının temelinde bir medeniyet davasının bulunduğunu düşünüyor ve toplum bunun farkına varmadan bir çözüm getirmenin mümkün olmadığını ve olmayacağını söylüyordu. Ona göre

³⁹ “Akif İnan Üzerine Bir Oturum”, *Yedi İklim Dergisi*, Sayı, 120, 59.

⁴⁰ Bekir Karlığa, “Bir Medeniyet Savaşı”, *Yedi İklim Dergisi*, S. 120, 44.

⁴¹ Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 13.

⁴² Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 13.

bu temel bir tespiti ve aydınlarımız bu meselede ortak bir bilinç ve idrake varmadan hiçbir şey yapılamazdı.

Medeniyet kavramına bütüncül bir anlayışla bakan Akif İnan bize şunları söyler: “Bir milleti diğerinden farklı kılan, onun kendine mahsus özellikleridir. Bir Fransız, bir Çinli veya İspanyol gibi değildir. Fizikçe olan benzemezliğinin yanında, tamamen ayrı bir insan olarak oluşmuştur. Bir Finlinin ancak tebesüm edeceği bir fıkraya, bir İtalyan kahkaha ile güler. Her milletin eşyaya bakışı, hayat yorumu, zevkleri, duygu yanı farklı bir gelişme göstermiştir. Zaman her millete onun hususiyetine uygun düşen ayrı bir tarih, sanat, tefekkür, dil vermiştir. Daha doğrusu, o milletin yetiştirdiği kabiliyetler, kendi milletlerine bunları vermekteler. Her büyük insan, milletin varlığına, kaynağını yine kendi milletinden devşirdiği eserleriyle katkıda bulunmuştur. Medeniyeti kuran geliştiren, işte bu katkılardır.// İnanışlar, medeniyetlerin teşekkülünde daima birinci derecede rol oynamıştır. Eski Yunan, Mısır, Çin medeniyetlerinden başlayarak, Hıristiyanlıktan aldıklarıyla gelişmesini tamamlamış Batı medeniyeti ve nihayet bütün Ortadoğu’yu kuşatmış olan İslam medeniyeti hep bu realite içeresindedir.”⁴³

Din ve Uygarlık kitabı bir hesaplaşma ve hesaba oturma tutanağıdır. Akif İnan, Batı uygarlığı ile sahici ve veriye dayalı bir hesaplaşmaya girişirken; çarpık tarihperest anlayışa ve geleneği kutsayan hâtıraperestliğe savaş ilan eder. O sahici bir gelenekten ve kaynağını İslam’la bütünleştiren, vahiyle şekillenen kadim ve sahici değerlerden beslenen bir maziyi, âti yapma çabasındadır.

Gel timar edeyim seni, bu çağın
bin maraz kaptığın vurgunlarından⁴⁴

“Nihilizm, anarşizm ve terör, yapıcılığın değil, yıkıcılığın kurallarıdır”⁴⁵ diyordu Sezai Karakoç. Ve bu coğrafyanın Müslüman aydınının aşına olmadığı eski kavramları yeni bir dille ortaya koyuyordu. Diriliş Mektebi Medeniyet, Doğru-Batı, Mekke-Medine, Şiir-Şuur, Zemzem, Yed-i Beyzâ, Ebabil Kuşları, Oruç, Namaz, Kıyamet, Sabır, Korku, Muştı, Hicret, Gayb, Hüthüt, Mağara [Hıra-Sevr], Bengisu, Tövbe, Refref/Mirac, Ay Diyalogu, Ayın Yarılması [Şakk-u Kamer], Peygamber, Peygamberler, Peygamber Efendimiz, Meşale, Cuma, Mucize, sabır ve Yeniden Diriliş kavramlarını zihin dünyamıza taşıdı.

⁴³ Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 16

⁴⁴ Akif İnan, *Tenha Sözlür*, 47

⁴⁵ Sezai Karakoç, *Yazılar*, “Gelişme, Devrim ve Diriliş”, (*Yazılar III - Dirilişin Çevresinde*, Fatih Yayınevi, İstanbul 1967, 67 vd.) içinde. Bu eserler daha sonra ayrı kitaplar halinde mükerrer baskılar olarak yayımlanacaklardır.

Eşref-i mahlûkat, Müslüman, sabır, cihat, gayb, zekât, namaz, hac, kıyâmet, muştu, mucize, şehit, hayâ gibi kavramlar gündelik hayattan ahrete kadar Allah'ın bize bildirdiği büyük ontolojik oluşun kavramlarıydı.

Fecir Devleti, Alın Yazısı, Hikmet, Himmet, Kalp Medeniyeti, Edeb, İnsan, İnsan-ı Kâmil. Her biri bir büyük düşünüş ve kavrayışın kuşatıcılığına taşıdı bizi. Öbür dünya ve kıyâmet anlayışı Basubadelmevt/Diriliş kavramı üzerinden yeniden inşa sürecinin adı oldu. Bu mektebin müdavim talebeleri bize bir muştu oldular. Her biri bu büyük ideali bize aktarmak için bir savaşçı kimliğine bürünüp; kalemlerinin yükünü merhamet, umut ve barışla taçlandırdıkları büyük medeniyeti yeniden yorumladılar.

Kavganın, mücadelenin amacı İslam uygarlığının/medeniyetinin kuruluş değerleri üzerinden hayatı yeniden tanımlamak ve insan merkezli yeni inşanın inşacısı ve sesi olmaktı.

Büyük Doğu ve Diriliş mekteplerinin talebelerinden olan Akif İnan da Mekke, Medine, Şam, Bağdat, Buhara, Endülüs, Kudüs, İstanbul dediğinde bu şehirlerin adlarıyla birlikte; bize nübüvvet, din, tarih, hicret, fetih, zafer, mağlubiyet kavramlarının tümünü yeniden düşünmemizi/tefekür ve tezekkür etmemizi söyledi. Mescid-i Aksa şiirini bu anlamda yeniden okumak gerek.

Nispet kokun gezer ciğer tahtımda
zemzemle yıkanmış şehirlerdeyim⁴⁶
O çiçek yıldızlar yapıtaşlarım
şehirler kurarım ayın bağına⁴⁷

Mezopotamya, Mısır, Grek, Roma, Antikite, Bizans ve ayrıca Çağdaş Batı Medeniyetinin kalp atışlarını/nabzını doğru kavrayan İnan, bütün bu medeniyetlerin birikimine son vahiy bilinciyle aşî yapan bir ustaydı.

O büyük mustariplerdendi, umutsuz değildi. İnandığını söyledi, inandığı gibi yaşadı. Medeniyetin geleceğinden umudunu yitirmedi. Ona göre “Büyük, güçlü, soylu bir medeniyet kurmuşuz. Bu medeniyet yaşamaktadır, tarihe karışmamıştır, antik bir medeniyet olmamıştır. Baştanbaşa Anadolu yaylasını kucaklamıştır, dipdirdir. Yapılan müdahalelere, ters operasyonlara, şartlanmış aydınlara rağmen o, yaşamaktadır, yaşayacaktır. Müdahalelerden, sürüklenen maceralardan sağlam çıkmıştır. Er geç buna herkes inanacaktır. Batı, bir ayrı insanın, bir ayrı coğrafyanın, ayrı tarihin, ayrı bir kaynağın medeniyeti, bizim ki ise ayrı.”⁴⁸

⁴⁶ Akif İnan, *Tenha Sözlere*, Bağlanma, 32

⁴⁷ Akif İnan, *Tenha Sözlere*, Davet, 47

⁴⁸ Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 18

Şiiri

Akif İnan şiirinin kaynağı şüphesiz büyük şiir medeniyeti ve o medeniyetin etkileşim alanıdır. Akif İnan'ın şiirleri medeniyet ve miras ekseninde ele alındığında, içselleştirdiği büyük medeniyet hamulesini kendine özgü bir ses ve söyleyişle kurduğunu görürüz. İçten, hasbi bir ses yüklenmiştir. Akif İnan şiiri, onu tanımlayan ve onun haletiruhiyesini bize taşıyan bir şiirdir. Onun şiiri kimi zaman onun tok ve gürleyen sesi, bazen kaçan ürkek sükûtu olur; bazen da çekingen ama söylemekten azade olmayan bir ses taşır. O yıldızların yorgan, sesin figan olduğu, ateşin gelincik tarlasına dönüştüğü Urfa toprağında geleneksel şiir ve türkülerin yakıcı sesinin çınladığı bir ortamda büyük şiir ustaları ve onların inşa ettiği büyük şiir ortamında ilk gençliğini yaşar. Maraş, Ankara ve İstanbul onun şiirinin örgüsünü kurgulayacağı ilişkiler geliştirmesini sağlar. Onun şiiri didaktik bir şiirdir. Büyükdoğu'nun çocuğu, şiirini inancına adanmıştır. Aylık Dergi için kaleme aldığı '*Şiir Anlayışım*' başlıklı yazısında "70'lerden sonra bazı kararlara vardım. Karar aslında yine dünya görüşümün şiirini oluşturmaktı. Ama dünya görüşümün şiirini oluştururken bir form aradım ve bu formu ben İslam topluluklarının geliştirdiği şiir yapısında, geleneğinde gördüm. Bunun uzantısı da bizde Divan Edebiyatı olarak mevcut ama öyle bir şey yapmalıydım ki; şiirim ne bir Divan Edebiyatının tekrarı, ne de onun tecridi olmalıydı. Her çağın kendine mahsus bir şiir telâkkisi, söyleyiş biçimi vardır"⁴⁹ diyecektir.

M. Akif İnan, şiirini Osmanlı şiir geleneği içinde tanımlayan ve konumunu bu çerçevede belirginleştiren bir yerli şairdir. İlk önemli şiir ve yazıları Edebiyat dergisinde yayımlandığında, dergide şiir yayınlayanlardan bazıları, Ebubekir Sonumut, Osman Sarı, Erdem Bayazıt, Alâeddin Özdenören, Cahit Zarifoğlu'dur. Bu şairler şiirlerinde, öz olarak gelenekten beslenen, şekil itibariyle şiirlerini Batı formuna uyarlayan şairlerdi. Ancak farklı formlara rağmen şiirlerinde çağın insanının evrene ilişkin kaygılarını ortak bir bakış, algılayış ve duyuş temelinde değerlendiriyorlardı. Bu ortak ses farklı inşa ve söyleyişle şiir yazsalar da, insanın ontolojik ve evrensel konumu, insanlığın dünü-bugünü, tarihî gelenek, örf ve medeniyetimize ait miras şiirlerinin temel ekseniydi. Bu şiirler ve şairleri özetle bize şu hususlarda öncülük vazifesi yerine getiriyorlardı:

1. Yabancılaşma,

⁴⁹ *Aylık Dergi Şiir Özel Sayısı 2*, Temmuz-Ağustos- Eylül 1982, 61-63

2. Teknolojinin insanı sınırlayan, tek boyuta indirgeyen, kendisine yabancı kılan ve çevresiyle ilişkilerini bozan yapısı,
3. İnsanın kalabalık içerisinde yalnızlığı,
4. Vahşi ekonomik ilişkilerin geliştirdiği emek sömürüsü,
5. Kapitalist/anamalcı materyalist anlayış sonucu insanın metafizik boyutunu köreltici ve inanç zafiyeti,
6. İnsanın insanî bir varlık olması süreçlerinde, insanın zulme başkaldırması.

M. Akif İnan, Osmanlı şiir anlayışını biçimiyle olmasa da biçime yakın özüyle yerli ve bizden, yerli medeniyet ekseninde sundu. Edebiyat dergisinde yazdığı metinlerle şiiri okunduğunda kendisini konumlandığı düşünce dünyası anlaşılır. Osmanlı şiir birikimine bağlı kalarak çağa yeni şeyler söylemesi ve bu husustaki ısrarcı tavrı Atilla İlhan, Ceyhun Atuf Kansu, Turgut Uyar ve Muzaffer Uyguner gibi Batı mahallesi yazar ve şairlerin dikkatini çekti ve şiire dair yeni tartışmaların kapısını araladı.

Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı⁵⁰

Akif İnan, şiirde kadim geleneğe sıkı sıkıya bağlı olmakla birlikte ses ve söyleyişte yeni ve çağının kalbindedir. O bütün arkadaşlarının şiirinden farklı bir şiir söyler. Bu söyleyişi, şiiri ile sınırlı tutmak Akif İnan ve arkadaşlarına haksızlıktır. Edebiyat dergisinin çıkış yazısında Nuri Pakdil “yeni bir düzen aklı yenilerken, bilinci yenilerken, savaşı yenilerken kalemi de açar. Bizim kalemimiz bu yeni düzenle yontulan kalemlerdir”⁵¹ der. Bu dönemin öncü ustaları sadece şiir ile değil, düşünce ve hikâyelerle de yeni kuşağın yetişmesine öncülük ettiler.

Akif İnan, özellikle Nuri Pakdil ile tanıştıktan sonra yeni bir şiir ve şiir dili inşa etti. Edebiyat anlayışını yeniledi ve kendisini çağın kalbine ve söyleyişine konumlandırdı.

Soyundum çileye dönmemesine
Bilendim ışıktan gözyaşlarıyla

Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı⁵²

⁵⁰ Akif İnan, *Hicret*, Umut Gazeli, 13

⁵¹ Nuri Pakdil, *Kalemin Yükü*, Edebiyat, Şubat 1969

⁵² Akif İnan, *Hicret*, Umut Gazeli, 13

Rasim Özdenören: “Akif İnan’ın kişiliği ve şiiri ile doğduğu kent Urfâ’nın organizması (yani bu kenti oluşturan ve onun oluşturduğu kültür) arasında yakın bağlar kurulabilir. Bu kentin binlerce yıl geriye uzanan tarihsel derinliğinden günümüze uzanan geleneksel kültürü (bu kültürün öğeleri arasında edebiyatın ve müziğin farklı yerleri bulunuyor) Urfâ insanını bir ‘Urfalı’ haline getiriyor. Urfalı haline gelmek demek, Osmanlı İslâm kültürünü, divan zevkini, klasik mimari tarzını içselleştirmiş olmayı tazammun ediyor”⁵³

Akif İnan ve nesli ülkenin en karanlık, en baskıcı, en yasakçı dönemlerinde edebiyat ve edebiyatın soylu duruşu şiirle meşgul oldular. Onlar için şiir hayatın ta kendisiydi, dünyanın neresinde kardeşlik hukuku çiğneniyor ve inanmış insanlar zulüm görüyorsa şiir orada direniş olmalıydı, sabır olmalıydı, kurşun olmalıydı. Altmışlı yıllardan başlayarak ihtilallar ve muhtıraların en acımasız vakitlerinde var olma kavgası verdiler. O neslin metinlerini, hikâye ve şiirlerini anlamak/değerlendirmek için onların hayatlarından kesitler ile maruz kaldıkları travmaları bir nebze bilmek gerek. Onların şiiri, hayatın içinden ve insanın vicdanî duyarlılığının somutlaşmış metinlerdir.

En iyi anlatış artık susmaktır
Anladım bunu ben seni bilince⁵⁴

Yalnızlığa ve sükûta sığınıp, *Tenha Sözler*’le hicret eden ağa bir muhacirdi. Arkadaş grubundan kendisini farklılaştırmak ve yalnızlıkla çıktığı kendini bulma ve kendisinde derinleşme çabası, üzerinde düşünülmesi gereken bir tavırdı. “Dinamitler patlar içimde birden” derken, bize anlatmaya çalıştığı fırtına neydi? Ankara’nın kenar semtine bu saiklerle mi sığındı? Bu konuda yakın arkadaşlarının tanıklığı dışında elimizde bir veri yok. Rasim Özdenören, onun daha çok yazı yazma ve düşünme için Ankara’nın kenar semtlerinden birinde uzlete çekildiğini söyler. Bu kendine kaçış, kalabalıktan tenhaya çekiliş üzerine düşünmek gerek; belki gittiği semte gidip oradan Ankara’nın merkezine bakmak gerek. Derviş suretinde bir sükûtle iç derinliğinde yoğunlaşmak için yaşadığı sancılara ve sancının kaynağına dokunmak bize bir iz verebilir. Şiirlerinin Hicret ve *Tenha Sözler* olarak isimlendirilmiş olmasını da belki bu anlam ekseninde değerlendirmeliyiz.

Susarak anlattım bütün gizliyi
Sakladım duygumu ben konuşarak⁵⁵

⁵³ Rasim Özdenören, *Akif İnan Medeniyetin Burçları*, Nisan 2004, Kayseri, s. 23.

⁵⁴ Akif İnan, *Hicret*, Zaman, 39

⁵⁵ Akif İnan, *Hicret*, Zaman, 38

Hicretler gelişir her akşam bende
içimin ışıklı memleketine
Donatır çevremi ashap şenliği
Bir fener alayında gezinir kalbim⁵⁶

Akif İnan şiiri, ses ve muhteva bakımından Necip Fazıl şiiri ile benzerliler taşır. M. A. İnan şiir anlayışını yüksek sesle: "Divan şiirinden çağdaş anlamda yeniden istifade edelim gibi kavğaların ortaya çıktığı zaman benim içimde oluşan ve çok kaba hatlarıyla anlatmaya çatıştığım biçimde kanunlara bağlanan bir şiir anlayışı, beyit düzeni. Ama bu beyit düzeni içerisinde her biri kendi müstakil bir hane belirtiyor. Fakat bunlar arasında bir omurga yok değil. Şöyle anlaşılmalı. Hani adeta her birini farzı muhal bir kaynak olarak addedecek olursak bunların hapsi aynı yeraltı nehrine bağlı kaynaklardır. Her beyit bu yer altı nehri benim dünya görüşümdür. Yani İslam'dır."⁵⁷ anlatır.

Miras

M. Akif İnan, şiir ve yazılarında kesintiye uğratılmış büyük medeniyetin yeniden inşası için hep yerli bir dil ve üslupla yeniden diriliş düşüncesini işler. Bunu, öncülerinden tevarüs ettiği mirasla 'hoşgörü', 'merhamet' ve 'mücadele' kavramlarını merkeze alarak sözünü söyler.

Türkümüz dünyayı kardeş bilendir
Gökleri insanın ortak tarlası⁵⁸

Yaşadığı çağı "heykeller" ve "beton" üzerinden anlatır.

İnsanı kirleten heykeller gördüm
Güneşi karatan kıyamet gibi

Betonlar mezardır düşe sevince
Saksılar doğaya özlem eylemi⁵⁹

"Oysa içinde bulunduğumuz kargaşa, aslında, bizim dışımızdakilerce oluşturulmuş bir düzen sonucunda var olduğu için, bir Müslüman'a düşen, böyle bahtsız bir ortamda teşekkül edivermiş olan hiziplere karşı, merhamet ile, yardım ile, hiç olmazsa hüsnüzan ile bakmak olmalıdır. Bu iftirakı birer hayır vesilesi olarak görmeye başlarsak dâhili fitne tükeneceği gibi, küfrün de çanına ot tikanır elbet."⁶⁰ Kuran 17/81'le Allah'ın vaadine vurgu yapan Akif İnan, "O

⁵⁶ Akif İnan, *Tenha Sözler*, Davet, 47

⁵⁷ *Aylık Dergi Şiir Özel Sayısı 2*, Temmuz-Ağustos- Eylül 1982, 61-63

⁵⁸ Akif İnan, *Hicret*, Umut Gazeli, 14

⁵⁹ Akif İnan, *Hicret*, Ağ 37

⁶⁰ Akif İnan, *Mirası Kuşanmak*, 81

rahîm, kerim, emin ve âdildir” diyerek merhamet kavramını yaratıcının Rahm sıfatı üzerinden bize anlatır.⁶¹

Merhamet diliyle insanı değerli bilmek onun için özel bir anlam taşıyordu. Merhamet dilini iyi kullanan ve içselleştiren biriydi. Bundan dolayıdır ki bu kavramın içinin boşaltıldığının da farkındaydı. “Herkes rahmet nazariyle bakalım. Hâl ve gidişi kötü olanlara bile merhametle yanaşmalıyız”.⁶² “Yardım, merhamet, şefkat, sevgi ve saygılar aktüalitededir bayram günleri”.⁶³

“Akif İnan devraldığı mirası bir mirasyedi gibi talan etmemiştir. Onu bir sermaye gibi kullanarak elde ettiği kendine ait kazancı da bu büyük mirasa dâhil etmiştir.”⁶⁴

Günlük Politika

Akif İnan’a göre politikacı “sanat adamlarının oluşturduğu bu fikir ortamı içinde yetişen, gelişen insandır. Onun aktüalitede verdiği kavga, bu düşüncelerden birini, bulunduğu mekân içinde zamana nakışlamak işidir. “Kendisini sanatta, edebiyatta güçlü bir kadro ile temsil ettirememiş olan herhangi bir düşünce, aydın kesimde ilgi ve çevre bulamıyor. Bu durum özellikle günümüz için daha da geçerlidir. Aydın kesimde çoğunluğu sağlayan düşünce biçimi, ülke yönetiminde söz sahibi olabiliyor.”⁶⁵

(Nuri Pakdil, Necip Fazıl Ödül Töreninde yaptığı konuşmada “Kültür ve medeniyet mirası ekseninde bir nesil yetiştiremeyen ve bu idealleri sonraki nesillere aktaramayan iktidarlar uzun soluklu olamazlar” anlamında önemli sözler söyledi. Sayın Cumhurbaşkanının ayakta dinlediği ve alkışladığı bu konuşmanın gerçekleşmesi noktasında maalesef bir çabamız olmadı ve hala yok! /.../ Batıcı ve ideolojik sapkınlıklarıyla öne çıkan cenahın militan seslerinden gazeteci Aysenur Aslan da son söyleşilerinden birinde bu camiayı cahil olmakla suçladı ve gerekirse silahlı mücadele önerdi. Bu da bir paradoks! Biz başaramadık, onlar başardığımızı sanıyor.)

Edebiyat ve Sanat

“Edebiyat, sanat sadece güzel laf etme işi değildir. Günümüzün aydınları edebiyatı yalnızca “lafı iyi düşürme” mesleği sanıyorsa, var oluş kavgamızda daha çok demire, kömüre ihtiyacımız var demektir. Bir hareketin, uygarlığın,

⁶¹ Akif İnan, *Mirası Kuşanmak*, 104

⁶² Akif İnan, *Mirası Kuşanmak*, 104

⁶³ Akif İnan, *Mirası Kuşanmak*, 256

⁶⁴ Alim Kahraman, *Edebiyatın Saklı Dili*, İz Y., İstanbul 2001, s. 84...

⁶⁵ Akif İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 222

düşüncenin romanı, şiiri, hikâyesi, piyesi yazılmıyorsa, onun irapta yerinin olduğu sanılsın. /../ Tanzimat'tan beridir toplum olarak biz bir hayli geç kalmışızdır. Düşüncemizin, uygarlığımızın mimarları olarak sayabileceğimiz sanat adamlarımız, Cumhuriyet devri boyunca birkaçı geçmiyor. Uygarlığımıza, ulusal özgürlüğümüze aykırı bir çizgide sanat üretenlerin sayısı ise daha çok. Bu yüzden kaybettik biz. Edebiyat adamları yetiştiremediğimiz için, bir kamuoyu oluşturamadık, bir kamuoyumuz oluşamadığı için sanatçı yetiştiremedik.”⁶⁶

Sanat ve şiiri büyük uygarlıklara yakıştıran Akif İnan, bu konuda şunları kaydeder: “Günümüzde edebiyata ve sanata ilgi bizi üzecek seviyededir. Bunu aşmak için sanatın gereğini ve önemini insanlarımıza kavratıcı girişimlerimizi sürdürmek lazım. Şiirin güzel sözleri bir araya getirmek olmadığını, adeta bir uygarlık meselesi olduğunu ve ona ilgi göstermenin bir aydın olmanın kanıtı olduğunu, inadına bir biçimde anlatmamız lazımdır. Bunu eğitim düzeni anlatıyor olabilir, iletişim araçları anlatıyor olabilir ama bizler de anlatmaya devam edeceğiz.”⁶⁷ Osmanlı şiirini bu çerçevede değerlendirir: “Divan Şiiri İslam uygarlığına dayanıyor. Bu uygarlıkla kan bağı olmayan, hatta karşı olanların bu şiiri gereği gibi tanınması, zaten mümkün değildir. Bu nedenle ürünleri, bir özenti biçiminde ve yüzeysel ürünler olabilir, ancak. Bunları kendi iddiama uygun ürünler olarak görmedim ve bunun örneklerini kendim vermeye yöneldim.”⁶⁸

Bilge anahtarı has neslin kökü
Zülfikar çağlardan çağlara nehir⁶⁹
Gel yaslan yığdım bu yürek senin
şehitler anası bu toprak senin⁷⁰

“Kötü piyasa romanlarına alışmış olan, klâsik eserleri artık okuyamaz duruma gelmiştir. Fotoroman okuyucusu, moda, magazin dergilerinin izleyicileri içinden iyi romanı, hikâyeyi, şiiri tanımış tek adam çıkamaz. /.../ Özellikle kötü sanata şartlanmış olanlar, ufukları çok dar kaldığı için, duygu ve düşüncelerinde yobazdırlar da. Kötü sanat, çünkü insanın ruhunu da, aklını da bir noktada dondurmuştur. Gelişmenin önüne geçmiştir kötü sanat. Oysa iyi eserler, iyi roman, hikâye, şiir, sürekli aşama yaptırır kişiye. Eğitir, geliştirir insanın içini. İyi eser, insanı, evreni, fizikötesini çözümlmeyi yorumlamayı üstlenmişken; kötüsü küçük, basit, sıradan kaygıları, durumları sergilemeyi iş edinmiştir. Bu bakımdan kötü eserde insanı yormayan bir kolaylık, hatta bazen bir çekicilik

⁶⁶ Akif İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 223

⁶⁷ Akif İnan, *Söyleşiler*, 131

⁶⁸ Akif İnan, *Söyleşiler*, 150

⁶⁹ Akif İnan, *Hicret*, Toprağın Babası 57

⁷⁰ Akif İnan, *Tenha Sözler*, Şehit 44

de görülebilir. Zaten kötü eserin oltası “kolaylık”, “çekicilik”tir. Kişinin ruh ve beyin tembelliğini okşar. Bu yüzden okuyucusunu hızla tiryakileştirir, kemikleştirir, betonlaştırır.”⁷¹

Akif İnan sözünü sakınmayan ve sözü tartarak söyleyen bir ağabeydi. Hayatı boyunca hakikatin üstünü örtenlere karşı sesini yükseltti ve etrafındakilere bu duruşuyla örnek oldu. İbrahim’i yakmayan ateşin şehrinde İbrahimî geleceği bilen bilge adamdı. Çağın anlamsız ve abartılmış cesametine, muhtevassız egemenliğine karşı insanlara ve insanlığa direniş önerdi ve örgütledi. Örgütlü direnişin başarı getireceğine inananlardandı.

Rasim Özdenören’den nakille, hayatı boyunca içinde yaşayacağı, yazımını ertelediği yazı ve şiirlerini yazacağı bahçe içinde bir ev hayal etti. Oysa şiir bahçelerimizin gökdelen olduğunu o bize söylemişti. Biz de Ey şair! Bahçesinde nar ağacı, üzüm asması ve eyvanında dost halkaları kurulan, baca kokularından hangi evde ne piştiği bilinen ve komşu hakkı yemeklerin evlere servis edildiği mahalledeki evler yok oldu. Artık her ev aslına dönmek için çağırıldığın depremleri beklemektedir. “Ey deprem gel yetiş bu şehirlerin / Doğayı çarpıtan konumlarına.”⁷² Medeniyetin ancak edebiyatla kurulabileceğine inandın. Necip Fazıl’ın “Sevgilim” diye hitap ettiği bir güzel adamdın. Kudüs şiirin, Kudüs’te Mescid-i Aksa’nın duvarına asıldı; milyonlarca mazlum ve mustazaf insanın ruhuna esenlik için.

Büyük Doğu, Diriliş, Hilal, Edebiyat ve Maveria vadilerinde sesi hep yankılandı. Kendine özgü duruşuyla inandığın her davada ve işte öncü oldun.

Doğduğu şehir muhtevada büyüktü. İbrahim’in ve İbrahimî medeniyet şehrinin evladıydı. Ateşten güller açan şehir, peygamberler şehri olarak biliniyordu. Etrafı dumanlı dağlar namıyla türküsü yankılanırdı gurbet diyarlarda. Ağa lakaplı prensin sürgün gittiği Maraş, sırtını karlı Toroslara yaslamış bir büyük birikim ve Sütçü İmam bilincinin şehriydi. Büyük medeniyetleri besleyen Fırat nehrinin kıyısında her bir tayf olarak var olmaya ve Mezopotamya geleneğini izlemeye durdu. Sonra büyük bir şehrin nevezuhur hayatına dâhil oldu, tutunamadı, okulunu bıraktı; şehirler anası, medeniyetler başkenti İstanbul’a gitti. Şehri saran surların dibindeki kıyılarda Ahmet Haşim şiirleri okudu, denize karşı; yanında Rasim Özdenören vardı. Kendisini sürgün ettiği şehre dönüp okulunu bitirdi. Günleri secde hızıyla geçti. Gazi’de, Fen Lisesinde hocalık yaptı. Onun yaşama şeklinden nefret edenler; onun sesinden Osmanlı Şiirini, kadim geleneği yüklenen edebiyatı gönüllerinden sevdiler.

⁷¹ Akif İnan, *Edebiyat, Kültür ve Sanata Dair*, 41

⁷² Akif İnan, *Hicret*, Şehir Gazeli, 62

Akif İnan sanat ortamının yok olması ve çorak hale gelmesini, toplumun bir bütün olarak değerlerinden kopararak Batıcı kültür ve medeniyet coğrafyasına eklenendirilmesi neticesinde yaşadığımız bunalımla açıklar. “Sanat, millî varlığın, kültürün, kısacası bir milletin medeniyetinin en önemli kesitidir. Bir milletin kendine mahsus özelliklerinin en önemli belgesidir sanat. Milletlerin hayatını, tarih içerisinde aldığı durumu, fikir ve sanatlarının geçirdiği istihaleyi edebiyat tarihlerinden öğrenmek mümkündür. Edebiyat, sanat, kısacası kültür ve medeniyet bir tarihi geliş içerisinde millet hayatında bir bütünlük gösterir. Her yeni fikir ve sanat atılımı, bağlı olduğu milletin, yani medeniyet dünyasının genel karakteriyle yakından ilgilidir.”⁷³

“Onlar gittiler
Gelen zamandan bir haber gibiydiler.
Ben şimdi bu yanda
İçilmiş bir and için bekleyenim

Kurulmuş saat gibi.
Onlar gittiler
Giderken bir muştı gibiydiler.”⁷⁴

⁷³ Akif İnan, *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 22

⁷⁴ Erdem Bayazıt, *Önden Gidenler İçin, Edebiyat*, Sayı 7-12, 1969-1970, Ankara, 1968

BİR AKSİYON VE GÖNÜL ADAMI MEHMET AKİF İNAN'LA ANILARIM

M. Atilla MARAŞ

Kısa Dönem Askerlik

Yıl 1975, Temmuz ayı, İzmir Bornova'dayız. 57. Topçu Tugayı'na ilk kısa dönem askerlik yapmak için yurdun çeşitli yerlerinden gelmişiz. Ben de Adana'da DSİ'de mühendis olarak çalışırken askere alındım. Sanıyorum Akif İnan'la aramızda bir nesil farkı var. Ama kısa dönem askerlikte üç ay beraber olduk.

Her akşam tadattan sonra bir araya gelir, sohbet ederdik. O gün bu sohbet halkasında kimler vardı? Hatırladığım kadarıyla; Prof. Dr. Celâl Tarakçı, Prof. Dr. Seyit Mehmet Şen, Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu, Nevzat Laleli, Yusuf Özülker ve ismini hatırlayamadığım birkaç dost isim daha...

Bir akşam sohbet esnasında şöyle bir olay oldu. Akif Bey'e malum olduğu veçhile her yaştan tanıdık insanlar "Ağabey" diye hitap ederlerdi. Sohbet halkasından Celâl Tarakçı bir ara dedi ki; "Yahu Akif! Ben seninle şu anda sadece asker arkadaşı değil, aynı zamanda okul arkadaşım da. Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde birlikteydik. Sınıf arkadaşı olmamıza rağmen, biz o zaman da sana "Ağabey" diye hitap ederdik. Yahu Allah aşkına bana kaç yaşında olduğuna söyler misin? Tevellüdün kaç senin?" deyince rahmetli Akif Ağabey gülümsedi ve o gür ve tok sesiyle tane, tane; "Celâlcığım sanatkârım yaşı sorulmaz" dedi. "Olsun sen yine de söyle" diye Celâl Tarakçı üstelleyince "Peki" dedi Akif Ağabey "Önce sen tevellüdünü söyle Celâlcığım" dedi. Celâl Tarakçı "Ben 1941 doğumluyum" der demez "Bak gördün mü ben de 1940 doğumluyum, senden bir yaş daha büyüğüm. Yani ağabeyin sayılırim ben senin" diye gülümseyerek üsteledi.

Gerçekten bir nesle ağabeylik yapmış, giyinişiyle, davranışıyla, dostlarıyla ilişkilerindeki edasıyla, o heybetli hâli ve cüssesiyle, tok ve gür çıkan sesiyle çok etkileyici bir insan idi.

Fakülte Bitirme Ödevi

Sene 1992: Trakya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü son sınıf öğrencilerinden Halime Karaman'a hocası, günümüz

(altmış kuşağı) yazar ve şairlerinden M. Akif İnan üzerine bir “bitirme tezi” hazırlamasını ister. Halime hanım, hazırlayacağı bu ödevle fakülteden mezun olacaktır. Bütün derslerden sınıfını geçmiş, sıra gelmiş, bitirme ödevini vermeye.

Halime Karaman Balıkesirlidir. Ben de o tarihlerde Balıkesir Zirai Donatım Kurumu’nda Bölge Müdürü olarak görev yapmaktayım. Günlerden bir gün, makam odamın kapısı çalındı. Sekreter içeriye girdi. ‘Efendim dedi sizi genç bir bayan görmek istiyor’ dedi. Üniversite öğrencisi olduğunu da söyledi. ‘Al içeriye’ dedim. Halime Hanım selam vererek içeriye girdi, yer gösterdim, oturdu. Beni bu saatte rahatsız etmesinin sebebi M. Akif İnan’mış. Hayırdır dedim, nedenmiş o? ‘Efendim’ dedi ve kendisini tanıtarak başladı konuşmaya. “Hocam Yrd. Doç. Dr. Recep Duymaz sizi tanıyor, sizin Balıkesir’de görev yaptığınızı da biliyor. Ben de Balıkesirli olunca dedi ki; “Halime, M. Akif İnan’ı sana ‘tez’ olarak veriyorum. Sana en büyük yardımı da, onun Urfalı hemşerisi ve onu çok iyi tanıyan, bilen şair-yazar Mehmet Atilla Maraş yapacaktır. Çekinmeden git, kendini tanı, tanış ve derdini söyle, tamam mı”. “Tamam hocam dedim ve size geldim efendim. Cüretimi bağışlayınız’ dedi. Ben de ona “Söz konusu Mehmet Akif İnan Ağabeyse gerisi teferruattır” dedim. O da; “Tezi bitirinceye kadar Balıkesir’de kalacağım. Daha sonra Akif Hoca’yla bir röportaj yapmam lazım. Bu konuda da bana yardımcı olur musunuz?” ‘Hayhay’ dedim Halime Hanım. Baktım cesur ve kararlı bir kız. İleride iyi bir edebiyat öğretmeni olabilir. Niçin yardım etmeyeyim ki. Çocuklarımıza Türk edebiyatını ve şiirini iyi öğretmeleri için bizim bu gibi edebiyat öğretmenlerine çok ihtiyacımız var. Derhal Akif Ağabey’i aradım Onun bu gelişmelerden hiçbir şekilde haberi yoktu. Telefonda kendisine olayı anlattım. Halime Hanım Ankara’ya gelip seninle bitirme tezi için bir söyleşi yapmak istiyor, dedim. Burada kendisine seninle ilgili elimdeki doküman ve notları vereceğim, seni tanıdığım kadarıyla ona anlatacağım. Müsaaden ve tasvibin var mı? “Ne diyorsun Atillacığım, zahmetin için teşekkür ederim. Kızımızı ne zaman dilerse Ankara’ya gelebilir. Adresimi ve telefonumu ver, benimle irtibata geçsin” dedi. Baktım, Halime Hanım’ın gözleri, sevinçten parlıyordu.

Üç veya dört gün hep bana geldi. Nasıl çalışacağı konusundaysa elinde bir yol haritası, bir çalışma yöntemi vardı. Balıkesir’deki çalışmayı birlikte yapıp bitirdik. Halime Hanım’ı Ankara’ya Akif Ağabey’e gönderdim. İki gün Ankara’da kaldı. 15 Şubat 1999’da söyleşiyi tamamladı. Gerekli bilgileri alarak oradan Edirne’ye döndü. İki ay sonra tekrar Balıkesir’e geldiğinde bana uğradı. “Atilla Bey, okulu bitirdim. Tezim kabul oldu. Edebiyat öğretmeni olarak şimdi atama bekliyorum efendim. Tezin bir suretini okula verdim. Bir suretini Akif Bey’e gönderdim. Bir suretini kendim aldım, bir suretini de size getirdim. Emeğiniz çok geçti. Hakınızı helal ediniz. Yardımlarınız için tekrar teşekkür ediyorum. Size şükran ve minnet borçluyum” dedi. Ve bir çay ikramından sonra Halime Hoca Hanım kalktı, gitti.

Bu olayın üzerinden tam 21 yıl geçti. Şimdi Halime Karaman nerede edebiyat öğretmenliği yapıyor, hangi şehirde, hangi lisede bilmiyorum. Bir daha da ne görüştük ve ne de beni aradı. Yaşıyorsa şimdi 44-45 yaşlarında olmalı. Aşağıda, meraklıları için o bitirme tezinin kapak bilgilerini veriyorum: [Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, *Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserleriyle M. Akif İnan*, Halime Karaman, Bitirme Ödevi Edirne-1993]

Hafız'ın Kabri

1995'te TYB olarak bir grup yazar ve şair karayolu ile Erzurum üzerinden Doğubayazıt'a, oradan da sınırı geçerek İrana, Tebriz'e geldik. Tebriz'de bir gece kaldıktan sonra İran'ın başkenti Tahran'a geçtik. Sonra Meşed, İsfahan ve nihayet Hafız'ın memleketi Şiraz'a vardık. Şiraz'da iki gece kaldık. Maksadımız, İran edebiyatının beş büyük şairinden ikisinin kabrinin bulunduğu Şiraz şehri görmekti. Bu şairlerden biri Hafız-ı Şirazî, diğeri Bostan ve Gülistan'ın yazarı Şeyh Sadi-i Şirazî'dir. Onların kabirlerinin bulunduğu bahçeye hep birlikte vardık. Hafız'ın kabri, bahçenin tam ortasında açık alanda, Sadi'ninki ise kapalı bir mekânda idi.

Akif Ağabey hemen cinaslı bir Urfa manisi mırıldanmaya başladı:

Şirazdır
İsfahan'dır Şiraz'dır
Çocuk durmadan ağlar
Meme küçük şir azdır (Şir=Farsça süt demek)

Sonra Hafız'ın kabri başına topluca vardık. Şair Yahya Kemal'in buralara gelmeden, buraları görmeden, salt tahayyül ve anlatılanlardan bir yaklaşım sağlayarak yazdığı *Rindlerin Ölümü* şiirinde, bu güllerle dolu bahçeyi ve Hafız'ın kabrini o kadar güzel poetize eder ki, sanki gelmiş, bu atmosferi görmüş, öylece tasvir etmiş ve yazmış zannedersiniz. Şiir, ta lise yıllarından beri ezberimdedir benim.

Hafız'ın kabri başına geldiğimizde Akif Ağabey sordu bize; “*Rindlerin Ölümü*” şiirini ezbere bilen var mı diye. Bilen varsa bir kağıda yazıp bana versin. O şiiri Hafız'ın kabri başında okumak istiyorum dedi. Olur dedim ve hemen şiiri yazıp Akif ağabey'e verdim. Şiiri, yüksek ve gür bir sesle okudu. Ardından Prof. Dr. Mustafa Kara hocamız bir aşr-ı şerif okuduktan sonra bir güzel dua etti ve şairin kabri başından ayrıldık. Sonrasında Akif Ağabey kalkarak yanıma geldi. Maraş, dedi. Bana verdiğin ve benim okuduğum o şiirin bir yerinde bir eksiklik var. Okurken fark ettim ama geriye de dönemedim. Sen o şiiri doğru bir şekilde ezberlemiş misin? Çünkü bu şiir aruzla yazılmıştır. Okurken bir eksiklikliği hemen fark ettim. Nasıl olur ağabey, liseden beri bu şekilde ezberimde dedim. Bi-

raz sonra o güzel ve görkemli bahçenin içinde yer alan kütüphaneye doğru beraber yürüdük. İçeriye girdiğimizde aaa bir de ne görelim: Hemşehrimiz Prof. Dr. Abdülkadir Karahan hoca, Yahya Kemal'in 'Rindlerin Ölümü' şiirini latin harflerle yazdırıp, camlatıp, çerçeveletip ta İstanbul'dan Şiraz'a, bu kütüphaneye bir armağan olarak göndermiş. Akif Ağabey hemen çerçevesiz şiiri bulunduğu yerden indirip eline aldı ve başladı yakın mesafeden sesli olarak okumaya:

Hafızın kabri olan bahçede bir gül varmış
Her gün yeniden açarmış kanayan rengiyle
Gece bülbül ağaran vakte kadar ağlarmış
Eski Şirazi hayal ettiren ahengiyle

“Bak dedi, ikinci mısradaki *her gündün* sonra '*yeniden*' var. Senin bana verdiğin metinde bu yoktu. Ondaki eksik okuduk. Ama yine de hemşehrimiz Karahan, ta İstanbul'dan imdadımıza yetişti, yanlısını doğruladı. İlginç adamdır bu Karahan” dedi.

Gül ve Reyhandan Süzölmüş Güzel Kokular

Ziyaretler bitince, bahçenin bitişğinde içinden suların aktığı bir yer var. “Bağ-ı İrem” diyorlar oraya gittik gezmek için. Sonra arkadaşlarımız yavaş yavaş otobüse doğru gitmeye başladı. Akif İnan Hoca, Şeyh Sadi'nin kabri başında öylece kalakalmış. Bir eli Sadi'nin kabrinde, diğer elinin avucu açık bir halde, dua ediyor. Ben dışarıda kendisini bekliyorum. Herkes otobüse bindi sadece ikimiz kaldık. Akif Ağabey bir türlü kabrin başından kalkmıyordu. Neden sonra seslenmek zorunda kaldım. “Ağabey seni bekliyoruz. Otobüs hareket halinde” dedim. Kalktı yanıma geldi birlikte otobüse doğru yürürken dedi ki;

“Atıllacığım, biliyormusun niye kalkamadım o kabrin başından? Şeyhin kabri o kadar güzel kokuyordu ki anlatamam. Büyük zatların kabirleri böyle güzel kokar. Bu kokuyu tarif edemem, ancak duyumsarsın onu. Hiç bir güzel kokuya da benzemez ayrıca.”

Yıllar sonra bu olaya benzer iki olay da ben yaşadım. Biri, Ankara'dan İstanbul'a giderken Bolu yakınlarında bir tepede, ormanlığın içinde, *Hayrettin Tokadı* Hz.nin kabri vardır. TYB'den D. Mehmet Doğan'la her İstanbul'a gittiğimizde arabayla ormana dalar, kendimizi Tokadı Hz.lerinin kabri başında bulur ve dua okurduk. Kabir, açık bir alanda. Etrafı demir çaglarla kapatılmış. Her tarafından hava alıyor. Bu kabrin başında dua ederken ben de tarifi imkânsız güzel bir koku ile burun buruna geldim.

İkincisi: Hanımla Ankara'dan Bağlum'a birkaç defa gittik. Oradaki kabristanı ziyaret için. Malum o kabristanda, merhum Üstadımız Necip Fazıl Kısakürek'in şeyhi olan Seyyid Abdülhakim Arvasi Hz.leri yatıyor. Onun

kabri de açık alanda ve sadece korumak için tıpkı Tokadi'de olduğu gibi demir çaglarla koruma altına alınmış. Tokadi'nin kabri başında duyduğum o kokuyu orada da duyumsadım. Aynı kokulardı ve bildiğim hiçbir güzel kokuya da benzemiyordu. Bu açıdan rahmetli Akif Bey'e yıllar sonra da olsa bu konuda hak verdim.

Akif rahmetli, büyüklerin merkadlerine büyük bir saygı ile yaklaşırdı. Bir gün birlikte Konya'dayız. Bir şiir programı için Ankaradan gelmişiz. Mevlana'ya ziyaret edelim dedi. Birlikte gittik, içeri girdik. Mevlana'nın kabrine geldiğimizde onu büyük bir tazim ve ihtiram içinde olduğunu gözledim. Dudağı kıpır kıpır, içinden birtakım dualar okuyordu. Dışarı çıktığımızda sordum. "Ağabey, ne gibi dualar okudun içinden, öğrenebilir miyim" dedim. Bana ne cevap verdi bilir misiniz tebessüm ederek? "Rabbim, Mehmet Atilla kulun senden hangi duayla yardım istediye ben de senden öyle istiyorum" dedim, dedi. Onun bu mütavazı duruşuna, haline o zamanlar hayret etmiştim.

Ruhu şad, mekânı cennet olsun inşaallah.

Çiğköfte Merakı

M. Akif İnan da her Urfalı gibi çiğköfteye düşküdü. Bizim çocukluğumuz ve ilk gençlik yıllarımızın geçtiği Urfada, her Urfalının evinde her gün öğle yemeği olarak mutlaka çiğköfte yapılırdı. Bu illaki etli olmazdı. Yumurtalı, yağlı da yapılırdı. Ramazanlarda her akşam iftar sofrasındaki yemeklerin yanında da mutlaka çiğköfte bulunurdu.

Akif İnan Urfa lisesinde okurken, arkadaşlarıyla sık sık toplanır, sıra gezerlerdi. O tarihlerde (1959) Urfada "Derya" haftalık bir gazete çıkardıklarını anılarında anlatıyor:

"Yanımızda, çevremizde M. Emin Balyan, Sabri Aslan ve İbrahim Kızılgül vardı. Okul dışından Nabi Kılıçoğlu, Cemal Kayar ve Ahmet Rüzgâr vardı. Birbirimizin evlerinde toplanır, hem çiğ köftemizi yer, hem de konuşmalar, tartışmalar yapardık. Benim ayrıca şehirde hanende ve sazende takımıyla da ahablığım vardı." (Zaman gazetesine verdiği bir söyleşiden 1990)

Hastalığının ilerlediği bir zamandı. Ankarada Seyranbağları'ndaki evinde yakın arkadaşlarıyla toplandık. Toplandığımız ev annesine ait idi. Annesi vefat edince bir müddet Akif Bey, daha sonra kız kardeşi ve eniştesi Hayrettin Bey o evde oturdu.

Sene 1999. İçtiği aşırı sigara yüzünden Akif Ağabey, akciğer kanseri olmuştu ve kimyasal tedavi gördüğünden bütün o simsiyah ve sık olan saçları ya dökülmüştü veya ustura ile kazınmıştı. Çıplak kafatası görünmesin diye evde, başında bere veya takke ile dolaşıyordu.

Hepimizin büyüğü, Saatçi Musa Çağıl ağabeyin bir müşkülü vardı ve arkadaşlarla bu nedenle toplanmıştık. Ağabeyin evine bir banka tarafından haciz konmuştu. Sebebi uzun hikâyedir anlatmama gerek yok. İş bu haczin çözülmesi için bir miktar nakit paraya ihtiyaç hâsıl olmuştu. Saatçi Musa ağabey konuyu bana açmış ve benden maddi ve manevi yardım talebinde bulunmuştu.

Saatçi Musa Çağıl, bu davanın ilklerinden olup Üstat Necip Fazıl Kısakürek'in hem Malatya ve hem de Ankara Ulucanlar Cezaevi'nden mahpus-hane arkadaşıdır. Ankara'daki onun saatçi dükkânına gelip giden ünlülerden birçok kimse, Anadolu'dan Ankara'ya tahsil için gelen, burs bulmak için gelenler o meşhur Turtas Han'daki dükkâna uğramadan gitmemişlerdir. Bu camiadan hiçbir akademisyen, siyaset adamı, öğrenci yoktur ki 1980 öncesinde bu mekâna uğramamış olsun. Bu zat şimdi dara düşmüş yardım talep ediyor. Kim-seden değil, nazı geçen bir kimseden yani benden bu konuyu çözmemi istiyor. Konuyu Akif Ağabey'e açtım. Derhal dedi toplanıyoruz. Arkadaşlara haber ver, bizim evde. Bir de çiğköfte yapalım, toplantının adı olsun. Maraş, çiğköfteyi sen yoğuruyorsun, haberin ola. Baş üstüne ağabey dedim. Emrin olur.

Ertesi akşam rahmetli Akif Ağabey'in evinde toplandık. Toplantıya katılan arkadaşlarımız hatırladığım kadarıyla; Bahri Zengin, Prof. Dr. Beşir Atalay, Atilla Koç, Rasim Özdenören, Dr. Halil İbrahim Sarı, ben ve bir iki arkadaş daha... Akif Ağabey, eniştesi Hayrettin Bey ve kız kardeşi ile birlikte toplam on bir kişi idik. O akşam hem çiğ köftemizi yapıp yedik hem de sohbet ettik, Türkiye siyaseti, sosyolojisi ve sanat hayatı üstüne.

Konuşmanın sonunda saatçi Musa'nın müşkülünün halline geldik. Onu da kendi aramızda paylaşarak birlikte çözdük. İnançımızın gereği olan dayanışmayı birlikte yaşadık. Önemli olan acıyı da sevinci de birlikte paylaşmak. Rahmetli Akif Ağabey, o gecenin sonunda çok mutlu ve memnun olmuştu.

*‘Anamı sorarsan büyük doğudur
Batı ki sırtında pashı bıçaktır’*

DOĞUMUNUN 75.
VEFATININ 15. YILINDA

MEHMET AKİF İNAN SEMPOZYUMU

I. OTURUM

Hatıralarla Mehmet Akif İnan

Mehmet DOĞAN

Akif İnan’la Yol Arkadaşlığımız

Rasim ÖZDENÖREN

Çorak Toprakta Akmadı

Hasan SEYİTHANOĞLU

Fotoğrafhanemde Bir Güzel İnsan: Mehmet Akif İnan

Prof. Dr. Ramazan KAPLAN

Tanıdığım Akif İnan

Ali Haydar HAKSAL

Akif İnan, Medeniyet ve Şiir

DOĞUMUNUN 75
VEFATININ 15. YILINDA
MEHMET AKİF İNAN
SEMPOZYUMU

MEHMET AKİF İNAN'IN DOĞUMUNUN 75. VEFATININ 15. YILINDA
MEHMET AKİF İNAN SEMPOZYUMU
9-10 OCAK 2015 / ANKARA

AKİF İNAN'LA YOL ARKADAŞLIĞIMIZ

Mehmet DOĞAN

Efendim, teşekkürle başlamak istiyorum.

Öncelikle Rasim abi sağ olsun hakkını bana devretti. Burada tek üzüntüm onu dinlemeden konuşmak, çünkü onun konuşacakları önemliydi, biz de onun konuşmasına göre ne söyleyeceğimizi belirleyecektik bu şansa sahip değiliz o yüzden belki karışık laflar edebiliriz.

Efendim, söyle başlamak istiyorum: Burada gösterilen uzun bir belgeselin birinci bölümü bir saatten fazla sürdüğüne göre tamamı için bir tahminde bulunamıyorum. Burada bizim de bir konuşmamız geçti. Baktım orada üç kelime kesmişler. Demek ki bir Molla Kaasımı var o belgeselin ve o Molla Kaasım burada değildir, olsa dahi konuşurken müdahale etmez diye o üç kelimeyi söyleyerek başlayım. Mehmet Âkif İnan ağabey ile bizim tanışıklığımız orada belirtildiği gibi Hilâl mecmuası okuyuculuğundan geliyor, sonra da onun Kızılay'da Yüksel caddesinde bir yerde konuşmasını dinlemiş olmamızdan geliyor. O konuştuğu yer neresi? İşte orayı çıkarmışlar orası da "Komünizmle Mücadele Derneği". Değerli arkadaşlar her devrin kendine göre mücadele tarzları var o zamanki tarzlar içinde böyle bir kurum vardı. Âkif İnan da orada çok ateşli bir konuşma yaptı ve benim çok dikkatimi çekti. Peki, Âkif abi Komünizmle Mücadele Derneği sempaticanı olmasaydı veya orada konuşmasaydı o zaman farklı bir tarafta olacaktı. Bunu böyle düşünüp o kısmı kim çıkardıysa pek te iyi bir şey yapmamış diyorum. Çok da önemli değil ama her şeyi yaşandığı döneme göre değerlendirmek gerek diyorum.

Âkif Abiyle uzun bir tanışıklığımız, dostluğumuz ve arkadaşlığımız oldu. Bunun çeşitli zeminleri vardı. Bunlardan biri Maveria dergisiydi bir diğeri Yazarlar Birliği'ydi, sonra Türkiye Yazarlar Birliği oldu, daha sonrada tabii Sendika. Buralarda sık sık beraber olduk. Bunun dışında Âkif Ağabey'le çeşitli vesilelerle seyahatlerimiz oldu yani yol arkadaşlığı ettik bu yol arkadaşlığı hem yurt içinde oldu hem yurt dışında . Bunların hepsini tabi ki anlatamayız ama tadımlık bölümlerini anlatalım.

Âkif abi Yazarlar Birliğinin kurucularından değildi. Anladığım kadarıyla Maveria ekibi oturmuşlar içlerinden Erdem beyi kurucu olarak uygun bulmuşlar. Ama bütün Maveria ekibi Yazarlar Birliği'ni destekliyordu. Âkif Bey sanki Yazarlar Birliği'nin kurucusuymuş gibi Yazarlar Birliği'ne sahip çıkan, sürekli gidip gelen, hassasiyet gerektiren bir konu olduğunda hemen müdahale eden bir kişilikti. O nedenle de Yazarlar Birliği'nde bulunan arkadaşlar ona ayrı bir ilgi ve saygı gösterirlerdi. Buradaki resimlerden birinde de Âkif Abi Yazarlar Birliği'nde konuşurken görülüyor zaten.

Âkif Abi Mehmet Âkif'in ismini taşıyor. Babası bir Mehmet Âkif muhibbi olmalı ki 1940 yılında, Mehmet Âkif vefat ettikten dört yıl sonra oğluna onun ismini vermiş. Âkif Abi Mehmet Âkif'e sevgi ve saygı duyuyor onunla ilgili konuşmalar yapıyor, bunu biliyoruz, ama Yahya Kemal de seviyor. Tabii Necip Fazıl Kısakürek faslına hiç girmiyorum. Yahya Kemal'e de muhabbeti var. İki toplantıda Âkif Abi'nin Yahya Kemal'le ilgili iki farklı tutumunu kısaca anlatacağım. Birincisi 80 öncesi, radikalizminin hepimizde çok yükseldiği dönemler. Türkiye Yazarlar Birliği yeni kurulmuş. Yahya Kemal'in vefatının dönümü. Bir toplantı düzenlemişiz Akif Abi konuşmacılar arasında. Mehmet Çınarlı da konuşmacılardan. Söz Âkif Abi'ye geldi. Biz biliyoruz ki Âkif Abi Yahya Kemal muhibbi. Verdi vermişti. Söyle adam böyle adam, tutarsız adam sözüyle özü uymaz. Çok kötü şeyler söyledi. Sonra birkaç sene sonra Yahya Kemal ile ilgili bir toplantı daha yaptık Yazarlar Birliği'nde. Yine Âkif İnan konuşmacılar arasında. Akif İnan bu sefer Yahya Kemal ile ilgili koyduğu bütün şerhleri kaldırmış, onun nasıl hem milletimize hem dinimize hizmet ettiğine dair, şiirlerinin ve fikirlerinin önemine dair bir konuşma yaptı. Aslında sanırım bu fikri hayatının ondan sonraki döneminde de devam etti. O biraz evvel de söylediğimiz gibi radikalizmin bizi çok etkilediği, çok sarstığı dönemde yapılmış bir konuşma idi.

Âkif Abi'yle yurt içindeki seyahatlerimizin bir kısmı şiir şölenleri dolayısıydır. Bir zamanlar Konya Büyükşehir belediyesi her yıl şiir şölenleri düzenlerdi biz de Âkif Abi'yle o şölenlere katılırdık. İkinci sürekli şiir şöleni düzenlenen yer de Dursunbey'de Suçtu. Biliyorsunuz Balıkesir Dursunbey'de -eski başkan da burada- yıllarca şiir şölenleri düzenlenmiştir. Başkan da eğitim kökenlidir. Orada da Âkif abiyle sık sık beraber olduk. Oradaki konumu da Yazarlar Birliği'nde olduğu gibi. Akif Abi'nin hürmet uyandıran, insanlar arasındaki ihtilafları ortadan kaldıran, konuştuğu zaman diğer arkadaşlara söz bırakmayan bir kimliği vardı.

Âkif Abi'yle iki uzun yurt dışı seyahatimiz var. Birisi İran seyahati. Biliyorsunuz bir zamanlar İran'a gitmek moda idi, devrimden sonra. Herkes İran'a gidiyor böylece devrimciliğini tazeleyip geliyordu! Bize de hiçbir zaman sıra gelmiyordu. İran elçiliği veya buradaki kültür ataşeliği sıkı devrimcileri götürüyordu; bizim gibi böyle muhafazakâr görünümlüleri de asla listelerine almıyor-

du. Ama bir müddet sonra görüldü ki bu sıkı devrimcilerin İran'la bağı gevşedi, İran'ın da herhalde biraz devrimle bağları gevşedi ki bizi davet ettiler bu sefer.

Yazarlar Birliği'nden bir heyet. Bunun içinde Âkif Abi var, Atilla Maraş da var. Çok sayıda arkadaşımız. Neredeyse bir otobüs dolusu bir grup Erzurum'da buluştuk, oradan da otobüsle İran sınırından girdik. Tebriz'den başladık ta Horasan bölgesine kadar dolaştık, on beş gün falan sürdü, uzun bir seyahat oldu. Bu seyahat boyunca, tabii biliyorsunuz seyahatler uzadıkça insanlarda bir takım sinirlilik halleri meydana gelir. Bunun çeşitli sebepleri var. Ben hep şunu derim neden seyahatlerde insanın siniri ayağa kalkar? Adam mesela sabahları kahvaltıda zeytin yer, peynir yer alışılmış şeylerle kahvaltı eder. Seyahatlerde bunları bulamıyor. Çoluk çocuğu yok, başka şeyler yok falan. Ve seyahatin belli bir noktasında sonra “yav kardeşim bu memleketin zeytini yok peynirleri de bir şeye benzemiyor” açıkça bunu söylemese dahi bundan ötürü bazı sinir bozuklukları olur. Tabii Âkif Abi bu sinir bozuklukları olmayanlardan biridir. Ve gerçekten de o seyahat boyunca da bu sinirli halleri giderenlerden biri olmuştur.

O seyahatte hiç unutamadığım bir hatıra var. Biliyorsunuz Yahya Kemal'in “Hafızın kabri olan bahçede bir gül varmış...” diye başlayan meşhur şiiri vardır. Rindlerin ölümü. Biz de Hafız'ın kabrinin olduğu Şiraz'a gittik. Şiraz aynı zamanda Yahya Kemal'in diğer şiirlerinde de geçiyor. Ve “Lisanı Şîve-i Şîrâz'dan nümûne idi” gibi. Eski Şiirin Rüzgâriyle kitabında var bu. Fars eyaletinin de bugün başkenti olan bir yer Şiraz. Oraya gittik. Orada iki büyük şahsiyet var biri Hafız diğeri Sadi. Tabi Âkif Abi malûm ehli tarik bir zattı, bağlılığı ileri derecedeydi... Hatta bildiğim kadarıyla Ankarada irşad edici faaliyetlerde de bulunuyordu. Ancak bu kadarını söyleyebiliyorum.

Akif Abi'ye Yahya Kemal muhabbetinden ötürü ben dedim ki önce Hafıza gidelim. Akif Abi yok dedi önce Sadi'ye gidelim. Sadi'nin kabrine gittik. Sadi malum bizi çok etkilemiş bir edebiyatçıdır aynı zamanda fikir adamıdır mutasavvıftır, sünnidir. Çünkü Şah İsmail'den önceki dönemdedir. Şah İsmail gelip kılıç zoruyla İran'ı şiileştirmiştir. Gittik Sadi'nin kabrine uzun uzun dua etti konuştuk biraz Sadi ile ilgili. Sonra da Hafız'ın kabrine gittik orada da dedik ki arkadaşlara, tamama Fatiha okuduk, bir de şu Yahya Kemal'in şiirini okuyalım. Tabi bizim arkadaşların hepsi yarım yamalak biliyor. Ben iki mısra biliyorum Atilla Maraş bir beyt biliyor falan. Orada da Akif Abi şiirin tamamını o davudi sesiyle okuyarak bizleri kurtardı.

Diğer yurtdışı seyahatimiz Türkmenistan'a olan seyahatimizdir. 1995 yılında Türkçe'nin üçüncü uluslararası şiir şölenini Türkmenistan'ın Aşkabat şehrinde yaptık. Tabii şölenin bir resmi kısmı var o kısımda da şiirler okunuyor büyük ödüller veriliyor. Akif İnan Abiye de “Mahdum Kulu” ödülü verildi. Mahdum Kulu biliyorsunuz Türkmenistan halkının en değer verdiği onların dil ve edebiyatını beslemiş olan en büyük şair.

Törenin resmi kısmı bitti şiir şöleni tamamlandı, arkadaşlar döndüler. Biz küçük bir grup arkadaş Akif İnan da dahil Türkmenistan'ın tarihi bölgelerini gezmek istedik. Mesela Selçuklu başkenti Merv'e gitmek istiyoruz, Ürgenç'i görmek istiyoruz medeniyet merkezlerinden birisi ve nihayet Özbekistan'la sınırda bulunan Hiva şehrini görmek istiyoruz. Aslında Türkmenistan'da kalması gereken bir şehir ama Sovyetler döneminde ne yapmışlar etmişler Harezm bölgesindeki bu tarihi şehri de Özbekistan'a vermişler. Belki uzun vadeli bir ihtilaf mevzuu olsun diye.

Evet, arkadaşlar ayrıldıktan sonra biz önce Merv'e gittik. Merv Selçuklu devletinin başkenti fakat Moğollar şehri işgal ettiklerinde şehri neredeyse tamamen yerle bir etmişler. Ortada çok az şey kalmış. Bu az kalan şeylerden birisi Sultan Sencer'in türbesi. O türbeyi ziyaret ettik. Orada bize dediler ki bu türbeyi Moğollar yıkamamış, çünkü Sultan Sencer çok sağlam bir türbe yaptırmış. Özelliği şu: Yere çivi gibi çakılmış gibi. Yani temeli öyleymiş ve temelde bir takım ızgara gibi boşluklar varmış oradan nem dışarıya çıkarmış bu yüzden temel asla çürümezmiş. Üst kısmını da çok sağlam yapmışlar ve gerçekten Moğol istilası dahi bu türbeyi yıkamamış. Merv'i gördük bugün Merv orada orta derecede bir şehir. Onlar Mari diyorlar. Sonra Dandanakan savaşının geçtiği sahrayı gördük. O zaman yanılmıyorsam 950. Yılıydı. Tabi sahrada hiç bir şey yok. Sadece bir ova. Bugün Çaldıran sahasına giderseniz ne görürseniz onu gördük. Sonra da trenle Ürgenç'in bağlı bulunduğu Taşhavuz denilen vilayet merkezine gittik. Hani Dede Korkut'ta geçiyor ya dış Taş Oğuz. Taş eski Türkçede dıştır. Taşra kelimesi de oradan gelir. Oraya gittik orada görülecek bir şey yok. Bizi köhne Ürgenç'e götürdüler. Köhne Ürgenç Harezm medeniyetinin merkezi olan tarihi bir şehir. Onun yanında da yeni Ürgenç var tabi bizi köhneler ilgilendiriyor yeniler ilgilendirmiyor fazla.

Gittik orada İslam medeniyetinin Harezm'de ortaya çıkmış olan medeniyetin önemli eserleri var. Camiler, türbeler onları gördük. Âkif Abi tabii tasavvuf merkezleri ile ilgileniyor, oralara gitmeyi önemsiyor. Orada da Necmettin Kübra'nın türbesi var. Necmettin Kübra bizim Anadolunun dini hayatını da etkilemiş önemli bir isimdir ve biliyorsunuz Moğollarla bilfiil savaşmış bir tarikat şeyhidir. Ona Akif Beyin büyük hürmeti var, muhtemelen kendi tarikatının da silsilesinde büyük bir yeri var. Biz köhne Ürgenç te bu türbeyi ziyaret etmeye niyet etmişken bir yağmurdur başladı. Yağmurdan bir yere kımlıdayamıyoruz. Dediler ki şurada birkaç yüz metre ilerde türbe. Yani biraz yağmur geçsin isterseniz ondan sonra ziyarete gidersiniz. Biz de biraz bekledik medresede. Sonra Akif Abi'yle sıkıldık dedik "biz gidelim bir şekilde Allah yardım eder". Gerçekten de yağmur yağarken dışarı çıktık biraz yürüdük bir köprü var. O köprüyü geçeceğiz türbe de görünüyor. Çok az yolumuz kaldı. O sırada bizi rahatsız eden yağmur her ne hikmetse durdu.

Gittik türbeye dualarımızı ettik Fatihalarımızı okuduk. Dönünce Rasim Abi'ye anlattım bu türbe ziyaretimizi. Dedim ki Necmettin Kübra tasarrufunu gösterdi yağmuru durdurdu. O da dedi ki “gidenlerin de tasarrufunu ihmal etme”. Artık burada kimi kast etti bilemiyorum herhalde beni kast etmemiştir diye düşünüyorum.

Yine Türkmenistan'da rahmetli Akif İnan abi Yusuf Hamedani'nin türbesini de muhakkak görmek istedi. O da tasavvufun büyüklerinden biliyorsunuz. Bulduk türbeyi, böyle sahrada, çölde bir yerde. Oraya gittik. Bizim Türk kimliğinin coğrafyaları diye bir kitabımız, var orada resmi de var. Akif Abi o türbeyi buldu bizden izin istedi murakabe için. Böyle on beş yirmi dakika murakabede bulundu. Türkmenistan'da bir dine dönüş hareketi var. Türbeyi de bekleyenler var, türbeyle ilgilenenler var. Âkif bey oradan bir ibrik almak istedi. Bizim ibriklere benzemiyor aslında plastik, pek de maddi bir kıymeti olmayan bir şey. Teberrüken Türkiye'ye getirecek burada işte arkadaşlarına işte Yusuf Hamedani'nin türbesinden de bu ibriği getirdim diyecek. O ibriği de verdiler ona ve Türkiye ye kadar o ibriği rahmetli Âkif abi getirdi. Teberrük olsun diye. Kim bilir şimdi nerede duruyordur o ibrik, ya da durmuyordur bilmiyoruz.

Efendim son anlatacağım yol arkadaşlığımız; Urfâ'ya beraber gittik iki arabalık bir konvoy halinde. Akif Abinin küçük kardeşi Maraş'ta oturuyor şimdi galiba eski subay Mustafa bey onunla beraber. Tabi arabayı o kullanıyor. Âkif abi de diğer arabada onun arabasını kim kullanıyor hatırlamıyorum. Türkmenistan'dan gelen Şehribostan diye bir şaire hanım da kafilemizde. Böyle arkalı önlü kara yoluyla Urfâ'ya gittik.

Âkif abi o sıra bana yahu sendika kurduk en geç harekete geçen benim memleketim oldu. Ben bekledim ki önce Urfâda sendika hareketini başlatayım. Burada Urfalılar var galiba bunun cevabını benden sonra verirler ama ben artık o cevabı alamayacağım. Şimdi çok ileri geçmişler tabi. Şimdi tabi Urfâda Memur-Sen ve Eğitim-Bir-Sen. Çok ileri geçmişler hatta bir öğretim üyesi arkadaşla görüştüm 400 den fazla üniversiteden üyesi olduğunu söyledi. O zaman dedim siz birincisiniz. Biraz geç de olsa Âkif abinin izinden gitmişsiniz. Ama zamanında bana şikâyet etti bak bunu da size söylüyorum. Orada işte bir takım toplantılar görüşmeler yaptık sonra da Ankara'ya döndük.

Efendim tabi Akif abiyle yol arkadaşlığımızın, dostluğumuzun başka safhaları da var, hem diğer arkadaşlarımızın vakitlerinden çalmamak için, hem de ben toplantının bu kadar geç başlayacağını bilemediğimden beş buçukta Yazarlar Birliğinde bizim çıkardığımız TYB Akademi diye bir dergi var. O dergi ile ilgili her zaman bir araya gelemeyen arkadaşlarla bir toplantımız olacak. Konuşmam bittikten sonra ben özür dileyerek, hiç âdetim olmadığı halde toplantıyı terk edeceğim, en önemlisi de Rasim Abinin konuşmasını dinleyemeyeceğim. İnşallah başka bir zaman onun sohbetini dinlerim.

Dergimizin son sayısında eğitim ve eğitim felsefeleri ile ilgili konularda güzel makalelerin olduğu bir sayı olacak.

Hem Eğitim-Bir-Sen'e hem Memur-Sen'e Âkif abiye olan vefalarını hiç eksiltmeden hatta arttırarak devam ettikleri için başta sayın başkanımıza olmak üzere huzurlarınızda çok teşekkür ediyorum tebrik ediyorum. Bu bağlılık aslında bu sendikanın seçkin tarafı. Yani Türkiye'de çok sendika kuruldu fakat Âkif İnan gibi bir zatın kurduğu ikinci bir sendika yok. O fikri zikri mücadelesi olan bir şahsiyetti. O fikri mücadeleyi bugün sendika devam ettiriyor. Bu yüzden onları tebrik ediyorum. Bu toplantıyı düzenledikleri için de ayrıca tebrik ediyorum onları. Sayın oturma başkanım başta olmak üzere tüm konuşmacı arkadaşarımdan özür diliyorum.

İnşallah başka bir sohbetle beraber olur sizi orada dinlerim veya kayıtlardan takip ederim. Özür dileyerek huzurlarınızdaki ayrılıyorum teşekkür ediyorum.

ÇORAK TOPRAKTA AKMADI

Rasim ÖZDENÖREN

Değerli dostlar hepinizi tekrar Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketiyle selamlıyorum. Bu tür konuşmalarda genelde protokol tarafından zevatın isimleri ve makamları zikredilir. Ben de bu konuda geri kalmış olmayayım, eski bir bürokrat olarak. Sayın başkanımızı, Atilla Maraş Bey'i, Turan Karataş hocamızı, Ali Mithat İnan hocamızı ve Dursunbey eski Belediye Başkanımızı selamlıyorum.

İlk defa, son beş on yıldan bu yana farklı bir tablo görüyorum. Hanımların değil de beylerin yoğunlukta olduğu bir toplantı salonu sürpriz oldu benim için. Genelde ev hanımı arkadaşların çoğunlukta olduğu toplantılara alışık oluyoruz, gerek imza gerekse bu tip sohbet programlarında hanımlar ağırlıklıydı, ilk defa bu programda erkeklerin çoğunlukta olduğu, ağır bastığı bir toplantıyla karşılaşıyorum, bu da benim için güzel bir sürpriz.

Akif İnan'la hatıramız... Nerden başlayacağımızı doğrusu tam da bilemiyorum. Sadece önümdeki notlarımı okusam bütün geceyi doldurmaya yetecek kadar var zaten. Kendisiyle ilk tanıştığımız günlerden başlayayım. 1957-58 ders yılı. Akif İnan Urfa Lisesi'nde öğretmenlerinden biriyle münakaşa etmiş, zannediyorum o münakaşada biraz da öğrencinin hocasına karşı hudutlarını aşan muamelede bulunmuş. Akabinde Maraş Lisesi'ne sürgün olarak gönderilmiş. Bu bilgiler benim daha sonra muttali olduğum bilgiler. Benim ikiz kardeşim rahmetli Alaaddin Özdenören'in sınıfına girmiş. Alaaddin bir sene kaybettiği için Akif de bir sene kaybetmiş olsun ki aynı yıl doğmuş olmamıza rağmen Alaaddin'in sınıfına yazmışlar.

Alaaddin bana Akif'i şöyle tanıttı: "Bizim sınıfa" dedi, "Urfadan aruzla şiir yazan bir arkadaş geldi". Bizim tabii gözlerimiz fal taşı gibi açıldı. Biz aruzu sadece edebiyat derslerimizde öğreniriz. Efendim, önümüze konan şiirin, sınavda sordukları şiirin veznini sordukları zaman onun hangi kalıba uygun olduğunu çözmeye uğraşırız. Çözersek geçeriz, çözemezsek bize bir yıl mühlet verirler, çözene kadar sınıfta beklediğimiz bir belalı bir dersin adıdır aruz. Dolayısıyla aruzla yazan genç bir şairin bizim sınıfımızda veya bizim dönemimizde olması gerçekten bizim gözlerimizi fal taşı gibi açacak şaşkınlık yaratıyor. Kaldı ki bizler o tarihte aruza artık yüzlerce yıl geride kalmış ve bugün o şiir çoktan

aşılmış zihniyetiyle bakıyoruz aktüel edebiyata. Aruzla bütün ilgimizi koparmışız. Hatta geçmiş edebiyata bütün ilgimizi koparmış gibi görüyoruz kendimizi. O günün en yeni edebiyat akımı hangisiyse, “Orhan Veli” hemen arkasından İkinci Yeni şiir telakkisi. Biz onlarla haşır neşir iken Alaaddin’in sınıfına, bizim dönemimize Urfâdan aruzla şiir yazan bir şair gelmiş oluyor. Dolayısıyla çok fazla bir ilgi duyduğumu söyleyemem.

O yılın yaz tatilinde rahmetli Şeref Turhan vardı, Maraşlı şair ve modern şiir yazar. Çok tanınmış olmamakla birlikte aslında eli yüzü düzgün şiir yazan bir başka arkadaşımız vardı Şeref Turhan. Matbaası da olduğu için ona matbaacı Şeref derdik. Matbaacı Şeref’in bürosunda Akif İnan’la Nuri Pakdil karşılaşırlar. Nuri Pakdil’in yaz tatili nedeniyle Maraş’a geldiğini işiten ve onu tanıyan yakınlarından birisi çocuğunu öğrenci olarak Nuri Pakdil’e gönderiyor ve çocuğunun hangi kitapları okuması gerektiğini öğrenmesi için. Çocuk geliyor Nuri Pakdil’e soruyor efendim beni babam gönderdi, bu yaz tatilinde okuyacağım kitapların isimlerini öğrenmek ve o kitapları alıp okumak istiyorum diye soruyor. Nuri Pakdil de Nurullah Ataç başta olmak üzere o günün aktüel ünlü şairlerinin, yazarlarının isimlerini teker teker saymaya başlıyor. Akif de aynı mekânda. Nuri Pakdil’in sözü bittikten sonra o kendine mahsus, ağır tonlu sesiyle “üstaz” diyor –öyle hitap ederdi-, “Üstaz Bey”, dedi “biraz da Necip Fazıl’ı söylemeniz, biraz da Serdengeçti’den bahsetseniz, sevgili Reşat’ı tavsiye etmeniz olmaz mı?” Üstad da diyor ki, Nuri Pakdil de diyor ki: “İlkin bunları okusun sonra onları okur”. Akif itiraz ediyor “Hayır, ya bunları önce okusun, senin söylediklerini daha sonra okusun yahut ikisini birlikte okusun”. Neticede beraber okumada mutabık oluyorlar. Akif’in tavsiye ettiği kitaplarla beraber çocuğu gönderiyorlar. Biz Nuri abinin yanında aslında çok fazla konuşmazdık, konuşmadan ziyade dinlemeyi tercih ederdik. Akif ise çok rahat bir şekilde üstada evlenip evlenmemesi konusunda sorular sorar, çok rahat onun fikrini alırdı. Bizim Nuri Pakdil’le bu son günlerimize gelinceye kadar rahat konuşmadığımız konuları, Akif çok rahatlıkla telaffuz eder ve konuşurdu. Mahrem toplantılarımızda onların mahrem sohbetlerine de değinebiliriz ama şu anda şimdi o konulara girip vaktinizden almayayım.

Rahat bir şeydi. Hitabeti yüksek bir şahsiyetti Akif İnan. Şahsiyetti diyorum, gerçekten şahsiyetti. Bizler her birimiz kendimizi Akif’in yanında bir bakıma onun çocukları gibi hissederdik. Bizim üzerimizde de himayeci bir tavır vardı. Mesela bu himayeci tavrını da anlatayım. 1990’lı yılların başlarında Isparta’ya davet ettiler. Mehmet Akif Ersoy ihtifali münasebetiyle. Akif İnan’la birlikte icabet ettiğimiz bir ihtifaldi. Ben yalnız şunu söyledim. Gelin beni bu toplantıya çağırmayın, Mehmet Akif Ersoy hakkında benim söyleyeceklerimi işitmeye hazır değilsiniz. Bir gün inşallah bunları işitmeye hazır olduğunuzda çağırırsanız memnuniyetle gelirim. Bana dediler ki hayır, biz senin de diyeceğini aşağı yukarı biliyoruz. Bilmediklerini ben biliyorum ama onlar bence kendilerini çok fazla bilmiyor. Siz dedim kendi muvazeneniz içinde Akif Ersoy’u anlatırsınız

benim anlatacaklarım belki de tepkilere yol açar müsaade ederseniz ben gelmeyim başka bir programda buluşuruz. Hayır deyip ısrar ettiler peki dedim siz bilirsiniz. Ben Mehmet Akif Ersoy hakkında bildiklerimi ve kanaatlerimi anlatmaya başlayınca salon içinde homurdanmalar başladı. Biraz sonra ortarlardan birisi biz bunları duymaya mı geldik diye itiraz sesi geldi. Akif hemen kulağıma eğildi. Rasim dedi müsaade edersen ben araya gireyim dedi. Akif 'cim buyur dedim. Arkadaşlar soruları kendinize saklayın, şimdi Rasim Bey'i sükûnetle dinleyin, soracağınız sorular varsa yazılı olarak buraya gönderin konuşmacı gerek görürse sorularınıza cevap verir diyerek salona hâkim oldu ve sözü tekrar bize verdi, biz de böylece sözümüzü tamamlama fırsatı bulduk. O konuşmanın muhteşemiyatına da girmeyelim, biraz merak konusu olsun acaba ne dedim de salondakilerin homurdanmalarına neden oldum...

Akif Ersoy'un bir mısrasından yaptığımız bir yorumdu. "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı, asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı". Acaba İslam'ı asrın idrakine mi söyletmeliyiz, yoksa asrın idrakini İslam'a mı söyletmeliyiz? Bu çok önemli bir zihniyet farklılığını ve farklılaşmasını ifade ediyor. Şimdilik bu kadarını söylemiş olalım. Siz de bunun üzerinde düşünün. Kim kimi teskin edecek. Asrın idraki mi İslam'ı teskin edecek, yoksa İslam mı asrın idrakini teskin edecek?...

Evet VTR'de seyrettik. Sakarya mitinginde cerbezeli bir konuşması var. Bu konuşmadan sonra Akif rahmetli Ankara'ya döndükten sonra evine baskın yapılacağını öğrendik. Nerden bulmuşsa bilemiyorum -Akif'in tabancası olduğunu doğrusu bilmiyordum ben- evinde tabancası olduğu olayı ortaya çıktı. Ben de hayatımda elime silah almış birisi değilim. İroniye bakın ki siz, realitenin ironisi diyelim veya hikmet-i ilahi diyelim, ben silah kurumunda yönetim kurulu üyeliği de yaptım. O dönemlerde kurul üyesi olan bütün arkadaşlar poligonda silah atarlardı, silah talimi yaparlardı. Bizim için de özel olarak kurulmuş bir poligon vardı. Ben orada bile elime silah almadım. Bu tabii bendeki hastalığı, diğer arkadaşlarınkı normal. Silahtan uzak kalmakta Albayımız mazur görsün bu tavrımızı, Ali Mithat hocamız. Evet, silahtan böylesi uzak biriyim fakat Akif'in evine baskın yapılacağını ve bu silahın Akif'in evinde yakalanacağını fark edince dedim ki Akif şu silahı bana ver ben bunu eve götürüyem benim evimde yakalanırsa önemli değil ben bir şekilde izah ederim. Fakat sen namlı bir insansın sen bunun izahını zor bulursun. Akif vermek istemedi yine de gece evden ayrılırken o tabancayı aldım, Kırıkkale yapısı bir silah. Hayatımda ilk ve son defa Akif'in evinden kendi evimize gelirken cebime silah girmiş oldu. Bir süre sonra da 12 Eylül darbesi gerçekleşti. Silah benim evimde bizim mahallede. Sıra ile arama yapılıyor, tam bizim eve gelecek bir iki apartman var. Peki, bu silahı ne yapalım. Komşumuz vardı arkadaşlarımızdan tanıyanlar tanıyacaktır. Hasan Seyithanoğlu'nun da yakın arkadaşı İsmet Bilezikçi kardeşimiz. Onun evinde kümes vardı. İsmet şu silahı sizin kümese koyalım dedim. Eğer kümeste yakalanırsa sahibi bilinmiyor gibi olur. O da kıyamamış

eğer silah yakalanırsa bu silaha yazık olur diye kendi evinin mutfağına almış. Neyse Allah'tan yakalanmadı. Böyle Akif'le bir silah maceramız oldu. Daha sonra az önce bahsi geçen Komutan Mustafa'ya emanet ettik. O da çok ilginç bir şekilde o kocaman silahı -ağır bir silah- çorabının içine koydu ve evden yürüyüp gitti. Ne yaptı bilmiyorum o silahı. Akıbeti meçhul. Tıpkı az önce bahsedilen ibrik gibi.

Madem anekdotlardan başladık birkaç tane daha anlatayım. Koca Reis'in evinde Üstad Necip Fazıl Kısakürek'le beraber çıkıyorlar. Koca Reis'in adını söylemeyeyim bilenler bilir. Ramazan hocamın hemşehrisidir. Evden çıktıktan sonra Koca Reis ile bir istişare yapılıyor. Koca Reis uzun yıllar milletvekilliği ve bakanlık yapmış muhterem ve hepimizin hürmet ettiğimiz bir zat. Akif evden ayrıldıktan sonra Necip Fazıl Üstad'a soruyor: "Üstad diyor acaba Koca Reis sizin şiiirlerinizden herhangi birini okumuş mudur?" Necip Fazıl'ın cevabı: "O benim şair olduğumu bilmez". Akif şaşırıyor: "Nasıl olur Üstad, sizin şair olduğunuzu bilmeyen kimse var mı?". Üstad, "O diyor bilmez, şayet benim şair olduğumu bilseydi bana hürmeti azalırdı belki de kaybolurdu, o beni mütefekkiri olarak tanır". O günlerin Devlet Bakanlarından biri, onun da adını zikretmeyelim. Benim Devlet Planlama Teşkilatı'nda mesai arkadaşım. Bu zat bakan olunca onu ziyarete gittim hayırlı olsun demek için. Yanımda Akif de vardı. Akif'cim dedim istersen beraber gidelim, o da razı oldu. Beraberce ziyarete gittik. Akif'i tanımak istedi bakan. Ben de dedim ki "Bülbülderesi'nde, Seyranbağları'nda sizin eve yakın komşunuz olur" dedim. Ziyareten sonra Akif döndü dedi ki "Yav benim bu adama komşuluktan başka bir hususiyetim yok muydu? Beni böyle tanıttın." Dedim ki: "Bu adamın anlayacağı tek yakınlık komşuluk yakınlığıdır, senin şairliğini pek umursamayabilir bu zat..."

Bir müteahhit ile ilgisi var. O müteahhite önceden peşin para vermişler. Bana hep söylerdi, "Rasim'cim bir evimiz barkımız yok. Yarın öbür gün göçüp gidersek çoğumuza çocuğumuza bırakacağımız bir şey yok. Gel beraber bir kooperatife girelim. Yahut benim yaptığım gibi bir müteahhite müracaat edelim, bize bir daire versin. Şöyle şöyle şu şartlarda bize imkân sağlayacaklar". Ben de derdim ki "Akif benim hiç umurumda değil. Ne çoluk çocuğa bırakacağımız para pulu önemsiyorum, ne kira bedelini önemsiyorum, ne de mülkiyeti önemsiyorum ama sana da engel olmayayım. Sen buraya gir". Şimdi işin ilginç bir yanı, yine kaderin ironisi gerçekten, cilve-i Rabbani diyelim. Bizim kayınpeder rahmetli oldu ondan bize bir ev kaldı. Fakat Akif bir sürü paralar ödemesine rağmen müteahhit bir ara ortalıktan kaybolmuş, sonra tekrar zuhur ettiğinde Akif ona ağzına gelen hakaretleri savurmuş. Daha sonra da o müteahhit görünmez olmuş -karadenizli müteahhit-. Akif soruyor "ya bu müteahhit nereye gitti?". Demişler ki "o müteahhit sana küstü". "Neden küstü?" "Sen ona hakaret etmişsin". Akif bunun üzerine adamın bürosunun adresini alıyor. Özür dilemeye, gönlünü almaya müteahhitin yanına gidiyor adam Akif'in selamını almıyor, "ben sana darıldım" diyor. "Hayırdır" diyor Akif "neden bana darıldın". Adam diyor ki "sen bana hakaret ettin ama ben hafız-ı Kuran'ım, bir Kuran

hafızına hakaret edilmez, hal böyleyken sen bana hakaret ettin bunu kabul edemem”. Akif onun üzerine özrünü şöyle tekrar ediyor: “Ben senin hafız-ı Kuran olduğunu bilmiyordum o an, şayet hakaret ettiysem mutlaka hıfzını tenzih ederek hakaret etmişimdir” deyince, adam o zaman başka diyor ve sarılıyor Akif’e.

Evet böyle karizmatik bir kişiliği vardı. Kibar ve mütehakkimdi. Mütehakkimdi fakat hiçbir zaman nobranlığa kaçmazdı. En öfkeli sözlerini bile kemal-i nezaket içinde ifade etmesini bilirdi. Son yıllarında, henüz hastalığı ortaya çıkmadan önce, bir çiftliğe çekilip, o çiftlikte ömrünü geçirmek isterdi. Derdi ki işte birkaç keçimiz birkaç ineğimiz olsa onların etiyile sütüyle beslensek, sebzemizi meyvemizi kendimiz ekip biçsek ne kadar güzel olur. Bu seyahatlerimiz esnasında rastladığı, uygun gördüğü yerleri bana gösterir, “bak Rasim şu karşı tarlayı görüyor musun?” “Evet görüyorum...” “Orada ne kadar güzel bir çiftlik yapılabilir. İşte şuraya şöyle ev kurarız, şuraya ahır yaparız” falan kabilinden böyle hayalleri vardı. Bu hayali de maalesef gerçekleşmedi.

Bir de bu sendikacılık işlerine nasıl bulaştı bundan bahsedeyim. Bulaştı diyorum, o günkü telakki tarzımızı dile getirmek suretiyle söylüyorum bunu. Bir başka arkadaşımız, rahmetli Sait Zarifoğlu 1992 Ocak ayında, Ocağın 22’sinde rahmetli oldu. Onun cenazesine gidiyoruz. Yoldayken Akif’in telefonu geldi. “Rasim’cim bana arkadaşların sendika kurma teklifi var ne diyorsun?”. Dedim ki “biz şu anda cenazeye gidiyoruz, Maraş’a, Sait’in cenazesine. Ankara döndüğümde bu işi müzakere edelim. Şu anda yanımda Hasan Seyithanoğlu’yla Erdem Bayazıt var”. “Heh” dedi “zaten onları da arayacaktım, onlarla da beraber istişare edin, fikrinizi söylersin. Hasan Bey’e”. İlkinde kendi kanaatimi söyledim. Akif hep yazı yazmak ister, projelerini anlatır, şöyle şöyle yazılar yazmak istiyorum, şöyle şöyle şiir projelerim var diyordu. O projelerden birisi de gene benim ona teklif ettiğim bir projeydi. Leyle ile Mecnun birçok defalar yazılmış. Divan edebiyatından günümüze kadar. Gerek modern şairler gerek divan şairlerinin dile getirdikleri bir mesnevi. Ama Yusuf ile Züleyha mesnevisi modern tarzda yazılmamış, Akif’e onu teklif etmiştim. Akif de çalışmaya başladığını söylüyordu, ölümünden sonra ne olduğunu Komutan Mustafa’ya, Mustafa İnan’a sorduğumda bana şöyle bir beyanda bulunmuştu Mustafa: “Ben dedi o şiirin üç yüz beytini gördüm.” Üç yüz beyit az değil. Neredeyse kitabın tamamlanması demektir bu. Fakat bütün aramalara rağmen o beyitler ortaya çıkmadı. Yazıldı da kayıp mı oldu, yoksa o üç yüz beyit kendi hafızasında kayıtlıydı da kâğıtlara mı geçmedi? Orası da bizler için meçhul kaldı ama Mustafa İnan’a –kendisi şu anda Maraş’ta yaşıyor- tekrar sormamız lazım acaba bir bilgi yanlışlığı mı var, onu bilemiyorum ama benim hatırladığım Mustafa İnan’ın bu beyanının olduğu. Bu tür projeleri var fakat bir türlü hayata geçiremez. Ailevi yaşantısında bazı sıkıntıları vardı. Zannediyorum ondan da kalemi kâğıdı kolay kolay önüne alamıyordu. İşte o günlerden birisinde, fen lisesinde öğretmenlik yapıyor. Fen lisesinin lojmanı var, o lojmanda da uygun yerler varmış. Benim biraderim Alaadin Özdenören o da felsefe hocası, o da fen lisesinde ders veriyor. Alaaddin’le beraber lojmana çekilmek istediler yine danışarak. Bu da çok

ilginç, danışmadan hiçbir iş yapmaz Akif, danıştı lojmana çekilelim mi? diye. Çünkü diyordu günde bir defa şehre otobüs seferi var, gelemediğimiz yahut otobüsü kaçırdığımız takdirde Ankara Fen Lisesi'nde kalmaya mahkûmuz. Dolayısıyla o mahkûmiyet beni yazmaya mecbur bırakır diyordu. Biz de Akif'cim uygundur dedik. Lojmana taşındılar. Fakat lojmanda onları ziyaret ettiğim her defasında Akif'çğim yeni şeyler var mı? Cevabı, “kaçmaktan kovalamaya vakit bulamıyoruz” oluyordu.

Bu arada gene o fen lisesiyle ilgili bir sürücülük macerasını daha anlatayım. Tabii burada şairliğini söz konusu etmiyoruz. Onu muhtemelen Ali Haydar veya Ramazan hocamızı dile getirecektir. Araba sürmeye heveslendik elli yaşımızdan sonra. Ben öğrendim. Bir gün Akif'i bir yerden bir yere naklediyorum. Akif birden büyük bir şaşkınlık ve hayretle “Rasim” dedi “sen bu mereti kullanıyorsun.” “Evet Akif” dedim “kullanıyorum.” O henüz alışamadığını söyledi. Maraşa bir ziyaretimiz vardı. Oradan dönerken Kayseri Pınarbaşı'na gelmeden önce öğrencisinden birisi direksiyondaydı. Belli bir noktaya geldikten sonra öğrencisine “sen oradan kalk” dedi “ben oraya geçeceğim” dedi. Öğrenci ister istemez direksiyondan kalktı Akif onun yerine geçti, sürücü arkadaşımız da Akif'in yerine geçti. Ben tam Akif'in, şoför mahallinin tam arkasındayım. İki kişi daha var yanımda. ‘V’ şeklinde bir yere geldik Pınarbaşı yolunda. Biz ‘V’nin kendimize arabanın gidiş istikametine göre sağ tarafındaki yoldayız. Karşı tarafta da arada bir uçurum, derin bir yar var. Karşıdan taraftan da bir kamyon geliyor. Akif yokuş aşağı inerken, bir uçtan da gaza basıyor. Biz de sesimizi çıkartmıyoruz telaş olmasın diye. Akif büyük bir süratle ‘V’nin uç noktasından nasıl bir mucize ile o uçurumdan yuvarlanmadık orası gerçekten bir sual konusudur. Kamyonla karşı karşıya geldik. Aramızda yaklaşık 30 metre vardı. Akif yalpalayarak bazen kamyonun önüne çıkıyor, bazen sağa doğru kıvrılıyor. Her iki taraf da uçurum. Kamyon geçtikten sonra, Akif bir süre sonra direksiyona hâkim oldu. Bana döndü. Önüne bakmıyordu, fiilen arkasını dönerek “Nasıldım Rasim dedi...”. “Akif harikasın” dedim “ama yine de gel sen direksiyonu Ahmet'e teslim et.” “Pınarbaşı'na gelelim de” dedi “orada teslim edeyim.”

Yine bir araba anekdotu ile sözümü bitireyim. Sanırım epey aştım da süremi ama. Bu da güzel, gülümlü bir anekdot. Arabasında kimse yok, fen lisesinden çıkmış. Lisenin bitiminden hemen Konya şehirlerarası yolu başlıyor. Akif orada park etmiş yolun boşalmasını bekliyor. Uzaktan bir araba görününce gaza basmaktan vazgeçiyor. “Bu arada fark etmedim” diyor “etrafımda ilkokul çocukları, ortaokul çocukları birikmişler. Neticede yol tamamen boşalınca hem sağ taraf hem sol taraf, ben gaza bastım ve arabayı karşıya fırlattım. Etrafımda birikmiş olan talebeler, öğrenciler diyor bravo hoca diyerek beni alkışladılar.” “Meğer” diyor “kendimizi sirk maymunu yerine koymuşuz haberimiz yok” haşa.

Evet bir de eğer fırsat kalırsa Akif'in, Cahit'in, Necip Fazıl'ın ve Alaaddin Özdenören'in cenaze törenlerinden bahsedeyim ama şimdi değil. Sanıyorum vaktimi çok aştım affınıza sığınıyorum.

FOTOĞRAFHANEMDE BİR GÜZEL İNSAN: MEHMET AKİF İNAN

Hasan SEYİTHANOĞLU

Efendim, herkesi kemal-i hürmetle selamlarım. Önce protokolü değil hazret-i insanı selamlarım. Bu girişi Rasim Bey eksik kullandığı için söylemiyorum; bu, günümüzün âdeti olduğu için, bozmamız gerektiğini düşündüğümünden söylüyorum. Değilse ulûemre, yani protokole itaat etmek bizim görevimizdir ve onların yeri başımız üzeredir. Fakat çağımızda ünden başlamak kelimeler olarak da rüşvet-i kelam oluyor. İşin içine şeytani bir şey karışıyor. Ben kendilerinden özür dilerim, bu adet bunlardan kaldı bize.

İslam insanı bütünlemek için geliyor. Ve diyeceksiniz ki kadınlar dışarıda kalmış hiç ondan bahsedilmiyor gibi, oysa ki kadınlar bizim gizli hazinemizdir. Onların üstünü örtmek ve o hazineyi muhafaza etmek Adem'e görev olarak verilmiştir. Adem'e peygamberlik verilmiş sırrı da bütün insanlığa hazretlik verilmiş demektir. Nasıl insana hazret diyorsunuz? Bütün insanlara hazret denebilir efendim. Ben bütün hazret-i insanı saygıyla selamlıyorum.

Ben özel isimleriyle, zahiri çizgileriyle arkadaşlarımdan bahsetmek istemiyorum bahsedemem de zaten. Ben bu güzel insanların fotoğrafçısıyım efendim. Hem ruh dünyalarının hem maddi dünyalarının fotoğrafçısıyım. Onun için fotoğrafta aralarında görünmem. Hiçbir fotoğrafta da yokum, fakat ruh dünyalarının da maddi dünyalarının da hep yanıdayım, hep yanında oldum. Söze buradan başlamamın nedeni arkadaşımın ifadesinde bir nakısa bulmak değil esasen bana hikmetli bir şeyi hatırlattı da ondan, buradan başlıyorum.

Materyalist kafa eşyaya uyguladığı kanunu insana da uyguluyor. Halbuki eşyanın kanuniyle, ölçüleriyle, çizileriyle insan tarif edilemez. O kadar bölüdü ki, erkekle kadını ayırdı. Çünkü erkeği ayrı kadını ayrı inceleyecekti. Zaten sosyolojisinin temelinde de baştan sona ayırım vardır. Ve hanımefendiler, beyefendiler, bütün problemlerinizi bu ayırımdan geliyor. Şimdi başa çıkmak için olmadık çabayı gösteriyorlar, fakat öyle ayırdılar ki aileyi, küçülte küçülte bir karı-koca haline getirdiler. Ve evladı, çocukları bile, ayrı yaradılışın amacı neslin idamesi olduğu halde, ayrı ayrı izah ettiler. Ve şimdi de aralarını bulamıyorlar. Her şeyi böldüler. Eşyayı böldüler, yeryüzünün o mübarek ser-

gisini böldüler. Sergisi derken yanlış anlaşılmasın Allah serip döşeyendir. Onu sergiye benzetiyorum onu da parçaladılar, atomu da parçaladılar, başlarını de belaya soktular, daha hala da parçalamaya da devam ediyorlar. Onun için ben sözüme hazret-i insanla başlamak istiyorum. Ve şu kısa zaman içinde, ben kısa da konuşamam, nokta siz diyeceksiniz, virgül siz diyeceksiniz, ben noktasız virgülsüz konuşmaya alışmışım.

Şimdi ben emsal yetimiyim. Eğer Rasim de olmasa cıscıplak yetimim ben yetimin derdi de çok olur; anlatmak istesem hikâyelerimi bitmez, çünkü acımı anlatmam gerekir. Acım da çok büyüktür. Akif benim dostumdu. Rasim benim dostumdur. Yol, yani buradan Maraş'a veya bilmem nereye giden yol değildir. Ben şiirden falan anlamam, yani anlamam dediysem hani bir arkadaşın söylediği gibi ben berber değilim amma ense tıraşından anlarım... Ben de şair değilim de ense tıraşından anlarım çünkü bütün şiirler benim ensemde yazılmış. Bu şairler benim ensemde yazmış şiirlerini. Oku bir beytini desen okuyamam, fakat onların şiirlerini ciğerimde hissederim. İşte o kadar bütünleşmişim. Şimdi dostluktan bahsedince emsal şu, bizde öteden beri analar babalar derler ki emsalinle müşerref ol. Emsal çok önemlidir. Emsalini bulamayan gelişmez. Emsalini bulamayan perişandır. Onun için emsali düşünerek, şairin biri demiş ki 'bir dost bulamadım, gün akşam oldu.' Herkes ana bulur da dost bulmak çok zordur. Ama ana, ana da değer olarak dünyanın merkezidir. Âdem bize mesai getirdi. Analarımız dünya ile birlikte onu aşka dönüştürdü ve Allah a ulaştırdı. Analar olmasa hiçbir şey olmazdı.

Televizyon programında diyor ki bizi analığa mahkûm etmeyin diyor. Zannediyor ki annelik bir mahkûmiyet. Neden mahkûm görüyor kendisini? Sabit gördüğü için... Nasıl sabit oldu? Bu sabitliği bozmak için erkekle kadın eşittir diyor. Adaleti de eşitlikle ölçüyorlar zaten. Mükâfati da eşitlikle düşünüyor zaten. Hâlbuki eşitlik yok, eşitleme var. Bazı manevi değerlerde ölçüye gelmeyen değerlerde eşitleyerek onların hakkını yemez. İslam da hanımefendilerin hakkını yemez ve sizlerin görevi Allah tarafından verilmiştir. Elbette sabit olacaksınız. İşte Erdem Bayazıt bir şiirinde anayı çınara benzetiyor limana benzetiyor. Limanla gemi aynı anda yürürse nerde buluşur bunlar? Bu dünya helak olmaz mı? Bir bey döndüğünde sıcak çorbasıyla hanımını evde bulmazsa sanıyor musunuz ki o evde saadet olur. Her şeyi bozduk anasız çocuk nasıl mesut olabilir.

Şimdi Erdem Bey'in o şiirini şiirden anlamak için söyledim çünkü bana bu manaları o verdi. Sonra da Sezai Bey'den bir şiir okuyayım da işi bağlayayım, irtibat kurabilirsem. 'Biz eski ve yeni çamaşırları aynı minval üzerine katlarız / Biz koşu bittikten sonra da koşan atlarız.' Benim arkadaşlarımı ben kendi lisanımla anlatmak mümkün olmadığı için onların hepsini o koşu bitmeyen atlar gibi görüyorum. Gördüm, yaşadım ve resimledim. Esasen Sezai Bey çok güzel

resimlemiş onları sizlere sunuyorum. Şimdi ne demiş; biz eski ve yeni çamaşır-ları aynı minval üzerine katlarız. Yani bizim eskilerimiz büküp buruşturup veya tarihimizi bölüp buruşturup bir iki yüz senesini çöpe atılmış bu insanlığı nasıl dirilteceksiniz. Öyleyse analarımızın bize dediği gibi; eskisi olmayanın yenisi olmaz oğlum, derdi. Bizim yenimiz olmaz çünkü biz, eskimizi buruşturup at-mışız ve hiçbirimizin de haberi yok, kendi kültürümüzden, kendi yazımızdan, kendi dinimizden, kendi inancımızdan koparılıp atılmışız.

Akif de Rasim de ve diğer arkadaşlarımız da Nuri Pakdil de amaçları şiir yazmak, hikâye söylemek değildi. Benim bir arkadaşım var, çok nüktedan. Bir hoca efendi ona gelip sormuşlar; Mevlana neden tavşandan tilkiden bahsediyor Mesnevi’de? O da, sizin gibi tavşan beyinlilere bir şeyler anlatabilmek için hay-vanat bahçesine çevirdi adamcağız, hep sizin yüzünüzden, demiş. Mesele bu arkadaşlarım. Amaç size şiir yazmak değil, fakat şiirsiz bir medeniyet olmaz. Şi-irin verdiği ilhamı nesir vermez. Nesrin verdiği ilhamı başka biri vermez. Çün-kü başka başka kaynaklardan gelir. Musikiyi, resmi, şiiri, edebiyatı ve sanatları; inceliği, zarafeti sıraya koymayı bilmiyorsa bir topluluk, o topluluk isterse, af edersiniz derler ki herif üniversite bitirmiş de adam olmamış. Adamlık kuru bilgiyle değil, adamlık ayrı ayrı görülen birçok şeyin, birçok şeyin değil, her şeyin bir olduğunun farkına varmaktır. Teke irca etmektir. Benim arkadaşlarım ayrılık çıkartmak için yazmadılar. Kendilerinin başka yolu yoktu.

Bir de şiirsel bir ifade kullanmazsanız düz yazıyla suçtu söylediğiniz. Mesela bizim üstadımız Nuri Pakdil’in size bir şiirini okuyayım şiir değil dersiniz: ‘Ka ka ka kaka şapka şaraba ait.’ Nasıl anlatırsınız başka türlü. Yapısını öyle koru-yor. Ne kadar dolambaçlı yollardan varsa öyle anlattı. Ayrıca halkın da anladığı dilden anlattı. Yoksa Nuri Pakdil o dilden memnun değildi. Konuşamıyordu, kelimeleri çatlatarak, cümleleri patlatarak, bir tarafına bir şey koyarak, nokta yerine ‘stop’ diyerek sizlere anlatmak istediği, şu benim düz laflarla anlatama-yacağım birçok şeyi vurguluyordu.

Şimdi az önceki şiire dönelim. ‘Biz eski ve yeni çamaşır-ları aynı minval üze-rine katlarız’ derken, aynı hassasiyetle katlarız, diyor. Aynı, yeniyi nasıl hassa-siyetle katlıyorsak eskiyi de aynı hassasiyetle katlarız diyor. Bu şudur; biz zaten dünyaya geliş sebebimiz zamanı eşya üzerine katlamaktır. Ömrümüzün sonun-da da ölüm eksenini üzerinden bunu ahiretin üzerine katlamaktır. Demiyor mu sizin kitabınız “misgale zerratin hayran yerah” değil mi? Zerre kadar bir hayr varsa burada bulursunuz. Siz geçmişinizde yani dünyanızda, böyle noktalar ve işaretler bırakıp ölümün üzerinden ahirete katlamazsanız bunu nasıl bulursu-nuz? Kirletmişseniz bu yaprağı, buruşturmuşsanız ahirete kirler çıkar ama zerre kadar da çıksa bunun hesabını vereceksiniz. Ondan sonra da diyor ki ‘biz koşu bittikten sonra da koşan atlarız.’ Bizimki bir koşudur. Her koşunun bir zaferle

biten neticesi var, aferin, kazandın bu yarışı falan derler. Bizde öyle bir şey yok. Zafer Allah'tandır yine o şairin dediği gibi 'Ko zafer arkada kalsın' diyor. Kim zaferi önüne yığarsa, ne yapıyor zaferi önüne yığdığı için, yahu köstebek bile yeri delerken toprağı arkaya atıyor. Önüne atsa o derinliklerde kazabilir miydi o tünelleri. Önüne attın mı o engel olur. Bakın size onun müşahhas misali biz hep zaferi öne attık o kadar zafer yığıldı ki önümüzde daha bize yürüme hakkı bile kalmadı. Biz bir daha zafer beklemeyelim. Hâlbuki bizim itikadımızca zafer Allah'tandır. Böylece iki mısranın veya beytin hem dünyamızı, hem ahiretimizi, hem dostluğumuzu, hem yolumu gösteren şiirlerimizi verdi bu güzeller.

TANIDIĞIM AKİF İNAN

Prof. Dr. Ramazan KAPLAN

Isparta-Gönen İlköğretmen okulu öğrencisi iken 1967 yılında müzik tahsili görmek üzere Ankara Erkek İlköğretmen okulu bünyesinde sınavla öğrenci alınan Müzik seminerine gönderilmiştim. Ankara'ya geldiğimde tanıdığım önemli mekânlardan biri Saatçi Musa adıyla bilinen Musa Çağıl'ın İzmir Caddesi Turtes iş hanındaki iş yeri olmuştu. Burada buluşmamızı babamın teyze çocuğu olan ve benim hep "Kemal Amca" olarak hitap ettiğim Kemal Kelleci söylemişti.

Saatçi Musa ağabeyin iş yeri, alan olarak son derece mütevazı bir yerdi. Çalışma tezgâhının karşısında üç beş kişinin ancak sığabileceği bir oturma alanı vardı. Fakat burası, dönemin siyasetçi, yönetici, yazar ve fikir adamı ile yükseköğrenim gören öğrencilerden pek çoğunun buluşma yeri idi. Söz gelişi Sezai Karakoç'u burada tanımıştım. Ortadoğu coğrafyasındaki sınırların yapay sınırlar olduğundan söz ediyordu. Sezai Karakoç ayrıldıktan sonra kim olduğunu sorduğumda Musa ağabey, Sezai Karakoç olduğunu söylemişti. Bugün siyaset, iş ve fikir dünyamızda tanınmış bazı kişileri, o yıllarda Musa ağabeyin dükkânında tanımıştım. Burası bir saatçinin iş yeri olmasının ötesinde bir akademi gibiydi. Saatçi Musa ağabey, dükkânında kitaplar da bulunduruyordu. Kendilerini rahmetle andığımız Seyyit Kutup başta olmak üzere Mevdudi gibi günümüz dünyasında da etkileri hâlâ devam eden düşünce ve eylem adamlarının isimleri ve eserlerinden Musa ağabeyin dükkânında haberdar olmuştuk. *Fizilal* ile burada karşılaşmıştık. Bir neslin ağabeyliğini yapmış olan hâlâ da kendisini böylece gördüğümüz Musa ağabeyin mütevazı fakat fiziksel sınırlarının çok ilerisinde misyonu haiz bu mekânı, pek çok kıymetli insanı yakından tanımama fırsat vermiş ve düşünce dünyamın biçimlenmesinde yardımcı olmuştur. Kendisine Allah'tan sağlıklı, hayırlı ve uzun bir ömür temenni ediyorum.

Akif İnan da, Musa ağabeyin dükkânında zaman zaman gördüğüm kimselerden biriydi. Fakat onu asıl ve çok daha yakından tanımam, daha doğrusu görmem, İmam-Hatip Mezunları Derneği veya Cemiyeti'nin Kızılay'daki binasında verdiği konferansta oldu. 16 veya 17 yaşında olmalıyım. Akif ağabeyin

de 28-30 yaş aralığında bulunduğunu düşünüyorum. Fakat bu yaşlardaki bir gençten çok, yaşını başını almış olgun bir insanın tavrı ve edası içerisinde görünüyor ve konuşuyordu. Konferansın konusu, daha sonra bir kitabına da ad olan edebiyat ve medeniyet üzerine idi.

Eğitim-Bir-Sen kurulduktan sonra Akif ağabey sendikanın başkanı olmuştu. O günlerde onun sendikada aktif görev alması hem yadırganmış hem de olumlu bulunmuştu. Kimilerine göre, bir yazar, şair ve fikir adamının sendikada ne işi olabilirdi? Farklı düşünen kimilerine göre ise Akif Bey gerek şahsiyeti gerek geçmiş tecrübeleri nedeniyle yeni kurulan bir sendika için en uygun isimdi. Öncü Eğitim-Bir'den sonra Memur-Sen konfederasyonunun kurulması ve gelişip büyüyerek günümüz sendikacılık hareketinde temel aktörlerden biri olması Akif Bey'in sendika için ne denli isabetli bir isim olduğunu gösterdi.

Akif ağabeyden bir gün sendikanın Sıhhiye Beyazsaray apartmanındaki bürosundan bir telefon geldi. Sevdiklerine hep söyleyegeldiği gibi ve Necip Fazıl üstadımızdan tevarüs ettiğini düşündüğüm şekliyle “sevgilim, sendikada görev almanı istiyorum” diyordu. Sendikanın kuruluş aşamasında yapılan kimi toplantılarda bulunmama ve bu çerçevedeki buluşmalara katılmama rağmen, bu teklif benim için ilk anda şaşırtıcı oldu. Kendimce bazı gerekçeler ileri sürerek ve kırmadan Akif ağabeyi ikna etmeye çalıştım. Fakat onun ikna olmaya asla niyeti olmadığı gibi benim sendikada görev almam konusunda oldukça kararlı da görünüyordu. Bu ısrar karşısında bir an, sendikanın, yaygın işlevi dışında da bir misyonu olabileceğini, Akif ağabey gibi bir kültür adamının liderliğini üstlendiği bir yapılanmanın pekâlâ bir kültür örgütlenmesi ve bu açıdan ülkemize hizmetin bir aracı da olabileceğini düşündüm ve “peki ağabey” dedim.

Sendika, Memur-Sen adını alıp konfederasyon olduktan uzun bir süre, Eğitim-Bir hep lokomotif sendika oldu. Neredeyse bütün faaliyetlerimizi onun alanında fakat Memur-Sen adına yapıyorduk. Bu cümledeki “faaliyet” ve “yapmak” kelimeleri ile ifade edilmek istenenlerin bu kelimelerin telaffuzu kadar kolay olmadığını özellikle söylemeliyim. Gittiğimiz çevrelerde öncelikle sendikaya atfedilen düşünce dünyası dolayısıyla genellikle çekingen ve mesafeli bir tutumla karşılaşıyorduk. Kimileri Hak-İş gibi bir sendikanın varlığına ve geldiği noktaya rağmen, memurlar kanadında kurulacak bir memur sendikasının gerekli olup olmadığını tartışma konusu yapıyor ve bu harekete kuşkuyla bakıyorlardı. Bu tarz tutumların temelinde, sendikal hareketler benzeri yapılanmalara uzak kalınması ve toplumun farklı nedenlerle uzun bir süre sindirilmiş olmasının önemli bir etkisi vardı.

Sendika yönetimi, bir yandan iş kollarına göre sendikayı örgütlemeye çalışırken bir yandan da kendisini kamuoyuna tanıttak faaliyetler düzenliyordu. Gidilen illerde genellikle yerel yönetimlerin imkânlarından yararlanıldı. Yerel basın aracılığı ile sendikal faaliyetler Anadolu'ya yayılmaya çalışıldı. Akif ağa-

beyin bir düşünce adamı olarak zaten tanınıyor olması bu faaliyetlerin düzenlenmesi ve topluma mal edilmesi için çok büyük bir imkân olmuştur. Gittiğimiz yerde sendika adına hiçbir şey yapamasak bile edebiyat, sanat ve kültür adına konuşma ve programlar yapıyorduk.

Akif ağabeyle yalnızca ikimizin katıldığı toplantıların yolculuklarında, başlıca konuşma konumuz edebiyat, sanat ve kültür meseleleri idi. Sendikal görevin, kendisini yazmak ve eser üretmekten alıkoyduğunu söylese de, bir hitabet ustası olarak kalabalıklara seslenmekten daha çok hoşlandığını görüyor, böyle bir mazereti kalkan olarak kullandığını düşünüyordum. Klasik şiirimizden pek çok şiir ezberindeydi. Müptelası olduğu sigara daha güzel icra etmesine izin vermese de, şarkı repertuarı da genişti.

Yolculuklarda ve farklı toplantılarda yakından tanık oldum. Akif ağabey, şahsiyeti, İslam ahlâkı etrafında teşekkül etmiş bir beyefendi ve entelektüeldi. Güzellikleri ve imkânlarını başkalarıyla paylaşan cömert bir insandı. Çevresindeki insanları teşvik eder ve desteklerdi. Her büyük insanda ortak olarak görülen bir özellik onda da vardı: Kendisinden hemen hiç söz etmezdi. Uygun ortamlarda lâtife yapmayı severdi. Kızdığı zaman da hepimizin yakından bildiğimiz o Davudi, tok ve mütehakkim sesiyle yaman birisi olurdu.

Klasik edebiyatın meselelerine vakıf olduğu kadar, Tanzimat sonrası Türk edebiyatının geldiği noktayı da iyi biliyordu. Edebiyat ve sanat, onun nazarında bir medeniyet sorunuymdu. Edebiyatsız veya ona uzak kalarak, medeniyet dünyamızın diriltilmesi ve geleceğe ait tasarımlarımızın gerçekleştirilmesi, kısaca millet bilincinin yaşatılması çok zordu. Makale olarak ortaya çıkan yazılarının konuları, genellikle bu temel mesele etrafında dönüp dolaşır. Şiirlerinde de aynı duyarlık hâkimdir.

Akif ağabeyin eseri ortadadır. Sendikadan söz ediyorum. En zor zamanda, onun öncülüğünde atılan tohum bugün bir çınara dönüştü. Memur-Sen sendikal hareket içinde sıradan bir yapılanma değildir. Üyelerinin sendikal haklarını korumak elbette onun görevlerinden biridir. Ancak onun misyonu bu kazanımın çok ötesindedir. Medeniyet değerlerimizin toplumsal alana taşınması, yeryüzünde hak ve adaletin tesis edilmesinde söz sahibi olmak gibi evrensel bir yükümlülüğü vardır Memur-Sen'in.

Akif ağabeyin öncülüğünde kurulan Memur-Sen, kuruluş evresinde, bir avuç idealist insanla yola çıkmıştı. Sendikaya katılımda neredeyse insan kıtlığı yaşandığı o dönemden daha sonra görev alan arkadaşlarımızın da yüksek gayretleriyle yığınların teveccüh ettiği bu günlere gelindi. Artık Memur-Sen bütün iş kollarında örgütlenmesini tamamlamış, üye sayısı ile yetkili bir sendika olmuştur. Kuruluş aşaması ve sonraki yıllarda da devam eden katkı ve yardımları için; sendikal tecrübeyi işçi kesiminde daha önce yaşamış, oldukça önemli baidirelerden geçmiş olan Hak-İş başkan ve yetkililerini hatırlamak kadirşinaslık adına hepimiz adına yüksek bir sorumluluk olmalıdır.

Hastalığının başlangıcı ve sonrasındaki dönemin ayrıntısına girmek istemiyorum. Akif ağabey, Urfa'ya götürülmüştü. Bir konuşmamızda Rasim ağabeye (Rasim Özdenören), “ağabey, Akif ağabeyle bir görüşseniz de ziyaretine gitsek” dedim. Rasim ağabey görüşmüş ve bayram ertesi ziyaretine geleceğimizi Akif ağabeye söylemiş. O da “bayram çok geç olabilir” demiş. Öyle de oldu ve ziyarete yetişemedik. Rasim ağabey, Hasan Seyithanoğlu ve Rasim ağabeyin komşusu İsmet Bey'le cenazesine gidebildik. Öyle sanıyorum ki Urfa'nın tarihinde görülmemiş bir cemaatin katılımıyla cenaze namazı kılınıp defnedildi.

Akif ağabey gibi sağlığında hürmet görmüş, ölümünden sonra da hayırla yâd edilen, Allah'ın, kullarına sevdirdiği insan ne güzel insandır. Kendisine Allah'tan rahmet diliyorum. Mekânı cennet olsun.

Ben şair, yazar, sendikacı, düşünce ve eylem adamı Akif ağabeyi böyle tanıdım.

AKİF İNAN, MEDENİYET VE ŞİİR

Ali Haydar HAKSAL

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde büyük bir kırılma var. Bu, Tanzimat döneminde başlıyor, İttihat ve Terakki ile bir evrilme geçiriyor Cumhuriyet döneminde ise tam bir kırılma yaşanıyor. Cumhuriyetin ilânından itibaren Türk şiiri büyük ölçüde medeniyetimiz ile bağlarını koparıyor. Bu, hem yapı hem de öz bakımından böyledir. Medeniyet ile bağı bulunanlar daha çok bireyseldir ve içe kapanıktır.

Ahmed Hâşim şiiri modern, aruz kalıplarına bağlı değil.

Mehmed Akif şiiri aruz ama hem modern yem de yeni bir şiir. Konuları anlatımı, hayata bakışıyla yeni.

Yahya Kemal şiiri aruz ile. Dönemi içinde geleneksel yapıya en sıkı bağlı olanı. Geçmişe ait başarıların tanığı veya anlatıcısı. Medeniyet bilincine sahip şairlerden. Konuları da onlardan farklı. Bir geçmiş zaman düşü hâkim. Ama bizim şiirimizin hassı.

Necip Fazıl şiiri şiir sanatı bakımından önemli bir çizgi ve düzey kendi kalıpları içinde de yeni. Aruz şiiri değil hece şiiri, fakat hecesi yerli hececilerden çok farklı. Modern bir şiir. İlk dönemlerin bohem şiirinden çıkış ve davaya yöneliş. Gene de şiirinin yapısından bir değişim yok. Sakarya Destanı bir şahlanış, haykırış ve varoluş şiiri. Yüksek sesli bir çıkış. Belki de kendini ortaya koyuş.

Nâzım Hikmet ve arkadaşları ise yepyeni bir yol çizgisindedirler. Düşünce bağlamında da böyledir. Onların bizim medeniyetle olan ilişkileri çok çok zayıf. I. Yeni şiiri tamamen bir kırılma dönemi. Hem şiir sanatı hem de medeniyetimizle olan bağları bakımından. Zaten yapı bakımından da yeni bir dönemdir.

II. Yeni şiiri daha şiir, daha yüzü Batı'ya dönük ve kapalı. Belki de neyi nasıl anlatacağının bilincinden uzak. Hem şiir hem de soyut ve yabancı. Belki de arayış belirsizliği.

Atilla İlhan şiiri gelenek çizgisinde gibi. Ruh olarak yabancı.

Üstat Sezai Karakoç modern bir şiir ile medeniyet özü bilincinde. En sıkı ve en düzeyli olanı. Şiirinin tümü bu ruh üzerine kurulu. Klasik şiir yapısı dışında. Yani serbest. Ne aruz için kendini zorluyor ne de heceye kendisini mahkûm ediyor. Şiiri serbest ama içerik ve ruh olarak çok zengin. Klasik düşünceyi yapısına uygun eserler ortaya koyuyor. Bunun en somut karşılığı Leyla ile Mecnun şiiridir.

Akif İnan başlangıç döneminde, Urfa günlerinde, yapı ve ruh olarak klasik olana bağlı. Fakat döneme hakim olan iki uç var. Biri, daha çok hece sıradanlığına bağlı dönemin muhafazakâr ve sağ dergiler. Bunların içinde Türkçü dergiler de var. Akif İnan bu dönemde daha çok yakın olduğu Büyük Doğu. İçinde olduğu ortam yeniye kapalı. Maraş günlerinde kendini yeni bir ortam içinde buluyor. Arkadaşları daha çok II. Yeni etkisinde. Klasik düşünceden de tamamen uzak bir yerdeler. Üstat Necip Fazıl ili doğrudan ilgileri yok. olsa bile dolaylı. Erdem Bayazıt'ın ilgisi Necip Fazıl ile olan ilgisi akrabası Mehmet Bayazıt ile dolaylı olarak var. Nuri Pakdil ağabeyleri konumunda. Daha çok onun etkisi üzerlerinde var. Nuri Pakdil'in ise Üstat Necip Fazıl ile Üstat Sezai Karakoç ile düşünce bağı var.

Akif İnan'ın Maraş'a gelmesi bu arkadaş grubuyla buluşması iki açıdan hayırlı. İlki Akif İnan şiirinin özü bakımından yeniye açılıyor. Yeni bir şiir dili yakalıyor. Fakat şiirinin biçimini asla değiştirmiyor ve ödün vermiyor. Şiir anlayışı bakımından asla vazgeçmiyor. İkincisi ise bu arkadaş grubunun daha çok İslâm düşünce ve medeniyetine yaklaşımını sağlıyor. Eğitim-Bir-Sen'in düzenlemiş olduğu programda Rasim Özdenören önemli bir bilgi aktardı. Bir tanıdıkları oğlunu Nuri Pakdil'e gönderiyor, neler okuması gerektiği hususunda. O, Nurullah Ataç ve benzeri yazarları öneriyor. Akif İnan ise karşı çıkıyor. Necip Fazıl ve o düşünce bağlamındakileri öneriyor. Bir çekişmeden sonra orta yol bulunuyor. Orada anlatılan ikinci bir husus ise Rasim Özdenören ve arkadaşlarının Nuri Pakdil'e asla itiraz edemedikleri ancak Akif İnan'ın çok rahat olarak onunla tartıştığını belirtiyor. Akif İnan bu arkadaş grubunu üzerinde etkili oluyor. Dışa bu çok belirgin olarak yansımasa da gerek şiiri ve gerekse yazıları ile bunu ortaya koyuyor.

Akif İnan üzerinde etkili olan şairler var. Ahmed Haşim, Yahya Kemal ve Necip Fazıl. Pek tabii Divan şiirinin etkisi onun üzerinde belirgindir. Şiir yapısı daha çok Necip Fazıl'a yakındır, kısmi olarak. Divan şiirinin etkisi ruh olarak var. Ahmed Haşim'den kimi renkleri taşır.

Edebiyat dergisinde şiir medeniyet ilişkileri üzerine yazılar yazan tek kişidir Akif İnan. Gerek arkadaş grubu içinde ve gerekse döneminde bir ilki gerçekleştiriyor. Medeniyet şiir ilişkisi çok temel bir konudur onda. Bu, hem şiir hem düşünce bağlamında başat bir konu. Aruz bilmesine karşın aruz ile yazmıyor kendini bağlamıyor veya sınırlamıyor. Beyit ve hecede ısrar ediyor. Şiirinin yapısı

bu. Bunu yaparken yeni dönemde şiirinin özü ve ruhu çok yeni. Kendi şiirini beyit ile sınırlaması onun zararına oluyor. Fakat o bunun bilincinde. Serbest şiir tarzına asla ısınmıyor ve kendini zorlamıyor. En yakın arkadaşlarının şiirine bu bakımdan hep yabancı. Kabulleniyor ama onlar gibi şiir yazmayı denemiyor. Şiirini ve düşüncesini beyte hapsediyor. Onun her beyti bir şiir oluyor. Bununla yetiniyor. Daha çok şiir yazmaya da kendini zorlamıyor. Belki bu bir tıkanıklık belki kendini zorlamama olarak algılanabilir.

Fakat çok yazmayı bir hüner olarak da görmüyor. *Mavera* dergisine iki dosya ile gitmiştim. Biri öykü biri şiir. Şiirlerim uzun ve neredeyse bir kitaplıktı. Şiirlerim yayımlanmadı ama Akif İnan'ın dolaylı olarak bana söylediği ve hatta yakındığı bir durum vardı. "Biz şiire yıllarımızı verdik bir çırpıda bu kadar çok şiir yazmadık" demişti. Ben bunu kendi üzerime aldım. Şiirlerim yayımlanmıyınca ısrar da etmedim, kendi dünyama çektim. Bu, yeni döneme ve gençlere bakışıydı. Belki serbest şiirin sınırsızlığıydı onun için söz konusu olan.

Benim üzerimde üç kişinin özellikle yazı bakımından etkisi var. Bunlardan biri Cahit Zarifoğlu, ilk öykülerim yayımlandıktan bir süre sonra "Psikolojik gerilimli hasta tiplerden sıkıldığını, ele avuca gelir öyküler yazmamı" istemişti. Bu benim için kışkırtıcı olmuştu. Ticarete başlamıştım o zaman da "Biz Ali Haydar'ı kazanmadan kaybediyoruz." demişti. Bu da benim için uyarıcı ve kışkırtıcı olmuştu.

Bir diğeri de Akif İnan'dır. Akif İnan, benim siyasa ile ilgilenmememi, daha çok yazıyla ilgilenmemi istemişti. Hatta her yıl bir kitap çıkarmamı önermişti. Bu da benim için uyarıcı olmuştu. Aktif siyasanın içinde bulundum ama asla okuma ve yazmadan uzaklaşmadım daha çok yoğunlaştım.

Rasim Özdenören'in ise öykünün yapısı ve iç dünyası ile ilgili benim üzerimde etkisi var. O da gerek cümle yapısı ve gerekse fazlalıkların öyküden arındırılması önerisi.

Akif İnan'ın çok şiir yazmaması ve onun şiirinin azlığı şiir dünyasını küçük görmemize neden değil. Kendisi de zaten bunun farkındadır. Ahmed Hâşim ile Ahmet Hamdi Tanpınar'ı bunun için örnek verir. Çok şiir yazmadıklarını ama iyi şair olduklarını vurgular. Nitelik ve iyilik çoklukta değil ona göre. Gerçeği de budur. Örnek verir isek Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın ciltler dolusu şiirleri var. Fakat biz onu Çocuk ve Allah şiiri ve kitabıyla biliriz. Çok şiir yazmak da bir şair için tanımlayıcı olmaz. Akif İnan'ın yakın arkadaşlarının da Cahit Zarifoğlu hariç çok şiir yazmış değildirler. Erdem Bayazıt ile Alaeddin Özdenören'i örnek verebiliriz. Bir de büyük şairlerin birkaç şiiri akılda kalır ve o şiirleri ile bilinirler. Üstat Necip Fazıl'a baktığımızda "Kaldırımlar", "Çile", duygu ve dava şiiri olarak "Sakarya Destanı". Bu diğer şairiler için geçerlidir. Akif İnan'ın bu bağlamda kalıcı olan önemli şiirleri var. Kudüs şairi olarak bilinmesi bile yeterli nedendir. Kaldı ki diğer şiirleri bunun gerisinde değildir.

Kimi büyük şairler vardır ki onların izleği de yoktur. Bugün Yahya Kemal şiiri buna örnek. Onun şiir tarzı üzere yazan yok. Düşünce bağlamında da çok etkin değil. Medeniyetimizin özünü ortaya koyan şiiriyle yazısıyla bir Sezai Karakoç var.

Akif İnan'ın şiiri ve düşünce izleği bugün için de sürüyor. Asıl önemlisi Klasik şiir ve medeniyet düzleminde yazdıklarının etkisi olduğu gibi sürüyor. Kaldı ki kendi döneminde onun bu çıkışından etkilenenlerin sayısı hiç de az değil. Turgut Uyar, Behçet Necatigil ve Attila İlhan buna örnek olarak gösterilebilir.

Akif İnan'ın Yusuf ile Züleyha şiiri bugüne kalmış olsaydı bugün ondan çok daha farklı olarak söz edebilirdik.

Gene de Akif İnan şiiriyle özgün, medeniyet bağlamındaki çalışmalarıyla büyük bir iş yapmıştır. Tabii sendikacılığı da onun eylem ve dava yönünü ortaya koyuyor. Her haliyle bizim dünyamızda özel bir yere sahiptir Akif İnan.

*“Ve bir sofraya gibi sersem önüne
Yerli düşünce ürünlerini”*

DOĞUMUNUN 75.
VEFATININ 15. YILINDA

MEHMET AKİF İNAN SEMPOZYUMU

II. OTURUM

*Düşünce İnsanı Olarak Mehmet Akif İnan ve
Medeniyet Tasavvuru*

Prof. Dr. Bekir KARLIĞA
Medeniyet Krizi ve Akif İnan

Ercan YILDIRIM
İslâmcıların Medeniyet Görüşleri Çerçevesinde Akif İnan'da Medeniyet

Prof. Dr. Kenan ÇAĞAN
Akif İnan'da Aydın Problemi

Dr. İbrahim DEMİRCİ
Mehmet Akif İnan'ın Şiirinde Uygarlık Yansımaları

Yrd. Doç. Dr. Necmettin TÜRİNAY
Akif İnan Merkezinde “Yerli Düşünce” ve Edebiyat Dergisi

MEDENİYET KRİZİ VE AKİF İNAN

Prof. Dr. Bekir KARLIĞA

Merhum Akif İnan, bizim sorunlarımızın kaynağının ekonomik, sosyal ve siyasal olmaktan çok, kültürel ve entelektüel olduğunu düşünüyordu. Çünkü biz bir medeniyet krizi yaşamıştık. Ve bu kriz her alanda bizi açmazlara ve çıkmazlara sürüklemişti. Kökünden koparılmış bir ağacı andırıyorduk. “uygarlığından koparılan toplum, tükenişin trajedisini yaşar” diyordu o, “Din ve Medeniyet” başlıklı küçük ama muhtevalı eserinde.¹

Gerçekten de uygarlığından koparılan toplum, tükenişin trajedisini yaşar. Ancak toplumun ruh kökü sağlam ve sahip bulunduğu uygarlığın dayandığı temeller köklü ise, gün gelir trajedi biter, fırtınalar diner, kar, tufan, bora sona erer, bahar ılık yüzünü gösterir, toprak suya doyar ve rahmet evreni kuşatır. Canlanan kökten yeni yeni filizler doğar, büyür, gelişir, dal budak salar. Zaman olur uygarlık eski günlerini yeniden yaşar, zaman olur eski günlerinin de ötesine taşar.

Doğrusu biz de uygarlığımızdan koparılanın hüznünü yaşadık son iki yüz yılda. Zaman oldu hüznümüz, trajediye dönüştü. Muhteşem bir imparatorluğu kaybetmenin ıstırabını, bunalımını, kompleksini, depresyonunu, hatta şizofreniye dönüşen trajik ve trajikomik hallerini gördük. Bir yanda, inkar edemeyeceğimiz kadar büyük bir miras, öbür yanda görmezlikten gelemeyeceğimiz kadar etkileyici, cezp edici ve sindirici bir modernlik.

Bizim uygarlığımızdan kopuş maceramız her ne kadar Tanzimat ile ortaya çıkar ve Cumhuriyet ile hızlanırsa da, geçmişi daha eskilere daya-

¹ Biz daha önce vefatının dördüncü yılı münasebetiyle, kurucusu olduğu “Eğitimciler Birliği Sendikası”nın bağlı bulunduğu “Memur-Sen”nin Kayseri şubesi tarafından yayınlanan Mehmet Akif İnan’ın hayatının ve eserlerinin konu edildiği “Medeniyetin Burçları” isimli eserde “Bir Uygarlık Savaşçısı” başlıklı makalemizde, onun medeniyet anlayışını değerlendirdiğimiz için, burada tekrarlamak istemiyoruz

nır. Osmanlı-Avusturya savaşı neticesinde 1699 yılında akdedilen “Karlofça Anlaşması” ile resmen Batı’nın üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalan “Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye”, bundan sonra ağırlığı gittikçe artan bir Batı baskısıyla karşı karşıya kalacaktır. Bir müddet sonra da bu baskı, bir hegemonyaya, hegemonya da çözümü zor bir komplekse dönüşecektir.

On Dokuzuncu yüzyılın sonlarıyla, Yirminci yüzyılın başlarında İmparatorluk sathında ve Cumhuriyetten sonra da Türkiye topraklarında büyük bir mücadele yaşandı: Eski-yeni, Doğu-Batı, ileri-geri, sağ-sol gibi ayrımlar üzerine bina edilen bu mücadele hiçbir zaman kültür ve medeniyet ekseni olmadı.

Geleneksel yapıyı korumaya ve çağın gelişen bilim ve teknolojisine karşı kendi değerlerinin aşınmasını önlemeye çalışan muhafazakâr ve gelenekçi anlayışı savunanlar, geçmişin labirentlerinden çıkıp da çağı yakalayamadıkları için, Batı’daki gelişmelere hep kuşkulu baktılar ve ellerinden geldiğince ondan uzak durmaya çalıştılar. Ama hasımları asla peşlerini bırakmadı. Verilen mücadelede kaybeden taraf hep kendileri olduğundan, güçsüzlerin yegâne sığınağı olan geçmişe dönmeye çalıştılar.

Buna karşılık, kendi mağlûbiyetlerinin sebeplerini ve rakiplerini galip kılan gerçek amilleri araştırarak toparlanma yollarını bulmak yerine, zayıf karakterli mağlûplar gibi, güçlülerin yanında yer alarak onları taklit etmekle işlerin düzeleceğini sanan Batıcı aydınlar, temsil ettikleri mazinin her zaman önlerine dikileceğini hesaba katmadan, yenilgiyi peşinen kabul edip galiplerin, önlerine sürdükleri kurtuluş reçetelerini, olduğu gibi alıp kabullendiler. İşin garibi, bu tutumlarının büyük bir meziyet, gelişme, çağdaşlık ve uygarlık olduğunu sanıp geçmişle ilişkilerini koparmaya çalıştılar. Çoğunluğu, Batı’da eğitim görmüş ve Batı tarafından devamlı desteklenmiş olan bu zihniyetin mensupları, On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren hep devlet bürokrasisinin üst kesiminde yer aldılar. Ve devlet erkini kendi anlayışları doğrultusunda toplumu dönüştürmenin aracı olarak kullandılar.

Tarihin çok hızlı seyreden yaklaşık son iki yüz yılını biz, bu iki zihniyetin karşılıklı çatışmalarıyla geçirdik. Gelenekçiler, hiçbir şeyi görmek istemediler, yenilikçiler her şeyi yıkıp devirmek istediler. Bunları uzaktan seyreden emperyalistler ise her seferinde yeni kavramlar ortaya atarak, yeni oyunlar tezgâhlayarak, bu kör dövüşünün devam etmesi için elverişli ortamları hazırladılar.

Doğu Batı muhasebesini, köklü bir medeniyet perspektifinden değil de, görüntülerden hareketle değerlendirmeye kalkıştığımızda şu iki kaçınılmaz sonla karşılaşsınız elbette: Ya geçmişi kucaklayarak ona sarılmaya çalışır ve onu nasıl olursa olsun yaşatma mücadelesi verirsiniz. Ya da bugünün cazibesine kapılarak geçmişi görmezlikten gelir, hatta inkâra ve redd-i miras etmeye kalkışsınız.

Nitekim gittikçe güçlenerek baskın yegâne güç haline gelen Cumhuriyet dönemi Türk aydınlarının kahir ekseriyeti, kökten Batıcı bir anlayışla, Jakoben Fransız İhtilâl-i Kebîr'ini örnek alıyor –ki daha sonra da Komünist Sovyet devrimini esas alacaklardır- Aydınlanmacı ilerlemeciliği ve pozitivist bilimselciliği genel geçer bir ilke sayıyor, Avrupa merkezci medeniyet anlayışını bütünüyle benimsememiz gerektiğini zorunlu görüyorlardı.

Nitekim Türkçülüğüm de önemli müdafilerinden olan Ahmet Ağaoğlu, “kurtuluşumuz için Batı medeniyetini olduğu gibi alıp benimsemekten başka çaremiz bulunmadığını göstermek” üzere kaleme aldığını bildirdiği² “Üç Medeniyet” isimli kitapçığının 1928 yılında yapılan ikinci baskısında şöyle diyor:

“Bugün Asya toplumlarının hepsine göz atınız, içten içe şu iki akımın birbiriyle mücadele ettiğini görürsünüz: Eski, yerli ve geleneksel medeniyet ile Avrupa medeniyeti taraftarları çarpışıyorlar. Bir ölüm kalım savaşıdır gidiyor.

Bir taraf eskiyi, kadim geleneği muhafazaya çalışıyor. Diğer taraf ise bu muhafazakârlığın ölüm demek olduğunu takdir ederek Avrupa medeniyetini alıp bu sayede varlığını sürdürmeye çab alıyor. Hayatın her günkü tecrübe ve tezahürleri bu ikinci akıma hak vermektedir. Avrupa medeniyetinden sakınmak isteyen bütün toplulukların, özellikle de İslam medeniyetine mensup toplulukların her gün mahvolup yıkılmakta olduklarını görüyoruz. Buna karşılık Japonya gibi o medeniyete vaktinde ve tam olarak yaklaşmış olanları ise hayatlarını muhafaza etmenin ötesinde güç ve satvetlerini artırmış buluyoruz. Çok açık olan bu durum inkâr da edilemez, tevil de. Bir sel gibi akıp gelen ve karşısında kendi türünden hiçbir engel görmeyen Avrupa medeniyeti, her şeyi sürükleyip götürüyor. Binaenaleyh tek çare, o medeniyete ısınmak ve onu almaktır.”³

² Ağaoğlu Ahmet, Üç Medeniyet, Önsözü, Türk Ocakları Hars Heyeti Neşriyatı, Sayı:8, Ankara 1928.

³ Ağaoğlu Ahmet, Age., 11.

Bununla da yetinmeyen Aġaođlu, Avrupa medeniyetinin yalnızca bilim ve teknolojisini değil bütününe almak zorunda olduğumuzu bildiriyor:

“Bugün aramızda Avrupa medeniyetinin üstünlük ve galibiyetini takdir etmeyen izan sahibi kimse kalmamıştır. Ancak bu üstünlüğü, söz konusu medeniyetin bazı bölümlerine, mesela ilim ve fenlerine mal ederek, diğer yönlerini dikkate almak istemeyenler bulunmaktadır. Başka bir ifade ile, bu gibiler Avrupa medeniyetinde görülen pek çok eksiklikten, hatta onun istenmeyen yönlerinden kurtulmak amacıyla adı geçen medeniyetin bir süzgeçten geçirilmesini arzu ediyorlar. Bu gibi fikirleri ortaya koyanlar, samimi değillerse avamın mantığına uymak isteyenlerdir. Şayet samimi iseler medeniyetin ne olduğunu hakkıyla takdir edemeyenlerdir. Yukardan beri sergilediğimiz görüşler ispat ediyor ki, bir medeniyet zümresi ayrılma kabul etmez bir bütündür (gayr-i kâbil-i tecezzî bir küldür), parçalanamaz, süzgeçten geçirilemez. Üstünlük ve galibiyeti sağlayan onun bütünüdür, yoksa ayrı ayrı falan yahut falan kısmı değildir.

Binaenaleyh Avrupa medeniyeti başka medeniyetlere üstün gelmişse yalnız ilim ve fenleri ile değil, bütün unsurları ile, bütün eksiklikleri ve faziletleri ile galebe çalmıştır”⁴

Dolayısıyla Aġaođlu’na göre, “kurtulmak, yaşamak, varlığını devam ettirmek istiyorsak, yalnız kılık kıyafetimiz ve bazı müesseselerimizle değil, hayatımızın bütün bölümleriyle, kafamız, kalbimiz, telakki tarzımız zihniyetimiz itibariyle de ona (Avrupa medeniyetine) uymalıyız. Bunun dışında bir kurtuluş yoktur.”⁵

Cumhuriyet’in kuruluşu ile birlikte Batıcı aydınlar bu amaçlarına ulaşmanın kıvancını yaşıyorlardı. Nitekim “Gazi’nin yüksek dehasından fıskıran ve İsmet Paşa’nın kudretli elleriyle tatbik olunan muazzam inkılabımız on sene evvel Türk münevverlerine ideal ve hayal gibi gözükendeğişiklikleri gerçekleştirmiştir” diyen Aġaođlu Ahmet: “Gazi’nin azimkâr iradesi ile baştanbaşa Batı medeniyeti çerçevesine girdik” diye ekliyordu.⁶

Asırlar boyunca süzülüp gelişerek boy salan bir medeniyetin bütün kurum, kuruluş, anlayış ve zihniyetini bütünüyle atıp yeni bir medeniyeti olduğu gibi almak ne kadar gerçekçiydi? Yirmi birinci yüzyıla girerken,

⁴ Aġaođlu Ahmet, Age., 11-12.

⁵ Aġaođlu Ahmet, Age., 14.

⁶ Aġaođlu Ahmet, Age., Önsözü.

Ağaoğlu Ahmet gibi Batıcı aydınların tezlerinin bir bir çöktüğünü yakından müşahede ettik.

Buna karşılık On Dokuzuncu yüzyılın ortalarında, ulemayı kendi kabuğunu kırarak dış dünyaya açmaya çalışan Şeyhu'l-İslâm Arif Hikmet Beyefendi'nin (öl.1855) başlattığı İslami modernleşme diyebileceğimiz akım, İslâm düşüncesinde islahat yapabilmek için büyük gayret sarf eden Tunuslu Hayreddin Paşa (öl.1889), büyük Hukuk ve Tarih bilgini Ahmed Cevdet Paşa (öl.1895) ve sosyal yapıyı geçmişten geleceğe taşımaya çalışan Saîd Halîm Paşa (öl.1921) gibi mütefekkir devlet adamlarımız, geleneksel düşünce ile modern düşünce arasında sağlıklı bağlantılar kurarak yeni bir İslami uyanışın fitillerini ateşlediler. Onların izinden giden İstikâl şairimiz Mehmed Akif'in ve Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd dergileri etrafında toplanan aydınların başlattıkları İslami hareket eski ile yeniyi, Doğu ile Batı'yı sağlıklı bir analizle değerlendirerek İslam dünyasının yeniden doğuşunu hazırlayacak sağlıklı çözümler getirdiler. Ne var ki Sultan II. Abdülhamid'in son günlerindeki karmaşık siyasi ortamında bu yaklaşım toplumda layık olduğu ilgiyi göremedi. Hatta onun yerine geleneksel düşünce ile Cemaleddin Afgani ve Muhammed Abduh tarafından savunulan modernist fikirler ve bunların arasında içten içe devam eden kavga, bu yeni fikir hamlesinin büyüüp gelişmesini engelledi.

İstiklal Savaşı boyunca, Mehmet Akif'in heyecan dolu mısraları ile yeniden atağa kalkan bu fikir hamlesi ne yazı ki bağımsızlık sonrası Cumhuriyet devrimleriyle birlikte yeniden zorla durdurularak fiili bir akamete mahkûm edildi. Hareket'in sürükleyici isimleri İstiklâl Mahkemeleri'nde yargılanmak durumunda kaldı. Mehmet Akif yurdunu terk ederek Mısır'a gitti. Merhum Eşref Edib'in pasif direnişiyle kör total yayını sürdüren Sebîlürreşâd dergisi, çok partili demokratik hayata geçiş ile birlikte ayakta durmaya çalıştı ise de pek etkili olamadı.

Kırklı yıllara doğru yayın hayatına başlayan Rahmetli Necip Fazıl'ın başında bulunduğu Büyük Doğu dergisi ise, kısa zamanda yeni bir hareket başlatamadı. Ellili yıllardan itibaren düşünce arenasında boy saldıgını gördüğümüz Büyük Doğu, tam bir fikir hareketi haline dönüşeceği sırada, değişik komplolar, ekonomik ve finansal baskılarla etkisiz hale getirildi.

Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd'ın yazar kadrosu, çoğunlukla doğrudan tarihten gelme güçlü imparatorluk dilini kullanmıyorlardıysa da, çağdaş dünyanın itibar ettiği dil ve üslubu da özümseyebilmiş değillerdi. Doğruyu söylemek gerekirse Büyük Doğu çağdaş dil ve üslubu ustaca

kullanmakta idiyse de, daha çok psikolojik ve sübjektif bir başkaldırı ile her şeye kökten karşı çıkma yolunu tutmak zorunluluğu duyduğundan ötürü, objektif, tarafsız ve bağımsız bir düşünce eyleminin odağı olamıyordu.

27 Mayıs askeri devrimi ile birlikte, ülkemizi saran devrim sarhoşluğu, kısa bir süre sonra yerini ateşli tartışmalara bıraktı. İlerici gerici, sağcı solcu, milliyetçi mukaddesatçı ayrışımı hızlanarak büyüdü. Ve yirmi yıl sonra da canhırâşâne boğuşmalara, sokak çatışmalarına ve toplu ölümlere neden oldu. Ancak geceler gebeydi, neler doğuracağını kestirmek de kolay değildi.

Bu kanlı çatışma ortamında ülkenin hamuru da başka bir yönde yoğrulmaya başladı. Milletın esas hamurunu teşkil eden köklü İslami düşünce, çok canlı olmasa da biraz daha netleşerek yeniden sahneye çıkmaya başlıyordu. Öncelikle medyada bir kıpırdanma baş gösterdi. Medyada başlayan bu kıpırdanma, yavaştan esen rüzgâra dönüştü.

Bu dönemde, merhum Nurettin Topçu'nun öncülüğünde ancak beş on sayı çıkabilen Şule dergisi, içeriği, sunum tarzı ve üslubuyla Batı dünyasında gördüğümüz benzerleriyle boy ölçüşecek durumda olmasına rağmen ülkemizde fazla yankı bulamadı. Yine rahmetli Topçu'nun öncülüğünde daha sonra yayın hayatına başlayan ve uzun sayılabilecek bir yaşayan Hareket dergisi ise, biraz da dönemin baskın havasına uyararak Anadolu toplumculuğu ve İslam sosyalizmi öncelikli yaklaşımla geleneksel Anadolu düşüncesini çağdaş Batı düşüncesi formlarında yeniden dillendirmek istedi.

Büyük çapta İslamcı geleneğe bağlı olan ve fakat daha çok Büyük Doğu hareketinden etkilenmiş olan Sezai Karakoç'un yönettiği Diriliş dergisi, Nuri Pakdil, Akif İnan, Erdem Bayazıt ve Rasim Özdenören'in içinde yer aldığı Edebiyat ve Maveria dergileri, klasik İslami söylemi, kökü mazide ve ürünü bugüne ve geleceğe yönelik olan yeni ve farklı bir anlayış, yeni ve farklı bir form ve stilde yorumlayıp dile getirmeye başladılar.

Öncekilere farklı olarak bunların öncelikleri, daha çok sanat, edebiyat, dil ve uygarlık konularıydı. Geleneksel Anadolu İslami düşünüş ve ifade tarzını yeni bir üslup ile dile getirmeye çalışıyorlardı. Günümüzde moda haline gelen deyişle bu "Yedi Güzel Adam", Türkiye'nin son 40 yılında etkili olacak yeni bir anlayışı başlatmış oldu. Akademya'nın, ulusalcı ve batıcı aydınların ilgisiz kalmaya çalıştığı bu hareket, daha çok Anadolu kökenli gençler tarafından ilgiyle karşılandı.

İşte bu bağlamda merhum Akif İnan, adeta bir merkez, bir odak rolünü üstlendi. Geçmiş tecrübelerinden yararlanarak kültür ve sanat ağırlıklı bu yaklaşımı, siyaset ve halkla buluşturdu. Milli Görüş'ün öncü ismi rahmetli Necmettin Erbakan ile yakın ilişki kurarak ortaklaşa paylaştıkları görüşlerin, politik arenada dile gelmesini sağladı. Arkasından başlattığı sendikal hareket ile örgütlemeye çalıştığı işçi ve memurlar aracılığıyla da yeni bir örgütlenme modeli oluşturdu ve bu yolla gönülden inandığı medeniyet perspektifini yaygınlaştırmaya çalıştı.

Başta son iki Cumhurbaşkanı olmak üzere bugün ülkemizi her bakımdan dünyanın ilgi odağı haline getiren ve geleceğin yeni Türkiye'sini şekillendirmeye çalışan genç ve dinamik kadroların büyük bir bölümü az veya çok bu yollarda yürüyerek büyüyüp geliştiler.

1960 darbesinin, o son derece baskıcı, ilkel ve faşizan uygulamaları esnasında Ankara'nın içler karartan o kasvetli ortamında Mehmet Akif İnan, her muhitten insanlarla diyalog kurabilmiş ve o zamana göre en tehlikeli konuları en küçük bir taviz vermeden tartışıp konuşabilmişti.

Sanıyorum dönemin önde gelen entelektüellerinin büyük bir bölümü gibi Akif ağabey de, bu konuda rahmetli Fethi Gemuhluoğlu'nun büyük çapta etkisi altında kalmıştı. Her ne kadar düşüncede, sanatta ve metafizik ürpertilerinde "üstad" saydığı rahmetli Necip Fazıl'ın izinden gidiyor idiyse de, insani ilişkilerinde ve mistik tahassürlerinde Fethi Gemuhluoğlu'nu takip ediyordu.

Mehmet Akif İnan, adeta üç farklı kimliği üzerinde taşıyan ve bunları harika biçimde birleştiren bir şahsiyet yapısına sahipti:

Bir kere o, güzide bir entelektüel, çok iyi bir eğitimci, sarsılmaz bir direnişçi ve bizim Anadolu topraklarında bin yılı aşkın bir süredir yoğurup şekillendirdiğimiz görkemli medeniyet mirasımızın güçlü bir savunucusu idi.

Giyim kuşamı, görünüşü hayat tarzı, tavrı edası ve üslubu itibariyle, bir "devr-i kadîm" efendisi, bir eski zaman beyi idi.

Gönlü ve kafası itibariyle, Ahmed Yesevî'nin Orta Asya bozkırlarında geliştirdiği menkıbevi İslâm anlayışı ile İbnu'l-Arabî'nin felsefi, gnostik teosofisini benimsemiş, Şeyh Sa'dî, Feridüddin-i Attâr ve Mevlânâ Cleâleddîn-i Rûmî'nin üslup harikası Mesnevi'de sunduğu derin hikmeti

kavramaya çalışmış, Fuzuli ve Şeyh Galib'in gazellerinde yankılanan aşk ve muhabbeti özümsemiş, Yûnus Emre, Hacı Bayrâm-ı Velî ve Eşrefoğlu Rûmî'nin ilâhîlerinde terennüm edilen ebedi hakikatın peşinde koşan "diyâr-ı Rûm'a" gelmiş, çağdaş bir Horasan eriydi.

İSLÂMCILARIN MEDENİYET GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE AKİF İNAN'DA MEDENİYET

Ercan YILDIRIM

Fakat siz mutaassıpsınız. İnanmazsınız. Hâlâ akılsız ve cahil babalarımız gibi: "Domuz derisinden post, gâvurdan dost olmaz..." der, medeniyetin, büyük yirminci asrın doğurduğu insanıyet, uhuvvet, müsâvât fikirleriyle eğlenirsiniz.

Ömer Seyfettin - Hürriyet Bayrakları

*"Ecnebi ve Levanten mahfillerinde, taassup ve hayvanlık denilen Türklükten nefretiyle, Türklüğe yani **medeniyetsizliğe** karşı olan garazıyla, Avrupa muaşeret kaidelerindeki vukuf ve maharetiyle, nazikliğiyle, şen ve şuhluğu ile meşhurdu."*

Ömer Seyfettin - Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu

Cumhuriyet dönemi fikir hareketleri içinde medeniyet kavramı bilhassa İslamcılarının gündeminde sıkça yer aldı. Medeniyet bir açıdan İslami idealleri ifade ettiği gibi, dönemin genel yapısı içinde İslami ideallerin daha örtük biçimde savunulması için kullanıldı. Medeniyet, İslamcılarının hem Batı karşısında bir özgüven içinde olduklarını gösterme, belli köklere dayandıklarını ispat etme hem de Batı Medeniyetine mecbur olmadıklarını, Müslümanların da geçmişte büyük medeniyetler tesis ettiklerini gösterme açısından son derece işlevsel olmuştur. Medeniyet Müslümanların Batı karşısındaki üstünlük duygularını karşılarken aynı zamanda önemli bir dayanak halini almış, gelecekte Müslümanların dünyaya söz söylemesi hususunda referans teşkil etmiştir. Medeniyet kavramı zaman zaman Batı medeniyeti karşısında ezilmemek için önemli bir psikolojik destek sağlarken aşırı yorumlara, ütopyaya, nostaljiye dönüşmüş, Batı Medeniyetinin anlaşılmasını da engellemiştir.

Cumhuriyet döneminde bilhassa Demokrat Parti iktidarı ve akabinde tercüme hareketleriyle İslamcılık güçlenmeye başlamış, medeniyet kavramı da önemli bir çatı kavram olarak kullanılmıştır. Mehmet Akif İnan bu dönemin önemli simalarından biri olarak İslamcılık düşüncesi içinde yerini almış; me-

deniyet fikrine hem Osmanlı İslamcılarını hem Cumhuriyet İslamcılarıyla benzer şekilde yaklaşmış fakat kimi zaman onlardan farklı tezler de öne sürmüştür. Dolayısıyla medeniyeti İnan, ütopya, tasarım ya da üstünlük gösterisi biçiminde yorumlamaktan ziyade çok daha gerçekçi referanslarla değerlendirmiştir. İnan'ın İslam Medeniyeti ya da medeniyet kavramının kendisine yaklaşımı kutsama, yüceltme tarzında değil Müslümanların geldiği yerin sonucu biçiminde olmuştur. Bu bakımdan İnan, ne Batı Medeniyeti ile eklektik anlayışı geliştirecek yorumlara gitmiş ne de medeniyeti İslamcılarının genel yorumlarında olduğu gibi ortak insanlık mirası olarak değerlendirmiştir. İnan, İslam'ı, İslam nizamını öne çekerken İslam Medeniyetini daha geride tutmuştur. Ona göre bugün de aktüel olarak tartışıldığı gibi Batı Medeniyeti tamamen ayrı bir oluşumdur, İslam Medeniyetinden, İslam'dan oraya herhangi bir katkı olmamıştır; bu sebeple de Batı ile İslam ne medeniyet ne de kültür açısından birbirleriyle etkileşim içine giremeyecek kadar ayrı yapılardır. Bu fikirleri açısından İnan'ın medeniyet görüşleri hayli önemlidir.

Onun görüşlerini anlamak için medeniyet kavramına, Batı Medeniyetine, Türk düşüncesinde, İslamcılar arasındaki yaklaşımlara bakmak gerek.

Müslümanlar Yenildi mi Geri mi Kaldı?

Türkiye'de İslamcılık düşüncesi kendisini zaman zaman medeniyet kavramı üzerinden tanımlamayı, meşrulaştırmayı denedi. Meşrutiyet döneminden itibaren medeniyet kavramı üzerinden Batılılaşma çabaları için önemli bir gerekçe ve bahaneyi üreten İslamcılar, formüllerini "Batının tekniğini alalım ahlakını değil" diyerek aslında medeniyet kavramının içeriğini büyük oranda teknik ve bilim ile doldurmaya teşebbüs etti. Bu manada İslamcılık düşüncesi modern zihin ekseninde yer almayı her zaman için tercih etti. Meşrutiyet İslamcılarının genelinde görülen "medeniyet" in üstünlüğü ve maddi imkanlara dayalı hayat anlayışı fikri Tek Parti sonrasında yeniden ve bu sefer tercüme hareketlerinin de vermiş olduğu cesaretle "İslam devleti" kavramının etkisinde yürürlüğe girdi. Buradaki kritik nokta İslamcılık düşüncesinin Batılılaşma karşısındaki tavrının ne olacağıyla ilgiliydi: İslamcılarının batılılaşma hareketlerine sempatiyle yaklaşma imkanı olmadığı için, biraz da Batının kendini eski düzenden, Hıristiyan dünya algısından soyutlamak için kurguladığı "Medeniyet düzeni"ni esas almayı gaye edindiler. Medeniyet bu açıdan Hıristiyanlık değildi; oradan devşirilecek değerlerin dinle ilgisi olmadığı için Müslümanların gururlarını da zedelemeyecekti.

Batı karşısında Müslümanların vaziyetine yönelik gerçekleştirilen iki sorgulama türü bir bakıma medeniyet algısına yaklaşımı da gösteriyordu: Müslümanlar Batı karşısında yenildi mi, geri mi kaldı?

Tanzimat İslamcılarını biraz da Renan, Dozy ve diğer oryantalistlerin ithamlarına cevaplar ararken büyük oranda teşhisi "yenilme" üzerine kurdu. Meşru-

tiyet İslâmcıları ise yenilmekten ziyade geri kalındığı fikrindeydi. Geri kalmak Batılı Medeniyet¹ seviyesini kabul etmek demektir; bundan sonraki çaba geri kalmayı gerektiren tüm sebepleri ortadan kaldırıp, Batıya “yetişmekti.” İslâmcıların sorular üzerindeki oynamaları, medeniyet fikrini sürekli gündeme taşıyarak yeni alanlar açmaları, neoliberal İslâmcılığın etkili olduğu dönemde bilhassa da 2000 sonrasında çok daha farklı, çok daha popüler ve siyasi bir hal aldı.

Canlanan Medeniyet Tasavvuru Ruhu

İslâmcılar Tek Parti sonrasında kendilerini biraz da medeniyet üzerinden tanımlama ve gerçekleştirme gayreti güderken sürekli muhalefettydi. 2000 sonrasında ise İslâmcılık iktidarda bulunurken “kısıksesli” bir medeniyet tasavvuru ve inşası fikrini geliştirip dillendirmeye başladı. Buradaki kritik husus medeniyet kavramı etrafında tarafların hangi yönde görüş bildirdiğinden ziyade medeniyet üzerinden beklentilerini nasıl dile getirecekleri üzerineydi. 2000’li yıllardan sonra ortaya çıkan “medeniyet merakı”nın entelektüel dayanakları hiçbir zaman önceki dönemlerden daha ileri, daha derin, daha ufuk açıcı yönde seyretmedi. 2000 sonrasındaki medeniyet söylemi, daha çok siyasal alandaki fikri meşruiyet zeminini ve “söylem rahatlığı”nı barındırmaktaydı. Doğal olarak, gençlere, topluma karşı İslâmcılar görüşlerini medeniyet fikri üzerinden izah etme; bilim ve teknikte ileri düzey ile iktisadi zenginliği “medeniyet tasavvuru” kavramı üzerinden vaade ve ufka çevirme kaygısı güttü.² Bu açıdan reel durum ve aktüel gelişmeler düşünüldüğünde medeniyet söyleminin diri tutulması anlaşılabilir gerekçeler barındırır. Fakat entelektüel manada, yeni bir medeniyet kurma söylemi ve denemelerindeki hazırcılık ve düzeysizlik aslında bu yoldan giderek kapitalizmle İslâm’ın bir biçimde sentez ve eklektik yapı etrafında ittifak kurmalarını getirdi.

Yeni medeniyet tahayyülünün geleneği aynen zikretmekten, geleneğe dair kavramları yeniden piyasaya sürmekten öteye geçen bir tarafı en azından entelektüel manada yok. Klasik İslâm düşüncesine ve ilmi geleneğine ait kavramları, bugün yeni bir dil gibi kullanmak, siyasal olanın hafızasındaki teknik ve ilerleme anlayışına alt yapı oluşturmaktan da uzak.³ Tüm mesele, kapitalist

¹ Metinde medeniyet kelimesi genel manayı ifade ediyorsa küçük, Batı Medeniyeti kastediliyorsa büyük harfle kullanılmıştır.

² Bu kaygının neoliberal dönemde büyük oranda, tüketim toplumu ve finans medeniyeti değerlerinin, yeni bir dindarlık anlayışı içinde gelişmesine neden oldu. “Medeniyet tasavvuru” ne geçmişte İslâmcıların hayallerine ne kadim İslâmcı rüyalara ne de neoliberal zihnin bütünüyle yerleşmesine yol açtı!

³ Siyasal alanın dışında gazetelere taşınan entelektüel tartışmalarda “medeniyet tasavvuru” bir yanı sıra, hikmet, keşf, ilim, irfan rabita, evren tasavvuru, kozmos gibi kadim kavramların eski çerçevelerde yeniden sunulması olarak şekillenirken (Kaplan, 2014) öteki tarafta bu entelektüel geleneğimiz, bütünüyle maddi medeniyet algısının ve gelecek inşasının alt yapısını doldurmaya çalışır.

dünya ile kurulacak olan münasebetlerde isabet payını artırabilmektir. Neo-liberal İslâmcılığın 1960 - 1980 arasındaki medeniyet söylemini daha ileriye taşımaktan ziyade, medeniyet vurgusunu hatırlamaya dayalı bir zemin oluşturma kaygısı ön plana çıkmıştır. 2000'li yıllarda kuvvetlenen medeniyet tasavvuru anlayışı 1960 sonrasındaki süreci andırır da belirgin farklılıklar içerir. 27 Mayıs sonrasında dillendirilen medeniyet tasavvuru, belki İslâm devleti fikirlerinden etkilenerek Tek Parti'nin zayıflamasının verdiği boşluğu doldurmaya yönelik olsa da neoliberal İslâmcılık döneminde bilhassa “gençlik örgütlenmeleri” tarzındaki medeniyet algıları özgüvene dayalı yürür. Burada açıkça hangi dönem olduğu, hangi metotların kabul edileceği netlik kazanmasa da “bizim medeniyetimiz”in örnek hatta ütopyik hedef biçiminde yeniden üretilmeye çalışıldığı gözlenir.

İnşa ve yeniden üretme kavramları etrafında medeniyet anlayışı daha çok manevi değerler üzerinden kurgulanma yoluna gidilse de esasında Kurtuba, Bağdat, Semerkant, İstanbul gibi âbât olmuş ve daha çok maddi zenginliğiyle göz önüne gelmiş yapılar kastedilir. Buradaki yeni inşadan ziyade esasında Tek Parti ve 28 Şubat gibi dönemlerin “açtığı yaralar”ın tamiri, tekrar kalınan yere irca edilmesi şeklindedir. İsmail Kara'nın dediği gibi İslâmcıların medeniyet algısı Batılı medeniyet algısını aşamamıştır; medeniyet sadece bilim ve teknik düzeyinde güçlü biçimde tarif edilmiş; dil, kültür, şehircilik, gündelik hayatın işleyişi fon olma özelliğini korumuştur. Neoliberal İslâmcılığın medeniyet bahsinde tartışmaktan kaçındığı temel değerlerin başında “gündelik hayatın organizasyonu ve işleyişi” gelir. Buradaki ciddiyet neoliberal İslâmcılığın meşruiyet alanını daraltır. Medeniyet tasavvuru ve inşası fikri de teknik ve maddi ilerlemenin ötesine geçmez; Kurtuba'nın, Bağdat'ın yeniden inşasını öngörür.

Medeniyetin Doğuşu, Hıristiyanlık ve Osmanlı İslamcılığı

Osmanlı İslâmcılığı bir handikap neticesinde doğdu.

Bu handikabın bir ayağında, Batının Hıristiyan değerlerini, dini algısını ve tarihi geçmişini inkar ederek yeni bir felsefi, iktisadi yola girmesi vardır. Batı Aydınlanma ve Moderniteyle birlikte sıkışıp kaldığı Kıta Avrupası'ndan çıkabilmek için “ayağına pranga” olan anlayışları ve kurumları ilga etti. Hıristiyan değerleriyle Kilise'nin etkinliğini zayıflatan Batı, Aydınlanma değerleri vasıtasıyla yeni bir evren tahayyülüne girerken, iktisadi manada açılım yapmasını sağlayacak her türlü girişimi, faizi, tefeciliği mubah saydı. Batının gelişmesinde etkili olan teknik, teknoloji ve bilim bu “hürriyet” neticesinde doğarken, bu teknoloji ve bilimle üreyen kültür ve ahlak, değerler silsilesi yine Batılılar tarafından “Medeniyet” olarak tanımlandı.

Batı gelişimini, güçlenmesini artık Hıristiyanlık adına değil “Medeniyet” adına gerçekleştirmeye başladı.⁴

Bu elbette, emperyalizmi bir yol olarak seçen Batının yaygınlaşmasının, eylemlerini ve kurduğu düşünce biçiminin meşruluk kazanmasının bir gerekçesini de oluşturuyordu: “Medeniyet seviyesine yükselmek”; medeni dünyaya girmek, medeniyet dairesine dahil olmak... İlerleme anlayışının getirdiği maddi birikim Batı dünyasında geliştikçe, ona ulaşmak “Kızılma” halini de aldı. Çünkü medeniyet, asıl büyük tarafıyla “maddi sonucu” ihtiva eder. Bu nedenle, Batının teknolojisi, makineleri, tertemiz ve gelişkin sokakları Osmanlı insanı gibi tüm dünyayı etkiledi. Türkiye’de İslâmcılık hareketi, Osmanlı’yı kendi dışında görmediği için, “yenilginin ve gerilemenin” çareleri başlığı altında tüm tezlerini, tarihi birikimin hatalı olduğuna, Batıda gelişen maddi Medeniyete ulaşmaya münhasır kıldı.

Burada Osmanlı elitini, sonradan Batıcıları, Türkçüleri ve İslâmcıları rahatlatan, Medeniyeti yani moderniteyi normalleştiren yön Batıdan alınmak istenenlerin Hıristiyanlık olmadığı, “Hıristiyanlık’tan farklı” değerler, “ortak insanlık” değerleri vurgusuydu. İslâm’ın modernite karşısındaki handikapı “kendini dengi”yle mücadele edememesiydi. İslâm bir dindi fakat Batı Medeniyeti, vahyi esas alan, Peygamberi ve kitabı olan bir din değildi.⁵ Batı medeniyeti, değerler silsilesi, alet yapımı bakımından öğretisi olsa da hiçbir zaman Hilal - Haç savaşımının bir tarafı haline gelemezdi. İslâm düşüncesinin yaşadığı bu büyük “mücadele travması”nı İslâmcılar yaşamadı: medeniyeti Hıristiyanlık’tan ayrı tutmak İslâmcıların işlerini kolaylaştırdı, söylem rahatlığı getirdi.

Bu tercih vasıtasıyla, kavramlardaki yorum nedeniyle İslâmcılık hem Hıristiyan değerlerini kabul etmemiş hem de onların ürettiklerini Müslümanlara taşımış olacaktı.

Medeniyetin İmparatorluğa Taşınması

Türk düşüncesinde medeniyet algıları iki farklı boyutta tartışılır.

⁴ İslâmcılar, kendilerini İslâmcı görmeyen Müslümanlar, Medeniyetin bu vasfını, Medeniyetin Batı Medeniyeti olmadığını, Batılı değerleri taşımadığını kanıtlamak; İslâm Medeniyeti kavramını canlandırmak, Batı Medeniyeti karşısında canlılık emaresi göstermek için “uygarlık ile medeniyet” kavramlarını ayırma şarklılığı gösterirler ki son yıllarda neoliberal dönemde bu hayli yaygınlaşmıştır. Uygarlık ile medeniyet kavramları arasında lafız dışında hiçbir fark yoktur! Bu da yine İslâmcılığın Batı Medeniyeti’ni uyarılama, sentez çabasının bir başka tarzıdır.

⁵ Batı medeniyetinin hiçbir surette alınmaması gerektiğini savunan İslâmcılar, Modernitenin ve Aydınlanma değerlerinin Hıristiyanlık’tan ayrı olmadığını, Hıristiyanlığın bir başka versiyonu olduğunu ileri sürerek Batılılaşmanın önünü kesmek istemişlerdir. Akif bir yandan “Medeniyet”i Hıristiyanlıkla bir görür, meselenin kadim Hilal - Haç mücadelesi olduğunu savunurken öte taraftan Hıristiyanlığı bile belli bir kıvama getiren Medeniyetin Müslümanlara da intikal etmesini savunmuştur!

İlki biraz da İbn Haldun'un sistemleştirdiği tarzda “bedevi - hadari” anlayışı çerçevesinde. İkincisi ise Batı medeniyetinin kendisi. Medeniyet tartışmasını, İslâmcıların Batı medeniyeti ile girişilen eklektik durumu başka boyutlara “kaçırmak” için kullandığı argümanlardan biri olarak da görülebilir. Haldun'cu medeniyet algısı bu bakımdan İslâmcıların “Kurtuba ütopyası”nın gerekçesi haline gelir.

Hadarilikteki vurguyu Batı Medeniyeti daha ileri taşıyarak, kendi dışındakileri medenileştirme misyonuna taşır. Medenilik barbarlıktan kurtulma, medeni olmayanları eğitime hatta evcilleştirme amacını da taşır. Ahmet Mithat Efendi'nin Medeniyetin görgü kurallarını öğreten kitabı bir açıdan bu hakikatin tezahürüdür. Dinler arası mücadelenin yerini medeniyetler arası mücadelenin alması, Batı dışı toplumlar için medeni değerlerin norm ve standart oluşturması (Gencer, 2013, 58-59) daha da önemlisi medeniyet ölçüsünün ilerleme ve rasyonaliteyle sınırlandırılması medenileştirmenin aynı zamanda modernleştirme amacı taşıdığına göstergesidir.

Esasında medeniyet algısı bir bakıma dinin yerine ikame edilmiştir. “Dini medeniyete dönüştürme” ya da dini medeniyet kavramı içine yerleştirip sıkıştırma aynı zamanda İslâm'ı maddi bir dünya tasavvuruna yerleştirme manasına da gelmektedir. Buradaki arayış, dini medeniyet olarak düşünmek, şehirler inşa etmek, bilim ve teknolojide sürekli yenilikler getirmek, “dini yaşamının” ötesinde din üzerinden bir “ütopya”nın yani gelişmiş maddi zenginliğin inşası manasını taşır.

Zira medeniyet vurgusu aslında ontolojik olarak insanda bulunan medeniliği de örten, onu önce yok sayıp sonradan yeniden icat edilmesini sağlayan kısır döngünün sonucudur. İbn Haldun'un dediği gibi insan tab'an medenidir. Medeniyet kavramı insanın içindeki bu medenilik duygusunu, İbn Halduncu hadari vurguyu aşan, ideolojik hatta emperyalist manaya bilhassa 19. yüzyılda kavuşmuştur. İslâmcılar medeniyet kavramındaki dizayn edici, yönlendirmeci ve değişimci karakterini, asrileşmek vurgusuyla birleştirirken, sadece Batının teknik ve bilimini değil aynı zamanda “çağın getirdikleri” anlayışının sonucundaki tüm unsurları devşirmeyi içerir. Çağın getirdikleri karşısındaki geri kalmışlık düşüncesi, İslâmcıların ve Osmanlı elitinin bir an önce çağı yakalamak adına, Hıristiyan Batıyı değil Medeniyetin değerlerini almaya götürür. Medeniyet fikri esasında Tanzimat ile başlayan sürecin devamı niteliğindedir. Tanzimat'ın getirdiği ilkeler ve “gayrı Müslimler ile Müslümanları denk” sayan anlayış, Medeniyet kavramını İmparatorluğu dolayısıyla Müslümanların ufku nu belirlemiştir. Mustafa Reşit Paşa kavram olarak medeniyeti kullanmasa da “terbiye -i nâs ve icrâ - yı nizâmât” terkihiyle (Gencer, 2013, 59) Medeniyeti Müslüman gündemine taşırken, Sadık Rıfat Paşa kavramı aynen kullanan ilk kişi olmuştur. Her halükarda Medeniyet kullanılmaya başlandıktan sonra, Müslümanların da içinde bulunduğu Batı dışı her toplumun, bu üst aşamaya geçmesi yönünde beklenti oluşturulmuştur artık.

Medeniyet: Dinin Dışlanması, Arap Medeniyeti

Medeniyet anlayışının dünyada aktif fikir haline gelmesinin ardından Batı dünyası diğer toplumların bu yeni duruma adapte olması için kimi zaman zorla, şiddetle kimi zaman da reformlar ve baskı yoluyla yönlendirici uygulamalara gitti. Medeniyet anlayışının ortaya çıkmasında, Aydınlanma felsefesinin şekillenmesinde Batının İslâm karşısındaki geriliği ve yenilgisinin payı büyüktür. Batı Osmanlı nedeniyle Kıta Avrupasına sıkıştığı, dünyadaki iktisadi faaliyetleri insanlığın doğuşundan beri yönlendiren ticaret yollarının denetiminden uzaklaştığı, Akdeniz gibi kadim ticaret havzasının idaresinden uzaklaştığı için büyük bir daralma, iktisadi bunalım içindeydi. İslâm Batılılar için bir ticaret medeniyeti olduğu gibi ticaretten elde edilen zenginlikler eninde sonunda Hıristiyanlık'ta olduğu gibi "riba" duvarına çarpılmaktaydı. (Braudel, 1991, 15) Batı bunu, coğrafi keşifler ve okyanus ötesine geçebilme kabiliyetiyle aşarken, yine sıkıntı çekmemek, gelecekte de yine Türklerin yaptığı gibi Kıta Avrupasına daralmamak için sermaye temerküzünü engelleyecek dini kökenli tüm yasakları; yani faiz, tefecilik gibi iktisadi kısıtlamaları görmezden gelerek aştı. İktisadi zenginliğin önündeki tüm engeller, ister dini ister ahlaki olsun sorgulanmadan aşıldı. Batılılar altın ve gümüş paranın oluşturduğu zenginliği, iktisadi ferahlığı İslâm dünyasından aldıklarını belirtirken (Braudel, 1991, 15; Barthold, 1984, 3-7) bir yandan medeniyetin devamlılığı öteki yandan da Müslüman dünyanın maddi Medeniyet konusundaki öncülüğünü belirterek modernitenin getirdiği ilkelere çatışmanın beyhudeliğini de vurgulama tutumunu benimsedi.

Medeniyet Karşıtlığını Bu Bakımdan Batılılar Türklere Hasrederler.

18 ve 19. asırlarda Osmanlı üzerinden İslâm dünyasına, İslâm'a karşı büyük bir saldırı başlatan Batı Medeniyeti Renan ve Dozy gibi oryantalistlerle İslâm'ın "ilerlemeye engel" olduğunu belirtirken, Le Bon ve Corci Zeydan gibi isimler de medeniyet kavramlaştırması üzerinden İslâm dünyasını ayrıştırma-ya başladılar. Yaptığı Arap Medeniyeti çalışmasıyla İslâm Medeniyeti anlayışındaki bütünlüğü kıran Le Bon'a ek olarak (Gencer, 2014, 41) Corci Zeydan İslâm Medeniyetini Abbasi ve Endülüse kadar olan kısmı ile ele alır ve tarihin bu dönemini, Arapların aktör olduğu dönemi "medeniyet" olarak sunar. Fakir Ortodoks bir ailenin çocuğu olarak Beyrut'ta dünyaya gelen Zeydan kitabı hazırlama amacını belirtirken "Araplar, kendilerinden önce veya sonra uygarlaşmış halkların hiçbirinden geri kalmadıkları gibi, yönetim ve uygarlıkta yetenekli sayılan uluslar arasında olmalıdırlar." (Zeydan, 2009, 36) sözleriyle Araplılık vurgusunu öne çekerek 20. asrın başlarındaki Arap ulusçuluğunun alt yapısını da zenginleştirir.

Le Bon'un "Arapların çalışmaları önceden çok büyüktü. Hala da Batılılar tarafından bu büyüklük ret edilmemektedir." (Le Bon 2014, 12) değini yine 19. asrın son çeyreğindeki atmosfere, Arapların İslâm dünyası dairesinde öne çık-

rılma girişimlerine tam manasıyla oturur. Corci Zeydan'ın Batı aydınlanmasını Araplara taşıyarak "Nahda" hareketlerinde aktif görev alması, Arap milliyetçiliğinin aynı zamanda geniş bir medeniyet perspektifine dayandırılma gayretlerinin bir sonucudur. Genel olarak İngilizlerin Arap Hilafeti gayretlerine Fransızlar kendi egemenlik sahalarında Arap Medeniyeti kavramıyla destek olurlar. Bu şekilde Osmanlı ve dolayısıyla Türkler hem "medeniyet dışı" ve barbar kabul edilirken⁶ hem de hilafetin tekrar Araplara geçmesi yolundaki gayret en azından Osmanlı'nın zayıflatılması ve Arap milliyetçiliğinin bir sonucu olarak gösterilmiştir. Öyle ki gerek Arap Hilafeti gerek Arap Medeniyeti vurgularına eşlik eden siyasal yönelimler Arapları İmparatorluktan koparmış, Müslümanların birliği konusundaki tüm umutları, niyetleri ve özgüveni yok etmiştir.

Medeniyet: Teknoloji ve Bilim midir?

Medeniyetler "insanlığın" ortak mirası ve malıdır.

Ortaçağ ve Yeniçağ'da Müslümanları, yakınçağ'da ise Batılıları göndiren "bilim, teknik ve felsefe" Mısır, Yunan, Hint ve Çin medeniyetlerinin katkıda bulunduğu ortak miras ürünü "evrensel bilgi"nin bir sonucudur.

Medeniyetlerde bir devamlılık vardır.

Ortak bir vatan, birbirini tamamlayan zeka, dinin en asgariye indirildiği bilim ve teknik anlayışı insanlığı bugünlere kadar getirmiştir.

Medeniyet bu mirasın, insanlığın ortak çabasının sonucudur. Araplar bu mirası hakkıyla devralıp ona büyük katkılar yaptıktan sonra 17. asırda Batıya devretmişlerdir. Barthold İslâm medeniyetinin Araplar'a münhasır olmadığını vurgularken İslâm medeniyetinin ikamesinde Şark'ın bir çok unsurunun etkili olduğunu vurgular. (Barthold, 1984, 3-7) Şemsettin Sami Arap Medeniyeti vurgusu karşısında İslâm Medeniyeti kavramını İmparatorluğa taşıyarak, etkili kullanmaya çalışır. Genel olarak Batılılar Arapların "medeni" olduğu bir çok bilim ve tekniği hayata geçirdikleri fakat Türklerin bayrağı onlardan devraldıktan sonra sadece barbarlık yaptıkları, Batıya saldırdıkları bilim, teknik ve felsefeye önem vermedikleri görüşündedir. Nitekim bugün İslâmcılar Gazali sonrası felsefenin donduğu, İslâm medeniyetinin gerilediği, fikir üretmediği, içtihat yapmadığı fikirlerini savunmaya devam eder.

Barthold, Corci Zeydan ve Le Bon'un kestiği tarihten sonra da "İslâm Medeniyeti"nin devam ettiğini, Yeniçağ'da da İslâm Medeniyeti'nin geliştiğini gösterir. Fakat tüm "medeniyet" kitaplarında, medeniyet söylemlerinde, medeniyet tasavvurlarında hemen hemen tek kriter "teknik ve bilim"dir.

⁶ Batılılar tarafından Medeniyet'e hizmet eden kavimler, İbraniler, İranlılar, Hintliler, Romalılar ve tabii ki Araplar sayılırken, Türkler Medeniyet düşmanı olarak görülür. (Ortaylı, 2013, 4)

Batı Medeniyeti'nin ithamlarına eşlik eden bu tez medeniyeti sadece bilim ve teknoloji ile sınırlayarak İslâm dünyasının, Müslümanların “çöktüğü” fikrine götürürken, çokküşe eşlik etmek üzere de bunun sebebi olarak İslâm'ı gösterirler. İslâm'ı medeniyet olarak gören her türlü anlayış eninde sonunda “çıkılmak yada batmak” arasında kalmaya mahkumdur.

İslâm'ı sadece medeniyet olarak alan fikirler, İslâm ile terakki kavramlarını bir arada kullandıkça nihayetinde güçlü olan aktif medeniyet ile “temasa geçmek” zorunda kalır. Bu açıdan gerek Corci Zeydan'ın gerek Le Bon ya da Barthold'un kitaplarındaki medeniyet algısının merkezine teknoloji, alet edevat üretimi ve bilim yerleşir. Felsefe bile bunların gerisindedir. Bu tarih yazımından kaynaklanan, belki Batı Medeniyeti tarihi yazarlarının etkisinin ötesinde Batı Medeniyeti'nin haklı olarak medeniyet kavramını kendi Medeniyetlerinin özünü öne çıkarmak için yaptıkları değinilerden ziyade medeniyet kavramıyla ilgili algıdan kaynaklanır. Batı Medeniyeti'nin bilim ve teknoloji üzerindeki şekillenmesine nazire yapmak, İslâm Medeniyeti'nin de aynı süreçlerden geçtiğini ve dolayısıyla Batı Medeniyeti'nden geri kalmadığını göstermek için öncelik hep bu alanlara verilir.

Braudel Batı Medeniyeti'nin bir açıdan sebebi bir açıdan sonucu olan kapitalizmi izah ederken (Braudel, 1993), Wallerstein modern dünya sistemini vurgularken (Wallerstein, 2004) medeniyetin maddiliğine, bilim ve teknolojinin şekillendirdiği gündelik hayatı öne çıkarır. Burada medeniyetin ve dolayısıyla modern bilimin tamamen “niceliğe dayandığı” vurgusu (Guenon, 1990, 90) esasında İslâm medeniyetinin bilim ve teknolojiye ehemmiyet verdiğini göstermeye yönelik çalışmalardan ayrılmayacak derecede psikolojik benzerlikler içerir. İslâm'da bilim ve teknoloji konusu (Bayrakdar, 2007) üzerine yapılan ve bir yandan İslâm bir yandan İslâm Medeniyeti kavram kargaşası içinde devam eden algı, Müslümanların teknik ve bilim açısından Batıdan çok daha önde olduğunu göstermeye yönelir. Son yıllarda belki dünya sisteminin girdiği yeni yolun ve küreselleşmenin etkisiyle İslâm ile Batı, Müslümanlar ile kapitalizm arasında kurulmak istenen benzerlikler, “sıkı ilişkiler” medeniyetlerin ortaklığı vurgusuyla yürütülür. 18. asırdan itibaren 21. yüzyıl başlarına kadar devam eden süreçteki ilmi eserler “Müslümanların pasif ve sessiz kurbanlar” ve sürdürücüler, takipçiler olarak anılmalarını getirmişti. (Lewis, 2000, 11)

Medeniyetler Çatışması'ndan Medeniyetler İttifakı'na: Batıya Akan Nehir Metaforu

Küreselleşme ve küresel medeniyetin daha çok kültür ve inançlar üzerinden yürüttüğü dönüşüm anlayışına paralel olarak mesela Lewis, Batının bilim ve teknoloji mirasını Müslümanlardan aldığını vurgularken, Medeniyetler Çatışması üzerinden gerçekleştirilen atak için de bir savunma alanı oluşturur. Bilim ve düşüncenin “nakillerle ilerlediği”, medeniyetin tüm insanlığın ortak ürünü

olduğu tezlerinin (Karlığa, 2012, 13 - 23) medeniyetler arasındaki ittifak projelerinin gölgesinde gerçekleşmesi, Meşrutiyet İslâmcılığının medeniyet algısıyla gerçekleştirdiği sentez fikrin günümüzde kültür alanına yansımalarının bir göstergesi. Fakat medeniyet algısı geçmişte olduğu gibi bugün de yine bilim ve teknoloji üzerinden yürüdüğü gibi giderek daha lokal alanlara ve alet edevat yapımına, icatlar ve mucitlere kadar uzanmaktadır.

“Medeniyetlerin akışkanlığı”, Medeniyetin belirgin bir vatanının, kadrosunun, kimliğinin, dini irtibatının bulunmadığı, medeniyetlerin ortaklığı fikri bugün için “ırmak metaforu” üzerinden; “Her ırmak gibi medeniyet nehri de, dur durak bilmez akışını sürdürürken, coşup çağlamış, süzülüp arınmış, değişik mecralardan geçmiş, farklı kültürlerden beslenmiştir” cümleleriyle izah edilirken (Karlığa, 2012a, 15) bir yanıla Medeniyetler Çatışması'na tersinden bir küresel ortaklık teklifiyle karşılık vermek ister. Bu kapsamda son yıllarda yapılan çalışmalarda Müslümanların bugünkü Batı Medeniyeti'nin gelişmesini sağlayan medeniyete rengini veren bilim ve teknolojinin öncülü olan tüm icatların Müslümanlardan geldiğini ispatlamaya gayretli “1001 İcat - Dünyamızda İslâm Mirası” gibi çalışmalar yapılmaktadır. Coğrafyacılıktan, kriptolojiye, hamam ve çadırlardan, usturlaba, ameliyatlardan güzel yazıya kadar farklı sahalardaki “icatlar” yine kadim kültür medeniyet ayrımı hesaba katılmadan Batının öncülü olarak sunulurken, Müslümanların Batıdan takdir beklediği de yine bu tür ortak medeniyet vurgusunun psikolojisi olarak dile getirilmektedir. (Hassani, 2010, 9)

Medeniyet Eleştirisi, Vahiy Medeniyeti ve Varoluş Arayışı

Medeniyet teorileri açısından bakıldığında dünyada ve Türkiye'de, medeniyetlerin bilim ve teknoloji dışında kültür biçiminde tanımlanması, geleneğin ihyası, geleneğe ait unsurların ve kavramların yeniden piyasaya çıkması sözkonusu. Medeniyetin özünü sorgulama girişimleri peşinden Medeniyetin açtığı yaraları tamir ve ikame etmeye dayalı çabalara bırakılmaktadır. Batı Medeniyeti'nin kendini bütünüyle rasyonel ve pozitif bilime, teknolojiye teslim etmesi, insanı, varlığı öne çeken felsefenin bilhassa büyük katliamlar döneminde uzun 20. yüzyılda iki dünya savaşı arasında dile getirilmişti.

Sezginin, maneviyatın ve Varlık'ın vurgulanması Batı Medeniyeti'nin teknoloji ve bilim üzerinden gelişen kapitalist maddi varlığına hiçbir tesirde bulunmadı. Bugün medeniyetin özünün bilim ve teknoloji değil “ahlak olduğunu” öne süren yeni fikirler (Schweitzer, 2011, 38 - 47) Batı Medeniyeti'nin varoluş şartlarını gözden kaçırarak üretildiği için “Medeniyet karşıtı” söylemin uç vermesine etki etmeyecektir. Dolayısıyla İslâmcıların bu medeniyet şiddetinden İslâm Medeniyetini kaçırmak için geliştirdikleri “vahiy medeniyeti” ve Tanrı merkezli medeniyet gibi atraksiyonlar da, Batı Medeniyeti'nin üstünlük duvarına çarpılmaktadır.

Batı Medeniyeti'nin varoluş şartlarını Batılılar belki çok daha gerçekçi biçimde tartışırken Müslümanların sadece "gelişmişliğe" kilitlenmesi, girişimlerin, tartışmaların sonuçsuz kalmasına neden olur. Belki Toynbee'nin üzerinde temel uygarlık fikirlerinin oturduğu zemini çok daha önce dikkate almak gerekir. Onun "yaşayan ve ölü medeniyetler" kategorisi içinde İslâm'ın aldığı yer, Medeniyete olan tehditle ölçülebilir. Batı uygarlığının müthiş bir yayılmacılık ve kapsayıcılık gösterdiğini söyleyen Toynbee (Toynbee, 2011, 137, 187, 188) yaşayan beş medeniyetin Çin, Hind gibi unsurların Batı Medeniyetine tehdit oluşturmadığını vurgularken yine bakış açısını Türklere çevirir. Batı Medeniyeti'nin Türklere hiçbir zaman sempatiyle bakmayacakları vurgusuna (Toynbee, 2011, 160 - 169), medeniyetler ittifakı girişimine neden olan Medeniyetler Çatışması tezinde de rastlamak mümkündür.

Huntington, yaşayan medeniyetler içinde İslâm'ın Batı Medeniyetine karşı potansiyel tehdidini dile getirirken burada Türkiye'nin etkisini çok daha bariz biçimde vurgular. (Huntington, 2006, 26 - 51)

Toynbee, Osmanlı'nın Hıristiyan tebayı devşirme sistemine alması yani köle olarak tutmasını dikkatlere sunarken, Osmanlı ruhunun, bozkırdan Avrupa'ya uzanan Türk varlığının ve onu yoğuran ruhun nesillerden nesillere aktarılabilme yeteneğinde olduğunu söyler. Osmanlı bu "yenilenme bilinci"ni Roma'dan almıştır. Her ne kadar cumhuriyet sonrasında bu bilinç, eğitim vasıtasıyla aktarılan bu fikir kesintiye uğrasa da, tamamen sonlandırılmaz. Toynbee bugünkü Batı Medeniyetinin "insanlık dışı" olduğunu kabul eder. Peki Batılı entelektüeller de bu sistemi, bu insanlık dışı Medeniyeti niçin kabul edip devamlılığı için çaba harcarlar; Toynbee bunu Osmanlı - Türk tehdidine bağlar: "Modern teknoloji bizi insan tarafından vücuda getirilen insanlık dışı bir çevreye sürüklemektedir. İnsanlık dışı bir çevrede ise, varlığımızı sürdürmek, eğer gayri insanî bir hayat tarzına razı olmazsak, bizim için imkânsız hale gelebilir. İnsan toplulukları anarşiye düştüğünde, pek gaddar bir rejime, çoğu zaman ehven -i şer olarak razı olagelmıştır." (Toynbee, 2006, 45 - 49)

Türk Düşüncesinde Medeniyet; Üstün Olan Medeniyete Katılmak!

Bugün hala "medeniyet" denildiğinde Batılı zihinde "Batı Medeniyeti", tehdit denildiğinde de "medeniyete olan tehdit" anlaşılıyor. (Zizek - Srečko, 2015, 101) Batılı zihinde "Batı Medeniyeti ve ötekiler" anlayışı, ne kadar medeniyetin değerlerini alırlarsa alsınlar Batı dışındakileri öteki görme fikri canlı, canlı olduğu kadar aktüel olarak kuvvetlendirilme aşamasındadır. Aslına bakılırsa medeniyet görüşünün imparatorluğa taşındığı yıllarda aydınların genelinde bu yüksek Medeniyete girme fikri oluşmuştu; Batıcılar zaten "üstün olan Medeniyete girmeyi" mecburiyet olarak görürken, Türkçüler buna yakın bir gerekçeyi, Türklerin varlıklarını devam ettirebilmelerindeki kabiliyetin yürürlükteki Medeniyete dahil olmadan geldiğini, dolayısıyla 1000 yıl önce İslâm'a girdikleri gibi bugün de Batı Medeniyetine dahil olmayı savunmuşlardır.

Ziya Gökalp bu tezin asıl teorisyenidir.

Medeniyet ile kültür arasında yaptığı ayrım bütünüyle medeniyete girmenin gerekçesini oluşturacaktır. Aynen Hıristiyanlık ile Batı Medeniyeti'ni ayırarak, Batı Medeniyeti'ne girmenin aslında Hıristiyanlığa dahil olmak manasına gelmediğini dile getiren İslâmcılar gibi Ziya Gökalp de medeniyetin evrenselliği buna karşı kültürün hususiliğini ayırıştırarak, medeniyetin milletlerin karakterlerini de yansıtan kültür dairesini etkilemeyeceğini savunur. Böylece medeniyet değiştirmek gayet meşru hal alır. (Gökalp, 2007, 325 -330)

İslâmcılar bunu Batının tekniğini alıp kültürünü reddetme fikri üzerinden savunurlarken esasında Gökalp ile aynı yere otururlar. Bu bakımdan Türk fikir hareketlerinin tümünü kültür - medeniyet kavramlaştırması ve ayırıştırması konusunda büyük bir konsensüs içinde oldukları gibi, modernleşme hususunda da aynı kanaatte birleşirler.⁷ Dolayısıyla Batıcılık kadar İslâmcılık ve Türkçülük de, modernleşme, milleti modernleştirme aracı olarak işlev görür. Zira İslâmcıların medeniyet dairesi üzerinden geliştirdikleri Batının yani çağın gereklerinin ortak insanlık değeri olduğu görüşü, fıkhen yeniliklerin Müslümanların menfaatleri gereği alınması gerektiği tezi, Ziya Gökalp'de milletlerin varlığını koruması için gerekli sosyal gelişim görüşüne dönüşür. Türkler cemiyet olarak varlıklarını devam ettirmek için medeniyet dairesini değiştirebilirler: “Mesela, Türk kavmi iki kere medeniyet dairesini değiştirdi: İslâmiyet'i kabulden evvel 'Aksâ-yı şark medeniyeti' dairesine mensuptu. İslâm olduktan sonra 'Şark medeniyeti' dairesine girdi. Geçen asırdan beri de üçüncü bir daireye, 'Garb medeniyeti'ne yani laik bir medeniyet dairesine girmeye çalışıyoruz.” (Gökalp, 2007, 326)

Gerek Batıcılar gerekse Türkçüler modernleşme bahsinde Müslüman kalma şartını koşarlar zira Batı Medeniyeti Hıristiyanlık değildir; bu yüzden İslâmcılar da rahatlıkla teknolojiyi ve üstünlüğü getiren maddi unsurları devşirebilmeyi öngörür.

Belki burada medeniyetin nasıl ele alındığına da bakmak gerekir; İslâmcıların İslâm Medeniyetinin sona ermediği görüşü İslâm ile İslâm Medeniyeti arasında özdeşlik kurma gururundan kaynaklansa da medeniyet aslında yürürlükte olan, zamana, döneme ruhunu ve kimliğini veren, kavramları, dili, ilişki biçimlerini belirleyen güçtür. Dolayısıyla medeniyet tektir; tek olduğu gibi tarihsel de olamaz.

⁷ Osmanlı dönemi fikir hareketlerinin tamamı, Cumhuriyet dönemindeki ideolojilerin de yine hepsi aynı kaynaktan neşet eder. Mesele Batılılaşma ve Medeniyet karşısındaki tutumdur. Türk Düşüncesinde hiçbir ideoloji, bu mesele karşısında orijinal bir teklifte bulunmaz. Ayrıldıkları noktalar, kendi menşelerinden kaynaklanan kültürel renklerden ibarettir!

Tarihte etkili medeniyetler olmuştur fakat artık yeni dili, gerçeklikleri, aleti üretemedikleri için ölmüşlerdir. Ahmet Cevdet Paşa bu bakımdan medeniyete bir sebep değil sonuç, olgu gözüyle yaklaşır. İslâmcılar ve genel olarak İslâm alemi, medeniyetin bu atağı karşısında bir yandan o medeniyete dahil olmayı planlar öte taraftan İslâm Medeniyetinin de çok güçlü ve önemli birikim sağladığı tezini diri tutmaya çalışır. Müslümanlar'daki "Kurtuba ütopyası ve hayali" medeniyet anlayışlarını belirleyen temel tezdin esasında.

Hedef tamamıyla Kurtuba gibi bir medeniyet inşa etmektir.

Mehmet Akif bir yanıyla medeniyetin karakterini çok iyi keşfedip onu "tek dişi kalmış canavar" olarak gösterirken beri taraftan Osmanlı ve tüm İslâm alemindeki Müslümanların, şehirlerin, devletlerin halini görüp, Batılı bir şehir, çalışma hayatı, zenginlik hayal eder. Paraya hiç kıymet vermeyen Akif'in kapitalist özelemleri, milletin yaşadığı fakirlik ve yoksunluğun sonucu olduğu kadar, İslâmcıların tahayyüllündeki dünyayı da anlatır. Akif'in hayali Kurtuba ütopyasını da aşan modern dünya sisteminin, maddi medeniyetidir: "Sayısız mektep açılmış; kadın, erkek okuyor; / İşliyor fabrikalar, yerli kumaşlar doku-
yor. / Gece gündüz basıyor millete nâfi' âsâr; / Âdetâ matbaalar bir uyumaz hizmetkâr. / Mülkü baştan başa î'mâr edecek şirketler; Halkın irşâdına hâdim yeni cem'iyetler, / Durmayıp iş buluyor, gösteriyor, uğraşiyor; / Gemiler sâhile boydan boya servet taşıyor..." (Ersoy, 1994, 165)

Ondaki Medeniyet karşıtlığı, Çanakkale Savaşları'nda, Çanakkale Şiiri'nde, İstiklal Harbi ve İstiklal Marşı'nda çok bariz biçimde görüle de mesele "aktüel medeniyet şartları"na gelince yani "çağın getirdikleri" meselesi ortaya çıkınca Medeniyetin değerlerine bir eğilim kendiliğinden belirir: "Bakın mücahid olan Garb'a şimdi bir kerre: / Havaya hükmediyor kani olmuyor da yere. Dönün de âtil olan Şark'ı seyredin: Ne geri! / Yakında kalmayacak yeryüzünde belki yeri! / Nedir şu bir sürü fenler, nedir bu san'atler? / Nedir bu ilme tecelli eden hakikatler? / Sefineler ki yarar kıt'a kıt'a deryayı; / Şuun ki berka inip seslenir durur ovada; / Balon ki rûh-ı kesifiyle yükselir havada..." (Ersoy, 1994, 239)

Medeniyetin Ruh Cephesi

Akif'in bu derece "batılılaşmış bir medeniyet" özlemine karşı Yahya Kemal daha çok geleneksel medeniyetin ruhuna vurgu yapar.

Esasında Akif, kendi orijinalliği bağlamında Batı Medeniyeti karşısında, "bizim de medeniyetimiz var ve devam ediyor" indirgemeciliği yapmaz. Eski güçlü günlerin arayışını sürdürse bile Müslümanların medeniyet olarak yenildiklerini kabul ettiği gibi medeniyet kavramının aktüelliği üzerinde durarak sonraki dönemlerde de İslâmcıların dile getirdiği İslâm Medeniyetinin yaşadığı fikirleri üzerinde durmaz. Batı Medeniyetinin üstünlüğünü ve Müslümanları yendiğini Akif açıkça dile getirir. Akif, Müslümanların tekrar güçlenmesi

ve eski güzel günlere dönmesi için “eski”den, geleneksel olandan uzaklaşmak; Batı Medeniyetinin yaptığı gibi çalışmak ve ilerlemek tarafıdır. Bu bakımdan İslâmcıların genelinde gözükten “Kurtuba ütopyası” onda yoktur; hatta şiirlerinde Endülüs Sultanlarını savaşmadıkları için eleştirir. Buna karşın Yahya Kemal, medeniyet kavramını Türk - İslâm medeniyeti üzerinden okumayı tercih ederken, “Türk İstanbul” kavramıyla medeniyetin sadece maddi sonuçlarına değil sebeplerine de vurgu yapar.

Yahya Kemal’in medeniyet vurgusu İstanbul’u Müslüman yapan ruhun yeniden neşvü nema bulması üzerinedir. Yahya Kemal’in medeniyet algısı, pür-maddiyat ile nostaljik İslâm ruhu dışında son derece gerçekçidir; bir yandan tarihe, tarihi yapan ve yazan ruha öbür taraftan gündelik hayatın İslâmililiğine, gündelik hayatın esteteze bir Müslüman duyarlılığı taşımasına dayanır. Yahya Kemal’in geçmiş, gelenek ve İslâm ile ilgili vurgularının hayallerinin hepsinin arka planında “Akıncılar şiiri”nin atmosferi ve bilinci hakimdir. Yahya Kemal’de bu açıdan Müslümanların yükselmesi için Batının tekniğini ve bilimini alma, İslâmcıların tartıştığı sayı, çalışma, ilerleme gibi kavramlar olmadığı gibi İslâm ruhunun geleceğe intikal ettirilmesi kaygısı önceliklidir: “Türk ülkesinde hayat hür, saf, nefis idi. Türkler hayattan birer şarkı gibi geçiyorlardı. (...) Biz ki minareler ve ağaçlar arasında ezan seslerini işiterek büyüdük. O mübarek muhitten çok sonra ayrıldık, biz böyle bir sabah namazında anne millete tekrar dönebiliriz. Fakat minaresiz ve ezansız semtlerde doğan, Frenk terbiyesiyle yetişen Türk çocukları dönecekleri yeri hatırlamayacaklar!” (Yahya Kemal, 2007, 119, 89)

Medeniyet Türk düşüncesinde her zaman milletlerin ortak malı olarak değerlendirilmiştir.

İslâmcıların olduğu kadar milliyetçi ve muhafazakâr kesimlerin de medeniyetten anladığı “kalkınma”, “güzellik, gerçek ve hayır amaçları” olduğu için medeniyetler birbirlerini andırırlar. Medeniyet kavramına İslâmcıların yüklediği bu evrensel manaya karşı Ömer Seyfettin’in farklı bir yorumu var; İslâmlar dediği İslâmcıların medeniyet kavramını eleştirir: “Ümmet terbiyesi aldıkları için yalnız ‘medeniyet’ten anlıyorlar, ‘hars’a bir türlü akıl erdiremiyorlardı. Hatta ‘hars’ diye bir şey olduğunu da bilmiyorlardı. Garp medeniyetini aynıyla almaya başladılar.” (Ömer Seyfettin, 2001a, 20) Ömer Seyfettin, Türkçü bakış açısına sahip olmasına rağmen İslâm’ı merkeze yerleştirdiği için medeniyet konusunda gayet sert ve İslâm - Batı Medeniyeti farklılığını Hıristiyanlıkla birlikte ele almayı öne çeker: “1- Avrupadan (Japonlar gibi) yalnız temeddün alacağız. Çünkü beynelümemdir. 2- Avrupadan kat’iyen ‘medeniyet’ almayacağız. Çünkü bu beynelmileldir ve Avrupa medeniyeti Hıristiyan olan Avrupa milletlerine mahsustur. Bizim beynelmileliyetimiz İslâmlıktır. Medeniyetimiz de Müslüman milletlere has olan ‘İslâm medeniyeti’ olacaktır. 3- Harsa gelince; onu ne Avrupadan, ne başka bir yerden... onu hiç, hiçbir yerden almayacağız. Bütün milletlerinki gibi bizim harsımız da millidir.” (Ömer Seyfettin, 2001, 367)

Medeniyet kavramı, insanların dünya hayatındaki yaşayışlarının şeklini göstermesi bakımından gayet kullanışlıdır. Medeniyet İbn Haldun'un insanlık tarihi vurgusuna bağlı olarak kişinin dünya hayatında varlığını devam ettirmesini sağlayan asgari özel ve toplumsal varolma şartlarını belirleyen hususiyetlerin umumi adıdır. "İnsan tab'an medenidir" sözü üzerinden giden Haldun, içtimai hayatın insan için zorunlu olduğunu, bu sebeple toplanarak bir arada yaşanan yere "Medine" dendiğini ve bu toplum hayatının temel ihtiyaçları karşılayabilmek için "çanak, alet ve esbaba" muhtaç olup, Medine'nin bunu icat ettiğini ifade eder. (İbn Haldun, 1990, 100-101)

Medeniyet için kıstas "Kurtuba ütopyası" değil; "temel ihtiyaç maddeleri"dir.

Üstelik Haldun, yapı, ev ve şehirlerin insanın medeniyet ihtiyacından kaynaklandığını ve şehirlerin ömürlerinin devletlerin ömrü kadar olduğunu da ekler. (İbn Haldun, 1991, 223 - 224) Mukaddime'nin geneli insanların gelişimi, bir arada yaşaması ve bunun kurallarına ilişkin yargılara dayanır. Dolayısıyla Batı Medeniyeti ile ortaya çıkmış medeniyet anlayışı ile Haldun'un vurguladığı medeniyet algısı arasında belirgin farklar vardır. Üstelik bedevi - hadari ayrımı üzerinden toplumları ve devletleri tanımlama, bugün küreselleşen dünyada toplumları bu tasnifte değerlendirme; devlet yönetiminde "asabiye" üzerinden sonuçlar üretme 20. yüzyıldan sonra büyük oranda zayıflamıştır. İslâmcılar medeniyetin bütünüyle Batı Medeniyetini anlattığını, bu bakımdan batılılaşma ve medenileşmenin paralellliğini biraz da gözlerden uzak tutma adına Halduncu medeniyet fikrine sık sık atıflarda bulunur. Fakat medeniyet Batı Medeniyeti'nin tahakkümüyle beraber sadece Batı Medeniyetinin tüm değerlerini kast eder: "Medeniyet mefhumunu da pek çok fakat en aşağı iki türlü anlıyanlar var. Herkes bu mefhumla şüphesiz garp medeniyetini kastediyor. Fakat bazılarımız için bu medeniyet sadece metoddan ve teknikten ibarettir. Osmanlı garbcıları ve İslâmcıları da böyle düşünüyorlardı." (Safa, 1990, 100)

Bugün küresel medeniyet, dünyanın her tarafında bulunan kültürleri bile belli yöne kanalize edebilme yeteneğine sahip olduğu için kadim medeniyet ve kültür ayrımı arasında elbette fark vardır; kadim medeniyetler kendi kültür dairelerine girmeleri hususunda başka kültür yapılarını icbar ettirmezdi. Fakat bugün "kültür değişimleri garp medeniyetinin tesiri altında tarihin hiçbir devrinde görülmeyen bir kesafet ve şiddetle tüm dünyaya" yayılmaktadır. Yine Mümtaz Turhan'ın tarifıyla "Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alâkaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi atitüt, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır." (Turhan, 1969, 40, 56)

Batı Medeniyeti doğrudan toplumların "hayat tarzlarına" saldırır. Öyle ki Batı Medeniyeti'nin gücü şahsiyetleri silmesinden gelir. (Kaplan, 2010, 188) Dolayısıyla medeniyet kavramı tek başına bugün doğal olarak aktüel olan, tek-

niği ve teknoloji, dili, söylemleri, siyaset ve gündelik yaşam felsefesini belirleyen Batı Medeniyetini anlatır. İslâmcıların zaman zaman “parlak ve şaşaalı medeniyet” algılarını, moderniteyle sentez yapacak girişimleri Halduncu umran telakkisiyle aşma atakları çok da ciddi sonuçlar vermez zaten.

Medeniyete Kültür Cephesinden Bakış

İki yüzyıllık tarihimiz batılılaşma meselesinin tartışılmasına ayrılmıştır.

Türk düşüncesinin konformizmine eşlik eden Batılılaşma mevzuunun bir tarafından medeniyet tuttuğu için tartışma İslâmcılar açısından bir Batılılaşma yani Hıristiyanlaşma değil, çağın gereklerini yerine getirme algısının belirlediği medeniyet üzerinden yürür. Batı, bilimi ve tekniği vasıtasıyla bir cazibe ortamı yaratırken buna dahil olmamak tarihin akışından geri düşmek olarak görülür. Bu bakımdan bu bilim ve tekniği almakta tereddüt etmemek gerekir. Mesele zaten biraz da burada düğümlenir; çünkü medeniyet sadece bilim ve teknik değildir, “medeniyet bir inanış, bir temel prensip, kültür eserlerini hem doğuran hem de onları sınırlayan ve kuşatan bir manevî çerçeve” olduğu için, İslâm medeniyet çerçevesi içinde tanımlanmış olan bu inanç ve iradenin hakim olduğu anlayışla sentez olabilecek girişimlere müsaade etmez. (Özakpınar, 1999, 191, 264) Türk düşüncesi bu konuda sürekli çelişkiler içinde kalır. Batılılaşma, Batı Medeniyeti her durumda Müslümanlar tarafından reddedilirken, teknik ve bilimi alma, ona dayalı kültürü de dahil etme mevzuu gündeme geldiğinde örtük ve aleni bir sentez ile karşılaşmak mümkün olur.

Türk düşüncesi içinde İslâmcıların genel kabul gören “tekniği alıp kültürü ayrı tutma” ve Ziya Gökalp’in kültür - medeniyet ayrıştırılmaları belki temel gibi görünse de sonuçta belirgin bir senteze ulaşıldığı için hala Batılılaşma ve medeniyet konusunu çözümlenmeye girişmek için mukaddime bile yapılamamıştır.

Bu, Türk düşüncesi içindeki kompartımanların hepsi için geçerli. Osman Turan, medeniyetlerin temel amili olarak dini görürken, Batı Medeniyeti gibi “yüksek ilmî, harikulade teknik keşifleri ve parlak hayat seviyesi” olan bir medeniyet manevi anlamda aynı gelişmişliği gösterememiştir. Turan, Türklerin İslâm Medeniyetine girmesiyle kendilerini bulduğunu belirtir. İslâm dairelerinden çıkmanın imkansız olmasına karşın meselenin teknik ve bilimde düğümlenmesi o eklektik düşünme ve sentez fikrini devreye sokar: “medeniyet ve millî kültür tarihinin tecrübelerinden faydalanmak ve bizzat içine girmek istediğimiz Avrupa medeniyetinin ilmî zihniyet ve metotlarını kullanmak sayesinde yeni ve yaratıcı kültür ve medeniyet sentezi kurmak imkanlarımız daima mevcuttur.” (Turan, 2005, 22, 56)

Esasında Türk düşüncesinde medeniyeti hatta Batı Medeniyetini şekillendiren temel amil olarak din ve kültür görülse bile mesele Batı Medeniyetinden tekniği almaya geldiğinde vakıa hemen Halduncu medeniyet anlayışıyla

izah edilmeye çalışılır. Batıyı oluşturan dinamikler, felsefe, din algısı dolayısıyla onun ürettiği teknik ve o tekniğin kültürü gözlerden uzak tutulur. Hüseyin Kazım Kadri, Sait Halim Paşa, Nurettin Topçu, İsmet Özel ve Cemil Meriç gibi isimler Batı Medeniyetinin ve onun ürettiği değerlerin “bütüncül” olduğu yargısında birleştikleri için Batıdan bazılarının alınıp bazılarının alınmamasının mümkün olmayacağını ifade etmişlerdir. Cemil Meriç medeniyet kavramının doğrudan Batı Medeniyetini içerdiğini vurgularken bunun temelini Hıristiyanlık olduğunu, Batı taklidinin bu açıdan felakete yol açacağını, medeniyetin halk tarafından benimsenmediği halde bir aydın projesi olarak şekillendiğini, Medeniyet’in kendisi gibi Afgani gibi isimlerin de Türkleri Medeniyet karşıtı bulduğu için dışladığını ve barbar ithamına katkıda bulunduğunu savunur. Meriç, açıkça Batı Medeniyetinin kendi değerlerinden kopamayacağı kanaatinde: “Avrupadan yalnız teknik alalım’ diyorlar. Tekniği yaratan düşüncedir, muhakemedir. Bunları birbirinden ayıramayız. Avrupa’nın serbest içtihat üzerine kurulmuş fenni bir düşünüş usulü vardır.” (Meriç, 1986, 120; 1974, 27, 49, 82, 93) Batının değerlerini alma konusunda önemli direnç noktalarından birini Topçu gösterir. Batı Medeniyeti’nin ürettiği teknik ve bilimin insanın fitratını bozduğunu söyleyen Topçu, Batının tamamen makine medeniyeti olduğunu, ülkemizde milli kültürün elden gittiğini, “kendimize ait tekniği oluşturmanın zevkini yaşamadığımızı” belirtir. Topçu’nun medeniyet algısı İslâmcıların bilim ve teknolojiye kilitlenmiş yapısından uzakta; dil, sanat, musiki, mimari, şehir ve ahlak unsurlarını öne çeken, Dede Efendi, Fuzuli gibi isimlere dayayan kimliktedir. (Topçu, 2004, 12 - 27)

Medeniyet, Yabancılaşma, Tahakküm

İslâmcıların medeniyet kavramı üzerinden bir toplum inşa etme çalışmaları aslında modern ideolojik yönelimlerin sonucudur.

İslâm Medeniyeti kavramı bir sonucun, tasvirin adı olmaktan öte bir ideolojinin, ütopyanın hayata geçirilme gayreti olarak bilhassa Tek Parti sonrası şartlarda canlandırılmıştır.

İsmet Özel 1970’li yıllarda zirveye çıkan bu yönelim karşısında sadece Batı Medeniyeti bakımından değil aynı zamanda medeniyet kavramının kendi bağlamına da karşı çıkar. Haldun’un dile getirdiği şekilde medeniyetin insanî boyutu ve “temel ihtiyaçların karşılanması”na dayalı medeniyet haricinde “medeniyet inşa” etme fikrinin günümüz diliyle ifadesi olan “ideolojik karakteri”ne dair önemli tespitlerle birlikte eleştiriler de getirir. “Kanımızca, İslâmî mücadeleyi medeniyet ve kültür sorunu içinde görmek, ona insanlık tarihinin kurumsal anlamını fazlasıyla yüklemek demektir. Bir kez İslâm’ı medeniyet sorunu içinde kavradık mı artık onu zaman içinde bir kategori olarak görmek ve tarihin şartları içinde değerlendirmek düşüncesine kendimizi hapsedmiş oluruz. (...) Müslümanın kendi tanımına sahip çıkması demek, yalnızca kendisine Allah

tarafından gösterilmiş yolun izlenmesi demektir.” (Özel, 1996, 123) yaklaşımı İslâm’ı bir medeniyet algısı içine sıkıştırmanın, İslâm’ı maddi unsurlara mücehhez bir yapı inşası amacı taşıdığını vurgulamanın, Batılı kategorik yaklaşımlar içinde, Müslümanı tarihleştirmenin sonucunu doğuracaktır.

Tekniğin kendisi, medeniyet doğrudan insana, insanın yabancılaşmasına yol açan bir durumdur. Gelecek medeniyetin yani Batı Medeniyetinin “maddi karakteri” (Spengler, 1997, 252) aynı zamanda tahakkümcü, yönlendirici, şahsiyet bozucu ve kişiyi, kendine, tarihe, dinine, varoluşuna yabancılaştırıcı etkide bulunur. İsmet Özel’in, Spengler’in de ifade ettiği tüm medeniyet kategorilerinde, medeniyetlerin arka planında bulunan felsefelerde ve kadim tarihi gerçeklerde gördüğü, medeniyetlerin insana ve dini algıya karşı gerçekleştirdiği tahakküm, maddiyat, sömürü gibi hususlara eşlik eden yabancılaştırma durumudur.

Haldun üzerinden ifade etmeyi tercih eder Özel medeniyetin fonksiyonunu: “a. Medeniyet, sınıflaşmayı ve insanın insanı sömürmesini öngörür ve elbette sınıflaşma ve sömürü medeniyeti doğurur. B. Medeniyet, insanların madde karşısında zaaflarının ve maddi gelişmeye mahkum olmalarının somutlaşmış halidir. C. Medeniyet, toplum yapısını ve insan kişiliğini karşılıklı olarak bozar, kokuşturur.”⁸ (Özel, 1997, 135 - 137)

Özel, medeniyet meselesinin köklü bir sorun oluşturduğunu belirtirken, medeniyet kavramına “vahyi karıştırmanın” hayli sorunlu olduğunu altını çizer.

70’li yıllarda zirveye çıkan ve Sezai Karakoç’un Diriliş fikriyle birlikte yürüyen medeniyet vurgusu, Özel’i *Diriliş, Edebiyat ve Maverâ* zümresinden ayırır.

Medeniyet inşa fikrinin bulunmadığı Necip Fazıl ve medeniyet kavramını Batı ve teknolojiyle özdeşleştiren, medeniyete daha çok bilim ve teknik sahasının dışından bakan Topçu ile fikri yakınlığı daha çok olan İsmet Özel İslâmî mücadelenin “saf” yürütülmesi gerektiğini, bunun da ancak medeniyet fikri dışında gerçekleşebileceğini savunur: “İslâmî ilkelerin savunulması, bir medeniyet savunması ölçüsünde ele alınamaz. Bu takdirde İslâm kaynaklarının bir medeniyet kurmayı öngördüğü iddia edilmiş olur ki böyle bir iddia abestir. Kur’an ve Sünnet insanlığa nasıl yaşanması gerektiği konusunda yol göstermek-

⁸ İsmet Özel, medeniyetin kuvvet ve tahakküm özelliğine yürürlükteki medeniyet olan Batı Medeniyeti üzerinden örnek verir: “Bugünkü dünya içinde bize bir edebiyat anlayışı empoze edilmek istenmektedir, diyorum ben. Günümüz dünyasında bir uygarlık var. Bu uygarlık Batı uygarlığı. Bu uygarlık, biz özünü, kaynaklarını ne kadar inkar edersek edelim, büyük bir uygarlık. Çünkü kuvvetli bir uygarlık. Kuvveti hayatımıza girmiş, bizi değiştirmeye yönelmiş. Bizi kendine benzetmeye demeyeyim ama kendine hizmet eder hale getirmek durumunda bir uygarlık. (...) Benim kendi yargım: Edebiyatın evrenselliği, edebiyatın iç değerlerinde değil, onun arkasında olan güçlerde aranır”. (Özel, 1977, 24 - 29)

tedir. Bunun medenî veya gayri medenî olmak gibi bir ölçüye vurulmasına hiç gerek yoktur. Medeniyet, Avrupa'ya has değildir; Müslüman toplumlar da onun kadar hatta ondan daha fazla medenîdir gibi bir yarışmaya girmek, herşeyden önce medenî olmanın geçerli bir ölçü olduğunu kabul etmek demektir. Çağımızda böyle bir tavır İslâm'ı başka toplum düzenleriyle -burjuva veya sosyalist- kaynaştırıp o düzenlere destek olabilecek bir dolgu düşünce durumuna getirmek isteyenlerin işlerini kolaylaştırır.”⁹ (Özel, 1996, 139 - 140)

Medeniyet, Batı Medeniyetidir

Batı Medeniyetinin Müslümanlar hakkındaki tüm menfi fikirleri içerdiği, medeniyet kavramının tüm değerleriyle geldiği, Batı Medeniyetinin İslâm ve Türk karşıtı olarak teşekkül ettiği, teknik ve bilimi almanın aslında onlara ait kültürü de devşirmek olduğu, Batı Medeniyeti olmadan düşünmeye girememe tavrı sadece 27 Mayıs sonrasındaki İslâmcıların değil erken dönem Osmanlı fikir hareketlerinin bize intikal eden en önemli mirasıdır.

Hikmet Kıvılcımlı'nın İstanbul'un fethini bir medeniyet atağına bağlaması, meseleyi ilerilik ve gerilik bahsi açısından değerlendirmesi bu bağlamda düşünülebilir. (Kıvılcımlı, 2001, 9 - 10)

Batı Medeniyeti düşünme biçimi, Batısız ayrı bir dünya kurma fikri modern dönem itibarıyla çok da mümkün olmamıştır. Abdullah Cevdet tarzı batıcıların yargıları bunu rahatlıkla destekler. “İslâm Hükümetleri medeniyet âleminin emir ve hakimiyeti altında esir, kayıtlanmış ve her şeyden mahrum görünürler” diyen Abdullah Cevdet (Abdullah Cevdet, 2008, 72) medeniyet derken tamamıyla Batıyı kasteder. Cevdet, Akif'e ve başka İslâmcılar da olduğu gibi Avrupa memleketlerinin bayındırlığı karşısında İslâm ülkelerinin kir - pas halini örnek gösterir. Cevdet, burada oryantalistlerin tezlerine karşı koyar ve İslâm'ın ilerlemeye mani olmadığını, bütün sorunun Müslümanlarda olduğunu dile getirerek, medeniyet kavramına girişi, Batı Medeniyeti ile İslâm arasında kurulabilecek yakınlığı da tesis eder. Batı Medeniyetinin bizzat Türkleri hedef aldığı kanaatini dile getiren Osmanlı dönemi Batılılaşmacı aydını Cevdet, buna rağmen Avrupa'ya husumet duyup onu yok etmek isteyen Celal Nuri'ye karşı çıkar. Çünkü Abdullah Cevdet, modernleşme dönemi aydınının psikolojisini takip etmekten geri durmaz; medeniyet üstün olan olduğuna göre Avrupa demek üstünlük demektir yani aktüel manada mutlak güçtür; o yüzden de Medeniyet'e intibak etmek gerekir: “Avrupa bizim hocamızdır, Avrupa'ya muhabbet etmek ilim ve terakkiye, maddi ve manevî kuvvetlere muhabbet etmektir. (...)

⁹ İsmet Özel'in 90'ların ortasından itibaren geliştirdiği Türklük vurgusu, Medeniyet karşıtı söyleminin bir sonucudur. Dolayısıyla Türklük İsmet Özel'de aslında Üç Mesele ile başlar. Batı Medeniyetine, İslâm'ı eklektik düzlemde ele almaya, İslâm'ı başka ideolojilerle kaynaştırmaya çalışanlara karşı durmayı ve 90'lı yıllarda İslâmcıların İslâmî hedeflerden sentez arayışlarına geçişi vurgular Türklük ve Üç Mesele.

Avrupa'nın çalışkan ve şükreden takipçisi, talebesi olmak. İşte bizim rolümüz. Biz onlara, kendi isteğimizle dost olmazsak, onlar bizi kendilerine zorla dost edecekler, yahut elleri altından alacaklardır.” (Abdullah Cevdet, 2008, 55, 73, 186, 193 - 196)

Medeniyet, batılılaşma konusunda Türk düşüncesinde Abdullah Cevdet'ten daha sert ifadeler ve teklifler yapılmıştır.¹⁰

Türkiye'de Serbest Cumhuriyet Fırkası ve liberalizmin önemli isimlerinden biri olan Ahmet Ağaoğlu, Medeniyet kavramını çok gerçekçi ve net biçimde anlamış buna uygun olarak da “medeniyet değiştirme” teklifinde bulunmuştur.

Ağaoğlu'nun fikirlerinde hem kompleks hem pervasız bir özgüven vardır.

Özgüveni Batı Medeniyetinin gücünden, zamanın ruhunun Medeniyetin değerleri lehine işlemesinden ve tabi ki Kemalist idarenin yapısından gelir. Osmanlı dönemi fikir adamlarının tümü gibi “gerçek İslâm”ın yaşanmadığını iddia eden Ağaoğlu, İslâm'ın terakkiye mani olmadığı umumi yargısını desteklese de bir açıdan dinin çağın ve Medeniyetin hemen tüm gelişmelerine karşı olduğu kanaatini besler.

Çağın ruhu yani Medeniyet laiktir, dolayısıyla Türkiye'nin de laik olması gerekir.

Zira gerçek İslâm bu laisizmi gerektirir aslında. Ağaoğlu, Batı Medeniyeti karşısında “medeniyet alanında mağlubiyetimizin kat'i” olduğu fikrini savunurken yine maddi planı devreye alır, Avrupa'nın her şeyi, müziği bile iyidir. İşte bu mükemmeliyet ve düşüklük kompleksi esasında İslâmcılar dahil bir çok kesimde var olmasına rağmen belki de Medeniyete girme teklifini yapma cesareti Batıcılardan gelmektedir: “kurtulmak, yaşamak, varlığımızı devam ettirmek istiyorsak, hayatımızın bütünüyle -yalnız elbiselerimiz ve bazı müesseselerimizle değil- kafamız, kalbimiz, görüş tarzımız, zihniyetimiz ile de ona uymalıyız. Bunun dışında kurtuluş yoktur.” (Ağaoğlu, 1972, 9 - 13, 17 - 19, 39 - 41)

Erken dönemin İslâmcılarından Celal Nuri, Ağaoğlu kadar sert bir dille olmasa da Medeniyete intibak etmede açıkça dinin rolünü belirtir. Geri kalmanın yegane nedeni öncelikle din, Müslümanların ilerlemesine engel olmuş, bununla bağlantılı olarak ahlak ve maneviyat gevşeyerek, karakter ortadan kaybolmuştur. Celal Nuri buna bağnazlık der. Bağnazlıktır çünkü Avrupa Uygarlığı'na girmeyen, ondan uzak duran bir yapı var. Batı Medeniyetine “Hristiyan Uy-

¹⁰. Kemalizm'in önemli isimleri, siyasetçileri ve ideologları yanında bilhassa gazetecilikten aydınlığa terfi eden Behçet Kemal Çağlar, Falih Rıfki, Ruşen Eşref gibi isimler kuşkusuz akla hayale gelmeyecek ifadeler kullanır. Fakat onların bu “silahşörlükleri” fikir hayatı bakımından çok da ciddiye alınacak tarzda değildir.

garlığı” demek bu bağlamda hatalıdır. Türkler bu yüzden Batı Medeniyeti’ne girmesi gerekir, bu aynı zamanda Asya’nın da kurtuluşu olacaktır: “Ulusumuzun Batı uygarlığına girmesi, o uygarlığı soyutlanmış ve tekelleşmiş durumdan çıkarıyor. Belki Avrupa’ya karşı Asya zaferinin başlangıcı, Türklerin Avrupa yöntemlerini benimsemeleridir!” (Celal Nuri, 2002, 47, 50, 55, 69)

İslam, Batı Medeniyetinin Karşısındadır, İslam Medeniyeti Değil!

Osmanlı dönemi İslâmcılığı, bir yönüyle Medeniyet’i Osmanlı’ya, İslâm’a, millet yapısına bir yara açmadan, en az zararla getirmenin yollarını ararken öteki taraftan tüm sıkıntıların kaynağı olarak gördüğü Medeniyet karşısında bir direniş alanı oluşturmak ister. Hüseyin Kazım Kadri bu isimlerden biridir. Hüseyin Kazım Tek Parti sonrasında Türkiye’de laikliğin verdiği imajı düzeltmek ve İslâm’ı kendi bağlamı içinde tanımlamak için kullanılan tezlere benzer şekilde İslâm’ın bireysel, vicdani, Allah ile kul arasında kalan, sadece ibadetlerden ibaret bir din olmadığını belirtirken dinin “içtimai” vasfının yanında en büyük hedefinin “dünyayı ıslah” etmek olduğunu anlatır.

Hüseyin Kazım bu bakımdan İslâm’ı Medeniyet karşısındaki bir dinamik gibi tasarlarırken, İslâm’ı medeniyet kategorisi içinde tanımlamaktan da kaçınır; İslâm ilk zamanlarda Müslümanlığı bütün dünyaya dinin sadelik ve âzâdeliği sayesinde belirtmesi, İslâmcıların medeniyet inşası görüşünün tam zıddıdır. (Hüseyin Kazım Kadri, 1999, 62, 70, 75)

Hüseyin Kazım dönemin aydınlarından farklı olarak, taassup, kader, tevekkül, çalışma gibi konularda modern düşünme biçiminden uzaktadır. Maddi Medeniyet inşa etme fikrini ise tamamen gündeminden düşürür. Çünkü Batı Medeniyetinin ithamlarının hepsi aslında Müslümanların kendi yaşam biçimleridir. Onun “Bizi silahlarınızla korkutmayınız! Bu dünyadaki başarıların bizim için ne kıymeti vardır? Zafer de yenilgi de Allah’ın eseridir” görüşleri Meşrutiyet devri fikir hareketlerinde eşine ender rastlanan bir tavır olduğu gibi İslâmcılar arasında da müstesnadır; Akif gibi Allah’a, biraz da sitemkâr ifadeler kullanan zafer duaları eden tavırdan da hayli uzaktır. Avrupa’ya açıkça nefretini, “Tarihimizin herhangi bir devresine nisbetle bugün, sizden daha fazla nefret ediyoruz. Sizi bu kadar zengin ve kudret sahibi yapan bu medeniyetinizden ve terakki harikalarınızdan bütün ruhumuzla tiksiniyoruz.” cümleleriyle ifade ederken, İslâmcılığın bilim ve teknoloji kutsaması yaptığı dönemde bunları alemlenen reddetmesi de kayda değer Medeniyet karşıtlığındandır: “İşte bugün sizin din ve mezheb usulünüzden başka bize Hıristiyan Avrupa’dan gelen tüm bilim / teknoloji ve sanayinizi de nefret ve tiksintiyle reddediyoruz.” (Hüseyin Kazım Kadri, 1999, 151 - 161)

Sadece Batı Medeniyeti’ne değil ilerleme anlayışına karşı en sert tepkilerden ve karşı duruşlardan birini Meşrutiyet dönemi İslâmcılığının olduğu kadar Cumhuriyet sonrası İslâmcılığının da en önemli isimlerinden, İslâmcı tezlerin başvuru kaynaklarından olan Sait Halim Paşa’ verdi.

Paşa, Müslümanların ve elbette İslâmcıların sürekli olarak Batı Medeniyeti karşısında geri kalmanın sorumlusu olarak Müslümanları gören anlayışı eleştirerek asıl hatanın Avrupa'da, onların Müslümanlara karşı düşmanlıklarında olduğunu vurgular.¹¹ Paşa'nın Medeniyet karşısındaki görüşü esasında çok fazla göz önüne getirilmemiş, kabul görmemiş ve muhtemelen genel İslâmcı eğilime karşı çıktığı için dikkatlerden kaçırılmıştır.

İslâm ve ilerleme konusundaki yargıları da yerli yerine oturtturarak, İslâm'ın ilerleme kavramına karşı esnekliğinden ziyade İslâm'ın "ilerleyen milletlere mani olmayacağı" fikrini savunması düşüncesindeki inceliğin bir yönünü oluşturur. Böylece dinin ilerleme kavramının modern manasını desteklemesinin de önüne geçer. "Şimdi Batılılar ilmî ve fennî gerçeklerden doğan yüksek hislere, bunların eseri olan yeni inanç ve kanaatlere inanıyorlar. Bu yeni iman, belki, Hıristiyanlığın verdiği imandan fazla değildir. Ama her halde onun kadar ciddî ve samimidir." görüşüyle Batı Medeniyeti'ni yani moderniteyi çözümleyen Paşa, ilerlemeyi ontolojik bir sorun olarak görür. İslâmiyet'in bu kadar saldırıya karşı niçin gerilemediği yolundaki verdiği cevap ondaki malûmatın derinliğini ve bakış açısındaki İslamiliği yansıtır; Müslümanlar henüz Batı kadar ilerlememiş olduğu için İslam'da bir din olarak yenilmemiştir. (Sait Halim Paşa, 1993, 133, 149,153, 206 - 207)

Paşa Türkçü olmamasına İslâmcı akımın en büyük figürlerinden biri olmasına rağmen 1. Dünya Savaşı'nın Sadrazam'ı olarak Müslümanların yekûnunu, İslâm ülkelerinin genelini bildiği için sadece potansiyel güç olarak değil aynı zamanda "Müslümanlığı kabul eden milletler arasında, İslâm'ın esaslarını en iyi anlayan ve en güzel şekilde tatbik eden Türkler" olduğu kanaatindeydi.

Paşa, amansız bir Medeniyet düşmanıdır; burjuva bir aileye mensup olmasına, Batı'da yetişip, Batı'yı çok iyi bilmesine, döneminin istisnasız bir çok önemli şahsiyetinin, ideolojilerin Medeniyet hayranlığı beslemesine karşı o, büyük bir feraset, ilmi derinlik, gözlem gücüyle şu önemli gözlemleri yapmıştır: "Bu medeniyet, fevkalâde gelişmiş bir tekniğin eşsiz bir eseridir. Bu teknik insanlara, şimdiye kadar görülmemiş bir mükemmellikte olarak bütün vasıtaları hazır etmiştir. İnsanlar bu sâyede en ilkel hislerini teskîne, en zararlı temâyüllerini tatmine muvaffak oluyorlar. Üstelik bu vahşî his ve temâyülleri, tahminlerin üstünde bir dereceye vardiyorlar." (Sait Halim Paşa, 1993, 203, 209)

İslâmcılık hareketinin önemli fikir adamlarından olan Sait Halim Paşa, İslâmcılar tarafından daha çok klasik tezlerin bir tekrarlayıcısı olarak sunulur; bir çok konuda gözlerden uzak tutulur. Medeniyet bahsi bunlardan biridir.

¹¹ Sait Halim Paşa, her ne kadar Buhranlarımız ile İslamcılık hareketine önemli katkılar sağlamış, öncülük vazifesini ifa etmişse de esasında fikirleri tam olarak işlenmemiştir. Bunda Paşa'nın fikirlerinin yer yer İslamcıların düşüncelerinin ters istikamette yer alması etkili olmuştur. Paşa, moderniteyi, Batı Medeniyetini çok iyi çözümlemiş, yerinde teklifler getirmiştir. Sait Halim Paşa'nın fikirlerine bütüncül yaklaşıldığı zaman genel İslamcılık yapısına çok da oturmadığı görülecektir.

Buhranlarımız'ın oturduğu zemin bir yönüyle Medeniyet'in reddidir.

Paşa, modernitenin bir çok görüşünü, metodunu *Buhranlarımız*'da eleştirir; bu eleştiri aynı zamanda Meşrutiyet İslâmcılığıyla birlikte girilen yeni duruma, eklektik ve sentez girişimleridir; öyle olmasa Paşa'nın şu sözleri İslâmcıların medeniyet fikri üzerinden Batı Medeniyeti ile temasa geçmesini engeller, Müslümanların modernleşmesinde İslâmcıların üstlendiği vazifenin sorgulamasını sorgular: “Şimdi artık Doğu, ‘Haç’ adına değil ‘Medeniyet’ ve İnsanlık uğruna tecavüze uğruyor. Müslümanlar, artık görünüşte dinlerinden dolayı ayıplanıp hakarete uğramıyorlar; ama Avrupa ihtiraslarının tatmini için gerekli pazarların, lüzumlu mahlûkatı sayılıyorlar.”

Tercümelerin İslâmcılığa ve Medeniyet Fikrine Etkileri

Tek Parti iktidarının çekilmesinden sonra Türkiye’de dini muhalefet güçlenmeye başladı. Bu süreçte İslâmcılık hareketi milliyetçi, muhafazakâr çevrelerle birlikte dini muhalefet alanı içinde bulunuyordu. 1950’lerin ortalarından itibaren yavaş yavaş dini yayınların sayısının çoğalması, yoğun olmasa da diğer İslâm ülkelerinden çevirilerin gelmesiyle beraber İslâmcılık hareketi diğer ideolojilerden bağımsızlaşmaya başladı. İslâmcılık bu dönemde klasik Osmanlı İslâmcılığından ayrı boyuta taşınırken tercüme hareketleriyle çok daha farklı bir yöne taşındı. Bu dönemde medeniyet kavramı aslında Mısır ve Pakistan gibi sömürge sonrası ülkelerdeki İslâmi kesimlerin, İslâmi devlet modelini de içine alan evreye dönüştü. Medeniyet fikri gerek Osmanlı İslâmcılığındaki gibi teknik ve bilim üzerinden yürümeyi gerekse yavaş yavaş tartışılmaya başlanan İslâm Devleti kavramı etrafında şekillenmeyi sürdürdü.

Bu bakımdan Malik Bin Nebi’nin medeniyet ufku, zaman zaman Halduncu medeniyet anlayışıyla kesişse de “Kurtuba ütopyası” ve İslâm Devleti kavramları arasında sentezlenerek işlenmeye başladı.

Tek Parti sonrası İslâmcılık düşüncesi içinde kendi ifade edebilme imkanları biraz da medeniyet kavramı üzerinden gerçekleştirilmeye başladı. Medeniyet diğer ideolojik yönelimler gibi İslâmcıların ideolojik dili olarak kullanılmaya başladı. Meşrutiyet dönemi İslâmcılığında İslâm Medeniyeti sadece gelecek tasarımına dayalı bir dayanak değil aynı zamanda Batı Medeniyeti ile mukayese edebilme imkanlarını sağlayan, özgüven içeren bir söylemdi. Bu bakımdan İslâm Medeniyetini hiçbir İslâmcı öldürmek yada bitirmek tarafı olmamıştır.

İslâm Medeniyeti’nin yaşadığı görüşü sayesinde Müslümanlar kendilerine ontolojik bir gerekçe bulabilmişlerdir.

Bir yandan İslâm Medeniyetinin yaşadığını iddia eden Cumhuriyet İslâmcılığı öte taraftan, Müslümanların “hiçbir şey üretmedikleri”nden yakınır.

Üretmemek, dolaşıma sokamamak, taklit edilmemek medeniyetin canlılığını değil; solgunluğunu giderek öldüğünü gösterir.

İslâmcıların varlık koşullarını göstermek için kullandıkları İslâm Medeniyeti kavramı zamanla, Batı Medeniyeti'nin maddi vasıflarını "ithal ikame" politikasıyla uyarlamaya dönüşmüştür. 27 Mayıs sonrası İslâmcılık düşüncesinde yeni bir devlet, yeni bir sistem, yeni bir düzen kurma fikri, yepyeni bir hayata geçiş düşüncesi uyanırken bu Cumhuriyet öncesi ile bağlarını her alanda zayıflatan bir algının ürünüdür.¹²

Ne siyasal yönelimlerde, ne devlet tasarımında ne de klasik kaynakları ikame etmede İslâmcılar 27 Mayıs öncesine çok fazla atıf yapmaz, buradan kalkan bir model peşinde koşmazlar.¹³

İslâmcıların modeli, fiili sömürgeci yeni kurtulan İslâm ülkelerinin ve onların aydınlarının görüşlerinin tekrarından ibarettir. Seyyid Kutup bu isimlerin önde gelenleri arasında yer alır. Kutup'ta medeniyet fikri çok da ön planda yer almaz, onda daha çok sömürge yönetimleri altındaki Müslüman halkın inancının ne kadar İslâmi olduğu mesele halini alıp, sorgulanır. Gelecek tasarımı geçmişin pratiklerinden kalkılarak uygulamaya geçirilir. Kutup'un tasavvur ettiği siyasi yapı kuşkusuz ulus devlet niteliğinde olurken bir yanılla "İslâm vatani", "İslâmi düzen", "İslâm toplumu" kavramları varolan sosyolojik ve siyasi yapıya İslâmi olan eklenerek geliştirilir. "Evet, önce İslâm şeriatının, İslâm ilkelerinin egemen olduğu bir İslâm toplumu çıkarın ortaya!" (Kutup, 1990, 93) seslenişi, İslâm ülkelerindeki Müslümanların "cahiliye toplumu" olarak görülmesinden de kaynaklanır. (Kutup, 1994, 131)

Kutup, İslâm Medeniyeti kavramını sadece geçmiş ütopyası, özlemi ya da övgüsü olarak değerlendirmez; İslâm Medeniyeti onun tasarımında "cahiliye toplumu"ndan çıkışın adıdır.

Burada yine mevzu teknoloji ve bilime gelir dayanır. Kutup bu konularda "orta yolcu"dur; medeniyet "teknoloji, ekonomi ve bilim alanlarında ileri seviyeye ulaşmak demek değildir" fakat "İslâm medeniyetinin biçimsel yapısı, bulunduğu toplumun teknolojik, iktisadî ve bilimsel gelişmişlik derecesinden

¹² Cumhuriyet'in fikri yapısı ve referanslarıyla İslâmcılar arasında çoğu zaman kesişirler. "Gerçek İslâm"ın yaşanmadığı, İslâm'ın tembelliği içermediği, tarikat ve tasavvufun gerilemenin nedeni olduğu, kaynaklara dönüş yapılması gerektiği, dinin yenilenme ihtiyacı içinde olduğu, modernleşmenin dozajındaki farklı görüşlere rağmen modernleşme talepleri, vicdanlarla dinin dışarıdan yaşanması arasında farklılıklar bulunduğu gibi konularda Kemalizm'in tezleriyle İslâmcıların görüşleri yakınlaşabilir!

¹³ Tercüme hareketleri 27 Mayıs sonrasında Tek Parti ve Demokrat Parti sonrasındaki Müslümanların ve İslâmcıların entelektüel bakımdan donanmasına katkıda bulunmasına rağmen, geliştirdikleri söylem ile Osmanlı dönemiyle geleneksel dille bağlantısını da sarstı. İslâmcılar Osmanlı İslâmcılığında da savundukları tarihi birikimi dışlama ameliyesi halkın inançları nezdinde olmasa da ilmi düzeyde kesilmiş oldu. Tercümelerin buradaki rolü bulunmasına rağmen, 27 Mayıs ve sonrasındaki devlet ve siyaset yönelimi de bu kesintinin ve yabancılaşmanın önemli nedenlerindedir. Bu tarihten sonra gelenek sadece nostaljik boyuta inerek gerçeklikten, yaşanan İslâmcılıktan koptu.

ister istemez etkilenir.” (Kutup, 1994, 148 - 149) Kutup medeniyetin maddi boyutu açısından gerçekçidir. İslâm devleti kavramının yoğun olarak kullanıldığı bir dönemde İslâm Medeniyeti fikri onda İslâmi bir ulus devlet kavramıyla birleşir; fakat bu toplum ya da devlet medeniyetin sadece maddi boyutlarıyla belirmez; Kutup'ta medeniyet öncelikle tevhidi, akideyi, aileyi, insanın yeryüzündeki halifelik görevini hakkıyla yerine getirmesi gibi idealist ve manevi yönleri ağır basan niteliktedir.

Malik Bin Nebi Etkisi

İslâmcıların medeniyet görüşlerinde etkisi olan bir başka isim de Malik Bin Nebi'dir. Bilhassa Sezai Karakoç'un Diriliş ve medeniyet fikirlerinde tesirleri gözlenen Nebi'nin medeniyeti ele alışını Kutup'tan ayrı özellikler gösterir. Nebi, medeniyeti sadece ahlaki ve manevi yönleriyle ele almaz. (Lahsen, 2013, 67) İnsan, toprak ve zaman üzerinden medeniyet tasarımı gerçekleştiren Nebi'nin, medeniyet merkezli gelecek tasarımı onun teknokrat olmasından da kaynaklanır.

Cezayir'deki yaşamı, Cezayir'in sömürgeleştirilmesi, Cezayir'deki İslâmi sosyal dokunun tamamen ortadan kalkması, halkın elinden evlerinin ve topraklarının alınması, sürgüne gönderilmeleri kuşkusuz Malik Bin Nebi'nin “geçmiş özlemi” üzerinden kurduğu medeniyet tasavvurunu izah eder. Geleneksel geniş bir ailede, İslâmi yaşama biçiminin içinde yetişen Nebi'nin bu güzel günlerinin birden sona ermesi, başka bir memlekete göç etme, yabancı bir ülkede Fransada bulunma “Kurtuba ütopyası”nın canlanmasına, fikirlerinin en diri gerekçesi haline gelmesine neden olmuştur. Medeniyet fikrinde bir yandan geri kalmışlık, gerilik önemli rol oynarken öteki taraftan sömürgecilerin topraklarından uzaklaşması düşüncesi rol oynar. Sömürgeciler eski ve güzel yaşam biçimlerini yok etmiş, Cezayir'deki millet hayatını talan etmişlerdir; medeniyeti öncelikle maddi boyutlarda düşünmesi bu yüzdendir. İslâm aleminin meselesinin bir medeniyet meselesi olduğu fikrini biraz da bu “sahipsizlik” yönüyle okumak gerek.

Hilafetin dağılması, Osmanlı'nın ortadan kalkması nedeniyle sömürgecilerle baş başa kalan Müslümanların arayışları bir yanıyla kendilerine sahip çıkacak siyasi güç arayışının sonucudur; medeniyet tasavvuru bu siyasi gücün de inşasıdır. Enteresan olan medeniyet söylemi içinde hilafetin çok da zikredilmemiş olmasıdır.

Hilafet bu bakımdan Osmanlı sonrası İslâmcılarının “kırmızı çizgisi” haline gelmiş, hilafet tamamen gündemden çıkmış onun yerine medeniyet geçmiştir. Geçmişteki İslâm Medeniyeti'nin şaşaasıyla övünen İslâmcıların hilafetin etkisini zikretmemeleri, bir yanıyla sömürgeci güçlerin hilafet savunusunu tehdit olarak görmesindedir.

Malik Bin Nebi medeniyeti büyük oranda maddi boyutlarıyla hayal eder. “Ekonomik kalkınma”yı arka plana iten siyasilere tepki gösteren Nebi’nin (Nebi, 2008, 201) “medeniyet inşa etme” görüşü, aslında teorik insan, toprak, zaman fikrine dayanıyor görüşü uyandırsa da pratik bir temelden hareket eder. Medeniyet kurma fikri onda saplantı halinde gelişmiştir; medeniyet dışında hiçbir ihtimali değerlendirmez, medeniyetten anladığı da genel devlet vazifelerinden ibarettir: “Bir medeniyet kurmak. Bizler, ferde sosyal güvenliği garanti eden, dünya çapında güvenlik ve asayiş destekleyen bir toplum olma irademizi dile getirdiğimizde yahut milletimizin temel ekonomik veya toplumsal sorunlarını araştırmak istediğimizi söylediğimizde bütün bunları gerçekleştirme aşamasına varmamızın aynı zamanda medeniyetin şartlarını oluşturduğu bir hakikattir.” (Nebi, 2008, 39)

Malik Bin Nebi ileri - geri karşıtlığını modern anlamları içinde kullanırken, “Medeniyetimizi inşa ederken ihtiyacımız olacak bir sürü araç gereci Batı Medeniyetinden almamız gerekir.” (Nebi, 2008, 212) fikri, İslâm Medeniyetinin inşasının Batı Medeniyeti unsurlarıyla gerçekleşeceği görüşüne dayanması bakımından hayli ilginçtir. İlginçtir zira Batı Medeniyeti’nin varolması da yine İslâm Medeniyeti nedeniyeldir: “kendisini insanîyet aleminin kaderinin, tek terminatçısı addeden Avrupa, tâ Boccace devrinden beri, medeniyetin beşiğinde ve ağızında İslâm Medeniyetinin memesinden emdiği süt damlaları dururken, fütursuzca İslâm Medeniyetini inkâr etmektedir.” (Nebi, 1967, 33) Cezayir’de çocukluğunda yaşadığı o mesut, dini hayatla dolu, bolluk içindeki günlerini özleyen Malik Bin Nebi, ellerinden giden vatanlarının, hayat tarzlarının özlemine, İslâm Medeniyetinin şaşaalı dönemine hasretmiş, Müslümanlara sahip çıkacak, güvenlik duvarlarını sıkılayacak bir merkezin özlemiyle, geleceği öncelikle maddi bir inşa faaliyeti olarak görmüştür.

Malik Bin Nebi’nin, Seyyid Kutup’un gelecek tasarımları beslendikleri kaynaktan farklı olmasına rağmen birbirine yakındır. Tercüme hareketleriyle birlikte “medeniyete dönmek”, “dirilmek” gibi kavramların da bir anlamda Türkiye’ye taşınmasıyla, bu fikirlerin yankı bulması çok gecikmedi. İslâmcılar artık yavaş yavaş milliyetçi - muhafazakâr kesimden ayrışırken, gelecek inşasını İslâm devleti modeli, cahiliye halkını yeniden Müslümanlaştırma hedefi, yitip giden maddi medeniyetin yeniden inşası üzerine görüşlerini kurmuşlardır.

Bu görüşler pek çok kimse tarafından savunulmasına rağmen Türkiye’de medeniyet ve Diriliş kavramlarına Sezai Karakoç çok daha fazla vurgu yapmıştır. Dönemin koşulları dikkate alındığında son derece cazip bir söylem üstünlüğüne sahip olan medeniyetçi görüşler İslâmcı kesimin geneline yayılmıştır; en azından gelecek tasarımı, Kurtuba ütopyası ve nostaljisi üzerinden beslenmemiştir.

Topçu, Necip Fazıl gibi isimlerin yanında milliyetçi muhafazakâr kesim referanslarını tarihten verirken, Müslümanların ve Türklerin kurdukları medeniyet ve onun maddi unsurlarını örnek göstermekten ziyade, o medeniyeti inşa eden, Osmanlı'yı ortaya çıkaran, Anadolu'nun İslâmlaşmasını sağlayan "ruha" daha çok vurgu yaparlar. Cumhuriyet İslâmcılığının kurucusu olan Necip Fazıl'da medeniyetçilik yoktur; o İslâm'ın ilahi nizam olduğu için kendiliğinden bir dünyevi ideal taşıdığını, dinin maddi yapı kurmak için yeryüzüne gelmediğini düşünür. Fakat Büyük Doğu ekolünden çıkmış Sezai Karakoç ve Diriliş sonrasında Edebiyat, Maverâ çevreleri tüm fikirlerini İslâm Medeniyeti kavramı üzerinden geliştirmişlerdir.

Akif'deki daha cansız sese rağmen İslâmcılık hareketinin geniş bir kesimi geçmiş parlak günlere dönme özlemi üzerinden fikirlerini ifade ederler.

Burada Kemalizm'in dini sadece vicdanlara sıkıştırma gayretlerine karşı İslâm'ın dünyayı düzenlemek için de indiği fikrini savunma gayretlerini görmek mümkün.

Buna ek olarak diğer İslâm ülkelerinin sömürgeci güçlerden Türkiye'deki dini kesimin Tek Parti'den kurtulması sonrasındaki diriliş gayretleri de medeniyet arayışlarının mantığını gösterir. Fakat üzerinde durulması gereken bir başka konu ise İslâmcıların ve Müslümanların hiçbir zaman İslâm'ın dünyaya bir medeniyet projesi için geldiğini iddia boyutuna ulaştırmadıkları, görüşlerini ileri boyutlara taşımadıklarıdır.

İslâm dünyaya bir medeniyet inşa etmek için mi inmiştir?

İslâmcılığın tarihi biraz da bu sorunun cevabından kaçanların sığınaklarından oluşmuştur.

Sezai Karakoç, Diriliş ve Medeniyet

27 Mayıs sonrasında İslâmcılık düşüncesi, görüşlerini ve taleplerini medeniyet üzerinden dile getirmeye çalıştı.

Sezai Karakoç bu dönemde gerek şiir ve yazıları gerekse çıkardığı *Diriliş* dergisi ile diriliş fikrini İslâm'ın medeniyet yorumuyla dile getirdi.

Karakoç'taki diriliş anlayışı İslâm Medeniyetinin Batı Medeniyeti karşısındaki konumunu anlatması kadar Tek Parti sonrasında İslâm'ın etkisinin artmasını da gösteren önemli bir simge - kavram olarak ortaya çıktı. Karakoç'ta aslolan medeniyettir; öyle ki İslâm Medeniyeti zaten İslâm ile varolduğundan öncelikle İslâm'ın medeniyet halini savunmaktır. Zira Batı karşısında Müslümanların geri kalmasının temel sebebi medeniyet olarak gerilemek olduğu için "diriliş" medeniyet tasarımı ve "programı" ile gerçekleşecektir.

Bu bakımdan Karakoç, programcıdır; proje hazırlayarak İslâm Medeniyeti'nin dirilmesini düşündür.

Belki döneminin getirdiği şartlar çerçevesinde, Demokrat Parti iktidarıyla dini yönelimlerin gelişmesi, 27 Mayıs sonrasında her türlü ideolojinin geleneksel Osmanlı fikir hareketlerinden her yönden olduğu gibi “ruhen” de kopması, müstakil alanda şekillenmeleri, kendilerine özgü bir dil, kadro ve söylem geliştirmeleri, yükselen sol ve komünist hareketin doktriner, programcı vasfı karşısında “İslâm”ın yükselmesi söyleminden çok “İslâm Medeniyeti”nin tasarlanması bir cevap olarak biçimlenmiştir. Karakoç’un “İslâm dünyası, medeniyet açısından ölüm sularında yüzüyor” cümlesi esasında “diriliş” kavramı etrafında düşünülürse İslâm Medeniyeti'nin öldüğüne işaretler.¹⁴ İşte tam bu aşamada Karakoç İslâm Medeniyeti'nin dirilmesi gerektiğini unsurlarıyla beraber açıklar: “Yeni bir medeniyet atılımı gerekli. Bu, ruhun dirilişiyle olacaktır. Bilim aşkıyla, yeni baştan klasikleri aşkla, sevgiyle gündeme getirmekle olacaktır. Yeni bir aydın tipi belirmelidir, yeni bir düşünce ve idealist hayat tarzı benimsemelidir. Bütün sorunlar bir bir ele alınmalıdır. Geniş bir kültür planı ve programı gereklidir. Diriliş tezi, bu yolu açmanın tezidir.” (Karakoç, 2005, 21)

Sezai Karakoç İslâm'ı Hz. Âdem ile bir açıdan da medeniyeti, İslâm Medeniyetini yine Hz. Âdem'in dünyaya inmesi, eşyayı ve yaşam şartlarını imal etmesiyle başlatır. (Karakoç, 2005a, 12) Aynı şekilde Karakoç'taki medeniyet bir yanıyla geleneksel hayatın, kadim dinlerin ortak kültür mirası olarak görülürken öteki taraftan 27 Mayıs sonrası İslâmcılık düşüncesinin önemli bir doktrini olarak şekillenir. Karakoç içinde bulunduğu dindar ve geleneksel muhitin kaybolması, ihtişamlı geçmişin silinmesi karşısında bu döneme atıf yapan gelecek tasarımı peşindedir. Bu nedenle İbn Haldun'un Umran görüşü ile modernitenin aydınlatmacı, dayatmacı ideoloji vasfı birleşir.

Malik Bin Nebi'nin medeniyet anlayışı bağlamında geçmiş İslâm Medeniyeti ütopyası ile tercüme hareketleri sonrasında ortaya çıkan İslâm devleti kavramı arasında bağdaşmalar Karakoç'un ideoloji tasarımının temel hareket noktalarıdır. Bu bakımdan Karakoç'un medeniyet anlayışında Soğuk Savaş şartlarının, komünizm, pozitivizm ve materyalizm karşıtlığının büyük payı vardır. Medeniyetin manevi niteliklerini vurgularken, cümlelerini oluşturan temel saik olarak Marksist materyalizm ve kısmen pozitivizm belirir. (Karakoç, 2005, 7 - 11)

¹⁴ Akif İnan İslâm Medeniyeti'nin Osmanlı'nın gerileme döneminden itibaren, yani 250 yıllık süreçte “duraklama” dönemine girdiğini vurgular. (İnan, 2012, 75) Sadece Karakoç ve İnan'da değil genel olarak İslâmcılar, İslâm Medeniyeti'nin teşekkül etmesinde herkesin, her milletin pay sahibi olduğunu belirtmelerine, yükselişte, başarıda tüm Müslümanları ve milletleri taltif etmelerine karşı, başarısızlığı, gerilemeyi ve İslâm Medeniyeti'nin donmasını, çökmesini Moğollardan itibaren Türklere ve hususen Osmanlılara yüklerler. Bu da İngiliz ve Fransız etkisindeki İslâm Medeniyeti kavramlaştırmasının doğal bir sonucudur!

Onun medeniyeti ve İslâm'ı Hz. Âdem'den başlatması, coğrafya olarak Ortadoğu'yu belirlemesi, kadim Mezopotamya kültürünü öne çekmesi medeniyet anlayışının Ortadoğu merkezli olduğunu gösterir: “tıpkı Batı'nın medeniyeti, Doğu'nun medeniyeti gibi, Ortanın Medeniyeti vardır. Bu medeniyetin adı İslâm Medeniyetidir. Ve Mezopotamya Medeniyetleri bu medeniyetin temelidir. Yalnız, Mezopotamya medeniyetlerini bizim kitaplarda okuduğumuz tanımlar ve tasvirlerle anlamamamız lazımdır. Onları Peygamberler kurmuştur. Bir hakikat medeniyetidir Mezopotamya.” (Karakoç, 2002, 57)

Karakoç'un nezdinde medeniyet biraz da bilim, felsefe ve tekniktir; Ortadoğu vurgusuna bağlı olarak da medeniyet Arapların inşa ettiği bir süreçtir. Karakoç, Ortadoğu havzasında ve bilhassa Fransızların etkin olduğu alanda yaşadığı için, Malik Bin Nebi'nin de etkisine bağlı olarak “Arap Medeniyeti” kavramına aşınadır.

Oryantalistlerin ve Batılıların “Medeniyet”e karşı oldukları için düşmanlıklarını izhar ettikleri Türkler, Karakoç'ta “savaşçılıkları” ile ön plana çıkar. Karakoç'un okuması bu bakımdan son derece zayıf, çelişkili ve cılız görünmektedir: “İslâm Medeniyetini bir takım ırk kültürlerinin ortak eserleri tablosu gibi görmek yanlıştır. Irklar bu medeniyete katılmışlar, mizaçlarıyla da onun henüz potansiyel olarak duran güçlerini de harekete geçirmişlerdir. Arab'ın mizacı, bilim ve düşünceye yatkın olduğundan, İslâm Medeniyetinin bilim ve düşünce yönünü geliştirmiştir. Acem mizacı, daha çok İslâmın sanat ve edebiyat yönünü, Türk mizacı da yönetim ve örgütleniş cephesini, sosyal yapı cephesini açmaya yaramıştır.” (Karakoç, 2005, 11)

İslam ile İslam Medeniyeti Aynı mı?

Medeniyetin tüm insanlara hitap ettiği görüşünde olan Karakoç esasında dinin tanımını ve fonksiyonunu izah eder; çünkü evrensel olan dinlerdir, medeniyetin tüm insanlığa hitap etmesi mümkün değildir. Benzer biçimde medeniyet görüşleri içinde bazılarının maddi bazılarının manevi ihtiyaçları karşıladığı gibi bir durum hiç olmamıştır. Medeniyet üzerindeki kutsallık fikrine halel getirmemek adına Karakoç'un medeniyetlere “kuvvetli maneviyat” yükleme gayretine rağmen, medeniyet yine dini algının sonucudur. Medeniyete manevi vurgu yapması, döneminin Soğuk Savaş mantığı, yükselen komünist tehlikesinin, kendisinin de dile getirdiği gibi “tarihi materyalizm” ile hesaplaşmanın bir sonucudur. (Karakoç, 2005, 7 - 8)

İdeal, fedakarlık, özveri kavramları etrafında kurguladığı medeniyet tasavvurunun temel gayesini “insanın iyi yaşama isteği” olarak belirleyen Sezai Karakoç (Karakoç, 2005, 8) bu amaç tanımıyla İslâm ile İslâm Medeniyeti arasındaki farklılığı da vurgulamış olur.

Zira İslâm'ın amacı insanların “dünya zindanında” iyi yaşamaları değildir!

Bu bakımdan Karakoç, medeniyet tartışmalarında medeniyeti maddi niteliğiyle ele almayı, ideolojik bir yönelime oturtmayı tercih eder. Medeniyetlerin “vahyi” olup olmaması, manevi boyutları, Batı Medeniyeti’nin karşısında konumlandırılmak istenen İslâm Medeniyeti tasavvurunun sadece bir yönünü, Batıdan ayrılan yönünü ifade eder. Bu açıdan Sezai Karakoç medeniyeti merkeze yerleştirir. Fakat medeniyet kavramına o kadar büyük bir yer verir, değer atfeder ki zaman zaman İslâm’ın da önüne geçirir.

İslâm’ı, İslâm Medeniyeti’nin önüne geçirmesi, imanı ve İslâm’ı bilim ve tekniğe bağlaması medeniyet açısından da problemlili bir durumdur: “Medeniyet yitirilince, yalnız, bir takım inançlar, düşünceler ve duyarlıklardan ibaretmiş gibi gözüküyor İslâm, İslâm insanında. (...) Yoksa, medeniyet olmaksızın, inançlar ve düşünceler askıda kalır, havada erir, kaybolur. Onları yaşatacak olan bilim, düşünce ve sanat eserleri, ideal hayatı ve tümüyle medeniyettir.” (Karakoç, 2005, 22)

Buna bağlı olarak Karakoç’un medeniyet ve İslâm Medeniyeti görüşlerinde sorunlu taraflardan biri de, İslâm’ın ivedilikle medeniyet kurmaya yöneldiği tezidir.

Kendi düşüncelerine dayanak olması için tarih, fikir adamlarının imdadına her zaman yetişmiştir elbette.

Karakoç’un İslâm’a medeniyet cephesinden, maddi medeniyet eksenli bakması Türk fikir tarihi ve İslâmcılık için önemli bir durumdur ve incelenmelidir. Fakat İslâm’ın dünyaya indirilmesinin maksadı, İslâm tarihinin okunması gibi konularda biraz daha özenli ve dikkatli olmak fikrin, fikir tarihinin sağlıklı değerlendirilmesini gerektirir. Sezai Karakoç’un İslâm tarihini okuması da yine medeniyeti öne çekecek tarzdadır. “İslâmsa kendi saf kaynağına hiçbir bulanıklık karışmadan hemen medeniyetini kurmağa yöneldi ve hızla kurdu. Bu yüzden, kurulan medeniyete İslâm Medeniyeti dendi.” (Karakoç, 2005, 20)

Buradaki “hemen”den kasıt Peygamberimiz ya da Halifeler dönemi ise “medeniyet” açısından büyük bir hata var demektir. Çünkü Peygamberimiz döneminde sahabe malını “infak” için birbiriyle yarıştığı gibi “medeniyet” dairesinde ne şaşaa binalar inşa ediliyordu ne de lüks ve safahat vardı. Aynı şekilde dört halife döneminde fetihlerle birlikte beytül mal’de bir zenginleşme yaşansa da Peygamberimizin yolundan giden Halifeler ısrarla medeniyetten kaçıyor, gazve hayatını tercih ediyor, İslâm’ın temellerinden taviz vermiyorlardı.

Müslümanların “Medeniyet” inşa etmeleri “ısırcı saltanat” dönemine rastlar.

Emevi ve Abbasiler döneminde fetihlerle aşırı zenginleşmeye bağlı olarak lüks, saltanat, safahat, şaşaa, gösteriş, büyük şehirler ve binalar dikilirken aynı zamanda tahakküm, baskı gibi medeniyete has unsurlar hayata geçirilmiştir.

Abbasi dönemindeki tercüme hareketleri, medeniyet fikrini takip ederek Yunan ve Mısır Medeniyetlerinden önemli etkilenmelere gitmiştir. Bugün İslâmcıların çoğunluğunun Moğol İstilasası ile bozulduğunu iddia ettikleri İslâm Medeniyeti temelleri “ısırıcı saltanat” döneminde atılan, farklı medeniyetlerle zenginleşmiş eklektik ve sentez felsefe, bilim geleneğidir.

Sezai Karakoç ve İslâmcılığı medeniyet üzerinden okuyan çoğu isimde olduğu gibi medeniyetlerdeki etkileşimler biraz bu döneme atf biraz da Halduncu medeniyet anlayışına vurgu içerir.

Medeniyetler farklı insanlık öbeklerinin katkılarıyla oluşan geniş bir yelpazedir.

Sezai Karakoç İslâm Medeniyeti’ni bir silsile halinde Yunan ve Babil Medeniyetlerine ekler: “Yunan Medeniyeti ise Roma Medeniyeti’nin hocasıdır. Bu medeniyetlerin ölmeyen tarafları bir miras gibi birbirine kalarak en sonda Roma Medeniyeti’nde toplanmıştır. İnsanlığın Medeniyeti olan Babil Medeniyeti’nden gelme ve kalma nice kurum ve kuruluş, geliştirile geliştirile, başka katkılarla zenginleştirile zenginleştirile Bizans’ta toplandı. İslâm Uygarlığı ise, İnsanlık Uygarlığının yeniden dirilişi olarak ortaya çıktığından, birike birike gelen bu mirası kendi orijinal yapısına” almıştır. (Karakoç, 2005, 15)

Buna göre İslâm Medeniyeti’nin hemen hiçbir orijinalliği yoktur; vahiy medeniyetinin ise sırası gelmiş bir unsurudur.

Buna göre İslâm’ın biricikliğini İslâm Medeniyeti’nde aramanın bir manası da yoktur.

Medeniyetlerin birbirlerine katkıda bulunmaları Batı Medeniyetine kadar gelmiştir. Karakoç’a göre Batı Medeniyeti pek çok hususiyetini İslâm Medeniyetinden almıştır. (Karakoç, 2002, 20) Demek ki bugünkü Batı Medeniyetinin temellerinde İslâm Medeniyetinin unsurları bulunur; medeniyetler arasındaki bu etkileşimlere bağlı olarak Batı Medeniyetini toptan reddetmekten ziyade Karakoç’un etkilendiği Malik Bin Nebi’nin ifade ettiği gibi İslâm Medeniyetini diriltmek için yine Batı Medeniyeti’nden işe yaranları almak gerekir. Karakoç’un medeniyet görüşü İslâmcıların Osmanlı dönemindeki “Batının tekniğini alalım kültürünü değil” görüşünün daha ileri götürülmüş hali gibidir. Ayrıca son yıllarda Medeniyetler Çatışması tezi üzerinden Müslümanların medeniyetler arasındaki diyalog arayışlarında geliştirdikleri argümanlar Karakoç’un medeniyetlerin etkileşimli olduğu, birike birike bugüne kadar geldikleri ve her medeniyetin temelinde öteki medeniyetlerden çok önemli unsurların bulunduğu şeklindeki fikirlere dayanır. Bu bakımdan Medeniyetler İttifakı girişiminin genel planda tezi ile Karakoç’un görüşleri de zaman zaman örtüşebilmektedir: “Medeniyetlerin kaynağı tek bir medeniyettir; o da Hakikat Medeniyetidir.” (Karakoç, 2005, 16)

Akif İnan'da Medeniyet

Medeniyet kavramı, Batı Medeniyetinin ortaya çıkması, Türk düşüncesinde medeniyet algıları, İslamcılarının medeniyet tasavvurlarının oluşturduğu birikim içinde Mehmet Akif İnan'ın medeniyet görüşü 27 Mayıs sonrası İslâmcılığının genel karakterine uygun olarak, İslâmcı tasarımı medeniyet kavramı üzerinden gerçekleştirmeye yatkındır. İnan, bu bakımdan 27 Mayıs sonrası İslâmcılığın bilhassa 1980'e kadar etkisi süren İslâmcılığın temel yaklaşımlarını sürdürmesi bakımından tipik bir İslâmcıdır. Gerek *Yeni Devir* gazetesinde yazdıkları, gerek edebiyat görüşleri gerekse *Akıncı* gibi dergilerdeki yazılarında 1960 - 1980 arası İslâmcılığın, *Büyük Doğu* ve *Büyük Doğu*'dan kopuşun etkisi görülür.

Akıncı dergisindeki yazılarında anti emperyalist ve öze dönüşçü yazılar kaleme alırken *Yeni Devir*'de gündelik siyasetten, gündelik hayata, Müslümanların İslâm'ı yaşama biçimlerinden Batılılaşma meselelerine kadar pek çok konuda daha naif yazılar yazar. Gazete yazılarında, edebiyata dair bilhassa Divan edebiyatını anlatan yazılarındaki naif tavır "eylem" sahasında çok daha sert söyleme bürünebilmektedir: "İsterse çok sessiz, halinden şikayetçi olmayan bir örgütü belirtsin Müslümanlar, bu onların içinde bir 'Öze Dönüş' iştiağının tükenmiş olduğu anlamına gelmiyor. İçten içe derinden derine İslâma hasret çekiyorlar, sakın görünüşlerine rağmen. Birileri önlerine düşünce 'Kurtuluş' bayrağını yani kelimeyi tevhit sancağını açınca bir sel gibi akıyorlar o yana doğru." (İnan, 1979, 2)

İnan Devrimi'nin etkisi İnan'da da görülmüş, oradaki deneyimin Türkiye'ye taşınması yolunda yazılar yazmıştır. Müslümanları bu bakımdan bilinçli / bilinçsiz diye ayıran İnan bir bakıma Türkiye'de de aynı deneyimin yaşanacağı umudunu aşılama çalışmıştır. (İnan, 1979a, 3) Afganistan Cihadı'ndan, emperyalist ülkelerin öteki İslâm ülkelerinde yaptıkları sömürü düzenine kadar bir çok konuya değinen İnan, bilhassa gençliğin bilinçlenmesi yönünde yazılar da yazmıştır.

Akıncılar deneyimi Akif İnan'ın fikir ve aksiyon geçmişinin bir durağıdır. İlk duraklarından birini de Türk Ocağı oluşturur. *Mavera*, *Yeni Devir* ve *Akıncılar* tecrübeleri esnasında genel İslâmcı görüşleri, İslâm birliğini, ırkçılığın afetlerini, cihadı savunan İnan, Türk Ocağı'nda vazifeli olduğu dönemde haliyle daha Türkçü fikirlere sahiptir. Fakat Akif İnan, görüşlerini her dönemde medeniyet kavramı üzerinden ifade etmeyi sürdürmüştür. Genel olarak yazılarının ruhunda İslâm, İslâm Medeniyeti ile Batılılaşma arasındaki kıskaç ve ayrımlar yer bulur. Batılılaşma ya da Batının içine girdiği durum karşısında Müslümanların konumu, Müslümanların, yeni medeniyete hangi boyutlarda

uyum sağlayacağı da önemli oranda dile getirilir. Batı insanının girdiği cendere, Batı toplumunun her türlü “zaaf içinde” bulunması (İnan, 1978) Batı insanının trajik hali ile beraber Müslümanların genel olarak kendi medeniyetlerini inşa etmeleri bir arada işlenir.¹⁵

Akif İnan, Karakoç’un Medeniyet Fikrine Katılır mı?

Bu bakımdan İnan, *Yeni Devir*’deki yazılarında “Osmanlı Ruhu”ndan, “Evine Dön”mekten, “Fitnenin Kaynağı”ndan, bizi aydınların yıkmasından, “Hem Müslüman Hem Laik” olmaktan, “Batı’nın Korkusu”ndan, “Yeni Batıcılık”tan, “Türkiye’den Beklenen”den, Batılığa hala devam edip etmemekten bahsederken bariz biçimde Türk düşüncesinin onun bir kategorisi olan İslâmcılığın içinde bulunduğu sorunu da gösterir: Batı ve onun kültürü karşısında temkinli olup, o cenahtaki yabancılığı işaret etmeye karşı Batı Medeniyeti ile etkileşim imkanları araştırmak arasındaki çelişki. Bu da yine İslâmcıların medeniyet anlayışından kaynaklanır.

Karakoç’ta izlenen medeniyetlerin birliği fikri, Batı Medeniyetinin de bu “insanlık medeniyeti”nin devamı olduğu dolayısıyla İslâm Medeniyetinden önemli unsurlar aldığı görüşüne Akif İnan şiddetle karşı çıkar.

İnan, Batı Medeniyetinin temellerinde İslâm Medeniyeti olduğu için ondan devşirmeler yapma görüşüne itiraz eder: “Bazı düşünürler Batı uygarlığını, İslâm uygarlığıyla izaha çalışırlar. Bunlardan kimisi, özellikle Endülüslü ve Sicilyadaki İslâm medreselerinin önemli rolü üzerinde durarak, buralarda birçok batılı öğrencilerin de okuduğunu söz konusu ederek adeta Batı uygarlığının tamamen İslâm’dan kaynaklandığını ileriye sürerler. Bu görüş Rönesans’ı, İslâm uygarlığının bir uzantısı saymaktadır. Bu düşünceye göre Batı, uygarlığı bizden alarak onu işlemiş, geliştirmiş, bugünkü seviyeye ulaştırmıştır. Dolayısıyla Batı uygarlığı, özü bakımından İslâm’a aittir. Şimdi biz onu alırsak, kendi kaybettiğimize, kendi malımıza kavuşmuş oluruz, diye düşünürler. (...) Şimdi bu anlayışın yanlıgısı üzerinde duralım.” (İnan, 2012, 61)

¹⁵. Genel olarak İslâmcılar, Batı Medeniyeti karşısında bir özgüven, meşruiyet kazanmak, Batı Medeniyetinin esasında galip olmasına rağmen sorunlu olduğunu göstermek için Batının ahlaken, maneviyat olarak hayli sorunlu olduğunu, Batı Medeniyetinin bu bakımdan ölü doğduğunu iddia ederler. Batı Medeniyetini de bu bakımdan çok kısa sürede çökeceği öngörüsünde bulunarak Müslümanlara haber vermeye çalışırlar. Meşrutiyet İslâmcılığından günümüze kadar Batının ahlaki düşüklüğü, manevi zayıflığı nedeniyle çökeceği miti kuvvetini yitirmedi fakat Batı çökmediği gibi daha da güçlendi! Bu kehanet edebiyatının tutmamasında İslâmcıların ve Müslümanların Batı Medeniyetini okumalarındaki hatanın payı yüksektir. Batı Medeniyeti zaten modernite ve Aydınlanma değerlerini klasik dini ahlak ve maneviyatı reddederek kurmuştu; bugünkü devasa büyüklüğünü, büyümesini devam ettirmesini de “bu ahlakı sürdürme” ahlakına bağlamak gerekir. Batı Medeniyeti bu açıdan değerlerinden hiç taviz vermemiştir!

Akif İnan, Batı Medeniyetini İslâm Medeniyeti temelleri üzerine oturtmak isteyenlerin karşısına Rönesans hareketlerini ve onun değerlerini koyarak bu değerlerin İslâm Medeniyeti ile uyuşmasının imkansızlığını dile getirir: “Kıscası Batı uygarlığı ile İslâm uygarlığı birbirlerinden farklı, hatta aykırı iki dünyayı belirler. Nasıl ki İslâm uygarlığının temelinde yunan düşüncesi yoksa Batı uygarlığı’nda da öylece İslâm yoktur.”

Bununla beraber İnan, 27 Mayıs sonrasında ortaya çıkan medeniyet anlayışından farklı olarak “medeniyetlerin birbirleriyle etkileşimleri”¹⁶ olduğu fikrine kesinlikle karşı durur; bu haliyle Karakoç’un medeniyet anlayışıyla taban tabana zıttır: “Bu bakımdan her uygarlığı ayrı bir bütün saymak durumundayız. (...) Çünkü İslâm kendisinin dışındaki hiçbir düşünce sistemine muhtaç olmayan büyük ve eksiksiz bir nizamdır. Uygarlığının bütün kaynağı da bizzat bu nizamdır.” (İnan, 2012, 64)

Akif İnan İslâm Medeniyetini İslâm nizamı üzerine oturturken Büyük Doğu ve Necip Fazıl’ın söylemine çok daha yakın durmaktadır. Akif İnan’ın İslâmcılık düşüncesinde, medeniyet görüşlerinde Türk Ocağı devresinin ve bu yöndeki görüşlerinin dozu farklı olsa da etkisi vardır.

Sezai Karakoç İslâm Medeniyetini tamamen Ortadoğu merkezli görüp, Türklerin buradaki fonksiyonunu askeri ve idari düzeye indirir; Anadolu’nun etkisini Yunan ve Mısır Medeniyetlerinin etkisinden çok daha düşük gösterirken, Akif İnan Türk ve İslâm Medeniyetleri diye iki ayrı kategoriden bahseder. (İnan, 2012a, 16 - 18) İslâm Medeniyeti kavramını çok daha saf haliyle, genel olarak İslâm’ın nizam verici ilkeleri üzerinden, manevi boyutlarıyla ele alır. Akif İnan’daki medeniyet telakkisi, baskı, sömürü, otorite gibi konulardan¹⁷ uzakta durduğu gibi daha çok İslâmi umdeler, maneviyat ve sanat - kültür cephesinden değer bulur; dolayısıyla önceliği maddi medeniyet kurmaya hasretmez.

İslâm Medeniyetinin kuruluşunu da İslâm’ın inmesinden sonraya indirgemez. İslâm ile İslâm Medeniyeti arasında; İslâm Medeniyeti ile İslâm nizamı arasında önemli ayrımlara gider.

“İslâm uygarlığı, hariç; bugün yeryüzünde bulunan bütün uygarlıklar, uygarlık kalıntıları ve kültürler birbiriyle pekâlâ anlaşabilirler. (...) uygarlıkları da

¹⁶. Medeniyetlerin farklılığı teziyle İnan Sezai Karakoç ile aralarındaki medeniyet anlayışı farklılığını gösterirken bilhassa Medeniyetler İttifakı girişiminin en temel argümanlarına da karşı çıkmış olur. İnan yaşasaydı bu tür oluşumlara nasıl bakardı bilemeyiz fakat medeniyet anlayışı onun, İslâm’ı nizam olarak gören anlayışı nedeniyle Medeniyetler İttifakı türü çabalara çok da sıcak bakmayacağı yönündedir!

¹⁷. Akif İnan, Batı Medeniyeti ile emperyalizmi bir arada görür; bu açıdan siyasal emperyalizm ile kültür ve medeniyet emperyalizmini birbirine bağlar. Fakat millet olarak kurduğumuz düzende (İnan bu yazısında bu düzene medeniyet demez) hiçbir emperyal taraf olmadığını hassaten vurgular. (İnan, 2012a, 18-19)

bugün ‘İslâmi’ ve ‘İslâm dışı’ uygarlık diye ayırmak durumundayız.” diyen İnan, çağa İslâm Medeniyetini değil İslâm’ı sunma teklifi getirir. Çağa İslâm’ı sunarken de çağın bilgilerini, fen ve tekniğini kullanma görüşünü de ihmal etmez. (İnan, 2012, 72 - 73; 133)

Akif İnan’ın medeniyet görüşü Türkiye’yi ve millet yapımızı öne çeken, milleti ve nizamı merkeze alan karakterdedir. Bu açıdan Batılılaşmanın sadece düzeni ve İslâm Medeniyeti’ni değil, milli varlığımızı hatta ırki konumumuzu da bozduğu kanaatindedir. (İnan, 2012a, 19 - 20; 44 - 45)

Akif İnan’da, İslâmcılardaki medeniyet izahlarında çok da gözlenmeyen vurgulardan bir başkası Batının, Türk ve İslâm düşmanlığı, Haçlı zihniyetidir. İnan’daki Batı karşıtlığı 27 Mayıs sonrasındaki İslâmcılardan çok daha ileridir. Batı karşıtlığının arka planında tabii ki Batının haçlı zihniyeti vardır, dahası Batı haçlılığı Türk’e karşı gerçekleştirmiş ve hala medeniyet olarak üstün olmasına rağmen bu tavrını sürdürmektedir. (İnan, 2012a, 28)

Senteze Paydos!

Batı Medeniyeti’nin tekniği meselesine gelindiğinde tüm Müslümanların düştüğü çıkmaz doğal olarak Akif İnan’da da tezahür eder. Tekniğin Batının uzantısı, tecellisi olmadığı kanaatindeki İnan (İnan, 2012a, 18), Batının aynen alınmasına karşı çıkar. Her medeniyetin olduğu gibi İslâm Medeniyetinin Müslümanların da kendilerine münhasır teknik geliştirebileceklerini vurgularken de bugünkü teknik konusunda net izahlarda bulunur. İnan dünyada aktif olan teknik ve teknolojinin “insanlığın evrensel ürünü” olmadığını, Batının teknolojisini üstüne basarak belirtir. (İnan, 2012, 93) Dolayısıyla Batının tekniğini alırken onun aynı zamanda Batı Medeniyetinin kendisi olduğunu bilmek gereklidir.

Akif İnan’ın genel olarak Türkiye’de İslâmcılık düşüncesi, Türkiye’nin yönü ve İslâm Medeniyeti kavramına bakışını gösteren önemli metinlerden biri “Senteze Paydos” yazısıdır.

İslâm Medeniyeti kavramı etrafında, medeniyetlerin aynı kaynaktan neşet ettiği, birbirlerini etkiledikleri ve sonuçta etkilenmenin normal olduğu yolundaki görüşler bir bakıma Batı Medeniyetini meşrulaştırırken, oradan yapılacak aktarmaları da normalleştirmiştir. Medeniyet kavramı üzerinden yapılan İslâm, İslâmcılık ve Müslüman dünyası meseleleri bir yönüyle hep dışa etkileşimli olarak yansıdığı gibi, çağın koşullarının ötesinde Batı Medeniyetinin dik-kate alınmadan, bünyeye devşirilmeden varolmanın imkansızlığını da gizliden gizliye telkin eder. Akif İnan bu tehlikeler nedeniyle İslâm Medeniyeti ve Batılılaşma meselesine “İslâm” üzerinden yaklaşılması gerektiğini savunur. “İslâm müstakilen kavranmayınca, çağın öteki sistemlerinden, onların değer yargılarından etkilenme tabidir.” sözlerinde İnan, İslâm memleketlerini virane, Batıyı

kaşane görmenin, meseleyi medeniyet bahsinde ele almaktan kaynaklandığını vurgular; bu bakış doğal olarak Batıyla senteze gitmeyi gerektirir. Medeniyet ve sanatla, fen ve tekniği birbirine karışmış mefhumlar olarak görmenin bu senteze yardımcı olduğunu savunan İnan, bu sentezciliğin cumhuriyet döneminde daha da arttığını başına İslâm konularak İslâm Demokrat Partisi demenin İslâm'ın gereği gibi algılandığı fikrini ileri sürer.

“Bütün bunlar, birer taviz olarak vazedilmiyordu; ‘İslâm’ olarak sunuluyordu. Ve hepsi, temelde girilmiş bulunan telifçi, sentezci hareketin uzantılarıydı.” yargısı etrafında İnan, bundan sonrası için biraz da medeniyet bahsini devre dışına çıkararak yani sentezci yaklaşımları doğuracak algıları dışlayarak meseleleri yeniden, en baştan gündeme alma teklifinde bulunur.

KAYNAKÇA

- Abdullah Cevdet (2008) İctihad'ın İctihadı. Lotus Yayınevi.
- Ağaoğlu, Ahmet (1972) Üç Medeniyet. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.
- Barthold, W. (1984) İslâm Medeniyeti Tarihi. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Bayraktar, Mehmet (2007) İslâm'da Bilim ve Teknoloji Tarihi. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Braudel, Fernand (1991) Maddi Medeniyet ve Kapitalizm. Ağaç Yayıncılık.
- Braudel, Fernand (1993) Maddi Uygarlık 1-2-3. Gece Kitapları.
- Celal Nuri (2002) Türk Devrimi. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ersoy, Mehmet Akif (1994) Safahat. Akçağ Yayınları.
- Gencer, Bedri (2013) "Medeniyet Ütopyası Peşinde". *Gelenekten Geleceğe* dergisi. Medeniyet Özel Sayısı. Sayı: 2.
- Gencer, Bedri (2014) "Modern Medeniyet Tasavvuruna Giriş." Medeniyet Araştırmaları Dergisi. Cilt: 1. Sayı: 1. Ocak 2014.
- Gökalp, Ziya (2007) Kitaplar - 1. Yapı Kredi Yayıncılık.
- Guenon, Rene (1990) Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alametleri. İz Yayıncılık.
- Hassani, Salim T.S (2010) 1001 İcat - Dünyamızda İslâm Mirası. Foundation For Science Technology and Civilisation.
- Huntington, Samuel P. (2006) Medeniyetler Çatışması. Vadi Yayınları.
- Hüseyin Kazım Kadri (1999) İslâm'ın Avrupa'ya Son Sözü. Pınar Yayınları.
- İbn Haldun (1990) Mukaddime - 1. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İbn Haldun (1991) Mukaddime - 2. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İnan, Akif (1978) "Batı Uygarlığının İnsanı." 5 Mart 1978. *Yeni Devir* gazetesi.
- İnan, Akif (1979) "Emperyalizm Sıkıştırılıyor." Akıncılar Dergisi. 18 Ağustos 1979. Sayı: 2.
- İnan, Akif (1979a) "Bütünleşmeden Devrim Olmaz." Akıncılar Dergisi. 3 Eylül 1979. Sayı: 3.
- İnan, M. Akif (2012) Din ve Uygarlık. Eğitim Bir Sen Yayınları.
- İnan, M. Akif (2012a) Edebiyat ve Medeniyet Üzerine. Eğitim Bir Sen Yayınları.
- Kaplan, Mehmet (2010) Nesillerin Ruhu. Dergâh Yayınları.
- Kaplan, Yusuf (2014) "Medeniyet Tasavvuru Manifestosu." *Yeni Şafak* gazetesi. 25.08.2014.
- Karakoç, Sezai (2002) Çıkış Yolu - I. Diriliş Yayınları.
- Karakoç, Sezai (2005) Düşünceler Kavramlar - I. Diriliş Yayınları.

- Karakoç, Sezai (2005a) Diriliş Neslinin Amentüsü. Diriliş Yayınları.
- Karlığa, Bekir (2012) Din ve Medeniyet. Mahya Yayıncılık.
- Karlığa, Bekir (2012a) Batıya Doğru Akan Nehir. Medam Medeniyet Araştırma Merkezi.
- Kıvılcımlı, Hikmet (2011) Fetih ve Medeniyet. Sosyal İnsan Yayınları.
- Kutup, Seyyid (1990) İslâmi Etüdlar. Arslan Yayınları.
- Kutup, Seyyid (1994) Yoldaki İşaretler. Pınar Yayınları.
- Lahsen, Bedran Bin (2013) Malik Bin Nebî'de Medeniyet. Mahya Yayınları.
- Le Bon, Gustave (2014) Arapların Medeniyeti. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Lewis, Bernard (2000) Müslümanların Avrupa'yı Keşfi. Ayışığı Kitapları.
- Meriç, Cemil (1974) Umrandan Uygurlığa. Ötüken Yayınevi.
- Meriç, Cemil (1986) Kültürden İrfana. İnsan Yayınları.
- Nebi, Malik Bin (1967) İslâm Davası. Yağmur Yayınları.
- Nebi, Malik Bin (2008) Düşünceler. Mana Yayınları.
- Ortaylı, İlber (2013) Avrupa ve Biz. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ömer Seyfettin (2001) Makaleler - 1. Dergâh Yayınları.
- Ömer Seyfettin (2001a) Makaleler - 2, Tercümeler. Dergâh Yayınları.
- Özakpınar, Yılmaz (1999) Kültür Değişmeleri ve Batılılaşma Meselesi. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özel, İsmet (1977) "Edebiyatta Evrensellik ve Yerellik Konusunda Oturum". *Mavera* dergisi. Sayı: 3. Şubat 1977.
- Özel, İsmet (1996) Üç Mesele. Şule Yayınları.
- Safa, Peyami (1990) Türk İnkılâbına Bakışlar. Ötüken Neşriyat.
- Sait Halim Paşa (1993) Buhranlarımız. İz Yayıncılık.
- Schweitzer, Albert
- Spenger, Oswald (1997) Batının Çöküşü. Dergâh Yayınları.
- Topçu, Nurettin (2004) Kültür ve Medeniyet. Dergâh Yayınları.
- Toynbee, Arnold (2006) "Osmanlı İmparatorluğu'nun Dünya Tarihindeki Yeri". Osmanlı ve Dünya. Derleyen: Kemal Karpat. Ufuk Kitap.
- Toynbee, Arnold J. (2011) Uygurluk Yargılanıyor. Örgün Yayınevi.
- Turan, Osman (2005) Türkiye'de Manevî Buhran. Ötüken Neşriyat.
- Turhan, Mümtaz (1969) Kültür Değişmeleri. Milli Eğitim Basımevi.
- Wallerstein, Immanuel (2004) Modern Dünya Sistemi. Bakış Yayınları.
- Yahya Kemal (2007) Aziz İstanbul. İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Zeydan, Corci (2009) İslâm Uygurlığı Tarihi 1 - 2. İletişim Yayınları.
- Zizek, Slavoj; Horvat, Srečko (2015) Avrupa Ne İstiyor? Can Yayınları.

AKİF İNAN'DA AYDIN PROBLEMİ

Prof. Dr. Kenan ÇAĞAN

*Uykumu çarmıha gerdi sorular
çoğalır fikrimin tedirginliği
Akif İnan*

Akif İnan edebiyat ve yazı çevrelerinde yaygın olarak şair kimliğiyle bilinirlik kazanmıştır. Nitekim az sayıdaki şiir kitabına ve şiirlerine rağmen edebiyat camiasında daha çok şair olarak bilindiğini, buna karşın düşünce kitapları, eserleri içerisinde daha büyük bir toplama karşılık gelmesine rağmen, bir yazı ve düşünce adamı olarak öne çıkmadığı rahatlıkla tespit edilebilir. Yine de şairlik onun kimliğinin yegane parçası değildir. En az şairliği kadar, yazarlığı ve aksiyoner kimliğiyle de tanınmış ve bilinmiş bir isimdir. Özellikle yaşamının yaklaşık son on yılını dolduran temel uğraşısı olan sendikacılığı, aksiyonerliğinin bir parçası olarak ele alınmalı ve en az teori kadar toplumsal pratiğe yönelmiş bir inanç adamının yaşam poetikasının doğal bir tezahürü olarak okunmalıdır. Dolayısıyla Akif İnan'ın farklı kamuoylarında kimliğinin farklı yönleriyle öne çıkıp, bilindiğini ifade etmek gerekir.

Akif İnan kadim bir düşünce geleneği olan İslami düşüncenin yirminci yüzyıldaki devamçılarından birisidir. İslami düşüncenin ondokuzuncu yüzyılda edindiği yeni form İslamcılık olarak adlandırılmış ve İslamcılık o günden bu güne önemli gelişme göstermiştir. İslamcılık onlarca ismin katkılarıyla yirminci yüzyılda da varlığını sürdürmüş ve eşsiz potansiyeliyle yirmibirinci yüzyıla da kendini taşıma becerisi gösterebilmiş dinamik ve üretken bir fikir akımıdır. İslamcılık, İslami düşüncenin modernliği okuma biçimi; müslümanların fikri anlamda modern çağda kendilerini yeniden var etme deneyiminin adıdır.

Modernlik genelde din olgusuna, özelde de İslam'a karşı olumsuz bir yaklaşıma sahip olmuştur. Modernliğin bu saldırgan tutumu evrensel ölçekte din-darlar tarafından bir savunma hattı oluşturulmasına neden olmuştur. Tarafların bu sert karşılaşmasından aldatmacı bir orta yol olarak (yine modernler tarafından) sekülerizm bir çıkış yolu olarak ortaya konmuştur. Bunun bir nedeni modernizmin dini büsbütün ortadan kaldıracak bir güce sahip olmaması

iken, diğer bir nedeni de dinin modernliğe tartışmasız bir teslimiyete niyetli görünmemesi olmuştur. Modernizmle din arasındaki ilişkiyi tesis edecek bu orta yol, daha çok modern paradigmaya yaslanmış ve din üzerinde belirleyicilik ve kısıtlayıcılık tekeli elinde bulunduran modernler tarafına meyilli bir orta yol olmuştur. Netice itibarıyla din yeryüzünün bir çok yerinde modernliğin hakimiyetini kabule mecbur bırakılmıştır. Artık bu saatten itibaren modernlik dine nerede ve ne kadar müsaade etmişse, din de orada ve o kadar var olmaya razı olmuştur. Sürdürülebilir bir mücadelenin iç dinamizmine sahip olmayan çoğu din bu kirli ittifaka rıza göstermek zorunda kalmıştır. Bunun tek istisnası İslam olmuştur.

İslamcılık yukarıda bahsi geçen o büyük savunma hattının müslümanlar tarafından inşa edilene ve modernliği en güçlü ve en etkili biçimde püskürtme potansiyeline sahip yegane kalenin adı olmuştur. İslamcılık modernliğin tahakkümcü paradigmasına boyun eğmeden, İslam'ın insanlar ve toplumlar için her an alternatif bir yaşam pratiği sunabileceği inancına dayanır. İslamcılığın kurucu ideologları her ne kadar İranlı ve Mısırlı olsalar da, önemli izleyicileri Osmanlı pay-ı tahtından çıkmıştır. Osmanlı aydınının hatırı sayılır bir kısmı, İslamcılık ideolojisini benimsemiş, onu hem müslümanların modern dünyadaki yol haritası hem de Osmanlı İmparatorluğu'nun kurtuluşunun tek çaresi olarak görmüşlerdir. Namık Kemal'den Mehmet Akif'e kadar geniş bir liste İslamcılarını ihtiva eder. İslamcı figürlerin homojen bir profili yoktur. Ancak oldukça kalabalık sayılacak bir kısmında bazı ortak noktalar vardır; aldıkları eğitimin niteliğinden icra ettikleri mesleklere kadar. Bu konuda bir örnek olarak şu da söylenebilir; İslamcılık baştan beri aynı zamanda edebiyat uğraşı içerisinde de olan bazı isimler tarafından temsil edilme şansı bulmuştur. Bu durum sadece birinci kuşak İslamcılarda değil sonraki kuşaklarda da devam eden bir nitelik olmuştur. Hatta sonraki kuşaklarda, özellikle de Cumhuriyet döneminde İslamcılığı temsil edenlerin büyük bir kısmı edebiyatçılar olmuştur.

Akif İnan'ı edebiyat uğraşlarıyla öne çıkan İslamcılarının yirminci yüzyıldaki son halkası içinde anabiliriz. Aslında söz konusu isimlerin kimi zaman fiili kimi zaman da birbirleriyle zimni bir irtibatları hep olagelmıştır. Cumhuriyet dönemi İslamcı/edebiyatçı kuşağını önceki İslamcı/edebiyatçı kuşaklarla dolaylı olarak irtibatlandırmak mümkünken, buna karşın aynı dönem içindekilerin doğrudan bir temaslarından da bahsetmek daha doğrudur. Örneğin Necip Fazıl'ı Mehmet Akif'in bir devamcısı saymak hem mümkün ve hem de doğru iken, yine de aralarındaki devamlılık ilişkisinin bir dolaylılık ilişkisi olduğu açıktır. Ancak buna karşın örneğin bir Sezai Karakoç'u ya da bir Nuri Pakdil'i Necip Fazıl'ın devamcıları saymak da yine benzer bir biçimde doğrudur. Ancak bunlar arasındaki ilişki öncekilerden farklı olarak; uzun yıllara cari fiili bir temasla şekillenmiş bir ilişki olagelmıştır. Benzer bir biçimde sonraki kuşaklarla Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil arasında da hep doğrudan bir ilişki olmuştur. Etkili karakterleri ve kapsamlı formasyonlarıyla ve kendi düşüncelerini ekoleştirdikleri

yerler olan dergileriyle, genç kuşakları etraflarında toplayan bu isimler, zaman içerisinde bu gençlerin yetişmelerine, bağımsız bir düşünce ve edebiyat adamı olarak varlık bulmalarına büyük katkı sağlamışlardır.

Akif İnan ve yakın arkadaşları olan Rasim Özdenören, Erdem Beyazıt, Cahit Zarifoğlu ve Alaeddin Özdenören gibi isimler bahsi geçen isimlerin yanında; yani Sezai Karakoç'un ve Nuri Pakdil'in yanında bizzat bulunmuşlar/tedris görmüşler, uzun yıllara yayılmış bir dava dostluğunu, edebiyat ve düşünce etkinlikleriyle şekillendirmişlerdir. Akif İnan ve yakın arkadaşlarının Necip Fazıl'la da doğrudan temasları vardır. Hatta ilk tedrislerini, sonradan kendilerine abilik ve üstatlık edecek olan Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil'le beraber, Necip Fazıl'ın yanında almışlardır. Hem Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu*'su hem Sezai Karakoç'un *Diriliş*'i hem de Nuri Pakdil'in *Edebiyat Dergisi* Akif İnan gibi isimlerin içinde yetiştiği bir düşünce okulu hüviyetinde olmuşlardır. Bunlar sadece popüler ve aktüel içerikli edebiyat dergileri olarak gözükseler de, aslında Cumhuriyet döneminin zor koşullarında baskılanmış ve mahkum edilmiş İslam düşüncesinin mücadelesinin verildiği entelektüel mevziler olmuşlardır.

Akif İnan'ın Necip Fazıl, Sezai Karakoç ya da Nuri Pakdil'le olan doğrudan temasları ve birlikte bir düşünce ve eylem üretmiş olmaları, aralarında kurulacak düşünce irtibatını bir benzerlikten daha öteye taşır ve neredeyse bir aynılık olarak tanımlamamıza imkân tanır. Dolayısıyla Necip Fazıl nasıl düşünmüşse, bir anlamda Sezai Karakoç ve Nuri Pakdilde aynı biçimde düşünmüşler, Sezai Karakoç ve Nuri Pakdil nasıl düşünmüşlerse, Akif İnan ve arkadaşları da hemen hemen aynı biçimde düşünmüşler, meseleleri aynı perspektifle ele almışlar, itirazlarını aynı konulara yöneltmişler, kabullerini aynı noktalarda çoğaltmışlardır. Herhangi bir yanlış anlamaya mahal vermemek için şöyle bir parantez açmanın da gerekli olduğunu düşünüyorum: farklı insanlardan bahsettiğimiz bu durumda, o insanlar her ne kadar aynı aidiyetleri birlikte yaşasalar da, netice itibarıyla o insanlar arasında yüzde yüzlük bir aynılığın ya da kesişmenin/örtüşmenin ortaya çıkmasının mümkün olmadığını elbette biliyoruz. Yani bu isimlerin her biri müstakil kişiliklerini hem düşüncelerine hem de yaşam pratiklerine doğal olarak yansıtmış insanlardır. Bizim vurgumuz aralarındaki ortak yanların fazlalığına sadece.

Nitekim Cumhuriyet döneminin İslamcıları olarak bu isimlerin hepsi aynı düşünceyi terennüm etmişlerdir. Temel iddiaları şudur: İslam bir hayat düsturu olarak, bütün karşı savlara rağmen, modern dünyada da yaşamaya devam eden, insanların hayatlarının her anını düzenleme yeterliliğine sahip mükemmel bir nizamdır. Bu temel iddia ilk kuşak İslamcılarının da temel iddiasıdır. Ancak her iki kuşağın İslam'ı savunma ve öne sürme şartları arasında derin farklılıklar vardır. Birinci kuşak her şeye rağmen İslami bir havanın rahatlıkla teneffüs edildiği bir atmosferde varlık göstermiştir. Onların döneminde İslam'ın toplum ve devlet nezdinde hâlâ yüksek bir kabulü ve itibarı vardı. İslam'la çatışan dahili

büyük güçler yoktu henüz; öte yandan dışarıdan gelen her tür saldırıyı savuşturmak noktasında neredeyse toplumun bütününe egemen olmuş ortak savunmacı bir refleks egemendir. Buna karşın ikinci kuşak İslamcılar toplumun geniş İslam yandaşlığına rağmen devletin İslam karşıtlığının kötücül atmosferinde yetişmişlerdir. İslam'ın esas kurumları yıkılmış, müslümanlar bastırılmış, batılı yaşam biçimi topluma zorla dikte ettirilmiştir. Neredeyse müslüman olmak kendi başına bir kabahate dönüşmüştür. Birinci kuşak İslamcılar İslam toplumunu ve devletini yeniden ihya etmenin derdindeyken, ikinci kuşak İslamcılar devletini kaybetmiş müslüman toplumunun dinini de kaybetmemesinin derdine düşmüş müdafî ve mücahitlerdir.

İkinci kuşak İslamcıların yaşadığı ortamı hazırlayan olumsuz koşulların kökleri ondokuzuncu yüzyıldadır. Ondokuzuncu yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmaya yüz tuttuğu dönemdir. Bu dönemde imparatorluğu kurtarmak için çeşitli çareler aranırken, bir kısım devlet adamı ve aydın tarafından kurtuluş reçetesi olarak, batılılaşma da teklif edilmiştir. Başta somut bir takım tedbirler olarak teklif edilen batılılaşma zamanla, çözümün tek adresi olarak sunulmuştur. Batılılaşmayı tek çözüm olarak teklif eden batılılaşma yanlılarının bir yüzyılı aşan mücadeleleri imparatorluğun yıkılması ve Cumhuriyetin kurulmasıyla bir devlet ve toplum düzeni olarak tebarüz etmiştir. Artık bu saatten itibaren toplum ve devlet baştan ayağa modern paradigmanın ilkeleri doğrultusunda dizayn edilmeye başlanmıştır. Modern paradigmanın temel sacayakları pozitivism, rasyonalizm ve sekülerizm'den oluşuyordu. Dolayısıyla yeni toplum ve devlet düzeni, pozitivismin en katı ilkeleriyle oluşturulmak istendi. Sekülerizm ise tam bir din karşıtlığı olarak algılandı ve toplumun yeniden inşası sürecinde öylece işletildi.

Modern paradigmanın temel bileşenlerini toplum ve devlet nezdinde uygulamak isteyen devlet adamları ve aydınlar, modernliği kendi tarihsel ve toplumsal bağlamından kopararak, kör bir taklit ve zorba bir anlayışla topluma dikte edilebileceği kanaatindeydiler. Netice itibariyle yüzyıllardır İslam'ın verdiği ruhla bir toplum ve devlet düzeni kuran insanlar, zorla köklerinden kopartılmak istenmiş, hiç bilmedikleri ve aşına olmadıkları bir duygu ve düşünce dünyasına, dahası bir yaşam biçimine mecbur edilmişlerdir. Yukarıdan aşağıya anti demokratik yöntemlerle gerçekleştirilmeye çalışılan batılılaşma, taklitçi aydınların çabalarıyla bir meşruiyet zemini edinmeye çalışmıştır. Söz konusu aydınlar batılılaşma ideolojisinin manipülatif ajanları olarak işlev görmüşlerdir. Sonuçta bütün batıcı ajanların yardımıyla aradan geçen yaklaşık yüz elli yıllık bir süre içinden batılılaşma topluma ve devlete egemen olmayı başarmıştır.

Türk toplumunun son yüzyıllardaki değişim serencamı böyleyken; hem değişimin belirleyicilerine hem de değişimin istikametine farklı ideolojik yönelimlere sahip toplum kesimlerinden itirazlar gelmesi kaçınılmazdı. En temel itiraz toplumun kültürel genlerine sahip, değişimin gerçek mağdurları

olan İslamcılardan geldi; özellikle de mağduriyet Cumhuriyetin kurulmasıyla tahripkâr bir düzeye ulaştığında. Cumhuriyet dönemi İslamcıları, değişimin sonuçlarının canlı muhatapları ve yenilgi tecrübesinin ve duygusunun gerçek sahipleri olarak, yine de arenadan çekilmeyi değil, küllerinden yeniden doğuşun peşine düştüler. Çünkü İslam'ın çağları aşan kurucu potansiyeline bütün benlikleriyle inanıyorlardı.

Akif İnan (1940) doğduğunda Cumhuriyet daha çok gençtir. İnkılaplar tamamlanmış, toplum baştan ayağa batılı değerler rehberliğinde yeniden dizayn edilmiştir. Toplumun duygusu, değerleri ve yaşam tarzı tamamen değiştirilmek istenmiştir. Değişikliklerin çoğu kanun zoruyla gerçekleştirilsin diye bir yol tutulmuştur. Şeyh Sait isyanı sonrasında çıkarılan Takrir-i Sükûn kanunlarının estirdiği sert hava daha dinmemiştir. Radikal laisizmin rehberliğinde resmi ideoloji dini ve dindarları neredeyse tamamen düşman bellemiştir. Milli mücadelede bütün varlığıyla vatanını, milletini ve dinini savunan halk, inkılaplar karşısında şaşkındır. Cephede kazandığını masada kaybetmiştir. Din toplumun ve devletin hayatından tamamen çıkarılmak istenmiş ve belli ve önemli bir düzeyde de çıkarılmış, sadece bireylerin özel alanlarına ve vicdanlarına hapsedilmiştir. Meşrutiyet dönemi İslamcılarının bir kısmı hâlâ hayattadır ve olup bitenler karşısında 'öz vatanında parya' muamelesine maruz ve hissiyatına düşer olmuşlardır. Onları bekleyen şey kovuşturmalar, hapisler, sürgünler ve içten içe çökerten sessizliktir. Din-i İslam'ın nişanesi olan ezan bile yasaklanmıştır. Müslüman halk ve İslamcılar için tam fetret dönemidir. Kara bulutlar yüreklere korku salmıştır.

Akif İnan'ın doğumundan hemen beş yıl sonra bazı iç ve dış nedenlerle çok partili hayata geçilmiş, demokratik yaşama metazori bir başlangıç yapılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi 1946'deki baskın seçimin galibi olsa da, halkta kabaran öfkenin ilk sinyalleri alınmıştır. 1950'deki Demokrat Parti iktidarı ise halkın resmi ideoloji karşısında kendine bir sığınak aramasının ifadesidir. Demokrat Parti iktidarının estirdiği kısmi rahat havada dindar halk bir nebze de olsa nefes almayı başlamıştır. İslamcılık ise fetret dönemini atlatmaya, üzerindeki ölü toprağını atmaya, yüreğindeki korkuyu imanın ateşinde pişirmeye yeniden başlamıştır. İslam'ın geleneksel yüzü olan tarikatlar toplumun damarlarına taze kanı daha şevkle pompalarken, entelektüel düzeyde İslam'ı temsil eden isimler de daha cesaretle görünmeye başlamışlardır. İslamcılık böylelikle yeniden ivme kazanmaya başlamıştır.

Bu dönemin en önemli entelektüel isimlerinden birisi Necip Fazıl Kısakürek'tir. Onun *Büyük Doğu* dergisi İslam davasının bayraktarlığını yapmaktadır. *Büyük Doğu* dergisi etrafında kümelenen bazı gençler daha sonra Necip Fazıl'dan devraldıkları bayrağı daha ileriye taşımışlardır. Sezai Karakoç *Diriliş* dergisini, Nuri Pakdilde *Edebiyat Dergisi*'ni İslam davasının yeni mevzileri yapmışlardır. Nuri Pakdil ve arkadaşları *Edebiyat Dergisi*'ni 1969 yılında

çıkarmaya başlamışlardır. Dergiyi çıkaranlar arasında Akif İnanda vardır ve o tarihte yirmi dokuz yaşındadır. O zamana kadar Akif İnan birçok dergide yazılar ve şiirler kaleme alır. Ancak bunların çoğu sağ (milliyetçi/muhafazakâr) yelpazede yer alan dergilerdir (*Hilal, Türk Yurdu, Türk Ruhu, Filiz, Fedai, Orkun, Oku, Defne, Yaprak, Toprak ve Yeni İstiklal*). O tarihlerde kaleme aldığı yazılar bu dergilerin siyasal eğilimleriyle örtüşür. Nitekim o tarihlerdeki yazılarında ‘İslam’ ne kadar yer alıyorsa ‘Türk’ de o kadar yer alır. Yani o tarihlerdeki yazılar Türk-İslam temalıdır. Akif İnan belki de ilk kez *Edebiyat Dergisi*’yle pür İslamcı bir dergide yer alır. Akif İnan’ın İslamcı duruşu bu tarihlerden itibaren daha belirgin hale gelir. Kendisi bir söyleşisinde o tarihlerdeki siyasal duruşunu şöyle anlatıyor: “1969’da Edebiyat Dergisi’ni çıkarırken ‘yerli düşünce’ diye bir slogan edinmiştik kendimize. Bu lafın icatçısı Nuri Pakdil’di. Yerli düşünceden muradımız, kendi uygarlığımızdı. Eski edebiyatımızı da yerli düşüncenin temsilcisi sayıyorduk. Tanzimat’ı ve sonrasını, yerli düşünceyi ortadan kaldırmaya yönelik bir yabancılaşma olarak görüyorduk” (İnan, 2009d: 60). 1975’de kurucuları (Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt ve Alaeddin Özdenören’le birlikte) arasında yer aldığı *Mavera* dergisi bu duruşun yine estetik bir duyarlılıkla daha da derinleştirilmesi ve sürdürülmesi anlamına gelir. Nitekim 1977 yılında *Yeni Devir* gazetesinde yazdığı köşe yazısındaki ‘bütün İslam ülkeleri bizimdir’, ‘bütün müslümanlar bizimdir’ ve ‘yeryüzü müslümanları birleşmelidir’ gibi cümleler bu tespiti teyit eder niteliktedir (İnan, 2009c: 24-25).

Akif İnan otuzlu yaşlarına vardığında Türkiye’deki demokrasi deneyimi çeyrek asra varmış ve öyle ki ilk kesintisini, ilk darbe deneyimini bile yaşamıştır. Güçsüz de olsa oluşan demokrasi atmosferi bazı düşüncelerin daha güçlü bir biçimde seslendirilmesine neden olmuştur. İslamcıların temel yönelimi son iki yüzyılın muhasebesini yapmak şeklinde olmuştur. Akif İnanda kendinden önce başlatılan bu muhasebeye her aydın gibi katılmış ve süreçle ilgili kendi değerlendirmelerini yapmıştır. Bu değerlendirme süreci, anlama, eleştiri ve önerileri de kapsayan bir süreçtir. Zaten her Türk aydını hangi ideolojiye ait olursa olsun, entelektüel perspektifine bu süreci dahil ederek başlar. Bu bir tercihten ziyade bir zorunluluk olarak Türk aydınının önüne çıkmış bir durumdur. Akif İnan bu süreçle ilgili değerlendirmelerinin bir parçası olarak aydın problemini dikkate değer bir şekilde öne çıkarır. Çünkü ona göre sürecin en önemli faili; olumlu ya da olumsuz katkılarıyla aydınlardır.

Akif İnan’ın bir aydın olarak temel dikkati Türk toplumunun asırlardır devam ede gelen ‘buhran’ına yönelmiştir. O, söz konusu buhran asırlarını, yaygın şekilde yapılageldiği gibi sadece, batılılaşma macerasının başladığı son iki yüz yıla hasretmez. Son iki asır Akif İnan için de elbette, bir trajediden ibarettir. Son iki yüzyılda, Türk İslam milletinin büyük İmparatorluğu yıkılmış, yeryüzünün bütün müslümanları bir anlamda sahipsiz kalmıştır. Son iki yüzyılın tecrübesizliklerine, beceriksizliklerine, yanlış tercihlerine, ihanetlerine, kayıplarına, yıkılış ve yok oluşlarına hayıflanırken, bütün bunları hazırlayan önceki

asırlara; İmpartorluğun yükselişinin nihayete erdiği asra (16.yy'a) da bakar. 16.yy'a bakarken büyük bir gururla ve özlemle iç geçirir; 17'yy ve 18.yy'a bakarken incinmeye başlar, 19'yy'da sanki acı bütün yüzünü kaplar, 20.yy'da ise adeta gözyaşları içine akar, kolu kanadı kırılır. Çaresizlik bir itiraz, bir isyan, bir yakarış olur onun dilinde. Yine de hiçbir yüzyıl 19.yy ve 20.yy kadar yaralayıcı olmamıştır onun için (İnan, 2012b: 100-102).

Akif İnan (2009a: 27) son iki yüzyılı bir tür yangın olarak tarif eder ve bu yangını batının bilinçli gayretlerine bağlar: “Batı'nın bu yangını çıkarma hazırlıkları, çalışmaları yüzlerce yıl aralıksız devam etti ve ilk tutuşma Tanzimat'la birlikte başladı. Meşrutiyet, göğü yalayan azim yangın karşısında itfaiyemizin şaşkın ve artık yetersiz kaldığı dönemdir. Cumhuriyet'e girerken görülen manzara: Yangının bıraktığı enkazla birkaç ağır yaralı itfaiye erinin inilti ve gözyaşları...” Akif İnan bu iki yüz yıldır süren yangının büyük hasarlar bıraktığını yazıyor. Ona göre temel öncelik bu yangını söndürmektir. Onun için de yapılacak şey yangının müsebbibi olan batıdan ve batılı fikriyattan uzak durmaktır. Onun ifadesiyle “batı putunu tuz buz etmeyince onun tozunu toprağını dışarı atmanınca iflah olmak yoktur bize” (İnan, 2009a: 28). Akif İnan'a göre batı putunu yıkıp bir an yerli düşünceye dönmeli, tarihi misyonumuzu kuşanmalı, kendi özgün uygarlığımızı ayağa kaldırmalıyız

Akif İnan kendinden önceki İslamcılar gibi meselelerini medeniyet perspektifinden ele alan bir yazardır. Onun için 19.yy ve 20.yy'da bir imparatorluğun son bulmasından da daha kötü bir şey olmuştur; müslümanlar medeniyet değiştirmeye icbar edilmişlerdir. Bin yılı aşkın bir süredir ait oldukları İslam medeniyetinden Batı medeniyetine zorla geçmeleri istenmiştir. Ona göre müslümanlar elbette imparatorluğun yıkılmasıyla devletlerini kaybetmişlerdir. Ama yaşamaya devam eden toplum, kimliğinden soyundurulularak, ruhu katledilerek, tarihinden kopartılarak, zorla, baskıyla batı medeniyetine geçirilmek istenmiştir. Bir tezada zorlanan toplum, bir kimlik bunalımına girmiş, kendi medeniyetiyle batı medeniyeti arasındaki karşıtlıkta nereye gideceğini bilmez bir halde bırakılmıştır. Akif İnan'a göre bugün de bu medeniyet krizi sürmektedir; bu nedenle bugün temel öncelik bu medeniyet krizini çözmektir. Ona göre çözüm sürecinin etkin figürleri ise ortak bir bilince ulaşmak zorunda olan aydınlardır (İnan, 2012a: 18).

Aydın meselesi Akif İnan'ın yazılarında büyük yer tutar. Çünkü Türk toplumunun yaşadığı büyük medeniyet krizinin nedeni de aydınlardır. Aydınlar askeri ve ekonomik anlamda tıkanan İmpartorluğun önünü açmak bahanesiyle Batı medeniyetini toplumun başına bela edenlerdir. Dolayısıyla yaşanan medeniyet krizi aslında bir aydınlık krizidir. Bir başka ifadeyle medeniyet bunalımı yaşayan toplumun kendisi değil aydınlardır. Batı karşısında çaresizliğe düşen, apışıp kalan, yolunu şaşırın, tereddüt yaşayan, inanç sarsıntısı geçiren, içinden çıkamadığı, altından kalkamadığı sorunlarla karşı karşıya kalan aydın-

lardır. Aydınları bunalıma yönelten bu durum, onlara bir iç dalgalanması yaşatmış, onları bunalıma sokmuş, sara nöbetleri görmelerine neden olmuştur. Aydınlar kendi yaşadıkları içsel krizi topluma teşmil etmişler ve sonuç olarak kendi yaşadıkları krizi topluma da yaymışlardır. Ancak her şeye rağmen halk, aydınların yıkımına karşı sessiz de olsa bir iç görü ve el yordamıyla direniş göstermiş, mümkün olduğunca da tamire çalışmıştır. Bunun açık göstergesi aydınların imha etmeye yöneldiği İslam'ı, halkın her zaman yaşamaya ve yaşatmaya çalışmış olmasıdır. Bu yüzden Türkiye'de aydın geçinenlerle halk hiçbir zaman tam manasıyla bütünleşememiştir. Halk bu sahte aydını hep kendine yabancı hissetmiştir (İnan, 2009a: 157).

Aydınların yaşadığı kriz elbette tamamen keyfi ya da sebepsiz değildir. Daha önce ifade edildiği üzere toplumun ve devletin gerçek sorunları aydını arayışa yöneltmiştir. Bu arayışın neticesinde 18.yy'da aydınlar gerçek ve zorunlu nedenlerle Batı medeniyetiyle tanışmışlar ve zaman içerisinde Batı medeniyetinin etkisine iyice kapılmışlardır. 19.yy'a gelindiğinde bir kısım aydın batılılaşmadan başka çıkar yol görmez hale gelmişti. Nihayetinde de devlet kademelerinde çok etkin olan bu bir avuç aydın "batıyı, devlet, millet, kültür ve medeniyet alanında örnek ve önder tanıyarak reformlara giriştiler. Bunun kesin denemesi Tanzimat olayıdır. O tarihlerden beri yapılan devrimlerin genel karakteri, hep bu batıyı örnek tanımaya dayanır" (İnan, 2012a: 20).

Akif İnan'a göre 1839'da okunan Tanzimat Fermanı Türk toplumunun milli yapısıyla hiçbir yakınlık belirtmeyen ayrı bir medeniyete girme çabası ve toplumun geçirdiği krizin temel sebebidir. Yine ona göre "Tanzimat bir medeniyetin ve onun tezahürü olan devlet düzeninin, millet hayatında yüzyıllarca süren bir oluşuma dayandığı gerçeğinin bir tarafa itilmesi hareketidir ve bugüne kadar süren bunalımın başlangıç tarihidir" (İnan, 2012a: 23). Akif İnan'a göre Tanzimat gerçek anlamıyla bir redd-i miras hareketidir. Çünkü Tanzimat batılılaşmayı bir hedef olarak bu toplumun önüne koyan sürecin adıdır. Yine ona göre batılılaşmak "bir ucu budalalığa, öteki ucu ihanete varan bir batıl yoldur" (2009a: 62).

Akif İnan çözümün kendisi olarak -Ziya Gökalp ve benzeri aydınların aksine- modern çağın bir zorunluluğu olarak medeniyet değiştirmeyi görmez. O medeniyet değiştirme talebini gerekçesi ne olursa olsun yanlış, hatta imkânsız bulur. Çünkü ona göre "medeniyet, bir milletin kabiliyetinin, gücünün asırlarca seferber olarak ortaya koyduğu 'nev-i şahsına münhasır' bir maddi ve manevi değerler toplamı"dır (İnan, 2012a: 46). Dolayısıyla asırlar içinde inşa edilmiş bir kimliği bir anda değiştirmek mümkün değildir. Onun düşüncesi bu yanlış öneri ve yönelimden bir an önce vazgeçmek doğrultusundadır. Şu haliyle bile medeniyet değiştirme deneyimi büyük maliyetlere sebep olmuştur. Çünkü batı medeniyeti ayrı bir insanın, ayrı bir coğrafyanın, ayrı bir tarihin, ayrı bir dünya tasavvurunun medeniyetidir, İslam'ınki tamamen ayrı bir medeniyetin.

Akif İnan'ın İslam medeniyetindeki aidiyetimizi sürdürme konusundaki ısrarı, İslam medeniyetinin yaşamaya devam ettiğine dair inancına dayanır. Çünkü ona göre İslam medeniyetine ruhunu veren İslam yaşamaktadır ve çağlar üstü ve evrensel karakteriyle de yaşamaya devam edecektir.

Akif İnan medeniyet bunalımını nasıl ki aydınlara bağlamışsa, bu bunalımın üstesinden gelmeyi de yine aydınlara bağlar. Öyle ki kendi çabasını ve gayretini (davasını) medeniyetimize uygun aydın bir nesil yetiştirmek olarak belirliyor (İnan, 2012a: 25). Ona göre bir düşüncenin/davanın kendi aydın kadroları olmak zorundadır. Eğer bir düşünce başarıya ulaşmak istiyorsa, o düşünceyi zamana ve mekana nakşedecek keskin bir bilince sahip, o düşünce dahilinde taktik ve strateji üretebilen, mücadeleci aydın kadrolara sahip olması gerekir. Dolayısıyla Akif İnan için aydın olmak, sadece okullu olmakla ya da iyi bir meslek sahibi olmakla ilgili bir durum değildir. Hatta aydın olmak tek başına siyaset adamı, yönetici, akademisyen ve gazeteci olmak da değildir. Ona göre aydın, düşünceyi bir etkinlik alanı olarak tercih etmiş kişidir (İnan, 2009a: 45). Bu yüzden de aydın, onun gözünde etki gücü çok yüksek bir insandır.

Akif İnan'ın aydınla ilgili tanımlarına geçmeden önce ilgili literatürde aydının nasıl tanımlanmakta olduğunu göstermek istiyoruz. Hüsrev Hatemi (1998: 13-14) kavramın hikayesini şöyle özetliyor: “Dilimizde ötedenberi alim, bilgin, mütefekkir, mütebahhir, okumuş adam gibi kelimeler kullanılmıştır. Bunların hiçbiri ‘aydın’ veya ‘münevver’ anlamını karşılamadığından, önce ‘nur, ışık’ kelimesinden münevver türetilmiş, daha sonra Türkçeleştirilerek ‘aydın’ kelimesi doğmuştur.” “Kelime anlamı itibariyle, aydın ‘aydınlanmış kişi’yi ifade etmektedir. Bu anlamıyla aydın eski ‘münevver’ kelimesinin günümüz Türkçesine aktarılmış hali gibi durmaktadır. Bu anlamın, ayrıca 18.yüzyıl Aydınlanma anlayışıyla yakın bir ilişkisi de vardır. Böyle bakıldığında herhangi aydınlanmışlık değil, Aydınlanma Felsefesi’nden mülhem bir ‘aydınlanmışlık’ kast edilir” (Erdoğan, 2011: 35).

Hüsrev Hatemi (1998: 13-14) *Aydın Tanımı* başlıklı yazısının devamında çeşitli yazarlardan faydalanarak aydının özelliklerini ortaya koymaya çalışıyor. Ona göre aydın, yıkıma varan toplumsal sorunlar karşısında sesini yükselten, olayı izlemeyip müdahil olan, taraf tutan kişidir. Hüsrev Hatemi'nin bu özellikleriyle 19.yy'da ortaya çıktığını düşündüğü aydının en önemli özelliği ‘sorumluluk bilinci’ olarak tespit edilmiştir. Yine aydının temel sorumluluklarından bir diğeri de eleştirel ve muhalif olmasıdır. Ancak aydının bu sorumlulukları anlamsız ve tepkisel bir etkinlik düzeyinde değil, her zaman doğruyu, adaleti ve hakikati bulmaya yönelik olmalıdır. Bu nedenle aydının aidiyetleri bu arayışlarını zedeleyecek biçimde hükmedici olmamalıdır. Bu meseleyi modern aydın bağlamında tartışan Julien Benda (2011: 37-60), siyasi ihtiras sahibi olmayı bir sakınca olarak telakki ediyor ve aydının sorumluluğunu ‘aydın olmayanların ihtiraslarını dizginlemek’ şeklinde tarif ediyor. Julien Benda bu bağlamda siyasi

ihitiras oyunlarını en arzulu bir biçimde oynayanları, milliyetçi aydınları eleştiriyor ve dahası milliyetçi aydın nitelemesinin aydın kavramının özüyle çok da örtüşmediğini ifade ediyor.

Aydın üzerine düşünen ve yazarların hemen hepsi tek bir aydın kategorisinden değil, kendi içinde bazı niteliklerinden dolayı zorunlu olarak çeşitlenen aydın tiplerinden söz etmişlerdir. Sartre'dan Aron'a, Foucault'dan Said'e, Bauman'dan Levy'e kadar neredeyse bütün yazarlarda bu çeşitlenmeyi görürüz. Örneğin Antonio Gramsci (1985: 20-31) *Aydınlar ve Toplum* adlı kitabında geleneksel ve organik aydınlar diye iki aydın kategorisi belirler. Bunlardan geleneksel aydınlar bağımlı aydınları işaret ediyor, organik aydınlar bağımsız düşünebilen, hareket edebilen, örgütleyebilen, sorumluluk üstlenip kitleleri yönlendirip inandırabilen ve en nihayetinde egemen sınıfın elçileri olarak görev ve sorumluluk alan aydınları ifade eder. "Geleneksel aydınlar, iktidar ilişkilerinde kaybedenlerin aydınlarıdır, onlar yeni düzene uyum sağlayamamışlardır. Organik aydınlar ise güçler ilişkisinde belli kesimlerin sözcülüğünü ve onların ideolojik meşruiyetlerini kurmayı amaçlayan kesimlerdir. Gramsci aydının tarafsızlığı düşüncesini kabul etmez" (Bostancı, 2011: 50).

Akif İnan (2009a: 199) kendi aydın anlayışını şu şekilde ortaya koyuyor: "Gerçek aydın okullar okumuş, şu veya bu alanda yetişmiş kimseler değil, onlarla birlikte ayrıca ve belki en başta, yurt ve dünya meselelerini içinde bulunduran, uygarlık ve kültür meseleleriyle de meşgul, hatta fikir sahibi, düşünce ve sanat ürünleriyle ilgili olan kişilerdir." Yine ona göre "gerçek aydın, tabuları, önyargıları ayağının altına alandır. Gerçek aydın; ilim, bilgi diye kendisine, topluma yutturulan tabusal şartlamaları, önyargıları çiğneyendir. Tartışmaya, dinlemeye açık olandır. Düşünce ortamına vurulmak istenen prangaları parçalayandır. Karşısındakileri dinleyen, onlara konuşma hakkı tanıyandır. Kendi düşüncelerinde yanlışlıklar olacağına ihtimal verendir" (İnan, 2009a: 201). Akif İnan (2009b: 231) aydını topluma karşı sorumluluğu olan, topluma rehberlik edecek bir kişi olarak tanımlar. Ona göre aydın toplumun bir anlamda 'eli, dili, ayağı'dır. Yine o aydını haksızlıklar karşısında susmayan, her koşulda hakkı seslendiren biri olarak görür. Aydın bu sorumluluklarını ise bilgi ve bilinçle gerçekleştirecektir. Tarih bilgisi aydına muhakeme yapmada engin bir imkân tanyacaktır. Aydın tarih bilmeli, sanatla ilgili olmalı, kendi medeniyetinin ve kültürünün derin bilgisine sahip olmalıdır (İnan, 2009d: 35). Erol Güngör'ün (1996: 254) ifadesiyle aydın, gördüğü şeyler arasında bir sebep sonuç ilişkisi kurarak, sıradan insanın dar ve yüzeysel dünyasının ötesinde objektif gerçeğe ulaşmaya çalışan, isbat ve tahkik tavrını benimsemiş adamdır.

Akif İnan'a göre aydınla kıyaslandığında halk, ancak dekor konumundadır. Ona göre sahnede bulunan gerçek fail aydındır. Toplumu değiştirme potansiyeli en yüksek kesim aydın kesimidir. Onlar gerçek devrimlerin öncüleridir. Çünkü onlar toplum üzerinde genelde 'zor'la hakimiyet kurmazlar, onlar çoğu

zaman toplumu ikna ederek onun düşüncelerini, inançlarını değiştirirler ve böylelikle gerçek ve kalıcı bir değişime, dönüşüme, hatta devrime neden olurlar (İnan, 2009a: 49-50). Bu yüzden de Akif İnan (2009b: 30, 35) Müslümanların İslam aydınının çoğaltmak gibi bir sorumluluğu olduğuna inanıyor. Çünkü ona göre aydın olmayınca halk da olmaz; aydının rehberliği olmayınca halkla yola çıkılmaz. Onlar olmayınca gerçek bir İslami uyanış gerçekleşmez, müslümanlar temel misyonlarını ve istikametlerini bulamazlar. Akif İnan'a göre onları yetiştirmek için de eğitime ve gençliğe yönelmeliyiz. Aydın yetiştirmek için de inancımızın yöntemlerini uygulamalıyız.

Akif İnan bir söyleşisinde taklitçi Türk aydınını eleştirirken, onun halkıyla arasına mesafe koyduğunu, halka tepeden ve küçümseyerek baktığını tespit edip eleştiriyor ve kendi aydın tanımını içerisine halkıyla uyumlu, onun değerleriyle barışık olma niteliklerini dahil ediyor. Aynı söyleşinin devamında "Dünyanın her yerinde aydın, Türkiye'deki aydının zıddına muhafazakârdır" iddiasında bulunuyor (İnan, 2009d: 45). Aydının muhafazakâr olması gereği tartışmaya açık bir mesele olmakla birlikte içinde yaşadığı toplumun meselelerine duyarlılığı meselesi, yani toplumuna karşı sorumluluk duyma gerekliliği önemli bir tespittir. Aksi taktirde o aydın değil, entel olur. Entel ise gerçek bir aydın değil, aydınmış gibi yapan (aydınsı) bir sahte adamdır (Hatemi, 1998: 13-14). Aydın eğer topluma karşı bir sorumluluk duymazsa ya da halktan yükselen sese kulak kabartmazsa, yani halka rağmen halkçılık yaparsa, ilkel bir jakobenezmi temsil etmiş olur (Eriş, 2011: 21).

Akif İnan iki tür aydından bahseder; birincisi Batı medeniyeti yanlısı olanlar, ikincisi de İslam medeniyetini savunanlar. O yazılarında bu iki aydın tipiyle ilgili değerlendirmelerde, tespitlerde ve eleştirilerde bulunur. Değerlendirmelerinin büyük kısmı batılılaşma yanlısı aydınlarla ilgilidir. Ona göre birinci gruptaki aydınlar 18.yy'da ilk nüveleri atılmış olan aydın tipidir. Bunlar 19.yy'da belirginleşip dönemin toplumsal reformlarının gerçekleştirilmesinde aktif rol alan insanlardır. Bu gruptaki aydınlar o tarihlerden itibaren niceliksel olarak arttıkları gibi, etki güçleri de sürekli artmıştır. Nihayetinde batılı paradigmaya dayanan bir toplumsal değişim/dönüşümün gerçekleşmesine öncülük etmişlerdir. Son iki yüzyıldır bu aydın tipinin yetiştirilmesi için devlet nezdinde politikalar üretilmiştir. İkinci gruptakiler bir devamlılığı temsil ederler ve yetişmeleri neredeyse rastlantısaldır. İslam medeniyetinin temel değerlerine sadık olan bunlar, batılı bir eğitim sürecinden geçmiş olsalar da, hatta bazı batılı değerleri savunsalar bile, temelde İslam medeniyet dairesinde kalmayı savunmuşlardır. Birinciler ne kadar toplumla çatışma içindeyseler ikinciler de bir o kadar toplumla uyumlu, onun değer dünyasını temsil etme kabiliyetine sahiptirler. Birinci gruptakiler topluma rağmen toplumu değiştirmeye inanmışken, ikinci gruptakiler toplumla beraber, sabit bir takım değerlerin rehberliğinde çağın gerekleri doğrultusunda değişmeye inanmışlardır.

Akif İnan her iki gruptaki aydını, ilgili literatürde olduğu gibi farklı farklı isimlerle adlandırmıştır. Örneğin birinci gruptaki aydınları sahte (çeyrek, üç-kağıtçı), ikinci gruptakileri gerçek aydınlar olarak adlandırmıştır. Benzer bir ayrımı Erol Güngör (1996: 238-239) yapıyor; birinci gruptakileri 'yarı aydın' ya da 'geri kalmış aydın' olarak nitelendiriyor, ikinci gruptakileri ise 'hakiki aydın'lar olarak tanımlıyor. Akif İnan'a göre birinci gruptaki aydınlar yaygın ve her yerde iken, onları üreten mekanizmalar ve süreçler (Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet) işlemiş iken, İkinci grup aydınlar daha kayıp konumundalar ve onları üretecek mekanizmalar daha tam manasıyla kurulmuş değildir (İnan, 2009a: 58). Onların varlıklarına dair halihazırda küçük küçük işaretler görülse de daha gerçek manada yoklar. Ama beklenen 'büyük, derin ve gerçek' aydınlar onlar. Akif İnan toplumun bu iki aydından hangisinin öncülüğünü tercih ettiği meselesinin toplumun geleceği üzerinde belirleyici olacağını düşünüyor. Eğer toplum birinci gruptaki köle ruhlu, redd-i mirasçı aydınları tercih ederse çöküntüye, yok eğer toplumsal mirası kutsal bir emanet gibi koruyacak olan ikinci gruptaki aydınları tercih ederse de tarihi kişiliğini gerçekleştirmeye yönelmiş olacaktır (İnan, 2009a: 47).

Tanzimat'tan itibaren yaygınlaşan anlayış, aydın olmanın koşulu olarak batılılaşmayı belirlemişti. Dolayısıyla o tarihten itibaren bir kişi aydın olarak tanımlanmak istiyorsa, kendini batılı dünya görüşünü benimsemek zorunda hissediyordu. Akif İnan Tanzimat dönemi aydınını bağımsız bir kategori olarak değerlendiriyor ve onun düşünce ve tavır olarak eklektik bir düşüncesi olduğunu öne sürüyor. Akif İnan'a göre Tanzimat aydını, kendinden sonra gelecek aydınlardan farklı olarak; örneğin Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi aydınlardan farklı olarak, yaygın bir biçimde batılılaşma yanlısı olmakla beraber İslami/manevi değerlerin de korunmasından yanaydı. Yani genel olarak Tanzimat aydını ne İslam'dan ne de batıdan vaz geçiyordu. Bu durum da Tanzimat aydınında bir ikilem meydana getirmiştir (Eriş, 2011: 17)

Akif İnan'a göre onlar hem batılı bir düzenden yanaydılar, hem de İslam ahlakını ve maneviyatını savunuyorlardı. Ancak ona göre Tanzimat aydını bu iki çelişik şeyi birbirinden ayıramıyordu; batı düzeni kendi tarihsel realitesinin sonucu ortaya çıkmıştı ve İslam'ın ruhuyla uyuşur bir şey değildi. Akif İnan'ın bu eleştirisi İslam medeniyetiyle batı arasında bazı uyum noktaları olduğunu düşünen İslam'a saygılı, hatta onu savunucusu aydınları (örn. Namık Kemal) da kapsıyordu. Akif İnan'a göre onlar güya 'dinin terakkiye mani olmadığı' yada 'Avrupalı medeniyeti bizden almıştır' ya da batılı ilim ve teknolojiyi kastederek 'müminin kaybolmuş malını araması gibi (yer yer dini referanslarla da süslenmiş) söylemlerle iki medeniyet arasında mümkün bir ilişkiye vurguda bulunmuş oluyorlardı. Akif İnan bu söylemleri İslam'ı batıya uydurmanın ta kendisi olarak değerlendirerek eleştiriyor. Çünkü ona göre bu söylemler İslam'ı savunmuş gibi görünse de, gerçekte toplumu batıya yaklaştırmaktan başka bir işe yaramıyordu. Onun itirazının ana noktası ise batılı ilim ve teknolojinin batı medeniyetinin doğal bir uzantısı olduğu iddiasına yaslanıyordu (İnan, 2012b: 57).

Akif İnan Tanzimat dönemin aydınının karakteri üzerine uzun uzadıya duruyor. Çünkü ona göre bu aydın tipi sonraki dönemin aydın tipinin de karakteristiklerini içinde barındırıyor. Akif İnan (2009a: 25) sonraki dönemlerde ideolojik yönelimleri çeşitlenen ve daha sonraları sahte aydın kategorisinde yer alacak olan Tanzimat dönemi aydınlarını başka vasıflarıyla da tanımlıyor. Akif İnan bu tip aydınları, batıya şartlanmış, kölelik duygusu içinde, toplumun kendi tarihini kuşanmasının ve sorumluluklarını yüklenmenin önündeki ayakbağları olarak tanımlıyor. Yine ona göre bu aydınlar millete inanmayan, millete güvenmeyen tutsak ruhlu aydınlardır; onlar toplumu batı tutsaklığına sürükleyen, taklitçi, batıyı toplumun üzerinde efendi konumuna taşıyan, topluma düşman, aşağılık kompleksli, habis ruhlu adamlardır. Akif İnan'a göre Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkımının baş sorumluları bu aydınlardır. Akif İnan bu aydın tipinin Meşrutiyet ve özellikle de Cumhuriyet dönemindeki versiyonun da aynı nitelikleriyle var olduğunu ve hatta olumsuz taraflarını derinleştirdiğini ileri sürüyor. Metin Eriş (2011: 19) bu olumsuz derinleşmeyi Meşrutiyet aydını özelinde şu şekilde tasvir ediyor; o "yorgun, şaşkın, bunalmış, romantizmini yitirmiş gerçekçilik arayan bir ruh halindedir."

Akif İnan'a göre Cumhuriyet döneminde kendini çağdaş, ileri ve devrimci olarak adlandıran bu aydın tipinin temel görevi tutuculukla, gelenekçilikle, gericilikle; kısacası İslam'la mücadele etmektir. Yine Akif İnan'a göre bunlar Cumhuriyet öncesi dönemi karanlık bir geçmiş olarak tanımlıyor ve toplumun geri kalmışlığının temel nedeni olarak İslam'ı, İslam'ın kurumlarını görüyorlardı. O yüzden de İslam'ı savunanları mürteci ilan ediyorlardı. Onlara göre geçmişe ait ne varsa irtica kaynağıydı. Kendi misyonlarını ise irticayla mücadele olarak tanımlıyorlardı. Cumhuriyet aydınları, Tanzimat ve Meşrutiyet'teki seleflerini kurtuluşumuz temin edecek batılılaşmanın müjdecileri olarak görüyorlardı. Çünkü onlara göre irticayla mücadeleyi ilk baştan ve toplumu batının aydınlığına taşıma mücadelesini verenler ilk onlardı (İnan, 2009a: 160-161).

Akif İnan'ın gerçek aydınlar kategorisi ise Müslüman/İslamcı aydınları ihtiva eder. Çünkü onlar yerlidirler; İslam inancına sahiptirler ve toplum ve tarih tasavvurları İslam inancına dayanır. Akif İnan'a göre bunları pürhalde ne Tanzimat döneminde ne de Meşrutiyet döneminde bulabiliriz. Ama yine de özellikle Meşrutiyet dönemi İslamcıları bazı kafa karışıklıklarına sahip olsalar da; örneğin bunların büyük bir kısmı batılılaşmanın gereğine inanmış olsalar da; yani 'ruh-ı İslam'ı koruyarak kapıları batıya açmanın gereğine inansalar da, en nihayetinde İslam inancından sapmama konusunda titizlik içindeydiler. Dahası batının manevi değerlerine de olumlu bakmıyorlardı. Ama en nihayetinde Meşrutiyet dönemi İslamcıları belli düzeyde İslam'la Batı arasında bir sentez arayışındaydılar. Akif İnan'a (2009a: 123) göre bütün olumsuz (sentecici) taraflarına rağmen, "gittikçe azgınlaşan batıcılığa ve öteki akımlara karşı, hem en soylu mücadeleyi veren hem de adeta İslam'ın düzen olarak vaazını, daha doğrusu savunmasını bir hayli tutarlı bir biçimde ilk defa yapmaya kalkan" bir

nesildir bunlar. Yine Akif İnan'a göre bunlar batıyı bugünküler kadar çok tanımamış olsalar da, bilgi birikimi ve terbiye açısından sonraki kuşak İslamcılardan öndeydiler.

Akif İnan *Din ve Uygarlık* (2012b: 130-132) kitabında genel anlamda İslamcı aydınları iki kategoriye ayırıyor. Birinci kategoridekileri muhafazakâr (maziperest), ikinci kategoridekileri de radikaller olarak adlandırıyor. Ona göre muhafazakâr İslamcılar; müslümanların batıyla tanışıklıklarından önceki dönemi ideal bir dönem olarak kabul edenlerdir. Akif İnan'a göre onlar geçmiş dönemlerde İslam'ın tam bir uygulanma içinde olduğunu düşündükleri için geçmiş, başka bir ifadeyle geleneği bütünüyle; hatta hatalarıyla bile savunmuşlardır. Buna karşın radikal grupta yer alan İslamcılar ise şimdiki zamana tepkili olmakla birlikte geçmişin yanlış uygulamalarına da aynı sertlikte tepki göstermişlerdir. Onlara göre geçmişte İslam dışı bir çok inanç ve uygulama İslami diye kabul edilmiştir. Oysa bunların büyük bir çoğu hurafeler ve batıl inançlardan ibarettir. Onların savunduğu şey, İslam dışı bu unsurları İslam'dan arındırmak; İslam'ı kendi öz asaletine ve saffetine kavuşmaktır. Bunlar İslam'ın mistik bir inanç olarak sunulmasına itiraz edip, onun gerçek bir akıl dini olduğunu savunmuşlardır.

Akif İnan (2012b: 133) bu iki İslamcı tavrı sunduktan sonra Mehmet Akif Ersoy'u fazlasıyla çağrıştıran kendi tavrını ve düşüncesini şöyle ortaya koyuyor: "Çağımıza İslam'ı yeni baştan sunmamız gerekmektedir. Özellikle son yüzyıllarımızın savunulacak önemli bir yanı yoktur, kalmamıştır. İslam'ı olanca cazibesıyla asrın verilerini kullanarak yeniden gündeme getirmeliyiz. Batının, küfrün saldırılarını iptal etmenin de yolu budur, kendi kurtuluşumuzun da! Çağın bütün bilgilerini, fennini, tekniğini, İslam hakikatinin yorumuna ve ilanına vesile yapmalıyız."

Akif İnan'ın aydın meselesi üzerinden yaptığı analizler, basit betimlemelerden ibaret değildir. O yaptığı değerlendirmelerle kendi aydın sorumluluğunu da bir anlamda yerine getirmiştir. Bir aydının sorumluluğu uyararak, ikaz etmek, eleştirmek ve doğru istikameti göstermekse Akif İnan bu konudaki sorumluluğunu da yerine getirmiştir. Son iki yüzyılın muhasebesini yapması bu aydın sorumluluğunun neticesidir. Yazdığı her yazı, yaptığı her konuşma bu sorumluluğu yerine getirmek içindir. Canhıraş bir seslenişle toplumu uyararak ve uyandırmak istemiştir. Salonlardaki 'Ey müslüman' haykırışları, yanan evin içindeki habersizleri, biraz sonra o yangında yanıp yok olacakları uyarmanın endişesi ve telaşdır. Çünkü o kıyıma uğramış, kendi öz değerlerine yabancılaştırılmış bir nesle hitap ettiğinin bilincindedir. Akif İnan 'ey' diye ünlediğinde çağrısı inanmış bir adamın bütün samimiyetiyle sadece İslamadır. O yüzden de bir aydın olarak mücadelesi doğrudan kişiler ve kuruluşlarla değil, fikirlerle, ideolojilerle, rejimlerle olmuştur. Akif İnan (2009b: 172, 201) bir aydın olarak bilgiye çağırır, yaşamaya çağırır insanları. Yani 'kal'den evvel 'hal' ehli

olmaya davet eder insanları. İşin aslını burada görür. Onun için de bir aydın olarak dünyalık peşinde koşmayı doğru bulmaz. Onun peşinden sürüklendiği şey insandır. Ona göre ihtiyacımız olan şey insandır: Tek kelimeyle müslüman insan; dahası bilinçli müslüman.

Elbette her değerlendirmesinde yüzde yüz isabet ettiği söylenemez. Eksik ya da yanlış söylediği şeyler elbette vardır. Örneğin batıcılıkla ilgili değerlendirmelerinde, batıcılığın iflas ettiğine ya da yenildiğine (İnan, 2009a: 165) dair yargıları hissi ve aceleci olarak değerlendirilebilir. Zira aradan geçen uzun yıllar batıcılığın iyi ya da kötü toplum nezdinde bir sonuç elde ettiğini göstermektedir. Akif İnan'ın gönlünden geçirdiği ile toplumda gerçekleşen arasında bir fark oluşmuştur. Samimi bir müslüman olarak, İslam'a düşman gördüğü batıyı yenilmişler arasında görmek istemesi anlaşılabilir bir durumdur. Ancak ne batı yenilgiyi açıkça yaşamış durumdadır; aksine maddi ve manevi kültürüyle İslam topraklarını işgal etmeye ve oralarda egemenlik sürmeye devam etmektedir, ne de müslümanlar bu karşılaşmanın galibi olabilecek öze dönüşü, yenilenmeyi, ihyayı, ittihadı gerçekleştirebilmiş ya da öncelikle manen sonrada maddeten bir yetkinliğe ulaşabilmiş durumdadır.

Netice-i kelam; nedense bu yazı boyunca, Akif İnan'ı yazarken, aklımda hep Mehmet Akif belirdi. Yazının konusu bu olmasa bile aralarında bir yakınlık hissettirdim. Benzer tarafları birden çoktu; ama ben en çok samimiyetlerini benzeştirdim. Zira; sizce de *'Dili yok kalbimin ondan ne kadar bızarım'* diyen adamla *'Bir çılgınlık bulsam kurtulsam yahut'* diyen adam arasında bir duygusal yakınlığı yok mu?

KAYNAKÇA

Benda, Julien (2011), *Aydınların İhaneti*, çev. Cem Soydemir, 2. Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bostancı, Naci (2011), “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Aydın Profili”, Münevverden Aydına, Edt. Havva Lakutoğlu, İstanbul: Mardin Valiliği Yayınları.

Erdoğan, Mustafa (2011), “Türkiye’de Aydınımız ve Aydınlar”, Münevverden Aydına, Edt. Havva Lakutoğlu, İstanbul: Mardin Valiliği Yayınları.

Eriş, Metin (2011), “Tarihi Seyir İçinde Aydın Profilimiz”, Münevverden Aydına, Edt. Havva Lakutoğlu, İstanbul: Mardin Valiliği Yayınları.

Gramsci, Antonio (1985), *Aydınlar ve Toplum*, çev. Vedat Günyol- Ferit Edgü-Bertan Onaran, İstanbul: Alan Yayıncılık.

Güngör, Erol (1996), *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*, 3. Baskı, İstanbul: Ötügen Yayınları.

Hatemi, Hüsrev (1998), *Aydın, Toplum ve Tarih*, İstanbul: Dergah Yayınları.

İnan, Akif (2009a), *Aydınlar, Batı ve Biz*, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

İnan, Akif (2009b), *Mirası Kuşanmak*, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

İnan, Akif (2009c), *İslam Dünyası ve Ortadoğu*, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

İnan, Akif (2009d), *Söyleşiler*, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

İnan, Akif (2012a), *Edebiyat ve Medeniyet Üzerine*, 3. Baskı, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

İnan, Akif (2012b), *Din ve Uygarlık*, 3. Baskı, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

MEHMET ÂKİF İNAN'IN ŞİİRİNDE UYGARLIK YANSIMALARI

Dr. İbrahim DEMİRCİ

Mehmet Âkif İnan'a bu adın verilmesinde büyük şairimiz Mehmed Âkif Ersoy'a benzemesi dileğinin payı nedir, bilmiyorum. Ancak böyle bir ihtimalin varlığını düşünebiliriz. Mehmed Âkif'in 1920 yılının nisan ayında Ankara'da kaleme aldığı Leylâ şiirinde ortaya koyduğu duyuş ve duyarlığın aradan yarım asır geçtikten sonra Akif İnan şiirinde yeni bir dille yeniden karşımıza çıktığını söyleyebiliriz.

Mehmed Âkif, Leylâ şiirinde "üç yüz elli, dört yüz milyon iman" adına konuşur:

*"Hayır! Şark'ın, o hodgâm olmayan Mecnûn-i nâ-kâmın,
Bütün dünyâda bir Leylâ'sı var: Âtîsi İslâm'ın...
Gel ey Leylâ, gel ey candan yakın cânan, uzaklaşma!
Senin derdinle canlardan geçen Mecnun'la uğraşma!
Sözünü şu mısralarla bitirir:*

*..... Gel ey Leylâ;
Gel ey candan yakın cânan ki gâiblerdesin, hâlâ!
Bu nâzın elverir, Leylâ, in artık in ki bâlâdan,
Müebbed bir bahâr insin şu yanmış yurda, Mevlâdan."*

Mehmed Âkif'in gözünde Leylâ, bir ülküdür; "İslâmın geleceği"dir. Âkif İnan'ın şiirinde de aynı ülkü, bir sevgili, bazen bir anne olarak karşımıza çıkmaktadır. O sevgilinin, o annenin elleri, parmakları, gözleri, saçları, ayakları, yüzü, bakışları, susuşu, gülücüğü... şairi uyaran, besleyen, yönlendiren, yürek-lendiren, coşturan unsurlar olarak şiirde yerini bulur. "El" kelimesinin değişik anlamlarını da gözeten El Gazeli'ni bir örnek olarak okuyabiliriz:

*"Ellerine sarın kalbimin içi
O ayla boyanmış nar ellerine*

*Bahar ellerine giydir düşleri
Göksel şarkıları sar ellerine*

*O kar ellerine yar ellerine
Deme sabah akşam var ellerine*

*Rüzgâr mı asker mi biçti yolumu
Önünde kaç engel var ellerine*

*Bitirip şu kuru kara ekmeği
Göç etsem diyorum yar ellerine.”*

İslâm uygarlığından Âkif İnan şiirine yansıyan kavramları ve motifleri, şöylece sıralayabiliriz: “çile, edep, sabır, kardeşlik, kader, kutsal emanet, sır, kitap, birlik, direniş, umut, savaş, korkusuzluk, hicret, sadakat, ölümsüzlük, vefa, aşk, yenilenme, düzen, hüznün, ince fikir, vicdan, secde, mahşer, iftar, ayıklanma, yıkanma, sevgi, dua, şehitler, cennet, selam, ney ahengi, veli ordularına toprak olmak, Cibril emanetinden aşılınmak, rahmet bulutu, celal levhaları, bereket, bengisu, ilham yağmurları, gök sofrası, tufan dehşeti, cihad, hicab, kabir sesleri, ashap şenliği, İbrahim bilinci, besmele, zikir, fikir, şükür, Bedir, Hızır...

Âkif İnan'ın ilk şiir kitabı *Hicret*'te yer alan Şan adlı şiiri, İslâm uygarlığının Osmanlı dönemindeki yüzünü yansıtan epeyce renkli bir tablo gibidir ve ilk beytinde Yahya Kemal Beyatlı'nın ünlü Akıncı şiirini çağırıştırır:

*“Rüya gibi atlar ve erler vardı
Her bahar yürürdü düşman üstüne*

*Ülke coğrafyası bir dilim vardı
Yunusun Galibin soylu gergefi*

*Şanlı gözyaşları yıkardı içi
Yağmurla dönülür dualar vardı*

*Babalar amcalar kardeşler vardı
Anneler dayılar halalar vardı*

*Düğünler hamamlar halaylar vardı
Üstünde yol alan destanlarımın*

*Edepti yoğuran güzelliğimi
Zekâtı üreten zenginliğimi”*

Bu şiirde Âkif İnan'ın benimsediği İslam dinini sadece uhrevi veya estetik bir gerçeklik olarak görmediğini, toplumsal ilişkileri de düzenleyen bir sistem, bir dünya görüşü, kısacası bir uygarlık olarak algıladığını ve bu algısını öne çıkardığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Âkif İnan'ın ikinci ve son şiir kitabı *Tenha Sözler*'de yer alan Haber adlı şiirde, İslam uygarlığının büyük yapısı Osmanlı devletine ve bu devletin kimi uygulama ve görünümüne yönelmiş bir eleştiriyi karşılarız:

*“Saraylar yalılar köşkler kubbeler
zindanlar kuleler surlar kaleler*

*kavuklar sorguçlar tuğlar kelleler
meclisler sohbetler canlar tekkeler*

*babalar dedeler beyler zadeler
bahçeler bülbüller güller laleler
güzeller gazeller sazlar badeler
ışveler cilveler nazlar handeler
inci diş mercan dil gümüş sineler
mermerden kurnalar altın lüleler
sedeften nalinler zümrüt küpeler
ak sakal vezirler bilmiş körpeler
Görkemin gururun simgesiydiler
habercisidyiler bir çözülüşün”*

Bu tespit ve eleştiri, Âkif İnan'ın şiirinde de, arkadaşlarının şiirlerinde de görmediğimiz, neredeyse şaşırtıcı diyebileceğimiz bir durumdur. Yine bu şiirde, Âkif İnan'ın öteki şiirlerinde hiç rastlamadığımız bir mizah havası da hissedilmektedir. Bu şiirin sergilediği ve işaret ettiği durum, Nuri Pakdil'in *Biat* adlı eserinde işaret ettiği, Osmanlı'yı çözüluşe götüren iki hastalığı hatırlatmaktadır: 1. Gurur, 2. Zihnî tembellik. Pakdil'e göre birbirini izleyen bu iki hastalık “donduran, sonra ağır ağır çöküntüye götüren” hastalıklardır (*Biat*, s. 61).

Bu geçmiş eleştirisi, şimdiki zamanın aşkla, inançla, eylemle, savaş bilinciyle ve umutla dolu olmasına engel değildir elbette ve Âkif İnan'ın pek çok şiirinde bunun izlerini görürüz. Günümüz gencine seslenen Doğrul Bana şiirinden birkaç parça:

*“Gel yürü ey çocuk güvene, aşka
Bulutlar donansın sözleşmemizden
Açılan her kanat sesini taşır
boşaltır umudun bahçelerine
Nicedir rüyamı kuşatır gölgen
Aklımı didikler direncin kanı
Işıktan erlerle un ufak olur
balyozlar altında tiran sergisi
İbrahim bilinci yüklü ellerin
Yüreğin dünyanın sevgi dergisi*

...

*Doğrul, bana yönel uzat elini
Savaş burçlarından selamlar sana.”*

Şafak'tan birkaç beyit:

*“Yüzünde inancın keskin ışığı
gün olur dönüşür bir şah kavgaya*

*Kim demiş her şeyin bitişi ölüm
destanlar yayılır mezarımızdan*

*Hangi yöne bakarsam şafak görürüm
Toprağın altından yürür ordular*

*Haberin var mı ey güzel çocuk
içimde devinen çağlayanlardan*

*Erir gözlerinin keskin şavkında
bu çağın bilcümle karanlıkları*

*Zaferler özleyen düşünüyü süsler
göksünde çağlayan bir bedir nehri*

...

Fırın şiirinde seslendiği de yine günümüzün gövdeleri “fitne nişangâhı kılınmış” gençleridir:

*“Kalk sesime bağlan, sesim ki günde
beş kez yenilene savaş davulu*

*Hüzün fırınında pişen gönlümün
sahipsiz bırakma vasiyetini”*

Tenha Sözler’de yer alan Yankı adlı şiir, Mehmet Âkif İnan’ın son şiirlerinden biri olmalıdır. Bu şiirde, “ölmeden önce ölme”nin sırrına ermiş, hayatı ölünce uyanılacak bir uyku, bir rüya bilmiş bir müminin sesini işitiriz sanki. Sanki bu şiirde o, bize cennet bahçelerinden seslenir.

*“Toprak kuşatınca ten kafesini
yeni bir günedir göçümüz bizim
Kalkarız rüyadan uyanır gibi*

*Ben ki yeryüzüne ağdım ağalı
dolandım cezbeyle yolculuğumu
Bekledim doğacak ufuklar gibi*

*Size bir mirastır iniltilerim
Sevdalar coşkular ve gözyaşları
yol bulsun içlerde yankılar gibi*

*Bilcümle sevdikler yanımızdadır
donanır çevremiz baharla narla
Saraylar nehirler billurdan gibi*

*Sonsuz bir düzenin armağanını
buluruz şükürle mahcup ve mutlu
Affolan sevinçli çocuklar gibi”.*

Bu şiirde ifadesini bulan inancın ve umudun gerçekleşmiş olduğuna inanıyor, şairimizi rahmetle anıyorum.

AKİF İNAN MERKEZİNDE “YERLİ DÜŞÜNCE” ve EDEBİYAT DERGİSİ

Dr. Necmettin TURİNAY

Hiç kuşkusuz Akif İnan, bir düşünür olmaktan ziyade önemli bir şair. Yani onun şair yanı düşünce yanına ağır basıyor. Belki şöyle söylemek daha münasip olur: Akif İnan önce şiirini kuruyor, sonra da kademe kademe şiiri vasıtasıyla, kendi şiirine mahsus imgeler aracılığı ile uzun, engebeli bir düşünce seyahatine çıkıyor. Dolayısıyla Akif İnan'ın düşünce serüveni ile, şiirde kaydettiği mesafeyi birbirinden koparmamak, bir arada mütalaa etmek gerekir.

Bilindiği gibi Akif İnan'ın en belirgin yanlarından biri, durup dinlenmeksiz tekrar ettiği *medeniyet* vurgularıdır. Şiirinde olsun, *Yeni Devir* gazetesindeki yazıları ve verdiği konferanslarda olsun, hep aynı vurgu ile karşılaşırız. Nitekim onun için insanımızın derinden duyduğu ıstırap, kendi medeniyetimizden kopmanın doğurduğu acıdan başka bir şey değildir. Onun sık sık tekrar ettiği Tanzimat eleştirilerini de bu açıdan düşünmek icap eder. Çünkü Tanzimat Akif İnan'a göre, yerli kültür ve medeniyetimizden kopmak gibi, trajik sonuçlar üreten yepyeni bir tarih başlangıcıdır.

Akif İnan Tanzimat hadisesinin üzerinde niçin bu kadar duruyor? Kaldı ki bu büyük kırılmanın hepimiz farkındayız. Günlük yaşamalarımızda ve düşünce hayatımızda, Tanzimat'ın meydana getirdiği kırılmayı fark etmemek mümkün değil zaten. Okuma ve araştırmalarımız bunu gösterdiği gibi, Tanzimat sonrasında başvuru olan türlü tedbirlerin sonuç vermemesi ve imparatorluğun mukadder bir akıbete doğru sürüklenmesi de bunu ortaya koyuyor.

Fakat maruz kaldığımız medeniyet değişiminin Akif İnan üzerindeki tesirinin daha yoğun ve derin olduğunu unutmamak icap eder. Meselâ Akif İnan'ın, birlikte olduğu arkadaşları arasında bu problemi en derin yaşayanı, onu neredeyse trajik seviyelere yükselten biri olduğunu söylemek mümkündür. Tanzimat'ı kültür ve düşünce hayatımız açısından olumsuz bir başlangıç telâkki etmek noktasında Nuri Pakdil'i de ihmal edemeyiz. Dolayısıyla Akif İnan'ın da içinde bulunduğu *Edebiyat*'çılar arasında Tanzimat'ı bu derece olumsuzlayan, onu kültür ve medeniyet tarihimiz bakımından bozulmanın ve tereddidin başlangıcı telâkki ederek karşı tavrı geliştiren Nuri Pakdil bilhassa dikkatimizi

çekmektedir. Burada Nuri Pakdil ile Akif İnan'ı öne çıkarmamız sebepsiz değil. Çünkü aynı grup içinden Cahit Zarifoğlu ile Rasim Özdenören'de, böyle bir yan öne çıkmıyor. Zira Cahit'in sanatı ve şiiri bu noktada oldukça savruk ve imgelerin kendini sürüklediği istikametlerde serbestçe dolaşırken; Rasim Özdenören'in düşünce seyri kendini daha başka alanlara sürüklemiş, yer yer keskin, radikal tutumlara kadar vardırırmıştır onu. Daha açığı da Rasim Bey, Akif İnan'ın ve Nuri Pakdil'in o kadar önemser gözüktüğü medeniyet ve Tanzimat problemini ihmal ederek, onu yok saymışlığa kadar uzanan bir başka reddiyeciliğe varıp dayanıyor. Yani Rasim Bey, Asr-ı Saadet'le günümüz arasındaki büyük medenî tecrübeyi, yaşanmışlığı yeteri derecede savunmadığı gibi, yer yer de arada kalan bu mümbit zamanları bir sapma, gerçek kaynaklardan uzaklaşma olarak telâkki edebiliyor. Dolayısıyla dıştan bakınca bir bütün olarak gördüğümüz ekip, üzerine biraz eğildiğimiz ve geçirdikleri süreci de bir bütün olarak tahlil ettiğimiz zaman, birbirinden bağımsız kompartımanlar teşkil edebiliyorlar.

İki Tip Cumhuriyet Ailesi

Özetleyecek olursak, tarihî tekâmülümüzü ve toplumsal kimliğe dayalı sancılarımızı izah noktasında Sezai Karakoç, Nuri Pakdil ve Akif İnan, hatta buna Erdem Bayazıt'ı da eklemek mümkün, bu grubun kendi aralarında ortak bir parantez teşkil ettikleri söylenebilir. Buna karşılık Rasim Özdenören ile İsmet Özel ise daha farklı bir pozisyon takınıyorlar. Birinci gruptakilere göre ne kadar daha yeni ve çağdaş bir tutum izlerse izlesinler, bunların biraz biraz daha *selefi* ve köktenci bir intiba uyandırdıkları düşünülebilir. Daha açık ifade etmek gerekirse, birinci gruptakiler kendilerini kültür ve medeniyet itibarıyla bir devamlılık olarak izah ederken, ikinci gruptakiler öyle yapmıyor, Asr-ı Saadet'le aramızda kalan uzun, tarihî tecrübeyi, yani tarihî medeniyetimizi ihmâl ve redde kadar vardırıyorlar işi. Yeni bir başlangıca, sıfırdan başlamak gibi bir *tecdide* davet ediyorlar okuyucularını. İsmet Özel'in Üç *Mesele*'de (1978), Rasim Özdenören'in değişik bazı çalışmalarında ortaya koyduğu yaklaşımı az çok böyle özetleyebiliriz.

Öyleyse bu fark nereden ileri geliyor? Aynı üstadları dinledikleri, benzer kaynakları okudukları halde. Bu ayrışmayı izah bakımından, bir husus bilhassa dikkatimizi çekmektedir. O da üzerinde durduğumuz grubun ailevî kökleri ile, toplumsal/siyasal tabakalaşmada işgal ettikleri yerle ilgili bir mesele. Nitekim İsmet Bey'in ve Rasim Bey'in babaları, diğer grup üyelerinden farklı olarak memur. Biri polis memuru olarak Kayseri, Kastamonu, Çankırı ve Ankara gibi illeri dolaşmak mecburiyetinde kalmış; Rasim Bey'in babası da Maraş, Malatya ve Tunceli gibi illerde fen memuru olarak görev yapmış bir inşaat mühendisi.

İlgili hususta genellemeye başvurmak kuşkusuz yanlış olabilir. Fakat ailevi gelenek olarak İsmet Özel'in gençliğinden itibaren sola meyilli biri olması ile, Rasim Bey'in babasının Demokrat Parti'nin en başarılı olduğu, halkın bu partiden ümidini yitirmediği yıllarda bile (1954) *Ulus* gazetesi okuyor olması ve bu yüzden Tunceli gibi bir ile sürgün edilmesi bayağı dikkat çekici. Yani demek istiyoruz ki her iki ailenin tek partili yıllarda edinilmiş, rejime veya sisteme daha yakın duran bir yaklaşımını söz konusu. Belki bunda ne var diye düşünülebilir. Burada önemli olan tek partili Cumhuriyet retoriği içinde teşekkül etmiş, fakat Demokrat Parti döneminde kendini baskı altında hisseden bir sıkışmışlık, bir muhaliflik ruhunun hafiften kendini belli etmesidir. İşte bu tür aileler kendilerini yaşadığımız son iki yüzyılın, yani uzun Batılılaşma dönemlerimizin bir mağduru olmaktan ziyade, çok partili yıllarda halkın demokratik tercihleri karşısında köşeye sıkışmışlık içinde hissedebilmektedirler. Dolayısıyla bu tür ailelerde, ekseriyeti itibariyle uzun, derin bir tarih duyarlığı ile karşılaşmayabiliyoruz.

Fakat buna karşılık herhangi bir memur ailesinden gelmeyen, geçimini iyi-kötü esnafıktan veya topraktan temin eden, ayrıca tek parti jargonu içinde yetişmemiş, kendini böyle bir temsilin ve muhalefetin içinde hissetmeyen aileler ise, daha farklı bir ruh hali içinde görülebiliyorlar. Nitekim o tür ailelerin tek partici tutuma karşı, kendilerini daha farklı bir noktada konumlandıklarını biliyoruz. Bu ailelerin dinî bir gelenekle, okuma ve yazma ile alâkaları varsa, o zaman daha farklı bir durum da ortaya çıkabiliyor. Cumhuriyet'in ilk devrim yıllarını daha farklı okuma; İttihat ve Terakki yılları, kaybolmuş bir imparatorluğun yokluğu karşısında duyulan acılar ve Sultan Abdülhamid'in devrilmesi üzerine geliştirilmiş bin bir yorum. Bu bakımdan köklü, tarihî Anadolu ailelerinin geniş tarihsel duyarlığı ile, Cumhuriyet'e ve tek parti iktidarlarına şurasından burasından eklemelenmiş ailelerin zamanı ve tarihi algılama biçimi birbirinden farklı düşebiliyor.

Baba İnan, Akif İnan, Banu İnan

Nitekim bu farklılığı Akif İnan üzerinden okumak, daha bir anlamlı olacak. Düşünün ki 1940'ta doğan Akif İnan'a babası; İstiklâl Marşı şairi *Mehmet Akif*'in adını veriyor. Yani Mehmet Akif'in vefatının üzerinden dört yıl geçmiş olmasına rağmen, gazete ve dergiler vasıtasıyla baba İnan bu aktüaliteye vakıf ve İstiklâl Marşı şairinin uğradığı mağduriyeti içten içe sürdürüyor. Yarım kalmış bir rüyanın tamama ermesi ve uğranılmış bir mağduriyetin telâfisi hususunda evlâdına tarihî bir rol biçiyor. Dolayısıyla bu tür ailelerin geleneksel köklerini, temsil ettikleri devamlılık şuurunu fark etmek mecburiyetindeyiz. Nitekim derin köklerden beslenip gelen bu tür bir aile şuuruna, Nuri Pakdil ile Erdem Bayazıt'ta da şahit olabilmekteyiz.

Meselâ Akif İnan'ı tanıyıp bilen, onunla ilgili sayısız hatıra nakledenler önemli bir hususa işaret ediyor. Bir konuşmasından hatırlıyorum, yakın dostu Nuri Pakdil, “O bizim ağamızdı, Akif Türkiye'nin en cömert insanlarından biri idi” diyor. Akif İnan'ın bu bonkör, ikramı seven yanına o kadar çok vurgu yapıyor ki tahmin edemezsiniz.

Çevresine ikram etmek, içinde bulunduğu bir çevrede merkez kişi konumuna yükselmek gibi bir şey bu. Sanıldığı gibi de sırf kişisel bir zenginlikle izah olunamaz. Ancak bu tutumun aileden gelen bir yanı bulunduğunu da unutmamak gerekir. Karşılıksız vermek, zaruret gidermek ve bundan duyulan derin bir haz. Daha doğrusu da, muhatap bir çevre üzerinde kol kanat germek gibi bir tutum. Bunu sonradan edinilmiş bir davranış olarak değil, öyle görerek ve bilerek yapmak, tarihî/içtimaî bir geleneği yeni şartlarda da sürdürüp gitmek. Hatırlamak gerekirse, Necip Fazıl ile Fethi Gemuhluoğlu'da da benzer davranışlara şahit oluyoruz. Netice olarak kişinin kendi dar ferdiyetini aşmak gibi bir tutum yatıyor bunun altında. İnsana ve insanlığa hizmet, kendi dışındakiler karşısında da sorumluluk üstlenmeye aday bir içtimaî şuur yüksekliği!.. Zaten fikrî ve siyasi toplumsal liderlik rolleri, bu tür kişiliklerin üzerinde yükselmez mi? Dolayısıyla içinden çıkıp geldiğimiz ailevi geleneklerin, bizim üzerimizde böyle derin tesirler meydana getirdiğini unutmamak icap eder.

Ayrı bir husus olarak Akif İnan, oturduğu yeri dolduran birisi idi. Meclislerde sözün, sohbetin merkezi hemen daima o olurdu. Bulduğu meclislerde herhangi bir konuşma cereyan etmese bile, gözler ona döner, konuşmayı onun başlatması beklenirdi. Tedirgin değil, kendinden emin bir duruşu vardı. Bu arada o konuşurken, birisini dinlerken, gözlerini ondan kaçırmazdı. Yani muhatabına değer verir ve buna onu inandırır. O konuşurken paradoksal havalara bürünmez, herhangi bir kompleksine şahit olunmazdı. Daha doğrusu da içinde bulunduğu bir psikoloji ne sohbetine, ne de vücut hareketlerine yansımış görünmezdi. Kendinden emin öyle konuşur, bu da onun adına yüksek bir özgüven hasil ederdi. Meselâ hemen hemen refleksleri, inişli çıkışlı keskin hareketleri yok gibiydi. Netice olarak içinde yaşadığı tenakuzlar, tereddütler, ruhunda esen fırtınalar cümlelerine yansımaz, jest ve mimiklerinden bunlar okunmazdı.

Kaldı ki benzeri hallere, Akif İnan'ın şiirinde de şahit oluyoruz. Bu bakımdan Akif İnan şiirinde hemen hemen psikoloji yok gibidir. Özellikle de ezilmiş, periferiye itilmiş şair-bireye hiç mi hiç tesadüf etmeyiz. Zamandan, mekândan şikayetle ne tabiata, ne de hatıralara sığınmaya da tenezzül etmezdi. Bazı emsallerinde şahidi olduğumuz paradoksal tavırlar, bu tavırlarla dikkat çekme ihtiyacı onun için hiç mi hiç düşünülemez. Yüksek bir özgüven, bununla iç içe insana değer veren bir hâl ve kendine çok yakışan tevâzulu bir tutum!.. Nitekim kızı Şakire Banu'nun babasına dönük hatıralarını okurken

de benzer sonuçlara ulaşıyoruz. O hatıraları okurken, bir baba ancak bu kadar anlaşılabilir, takdir edilebilir diyoruz. Yukarıda söylediklerimizi teyit bâbında Şakire Banu, “Dert yanmayan, dert dinleyen birisi idi” diyor. Neresinden bakarsanız bakın, yüksek bir ruh hali bu!.. Aynı şekilde bütün bu hallerin ona aileden tevârüs yoluyla geçtiğini kaydetmemiz gerekir. Fakat burada asıl üzerinde durulması gereken, bu tür hallerin, Akif İnan’ın kişiliğinde nasıl olup da bir arada cem olabildiğidir.

Dikkat edilirse, bu safhada Akif İnan’ın fikirleri üzerinde durmuyoruz. Kuşkusuz fikirlerimizin de bizim üzerimizde bir tesiri bulunur. Ne var ki yukarıdan beri yaptığımız tespitlerin bütünü, okuma-yazma ile edinilen davranışlar değil. Dolayısıyla Akif İnan’ın okuma ve tahsil ile edindiği düşünceleri ile, davranışlar toplamı olarak tecessüm eden kişiliğini birbirinden ayırmak, onları ayrı ayrı değerlendirmek icap eder. Fakat bunlar nasıl olup da birbirinden ayrılabilir? Fikir ve davranış, içtimai köklerimizden sürüp gelen kişiliğimizle sonradan edindiğimiz telâkiler, sonunda ortak bir bileşke teşkil ettiklerine göre. Bunları birbirinden ayırmak, koparmak ne dereceye kadar mümkündür? Buradaki kastımız da zaten öyle değil. İçtimai köklerle, ailevi geleneklerle iç içe bir şekil ve hüviyet kazanan kişiliğimizle, düşünce evrenimizin meydana getirdiği terkibi bütünlüğü kavramak için bu hususa bilhassa dikkati çekiyoruz. Nitekim bir şiirinde Akif İnan şöyle diyor:

*Ve bir sofraya gibi sersem önüne
Yerli düşüncenin ürünlerini.*

Düşünce Hayatında İlk Merhale: Yerli Düşünce

İlgili beyitte “sofraya sermek” ve “yerli düşünce” tabirleri dikkatinizi çekmiş olmalıdır. İşte bunlardan biri yani sofraya sermek, Akif İnan’ın ailevi geleneklerine götürüyor bizi. Daha açığı da aileden gelen kalıtsal yanlarına ve onun en belirgin yanı olan kişiliğine!.. Sonradan edindiği, öğrendiği bir düşünceyi başa kakarak değil, ikram ederek sunmak ve paylaşmak yanlarına.

Fakat burada asıl dikkatimizi çekmesi gereken “yerli düşünce” kavramıdır. Akif İnan’ın ilk dönem şiir ve nesirlerinde çok sık karşılaştığımız, sonradan sonraya giderek azalan yerli düşünce kavramı, bizi ister istemez Akif İnan’ın düşünen yanına çekiyor. Şimdilerde herhangi bir kullanımına şahit olmadığımız bu kavram, 1969’da çıkan *Edebiyat* dergisinin ve dergi etrafında kümelenen bir grup yazarının ortak kullanımı ile bayağı yaygınlık kazanmıştı. Nuri Pakdil, Akif İnan, Rasim Özdenören o yıllarda yerli düşünce, yerli edebiyat, yerli sanat gibi ifadeleri yazı ve şiirlerinde bol bol geçirir, bu kullanım ile da kendilerini 1960 sonrasında yaygınlaşan marksist şiir ve düşünce akımlarından ayırtmaya çalışırlardı. Burada dikkati çekmesi gereken nokta, kendilerinin bu toprağa

ait olduklarını vurgulamak, evrensel bir dil ve edebiyat iddiasıyla ortaya çıkan ve hayli yaygınlaşan marksist temayüllerden kendilerini ayırtırmak ihtiyacıdır. O sıralarda böyle bir ayırmaya özellikle ihtiyaç duyulduğunu kaydedelim. Çünkü Pakdil ve arkadaşları tercih ettikleri dil tutumu ile, diğerlerinden kendilerini kolaylıkla ayırtıramıyor, mevcut muhafazakâr çevreler tarafından da lüzumunu aşan eleştirilere tabi tutuluyorlardı. Dolayısıyla temsil ettikleri düşüncenin *yerlilik* kavramıyla ifadesi onları daha anlamlı kılıyor, hem de durdukları yerin belirginlik kazanması bakımından ziyadesiyle işe yarıyordu.

Meselâ Akif İnan, aradan yıllar geçtikten sonra bile, 28 Haziran 1977’de *Yeni Devir* gazetesine yazdığı bir makalede ilgili kavrama başvurmadan geri kalmıyor: “Yerli düşünceden başka her düzen anlayışının”, “yerli düşünceden kaynaklanmayan bütün devrimlerin” gibi!.. 1990’larda verdiği bir mülâkatta da, gene aynı kavramı kullanmaktan geri durmadığını görüyoruz: “1969’da *Edebiyat* dergisini çıkarırken, *yerli düşünce* diye bir slogan edinmiştik kendimize” (Zaman, 18 Kasım 1990).

Öyleyse Akif İnan’ın aile muhitini ve Urfa şartlarını aşarak, ulaştığı ilk çerçe ve fikir olarak değerlendirebiliriz bu kavramı. Gene aynı mülâkatta ifade ettiğine göre, kavramın barındırdığı muhteva, doğrudan “*kendi uygarlığımızdır.*” Demek ki Akif İnan için, *Edebiyat* dergisi dönemi yepyeni bir evre teşkil etmektedir. Daha önceleri Urfa muhitinde yaşayan, mensubu olduğu aile ortamında kişiliğini bulan Akif İnan bu yeni evresinde, kendini anlamlandırma ve yeni baştan ifade etme imkânı bulmuş oluyor. Bu bakımdan onun yeni dönemini ziyadesiyle önemsemek gerekmektedir. Çünkü içtimai, ailevî refleks ve temayüllerin anlamlandırdığı Akif İnan’a göre, daha üst bir katman burası. Kişinin kendini yeni baştan tanımlaması, kendi dışındaki çevrelere karşı da yepyeni bir dil geliştirmesi gibi.

Anladığımız kadarıyla Akif İnan adına bu yeni geçiş fazla bir zorluk teşkil etmiyor. Herhangi bir sancıya ve kaosa yol açmıyor yani. Tam tersine kendini bulma noktasında, büyük bir rahatlamaya yol açıyor. Hadisenin dil tarafı bir yana bırakılırsa, fikirleri bakımından kendiliğinden vuku bulan bir istihale söz konusu. Bu arada *yerli düşünce* kavramının ilk olarak Nuri Pakdil’in şuurunda uyandığı, onun teklifi ve izahı olarak arkadaşlarına intikal ettiği de belirtilmelidir (Bkn. Akif İnan’la Yapılan Mülâkat, Zaman, 18 Kasım 1990). Diğer bir husus *yerli düşünce* kavramını, Nuri Pakdil ile Akif İnan ikilisinin daha uzun süre kullanmaya devam ettikleri gerçeğidir. Bunun sebebi de ikilinin, gerçekten şehirli ve medeni telâkkiler arasından süzülüp gelmiş olmalarında aranabilir. Kuşkusuz *Edebiyat* dergisi etrafında toplanan grubun bütünü kullanıyordu bu kavramları. Ama onu uzun süre kullanmaları bakımından, Akif İnan ile Nuri Pakdil’in ayrı bir yeri bulunduğunu vurgulamamız gerekir. Çünkü bir süre son-

ra o kavrama karşı soğukluk duyanlarla, onu terk edenlerle; hatta üstü örtülü itiraz geliştirenlerle karşılaşırız *Edebiyat*çılar çevresinde.

Büyük Doğu'dan Diriliş'e, Oradan Edebiyat'a

Bu arada *Edebiyat*çı grubun kendilerini ifade hususunda, neden böyle bir kavramlaştırmaya başvurdukları sorulabilir. Yani neden *yerli* düşünce de, başka bir tabir değil? İsterseniz şöyle soralım: Düşünce kavramının başına, meselâ “İslâm, İslâmî” gibi sıfatlar getiremezler miydi? Ayrıca bunu düşünmemiş olabilirler mi? Kuşkusuz mümkün değil bu. Fakat 1960 sonu ile 1970 başlarında yerli aydınlar, kendilerini daha farklı ve özgün kavramlarla ifadeyi tercih eder, bunu bilhassa önemserlerdi. Nitekim *Edebiyat*'a göre önceliği bulunan *Diriliş* dergisinin adı, bize bu konuda bir fikir verebilir. *Diriliş* adının “*bâsubâdel mevt*” karşılığı olarak doğduğunu hatırlatmaya gerek yoktur sanırım. Yalnız ince bir fark var ki, onu da ihmal etmemek gerekir: *Bâsubâdel mevt* ile öbür dünyada bedenlerin dirilmesi kastedilirken, onun karşılığı olan *Diriliş* kavramı ile bu dünyaya, yaşadığımız zamanlara dönük dirilmenin, yenilenmenin amaçlandığı aşıkârdır. Öyleyse Sezai Bey'in *Diriliş* ile, fiilî ve cismanî bir dirilmeden daha farklı bir diriliş arzusuna, diriliş hasretine, daha açığı insan, aydın ve ülke namına derinden duyulan bir diriliş zaruretine vurgu yaptığını düşünmek durumundayız. Ayrıca ilgili dergiye veya düşünce hareketine alem olacak bir ad belirlenirken, her okuyanın kendine mahsus imaj ve imgelerle zenginleştirileceği bir kullanım üretilmeye çalışıldığı da meydandadır. Evet burada bir diriliş kastediliyor, fakat bu kullanımın şiirsel çağrışımlarla iç içe geçtiğini, buna müsait bir kullanım üretilmeye çalışıldığını unutmamak gerekir.

Demek istiyoruz ki şair-düşünür Sezai Karakoç, herkes tarafından anlamı bilinen veya tanınan “İslâm” kavramını değil de, böyle ilk anda anlamı muayyen olmayan bir kelimeyi, kavramı bile-isteye seçmiş demektir. Bu seçimin, ilgili dönemlerin baskıcı ortamıyla, fikir hürriyetsizliği ile izahı da yapılabilir kuşkusuz. Fakat o tür izahların yerine göre sathi ve şematik kaçtığını da söylemek durumundayım.

Dolayısıyla *yerli düşünce* kavramını tanımlarken, dönemin şartlarına ve mantığına bağlı kalarak fikir yürütmek durumundayız. Nitekim hayatta olan *Edebiyat* dergisi şair ve yazarlarına sorulsa, ilgili kavramı açıklamak bâbında, niyetlerinin İslâm'dan başka bir şey olmadığını söyleyebilirler size. Bu açıklama biçimi kuşkusuz doğrudur. Ancak o yıllar içinden konuşurken veya *Edebiyat* dergisinde çıkan yazılara bakılacak olsa, yerli düşünce kavramına daha hususî bir anlam yüklediği görülür. Nitekim yukarıda bir yerde Akif İnan, *yerli düşünce* kavramı ile, “kendi uygarlığımızı” kastetmiş olduklarını ifade etmiyor muydu? Öyle olduğu halde de İslâm'ın akaid, fıkıh, amel boyutlarının dışında ve ötesinde yaşanmış bir düzen, uygarlık denemesi ve düşünce muhtevası

olarak ifadesini birbirine karıştırmamak, nüansları ortadan kaldırmamak icap eder. Dolayısıyla *yerli düşünce* kavramı ile, kavramın doğduğu yıllarda doğrudan bir uygarlık, medeniyet vurgusu yapıldığını, daha ötede medeniyetimizi *ihyâ* amacına bağlı olarak yeni bir rönesans arzusuna kapı aralanmak istendiğini kabul etmek gerekir.

İsterseniz bu hususta Nuri Pakdil'in söylediklerine de kulak verelim. Kaldı ki burada aktaracaklarımız, son yıllarda yapılmış açıklamaları da değil. Tam tersine derginin ilk çıktığı zamanlara ait görüşler ve Nuri Pakdil'in metin değeri olarak en başarılı eserlerinden biri kabul edebileceğimiz *Biat*'tan aktarıyorlar:

“Türkiye’de kaleme daha ağır yük yüklenmiştir:

Yabancılaşmaya direnmek, tüm etkisini silmek yabancılaşmanın. İçeriği yabancılaşmaya karşı olan, uygarlığımızdan beslenen, Türk ulusunun yürek sesini, yürek atışını, kalp ölçme aygıtı gibi alan düşünceye *yerli düşünce* diyoruz”

(Biat: Nuri Pakdil, Edebiyat Yayınları, Ankara 1973)

“*Yerli yazarlar* koşulları düzeltmek için, yabancılaşma birikimi düşün tutsaklığını kaldırmak için, kaynaklarımıza dönme gereğine inanmışlardır.” (Biat, s. 105.)

“*Uygarlığımızı* yeniden canlandırmamız gereğini, çağdaş düşünsel biçimler içinde anlatan düşünürlerimiz, sanatçılarımız, yazarlarımız vardır. Bu çizgi gitgide kalınlaşmaktadır.” (Biat, s. 107.)

“Çağ içinde özgün bir ulus olarak yaşayabilmek için, *uygarlığımıza* sahip olmaktan, *yerli düşünce*nin değer yargılarını, yeniden ölçü birimleri olarak ele almaktan başka olanağımız yoktur” (Biat, s. 108.)

“*Edebiyat* dergisinde yazan arkadaşlar *uygarlığımızı* canlandırma gereğinin bilinci içinde yazıyorlar. Bu çalışmalar geriye dönük değil; aksine çağı, geleceği *uygarlık* yaklaşımıyla saptama, yorumlama ve ulusumuzun konumunu belirleme eylemidir. Çağdaş Türk edebiyatı *yerli düşünce*nin kaynaklarına yönelmeden, özgün eserler koyamamıştır ortaya.” (Biat, s. 109.)

“Mehmet Akif İnan'ın denemeleri, şiirleri; R. Özdenören'in hikâyeleri, denemeleri; Erdem Bayazıt'ın şiirleri, benim yazılarım; arkadaşlarımızın şiirleri, hikâyeleri, denemeleri; yani *Edebiyat* dergisi bütüncük, bu yaklaşım içinde değerlendirilmelidir.” (Biat, s. 109.)

Akif İnan'ın, “1969'da *Edebiyat* dergisini çıkarırken *yerli düşünce* diye bir slogan edinmiştik kendimize. Bu lâfın icatçısı Nuri Pakdil idi. *Yerli düşünce*'den

muradımız, kendi uygarlığımızdı. Eski edebiyatımızı da yerli düşüncenin temsilcisi sayıyorduk. Tanzimat ve sonrasını *yerli düşünceyi* ortadan kaldırmaya yönelik bir yabancılaşma olarak görüyorduk” biçimindeki tesbitleri ile, kavramın mucidi Nuri Pakdil’in yukarıda yaptığı tesbit ve yorumlar birbirini tamamlamakta ve doğrulamaktadır. Doğrulamanın ötesinde Nuri Pakdil ve İnan’ın, aradan onca yıl geçtikten sonra bile, aynı kavramın ruhuna sadık kaldıklarını, uygarlık temeline ve ihyasına dayalı fikirlerini sürdürmeye devam ettiklerini görmekteyiz. Nitekim çarpıcı bir beyitinde Nuri Pakdil, “köklere” bağlı kalmaktaki ısrarını olduğu gibi sürdürmektedir:

Asla sarsılmadan köklerine tutunuşu
Şandır, bir destandır uçurumlarda yazılan (Sükût Suretinde, 1997.)

Ancak Türkiye’nin geldiği bu aşamada *yerli düşünce*, *yerli edebiyat*, *yerli sanat* gibi kavramlaştırmalar yavaş yavaş tavsamış, sonunda da kullanımdan büsbütün düşmüştür. Ama hatırlatalım ki, yenilik vurgusu ile iç içe olan bu kavramları ilk terk eden değil son terk eden, yerine göre de kullanmaya devam edenler arasında görüyoruz Akif İnan’ı.

Büyük Doğu’dan Vazgeçilebilir mi?

Bir zamanlar *Edebiyatçı* grup kadar, onların dışında kalan çevreler tarafından da rahatlıkla kullanılabilen bu kavrama ne oldu da, birdenbire kullanımdan düşüverdi? Onda bir eksiklik, noksanlık mı bulunmuştu? Ya da meselâ zaman içinde, yanlış bazı anlamalara mı meydan verilmişti?

Nitekim Necip Fazıl rahmetli olsa bile, dergisi *Büyük Doğu* bugün için yayınına devam etmese bile, düşünce hayatımızda *Büyük Doğu* kavramı hâlâ daha sıcaklığını muhafaza ediyor. Her kullanıldığı yerde de içimizi dışımızı ısıtmayı sürdürüyor. Dahası onda insanı diriltten, ruhları harekete geçiren bir yan var ki, *Büyük Doğu* kavramının bu yanı asla ihmâl edilemez. Diğer bir husus da bu tür kavramların ruhuna uzun tarihi tecrübelerin, çekilmiş acıların ve onlarla iç içe seyreden ortak toplumsal hafızanın da sinmiş bulunmasıdır. Dolayısıyla bu türden yerli, millî veya İslâmî kavramların, bu topraklar üzerinde gerçekleştirdiğimiz ortak tecrübelerimizin mahfazası gibi bir rol oynadıklarını inkâr edemeyiz. Yani *Büyük Doğu* kavramının geçirdiğimiz, geride bıraktığımız bir döneme ait olduğunu, onun artık modasının geçmiş bulunduğunu söylemek hatırıma gelmez? Böyle söyleyen birileri ile karşılaşsak, onlara itibar eder miyiz? Faraza öyle söyleyen veya yazan birileri olsa, onların kanaatlerine kulak versek bile, iştirak etmek içimizden gelir mi? Çünkü ilgili kavram Necip Fazıl’dan geriye kalan zengin bir tefekkürü, onca şiir, hikâye ve tiyatroyu, yüz cildi aşan bir külliyyatı, Cumhuriyet’in o uzun, baskıcı yıllarında verilmiş binbir mücadeleyle ve özellikle de üstadın yolundan giden ve ondan tesir almış bilmem

kaç nesli toplu olarak ifade eden böyle bir kavramdan vazgeçmek, hatırımızın ucundan bile geçmez. Zira hayatımızdan, ruhumuzdan, fikir ve edebiyat geçmişimizden kopmak gibi bir saçmalık tesirini bırakır bu tür teklifler. Onun için her fikir geleneğinin böyle köklü, tarihi kavramları bulunur. Biz onların içinde hissediyoruz kendimizi.

Diriliş'in Derin Hikâyesi

Aynı düşünceler Sezai Bey'in *Diriliş*'i için de geçerli olmalıdır. 1958 yılı civarlarında İstanbul'da, Marmara geleneği çerçevesinde doğan *Diriliş* kavramı da bizim için büyük bir önem arz eder. Önemi şurada ki *Büyük Doğu* kavramı tek parti iktidarlarının ruhları boğan, ufukları karartan şartlarında, beklenmedik bir anda vuku bulmuş bir iniflâk hadisesi iken; *Diriliş* düşüncesinin Cezayir bağımsızlık savaşını yakından, fakat muzdarip bir ruh hali ile izleyen Marmara lokali müdavimleri arasında cereyan eden içli, acılı sohbetlerin ruhunu teşkil ettiğini ifade etmek durumundayız. O yıllarda, Bağdat Paktı'nın teşekkülünün ardından büyük ümitlere kapılan muhafazakâr, müslüman Türkiye aydınları, aradan bir süre geçtikten sonra, pakta üye olan Irak'ın Başbakanı Nuri Said'in, ardından Suriye hükümetinin darbelerle devrildiğini görüyor, sıranın Menderes iktidarının yıkılmasına doğru hızla yol aldığını acı acı fark ediyor; öbür yandan da Fransız sömürge yönetimine karşı Cezayir bağımsızlık savaşçılarının verdiği destanî mücadeleyi takip ederlerken, gün gün siyasî heyecanların üzerine yükseliyor, İslâm dünyasının mevcut şartları aşan küllî ve evrensel, fikir temelli yaklaşımlara doğru yol alıyorlardı.

İşte dünyanın ve Türkiye'nin o şartlarında, *Bâsubâdel mevt* kavramı, onlara daha bir anlamlı hale gelmiş, o aydınlar grubu ilgili kavramla kendi ruhlarında derinden duymaya başladıkları bir ihtiyacı farkına varmadan eşleştirmeye başlamışlardı. Yani Cahit Zarifoğlu'nun bir şiirinde "Uyan ey kaplumbağa kelimeyi dirilt" dediği gibi, *Bâsubâdel mevt* kavramı kıyametteki karşılığının yanı sıra, bu dünyaya doğru anlamını genişlettikçe genişletiyor ve asıl bu dünyaya, İslâm dünyasının Birinci Cihan Savaşı şartlarında maruz kaldığı esaretten, gerilikten, şursuzluktan uyanması ihtiyacına dönük yepyeni bir vurguya dönüşüyordu. İşte 1958-1960 civarında, Marmara lokali salonlarında cereyan eden ve giderek hararet kazanan o gece sohbetleri arasında neşvü nemâ bulan arayışların meyesi oldu *Diriliş*. Büyük medeniyet virtüözümüz Yahya Kemal aynı yıl vefat etmiş, onun genç fakat olgun tilmizleri tarihçi Ziya Nur Aksun, Nuri Karahöyük-lü, Sezai Karakoç, Erol Güngör, zaman zaman onların yanına uğrayan Necip Fazıl, uzaklardan Nurettin Topçu ve daha nice isimsiz kahraman, böyle bir diriliş ihtiyacını ruhlarında duyuyor, bunun sohbetini yapıyorlardı. Yani o onların ruhlarda meydana getirdiği tazyik ve inşirah hisleri, hemen hemen ortak gibi bir şeydi. Fakat bu yeni ruhun, bu yeni hasretin dilini kurmak nasıl olacaktı?

Sezai Bey'in dehası, işte bu noktada gösterdi kendisini. Cahit Zarifoğlu'nun "Uyan ey kaplumbağa kelimeyi dirilt" demesinde olduğu gibi, Sezai Bey'in de aynı şeyi yaptığı görülüyor. Dönemin ruhunu ve ihtiyacını derin bir okuma ile keşfetmek, onu yeni bir dil ile ifade etmek denilebilir buna.

Hatırlanırsa bilimsel düşünme kabiliyeti, biraz da yeni kavramlar üretmekle eşdeğer gibidir. Bizde doğan düşünmenin öncekilerden farkını en iyi ifade edebilecek husus, bu tür kavramlarla mümkün olur. Yani düşünme faaliyeti, kendine mahsus kavramlarla eşdeğerdir ve bir arada seyredir. Düşünceyi kendine mahsus kavramlarından arındırdığınız takdirde, onun orijinalliği büsbütün kaybolur, genel kültüre mahsus bir anonimleşmeye dönüşür. Onun için tıp, felsefe, sosyoloji, psikoloji, mimarlık gibi bilimler kendi kavramları ile konuşur, bunda ısrar ederler. Ne yazık ki bunun tek istisnası Türkiye'de din alanıdır. Dinin kelâm vs. gibi derin, geniş dallarıdır. Dinin aynı anda tarih ve medeniyet boyutunu da temellendiren o tür kavramlar, her nedense ya hoyratça türkçeleştirilmeye kalkışılıyor, ya da her geçen gün daha bir hız kazanarak batılı kavramlara bırakıyorlar yerlerini. Tıpçılarda gördüğümüz kavramlara dönük bir muhafazakârlığı, her nedense ilâhiyatçılarımızın bazılarında göremiyoruz.

Dolayısıyla Sezai Bey'in yaptığı, o ilâhiyatçıların yaptıklarından daha farklı bir deneme. Her şeyden önce burada yapılan bilim değil, sanat ve tefekkür!.. Yani Sezai Bey, üzerinde durduğumuz o ortak ruhî arayışların, bir nevi mucidi veya tercümanı gibi bir rol oynuyor. Herkesin bildiği *Bâsubâdel mevt* kavramına, türkçe karşılık bulmanın ötesinde bir şey onun yaptığı. Buna belki türkçeleştirmek değil de yeni, yepyeni bir kavram icad etmek nazarıyla bakılabilir. Çünkü orda kastedilen yepyeni bir ruh, ülkenin ve bütün İslâm dünyasının yeniden doğması, uyandırılması arzusu gibi bir arayış. Daha doğrusu da geride bırakılmış, yeryüzünün emseline bir daha şahit olmadığı yüksek bir medeniyetin yeniden taazzuv ettirilmesi düşüncesi. Dolayısıyla iki şey birden vurgulanmış oluyor *Diriliş* kavramı ile: Birincisi uyuyan ruhların diriltilmesi, ikincisi de geride bıraktığımız uygarlık devirlerimizin yeni baştan ihyâsı arzusu!.. İşte *Diriliş* kavramı ile murad edilen husus budur.

Hal böyle olunca Sezai Bey nazarımızda, hem o kavramın mucidi seviyesine yükseliyor, hem de geçen zamanla birlikte kavramın içeriğini doldurmaya, onu zenginleştirmeye devam ediyor. *Diriliş* dergisinin ilk dönemlerinde, yazıcı kadro arasında Ziya Nur Aksun, Abdullah Öztemiz Hacitahiroğlu, Erol Güngör, Mehmet Çavuşoğlu, Kâmil Öztürk gibi, şimdi yeterince hatırlamadığımız isimlerle karşılaşılıyor. Bunlardan Ziya Nur Aksun *Diriliş*'e klasik tarihî ve tasavvufî metinler hazırlar, Abdullah Öztemiz o zamanlar için yeterince vâkıf olmadığımız klasik şairleri öne çıkarır, genç bilim adamı Erol Güngör ile Kâmil Öztürk de batılı egzistansiyalist düşünürlerden tercüme yapıyorlardı. Yani

Diriliş bir yönüyle tarih ve medeniyet arka planımızı ortaya koymaya, diğer yönüyle de çağdaş batı düşüncesi ile temasımızı kurmaya çalışan bir dergi olarak bayağı dikkati çekmişti.

Fakat *Diriliş* sırf bundan ibaret değildir. Orda yayının, düşüncenin merkez rolünü üstlenen biri daha vardı. O da Sezai Karakoç'un bizzat kendisi idi. Sezai Karakoç ki, onların hepsinden farklı bir konumu bulunuyordu. İkinci yeni tecrübesini geride bırakmış, dahası onların içinden kendini sıyrıp çıkarmasını bilmiş. Kendi şiirini yeni bir damar, düşünce damarı ile ilişkili kılmanın sancıları içinde. İşte böyle bir haleti ruhiye ile İstanbul'da, İstanbul Marmara lokalinde yukarıdaki muhitte iç içe bir dönem geçiriyor. Bu ortak platformla yan yana, iç içe bulunsa bile, onlardan ayrılan bir yanı var onun. O da aşkınlığa teşne bir ruha sahip olması!.. Siyasî, tarihî, sosyolojik muhtevalı konuşmalara, okumalara sığmayan, onlarla yetinmeyen, hemen her meseleyi içsel yaşamalara dönüştüren, derin ruhî acılar arasında kıvranıp duran birisi!.. Dolayısıyla çağdaş bir muhtariple karşı karşıya bulunduğumuzu unutmamak icap eder.

İşte *Diriliş* düşüncesi 1958-1960 aralığından itibaren, bu çağdaş muhtarip ruhun omuzlarında yükselmeye başladı. Bu bakımdan *Diriliş*'in dergi olarak çıkmasının, daha ileriki bir tarihte denk düşmesinin bunda fazla bir önemi yok.

Büyük Doğu için sorduğumuz soruyu, *Diriliş* için de sormanın şimdi tam sırası. Yeni yeni siyasî gelişmeler, her gün bir yenisine erdiğimiz İslâmî telâkkiler neyi gösterirse göstere, *Diriliş*'in kavram olarak değeri ortadan kalır mı? Onu fikir tedâvülünün dışına itmek, kullanımdan düşürmek kimin hatırına gelir? Dahası kim kıyar buna? O mektepten yetişmiş, *Diriliş* çeşmesinden susuzluğunu gidermiş bunca şair, hikâyeci, düşünce adamı ortada iken?

Yerli Düşünce: Hani Nerede?

Fakat ne oluyorsa oluyor, Büyük Doğu ve *Diriliş* kavramlarının sürekliliği-ne, *Edebiyat* dergisinin alâmeti fârikalarından olan *yerli düşünce* kavramında şahit olamıyoruz. Bir an geliyor ilgili kavramın mucidleri, kullanıcıları ondan kuşkuya düşmeye başlıyor. Kuşkusuz bunu ortaya koyan bir yazı, mütalaa okumuş değiliz. Ne *Edebiyat*'tan ayrılanlar, ne de *Mavera* dergisini çıkaranlar arasında bu tür bir irdelemeye tesadüf etmiyoruz. Ama dediğimiz gibi de, böyle bir sonuç var önümüzde. Bu bakımdan işaret edilen hususu, siz de kendi kendinize sorabilir, etrafınıza bu açıdan bakabilir, kulak verebilirsiniz: İlgili kavramı kullanan birileri ile karşılaşmanız oluyor mu? Hiç olmazsa 90'lardan bu yana *yerli düşünce* kavramını öne çıkaran, onunla neyin kastedildiğini ve kavramın doğuş sebeplerini yazıp çizen birileri ile karşılaşılıyor musunuz?

Halbuki *Büyük Doğu* ve *Diriliş*'te olduğu gibi, *Edebiyat* dergisi ile yerli düşünce kavramının da hayatımızda bir karşılığı bulunmalıdır. Kavramın mucidi olan Nuri Pakdil'in *Biat*'ı okunursa, orada kavramla ilgili sayısız ipucu mevcut. Aynen *Diriliş* kavramında olduğu gibi, ona ne tür sancılar arasından ulaşıldığını rahatlıkla öğrenebiliyoruz. Bu bakımdan sanat ve düşünce tarihimizin geçirdiği evreleri bir bir izlemek, kat edilen mesafelerin farkına varmakla mükellef olduğumuz sonucuna ulaşıyoruz buradan.

Fakat realite de işte karşımızda!.. Çünkü zihinlerimizde böyle bir kavramın, düşünce geleneğinin karşılığı bulunmuyor artık. O kavramla neyin kastedilmiş olduğunu, bir zamanlar kavramın ne tür heyecanlara yol açtığını bilenimiz, hatırlayamız kalmamış gibi. Dolayısıyla *Büyük Doğu*'ya ve *Diriliş*e bakarak, yerli düşünce kavramının maruz kaldığı akıbet bizi derin derin düşündürmelidir.

Bunun sebebi ne olabilir? Burada ilk hatıra gelen, *Edebiyat* dergisinin kısa ömürlü bir dergi oluşudur. Çünkü derginin kurucusu ve yerli düşünce kavramının mucidi Nuri Pakdil'in karizmatik kişiliği karşısında, diğer *Edebiyatçı* grup üyeleri ortak bir tutum takınarak dergiden ayrılmayı tercih etmişlerdi. Geriye dönüp baktığımızda bu ayrılığın, herhangi bir fikir temeline dayanmadığını kolay fark ederiz. Geriye de kala kala, Nuri Pakdil'in aşkın ve baskın kişiliğinden duyulan bir yılgınlık kalıyor. Ya da daha isabetli bir teşhisle Pakdil'in aşkın, devrimci heyecanları karşısında, diğer grup üyelerinin biraz da yaya kalmaları!.. Şartlara bağımlı, konjonktürle ters düşmeyi göze alamayan yeni bir arayış söz konusu belki de. Böyle bir tercihi kuşkusuz yadırgamayabiliriz. Fakat aynı tutumun biraz ileride, Necip Fazıl'a karşı da sergilenecek olması, ister istemez üzerinde durulmayı gerektiriyor. Baskın kişilikler karşısında duyulan bir rahatsızlık ve kendini periferiye çekmek gibi bir ihtiyaç duygusu.

Ama şunu söyleyebiliriz: *Edebiyat* ile ayrılan grubun çıkaracağı *Mavera* arasında, tandans farkı olsa bile mahiyet farkı bulunmamaktadır. Dolayısıyla *Mavera* dergisi, gene de yerli düşüncenin izinde devam eder gibidir. Fakat derginin adı olan *Mavera*, bize biraz da Necip Fazıl'ı hatırlatmıyor değil. Ne var ki dergi içeriğine baktığımızda, orada Necip Fazıl'ın maverâî sancılarına şahit olmuyoruz. Çünkü ne Rasim Bey'in o yolda bir hikâyesi var, ne de Akif, Erdem ve Cahit beylerin o tarzda bir şiirin peşine düşmediğini çıkarmak zor olmuyor. Dolayısıyla ilgili grubun, ister istemez, *Edebiyat* dergisi döneminde edindikleri bir tecrübeyi sürdürdükleri sonucuna ulaşıyoruz. O da, yerli düşünce kavramını fazlaca öne çıkarmasalar bile, aynı yolda devam ettikleri gerçeğidir.

Fakat ne olursa olsun, bu devamlılık hali, her şeye rağmen önemli kabul edilmeli. Çünkü *Mavera*cı ekip ileride, yeni gelişen şartlar dolayısıyla aynı noktada duramayacak, 1977'de çıkmaya başlayan *Yeni Devir* gazetesini takiben

bambaşka bir döneme daha adım atacaktlardır. Nitekim yerli düşünce kavramından asıl kopmalara bu noktadan sonra şahit olacağız.

Abdülkadir Es-Sufi: Lisan Öğren Vakvak'tan

Sözünü ettiğimiz cinsten bir kopma, kuşkusuz kendiliğinden vuku bulamaz. Böyle bir şeyin vuku bulabilmesi için, düşünce hayatının yeni bazı tesirlerle yüz yüze kalması, zihinlerde cereyan eden birtakım alt-üst oluşların yaşanması gerekir. Ya da meselâ önemli bazı toplumsal alt-üst oluşlar, siyasî depresyonlar söz konusu olabilir. Fakat burada unutulmaması gereken, 1980 askeri darbesinin hemen arifesinde bulunduğumuz gerçeğidir. Bir de buna 1979'da gerçekleşen İran devriminin yakıp kavuran tesirleri ilâve olunabilir.

Düşününce insan, o yıllara ait daha başka gelişmeleri de hatırlıyor. Mesela o yıllarda Abdülkadir es-Sufi'nin “*Cihad / Bir Temel Tasarım*” (1980) adlı eseri türkçeye tercüme edilmiş, kitabın sayfalarından yayılan tesirler hemen bütün zihinleri alt-üst etmeyi başarmıştı. Neler söylenmiyordu ki orada? Ulemâ, İslâm'ın en büyük düşmanı hale geliyor, müslümanlar o güne kadar alışık olmadıkları eylemlere sevk olunmak isteniyordu. Meselâ marşlar, ülkelerin sembolü bayraklar alabildiğine karikatürize ediliyor, İslâmlar için son derece agresif, protest niteliği haiz eylemler öneriliyordu: “Belâ çıkaracak yerlerde namaz kılma tehlikesini göze almaklar”, “ücretli imamların ardında namaz kılmama davetleri”, “müftülerin ve Diyanet başkanlarının nasıl hükümsüz kılınabilecekleri”, “millî marşlara ihtiram göstermenin saçmalıkları”, “ulusal kurtuluş savaşlarına karşı nasıl mesafeli tutum takınılacağı” ve daha mühimi de mevcut iktidarlara yönelik, şeriata uymaları hususunda açıktan açığa; çıplak davet çağrıları!..^[1]

Kaldı ki bu tür önermeleri dilediğiniz kadar çoğaltabilirsiniz. Ancak burada önemli olan, kitapta tezahür eden agresif, çatışmacı dilin, dönemin aydınları tarafından takbih edilmemesidir. Ne *Büyük Doğu*'da, ne *Diriliş*'te, ne de yerli düşüncenin temsilcisi *Edebiyat* dergisi sayfalarında, bu anlama gelebilecek en ufak bir imaya bile tesadüf olunmamışken, bu toprağın alışık olmadığı cinsten önermeler nereden çıkıyor, daha doğrusu nasıl olup da revaç bulabiliyordu? Daha garibi de *Büyük Doğu*, *Diriliş* ve *Edebiyat* dergisi ile az çok alâkası bulunduğu kabul etmemiz gereken sınıflar, bilhassa da *Yeni Devir* yazarları, alışık olmadığımız bu tür sekter tutumlar karşısında neden sessiz kalıyorlardı? Yoksa onlar da mı böyle düşünmeye başlamıştı?

¹ Bkn. Abdülkadir Es-Sufi, *Cihad*, (Tercüme eden: İsmet Özel), Yeryüzü Yayınları, İstanbul 1980, s. 85-87.

Hafıza Boşaltma Teknikleri: Medeniyet Reddiyeciliği

1980 civarında tercüme edilen *Cihad* öncesinde, buna göre daha mühim bir gelişmeye daha şahit olunmuştu. O da Mehmet Akif'ten, Necip Fazıl'dan, Sezai Bey'den, Nuri Pakdil'in yazmalarından edinilen, medeniyeti temel alan İslâm yorumlarının büsbütün dışında, yeni bazı anlayışların devreye girmesi hadisesidir. Bu yeni yaklaşımı, *medeniyet karşıtlığı* olarak tanımlayabiliriz sanıyorum. Kendimizi geride bıraktığımız tarihî İslâm medeniyetinin devamı olarak görmemek gibi bir histeri!.. Daha doğrusu da kendini medeniyet arka planına yaslamak ihtiyacını duymayan, bundan bayağı rahatsızlık duyan bir yaklaşım bu. Tarihinden, geleneğinden vahşet duyan, onu reddeden bir anlayış!.. Bu söylediklerimiz, *Diriliş*'in veya *Edebiyat*'ın temel tezleri ile farklılığı ortada değil mi?

Dahası çağdaş bilime, onun zaruri sonucu kabul edilmesi gereken tekniğe, her türlü alet ve edevâta karşı umumi bir red veya mukavemet. Bunu Batı'ya ve Batı medeniyetine karşı takınılması gereken bir tutum olarak sunmak. Ardından da çağdaş müslümanın, asr-ı saadetle arasını büsbütün boşaltmaya kalkışmak. Hayatımızı ve zihinlerimizi birikim nâmına ne varsa azat etmek, bu boş ve bâkir zihin hali ile insanın asr-ı saadetle ilişkisini kurmayı denemek!..

İlk anda mantıkî gibi gözükken bu düşünme biçiminin, insanı nasıl fukaralaştırdığını tahmin zor olmamalıdır. On dört asırlık bir geçmişten yüzümüzü ağartacak hiçbir eser, hatıra ve intiba bırakmayan bu denemenin, acımasız bir *modernizm projesi* olduğunu bugün daha iyi anlıyoruz. İşte Türkiye, İsmet Özel'in *Üç Mesele*'si merkez teşkil etmek üzere, neredeyse 1990 başlarına kadar bu düşüncelerle oyalandı durdu. Kuşkusuz 1990 başlarından veya ortalarından itibaren geleneğimize dönmüş de sayılmayız. Çünkü ardından Avrupa Birliği süreci sökün etti, zihinler hazırlıksız yakalandığımız liberal rüzgârlara kendini teslim etmekte gecikmedi. Fakat kendi tarih ve medeniyet (İslâm) geleneğimizi inkârda fütursuz davranan kalemler, en ufak bir özeleştiriyeye bile başvurmadan, bu sefer de liberal İslâm yorumlarının peşine takılmasınlar mı?

Çağdaş insanın asr-ı saadetle ilişkiye geçmesinin lüzumu şüphesiz ortadadır. Fakat bunun, zihin ve hafızanın büsbütün boşaltılarak yapılması lüzumu da nereden çıkıyor? Bu ayrıca mümkün müdür, ya da ne dereceye kadar mümkündür? Geçirilmiş tarihi tecrübelerin, her alanda iktisab edilmiş tekâmüllerin yok sayılması ile nereye varılabilir ayrıca? Dolayısıyla insanın ve toplumun bu çapta bir sınava tâbi tutulmak istenmesini ihtiyatla karşılamak gerekir. Ayrıca bunun sağlıklı yolu, insanın ve insanlığın ulaştığı fitrî tekâmülün en son noktasında gerçekleşmesidir. Öteki türlü, bu tür düşünme biçimlerinin mantığı ne kadar sağlam olursa olsun, insanın tabiatına ve umumî tekâmülüne uygun düşmesidir. Çünkü din bizi, içimizi değiştirmeye davet ediyor. Yaşadığımız hayatı

tashihe, onarmaya, ıslaha davet ediyor. Yaşanan hayatların örfe taallük eden kısımlarının sürdürülmesinde de bir mahzur bulunmamaktadır. Hazreti peygamberin hayatı iyi okunduğunda veya sünneti iyi tedkik edildiğinde görülür ki, topyekûn hayatın ve örfi alanın bütününe reddi gibi bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla asıl ihyâ ruhlarda cereyan eder ve hayata da o ruhlar mânâ ve şekil verir. Bunu böyle görmeyerek dinle hayat arasında, iflâh olmaz zıtlıklar üzerine bina olunan düşünme biçimleri geliştirmek, sanıldığı gibi aksine İslâmî değil batılı ve ideolojik karakterlidir. Marksizmin iflâh olmaz sınıf çelişkilerinde, batı kaynaklı ideolojik yaklaşımların çoğunda olduğu gibi. Abdülkadir es-Sufî'nin yanılığısı da zaten buradan kaynaklanmaz mı?

Şu da var ki Türkiye asıl kaynakla ilişki kurmak noktasında, ilk defa böyle bir davetle karşılaşılıyor sayılmaz. Çünkü bunun daha farklı bir örneği ile karşılaşmamış değildik. Hatırlamalı ki Cumhuriyet'in ilk yıllarında, içinden çıkıp geldiğimiz medeni birikimle alâkamız kesilmek istenmiş, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerimizi ihmal ederek, uzak bir Ergenekon hayatı ile doğrudan temasımız kurulmaya çalışılmıştı. Sırf bu amaçla Selçuklu ve Osmanlı geçmişimiz devamlı horlanıyor, reddediliyor, hatta ders kitaplarında da okutulmuyordu. Bunun sebebi de o uzak Ergenekon dünyası ile doğrudan ilişkiye geçilmemizi sağlamaktı. Peki ne oldu sonunda? Tarih olarak içi boşaltılmış, savunmasız kalmış zihinlere *batılı paradigma* otomatik olarak yerleşmedi mi? Dolayısıyla bu tür zihin boşaltma denemelerinin, velev ki sunumu İslâmî bile olsa aynı sonucu doğuracağından, doğurduğundan şüphe edilmemelidir. Nitekim bu tür fikirleri savunan nice bâkir zekâların, 1990 ortalarından itibaren nasıl bir savrulmaya maruz kaldığını hatırlamak zor değildir.

Haliyle ülke olarak maruz kaldığımız bu anaför ortamında, *Edebiyat* dergisi tarafından geliştirilen *yerli düşünce* kavramı yavaş yavaş buharlaşmaya ve unutulmaya yüz tuttu. Yerli olmakla evrensel olmak arasında, henüz daha izahı yapılmamış derin çelişkiler yaşandı: *Yerli olmak* da ne demek oluyordu? Ayrıca edindiğimiz yeni İslâmî telâkkiler karşısında bunun yeri bulunabilir mi idi?

Kendini bir yere, birikime ve geleneğe ait hissetmemek, umumî bir moda idi o yılların Türkiye'sinde. Kendi ülkesine, halkına, tarihsel birikimine umumî bir lâkaydi ve muhalefet ihtiyacı ile, hemen herkesin gözü dışarıda ve kendisini eklemleyebileceği parıltılı merkezlerin peşinde idi. Daha garibi de oraya buraya savrulmuş, bölünmüş marksist kesimlerin Çin, Yugoslav, İsveç, Arnavutluk ve tabii Rus denemelerine bel bağlamalarında olduğu gibi, yeni yeni yaklaşımlar zuhur ediyordu. Kimileri İran tarzı bir devrimin peşinde, kimileri de Selefi veya Haricî tutumun rüzgârına kendini bırakmış, gidiyor. Kendimizi merkez almak, bu toprakları ve geride bıraktığımız medeni tecrübeden yola çıkmak!.. İşte sakınılması gereken de bu idi. Dolayısıyla ulaştığımız bu manzaranın

Yahya Kemal, Necip Fazıl, Nurettin Topçu, Sezai veya Nuri beylerin teşkil ettiği duruşla alâkası kurulamaz. *Yerli Düşünce* kavramından kopmanın, onu fikir tedavülünün dışına ötelemenin altında da bu tür nedenler yatıyor olmalıdır. Fakat şimdilerde görüyoruz ki o tür düşünceler, gün gün elimine oluyor ve yeni baştan kendimize dönmeye çalışıyoruz. Dikkat etmez misiniz? 2000 başlarından veya ortalarından itibaren Sezai Karakoç'u veya *Diriliş*'i dosya, özel sayı veya kapak yapan dergilerin sayısı şimdiden onları, yirmileri geçmiş vaziyette.

Öteki fikirlere gelince!.. O *entelektüel kakofoni*yi, o ideolojik mugalâtayı ne konuşana, ne yazana, ne de savunana rastlamıyorsunuz. Dahası hemen herkes bu ülkeyi, kendimize mahsus bir tecrübeyi esas alarak konuşuyor, yazmayı deniyor. O eski yazmalar, cilt cilt kitaplar ise tam bir enkaz manzarası arz ediyor. Dolayısıyla geldiğimiz bu aşamada *Büyük Doğu*'ların, *Hareket*'lerin, *Diriliş*'lerin, *Edebiyat*'ların teşkil ettiği çizgiye yeni baştan avdet etmiş sayılabiliriz.

Sonuç

Bu hususları neden bu kadar önemsedığımız düşünülebilir. Unutmayalım ki zihin hayatımızın günden güne, dönemden döneme evrilmeleri söz konusu. İşte bu tür evrilmeleri ya da kırılmaları, kendi kendimizi tekzipleri tebâruz ettirebilmek için üzerinde duruyoruz bütün bunların. Bizde düşünce hayatımızı, toplu bir istihale olarak okuma imkânı bulunmadığını vurgulamak için. Bir de her neslin başvurduğu sıfırdan başlamak ve içinden çıkıp geldiğimiz tecrübeleri yok saymak alışkanlığının saçmalığına dikkati çekmek için. Nedense bu garip tutum, Necip Fazıl'ın 1934'te gerçekleştirdiği Arvasi buluşmasından bu yana yaygın bir modaya dönüştü. Neredeyse her nesil böyle bir iddia ile ortaya çıkacak Türkiye'de. Halbuki bize lâzım gelen, son ulaştığımız fikir ve anlayış adına geride bıraktığımız dönemlerin, edinilmiş bin bir tecrübenin inkârı ve reddi değil, onun yeni baştan makul bir yoruma kavuşturmadır. Yani o eski tecrübeyi, son ulaştığımız telâkkilere göre yeni baştan yorumlamak, onu bir başka açıdan daha iyi bir kazanıma dönüştürmektir.

Dolayısıyla Necip Fazıl'ın kendi kişiliği ile sınırlı tutulması icap eden trajik buhranı, her nesil için genellemek icap eder. Kaldı ki Necip Fazıl'ın geçirdiği bir krize, kriz-entelektüele rağmen, din değiştirmesi gibi küllî bir hadise söz konusu değil. Ne geride bıraktığı hatıraları ve tarihi, ne de geçirdiği tecrübeleri yok sayması, unutmaması söz konusu. Çünkü şiiri değişmiyor, imgeleri büyük çapta farklılaşmıyor. Daha önemlisi de içinde bulunduğu siyasi ve kültürel muhitleri, sanat ve edebiyat lobilerini 1940'lara kadar asla terk etmiyor. Bu bakımdan Necip Fazıl'ın Arvasi'ye başvurması anlık bir şok dolayısıyladır, ya da yaşadığı bir şoku o an için geride bırakma ihtiyacıdır.

Daha açık ifade etmek gerekirse, Necip Fazıl'da veya bir başka entelektüel kişilikte şahidi olunan değişmeyi haddi aşacak derecede mübalağa etmemek, ve meselâ Hazreti Ömer'de olduğu gibi, derin ruhi sarsılmalara yol açan din değiştirmelerle eşleştirmemek gerekir. Fakat bu hal öyle bir modaya dönüştü ki, ciddi hiçbir sarsıntıya ve statü kaybına maruz kalmadığı halde, bizdeki bazı çevreler normal şartlarda cereyan eden, mantık ve muhakeme yoluyla ulaşılan kanaatlerini hep böyle takdim ediyorlar. Yani çoklarının ulaştığı yorumlar iç sarsıntılara dayanmıyor, felsefi buhranlara işaret etmiyor. Nitekim geçirilen bir buhran halini, uzun sürmüş iç sarsıntıları kimseden okuma imkânı bulamıyoruz. Söylenenler siyasi ve günübürlük, daha önemlisi ülkenin ve dünyanın maruz kaldığı konjonktürel kırılmalara, açılmalara dair mantıki, yani sathi yorumlardan öteye geçmezken, buna öyle bir hava veriliyor ki yepyeni bir din vazeder gibi bir havaya bürünüyor. Daha ötede dışarıdan taşıdıkları veya kendi ulaştıkları bir din yorumunu akaid seviyesine yükselterek, adeta onun dokunulmazlığını iddiaya kadar vardırıyorlar işi.

Bu bakımdan eski *Edebiyat*'çılardan bazılarının, *yerli düşünce* kavramını uygarlık, medeniyet boyutundan soyundurarak onu İslâm, İslâmıcılık biçiminde sunmaya kalkışmaları, zihinsel süreçler bakımından geçirdiğimiz bir değişimin işaretinden başka bir şey olamaz.

*“Ve bir gün anlarsan Őirlerimi
Yalar yeryüzünü bir kara haber”*

DOĞUMUNUN 75.
VEFATININ 15. YILINDA

MEHMET AKİF İNAN SEMPOZYUMU

III. OTURUM

Mehmet Akif İnan’ın Sanatı, Nesri ve Şiiri

Prof. Dr. Mehmet NARLI

Akif İnan’da Kültürel ve Edebi Gelenek

Mustafa ÖZÇELİK

Mehmet Akif İnan’ın Şiiri

Arif AY

Medeniyet Bağlamında M.Akif İnan Nesri

Prof. Dr. Turan KARATAŞ

Akif İnan’ın Cumhuriyet Şiirine Bakışı

Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ

Akif İnan’ın Şiirinde Biçim ve Dil

DOĞUMUNUN 75
VEFATININ 15. YILINDA
MEHMET AKİF İNAN
SEMPOZYUMU

DOĞUMUNUN 75. VEFATININ 15. YILINDA
MEHMET AKİF İNAN SEMPOZYUMU
9-10 OCAK 2015 / ANKARA

Me
Gör
Da
Ku

AKİF İNAN'DA KÜLTÜREL VE EDEBÎ GELENEK

Prof. Dr. Mehmet NARLI

Şiir ve gelenek ilişkisi genel bir bakışla iki düzlemde tartışılabilir

1. Kültürel Gelenek: Şiirin, sosyal, siyasal, maddi, manevi geleneğin bütün birikimiyle kurduğu değer ve anlam ilişkisi.

2. Edebî Gelenek: Şiirin kendi geleneği ile kurduğu ile biçim, ses, imge ilişkisi.

Yeni Türk şiiri ve özellikle Cumhuriyet Dönemi Türk şiiri bağlamında bakıldığında şiirin kültürel birikim olarak gelenekle ilişkisi hem algı hem de uygulama bakımından çeşitlilik göstermektedir. Cumhuriyet dönemi şairi, siyasal ve sosyal olarak gelenekle bağların koparıldığı bir ortama doğmuştur. İçine doğduğu ortamın en belirgin siyasal tavrı “devr-i sabık” düşüncesinde görülür. Siyaset, sosyal hayat, eğitim, hukuk değerleri açısından “eskimiş olan devir” kapanmıştır. Milli dil ve milli tarih, Avrupa hukuku, eğitimi ve hayatı, Anadolu realitesi bir ölçüde kültürel geleneğin yerine ikame edilmiştir. Fakat bu ikame uzun süre kuşatıcı olmamış; edebiyat bütün türleriyle kültürel geleneğin kapılarını yeniden açmaya başlamıştır. Bu bağlamda Yahya Kemal’in, “kolektif ruh”; Mehmet Akif’in “ittihad-ı İslâm”; Necip Fazıl’ın “büyük doğu”, Sezai Karakoç’un “diriliş” kavramları bir bakıma Cumhuriyet’ten Osmanlı birikimine yeniden bakma ve bu birikimden yeni anlayışlar çıkarma girişimi olarak düşünülebilir.

Cumhuriyet dönemi şiirinin kültürel bağlamda gelenekle ilişkisinin önemli bir boyutu da folklorudur. Ziya Gökalp’le açılan halk kültür ürünleri, Ahmet Kutsi Tecer, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cahit Külebi gibi şairlerle başlıca kaynak haline gelirler. Masallar, türküler, maniler gibi sözlü ürünler, yazmalar, yelekler, yemeniler gibi somut varlıklar, düğünler, merasimler gibi uygulamalar, açık, gizli, simgesel anlamlar taşıyan birer kültürel kaynak olurlar.

Cumhuriyet Dönemi için siyasal, sosyal ve felsefi olarak artık Batı birikimi de bir gelenektir. Bu açıdan bakıldığında Batı düşünce hareketlerinin, ideolojilerinin ve poetikalarının Cumhuriyet dönemi şiiri için önemli bir kaynak ol-

duğunu söylemek gerekir. Nitekim pozitivist, materyalist, idealist ve hedonist bakış açılarının dönem şairlerinde kültürel bir gelenek olarak izleri oldukça belirgindir. Örneğin, Yahya Kemal'in Nev Yunani, Nazım Hikmet'in ilerlemeci ve toplumcu, Necip Fazıl, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı, Ahmet Muhip Dranas'ın sembolist, Orhan Veli'nin olgusal ve pratik ve İkinci Yeni'nin bilinç dışına önem veren tutumları, önemli ölçüde Batı'nın bu kültürel birikimiyle ilişkilidir.

Akif İnan'ın, kültürel gelenekle yani geleneğin sosyal, siyasal, maddi, manevi bütün birikimiyle ilişkisi Yahya Kemal'in "kolektif ruh", Mehmet Akif'in "ittihad-ı İslâm" Necip Fazıl'ın "büyük doğu" ve Sezai Karakoç'taki "diriliş" anlayışı çizgisinde değerlendirilmelidir. Akif İnan da Müslüman Türk toplumunun yaşamakta olan kolektif bir ruhu olduğuna inananlardandır. O da Osmanlı şiirinin sesine ve biçimlerine sinmiş bir insan ve hayat anlayışının mirasçısı olarak duyar kendini. Akif İnan, klasik şiir biçimlerini de kullandı ama onun bu biçimlere giderek özellikle milletin manevi atmosferini teneffüs etmek amacıyla olduğunu düşünüyorum; geleneği daha doğrudan idrak etmek için Gazel, Kaside, Terkib-i bendler yazdığını düşünüyorum. Sanki o da Yahya Kemal gibi Divan şiirinin nizamını kurması ve ahengine ulaşmasının arkasında, milletin yaşayıp duyduğunu ifade etme kabiliyetinin yattığını görmek istemiştir.

Akif İnan için şiir, kültürel geleneği idrak ve ihya etmenin ve bu ikisine bağlı olarak bir gelecek tasavvuru oluşturmanın önemli bir imkânıdır. O, şiirin kendi estetik geleneği karşısında Sezai Karakoç gibi/kadar serbest/cesur değildir kuşkusuz. Ama kültürel gelenek bağlamında Sezai Karakoç'un belirlediği hat üzerinde yürür. O da Sezai Karakoç gibi yerli düşünce ve geleneğin ruhunu, İslâm medeniyetinin bütününe yöneltilen bir bakıştan çıkacağına inanır. O da aşk, ölüm, insan ve tabiatın yeniden İslam medeniyeti içindeki yerine oturacağına inanır ve bu yolculukta şiirin önemli görevler üstlendiğini düşünür. Onun şiirlerindeki "çile", "aşk", "sabır", "emanet", "sır", "iman gibi kavramlar, hem medeniyetin "merkez gücünü" oluşturan değerler bütününe işaret ederler hem de bu değerleri insani bir yekûn haline getiren geçmiş medeniyetin yeniden ihya ve inşa edilmesini telkin ederler. "Akıl", "çağ", "beton", "gürültü" gibi kavramlar ise "karşı güç"ü yani medeniyetin "iptal"ini işaret ederler. Akif İnan'ın Sezai Karakoç gibi medeniyeti din olarak kavradığı açıktır.

İnsanı kirleten heykeller gördüm
Güneşi karartan kıyamet gibi

Ve bir sofraya gibi serserim önüme
Yerli düşüncenin ürünlerini

İlk beyitteki "heykel" in modern yaşama biçimlerini, siyasal bakış açılarını simgelediği rahatlıkla söylenebilir. Bu çerçevede "insanı kirleten heykel",

kendini Müslüman ve yerli gören idrakin modern karşısındaki rahatsız tavrını gösterir. Bu idrak, yaşamak zorunda olduğu kültür, siyaset, kamu hayatı içinde kendini daima sorgulamak zorunda kalmıştır. Önüne açılabilecek yol ise yerli düşüncenin yani İslam medeniyetinin bütün ürünlerine yeniden yönelmektir. Bu ürünlerin her birine, mimarisine, şiirine, müziğine, hukukuna yönelmek Müslüman kimliğin bir eylemidir. Her eylemle zihin kendini yeniden ihya etme mücadelesine girer. İslam medeniyetinin bütününe yönelmiş bu ceht için kaynak “çağlardan çağlara yürüyen sırrı/Fısıldadın mağara arkadaşına” dediği peygamberdir. Onun çağrısı ölümsüzdür her şair de aslında bu ölümsüzlüğün ne olduğunu ve nasıl olacağını anlatmakla yükümlü bir savaşçıdır.

Edebi gelenek (şiirin kendi biçimsel özellikleri) açısından bakıldığında, Akif İnan'ın klasik şiirin nazım biçimlerini, türlerini, zaman zaman vezin düzenini kullandığı açıkça görülür. Onun bu tavrıyla geleneği biçim düzeyinde de izlemek istediğini söyleyebiliriz. Örneğin Hicret adlı kitabındaki 23 şiirden 5'inin adı gazel (umut gazeli-el gazeli vs) 1'inin kaside, 1'inin terki-i bend, 1'inin terci-i bend, 1'inin müstezat'tır. İnan, bu tür ve şekilleri kullanır ama klasik şiirimizin bu biçimlerinin vezin, kafiye, konu gibi bütün özelliklerini de devam ettirmez. Kitabın kalan şiirleri doğrudan klasik şiirimizin belli bir biçimi ile yazılmamış olsalar da tamamının şiir birimi beyittir. Beyit, bir tutkudur adeta. Bu yüzden onun şiirinde anlamı ve sesi beyit beyit okumak gerekir. Şairin bu tavrında ortaya çıkan şu: Geleneğin biçim ve ifade olarak bütünüyle aynen tekrar edilemeyeceğini biliyor ama bu biçimleri ve söyleyiş özelliklerine yaslanmadan da kendini ifade edemiyor. Esasen sadece eski şiir biçimlerini ve ölçülerini kullanmakla gelenekle bağ kurulmuş olmaz. Geleneğin dip dalgasının bugüne ulaşması için şairin asıl yapması gereken şey, geleneğin imge düzeyini kuran soyutlama dünyasını anlamaktır. Buradan bakınca Akif İnan'ın bu iki yargı arasında bir yerde geleneği yenilemek ve devam ettirmek istediğini söyleyebiliriz. Şu beytin bu yargıyla ilişkili olduğunu düşünürüm her zaman.

Çağı kurtarmanın bir eylemidir
Çağ dışı görülen ilgimiz bizim

Elbette modern içindeki yerli kimliği ve duruşu işaret ediyor beyit. Ama “çağ dışı ilgi” bana kalırsa şairin Osmanlı şiir biçimlerine duyduğu ilginin savunması olarak da okunabilir: O, adeta eskimez bir yeniliğin var olduğunu ispat etmek ister.

Son olarak şiir ve gelenek ilişkisinin doğru algılanması çevresinde genel bir değerlendirme yapılabilir. Bir kere her şair tartışmasız bir biçimde bir geleneğin içine doğar. Şair, gelenekle ilişkisini kabul etse de reddetse de bu gerçeklik değişmez. Çünkü edebiyat üretimi, içine doğulan kültürün ve dilin içinden yapılır. Şair öncekileri okuyarak başlar. Şiir ve gelenek tartışmalarından eli boş çıkmamak için bu ilişkinin değişmez boyutlarını görmek gerekir. Örneğin şiir

ve gelenek ilişkisi, birtakım şiir biçimleri, türleri ve temaları olarak anlaşılırsa günün şiirinin olması gereken bağlantı noktaları kaybolabilir; dahası şiir ve gelenek ilişkisi, sığ bir düzlemde birbirini ortadan kaldıran görüşlerin çarpışma alanı haline gelebilir. Siyasal ve sosyal hayatta geçmişin bazı uygulamalarını taklit ve tekrar etmekle veya şiire eski kelimeler katmakla, eski nazım biçimleri ve ölçüleri kullanmakla gelenekle bağ kurulmuş olmaz. Geleneğin dip dalgasının bugüne ulaşması için şairin asıl yapması gereken şey, geleneğin imge düzeyini kuran soyutlama dünyasını anlamaktır.

MEHMET AKİF İNAN'IN ŞİİRİ

Mustafa ÖZÇELİK

6 Ocak 2000'de yani bundan 15 yıl önce ebediyete uğurladığımız M. Akif İnan ağabeyi anmak, hatırlamak üzere hayatının büyük bir bölümünü geçirdiği Ankarada siz yol ve dava arkadaşlarıyla birlikteyiz.

Öncelikle kendisine rahmet diliyorum. Memur-Sen ve Eğitim-Bir-Sen camiasına, bu etkinlikte emeği geçen herkese teşekkür ediyorum.

Burada Akif İnan ağabeyi bir bilgi şöleni kapsamında anacağız. Yazarlığı, düşünce adamlığı, hatipliği, gazeteciliği, aksiyonerliği, mücadeleci yanı, Türkiye'deki emek hareketindeki yeri ve önderliği ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken hususlardır. Bu bilgi şöleninde bunlara şüphesiz değinilecektir.

Benim konum ise Akif İnan'ın şiiri olacaktır. Kendisini öncelikle ve özellikle şair olarak tanımış, kendisiyle birlikte olmuş, aynı dergilerde yazmış biri olarak "Şair Mehmet Akif İnan" üzerinde duracağım. Özellikle vurgulayacağım husus da onun çağdaşımız bir şair olarak "çağdaş bir şair midir? Yoksa kimi değerlendirmecilerin dediği gibi "Neo-klasik" bir şair midir? Onu ne şekilde ele almalıyız? sorularına cevap arayarak onun Türk şiiri içindeki yerini tespit etmeye çalışacağım.

Kısa ve Özlü Şiirler

Şair Mehmet Akif İnan, sağlığında iki şiir kitabı yayımladı: "Hicret" ve "Tenha Sözler"... Bu iki kitapta ilkinde 22, ikincisinde 33 olmak üzere toplam 55 şiiri mevcut.. Elbette yayımlanmamış başka şiirleri de var. Ama biz yorumumuzu bu 55 şiirden oluşan iki kitap etrafında yapmak durumundayız. Bir de buna onun "Edebiyat ve Medeniyet Üzerine" ve "Din ve Uygarlık" isimli kitaplarını eklememiz lazımdır. Zira, bu kitaplardan ilki onun hem edebiyatımızı genel olarak değerlendirdiği bir metin hem de bir anlamda poetikasıdır. Daha doğrusu bu anlamda bize imkânlar veren bir kitaptır. İkincisi ise onun medeniyet ve inanç eksenli düşünen ve yazan bir şair olduğu göstermesi bakımından önemlidir.

Bu kitaplar çerçevesinde Akif İnan şiirine baktığımızda M. Akif İnan'ın şiiri ve şairliği üzerinde söyleyeceğimiz ilk söz, onun çok az sayıda şiir yazmış olduğudur. Bu durum, şüphesiz ki onun şairliği lehine bir durumdur. Zira şiirlerine bakıldığında bunların her birinin titiz birer işçilik ürünü olduğu ve bu yüzden nitelik yönünden hayli değer taşıdıkları görülecektir. O, bu yönüyle edebiyatımızda özel bir yere sahiptir ve bu yönüyle özellikle genç şairlerin örnek almaları gereken bir isimdir.

Gelenekten Beslenen Şiirler

Onun her iki kitabı da birer gazelle başlar. Yine bu kitaplarında Terkib-i Bend, Terci-i Bend, Müstezad başlıklı şiirler görülür. Ayrıca bu şiirlerin çoğu beyit esasına göre tanzim edilmiştir. Arada bir, üçlü ve dörtlü mısralardan oluşan şiirler varsa da bunlar da yine mesela dörtlünün halk şiir nazım biçimi olduğu düşünülünce bize yine geleneği düşündürcektir. Yine bu şiirlerinde klasik edebiyatımızın söyleyiş ve sanat özelliklerinin de yer aldığı görülür.

Ayrıca ses olarak da Akif İnan'ın divan şiirinden çokça yararlandığı söyleyebiliriz. Bu yüzden çağdaş şiirlerin bestelenme zorluğuna rağmen onun “Şafak, Ey Beyaz Ela, Şehir Gazeli.” gibi pek çok şiiri bestelenmiştir. İşte bütün bunlar onun klasik şiirin ikliminde şiir yazan bir şair olduğunu ortaya koymaktadır.

Neden Böyle?

Şüphesiz bu durum onun için bilinçli bir tercihin sebebidir. Zira o medeniyet gibi bir meselesi olan bir isimdir. Malumdur ki medeniyetimiz Batılılaşmayla inkıtaya uğramıştır. İşte o, böyle bir dönemde medeniyetimizin kapatılmış dünyasını açmak ve onun ihyacısı olmak isteyen bir şair olarak karşımıza çıkar. Nitekim “Edebiyat ve Medeniyet Üzerine” kitabı da bu amaçla kaleme alınmış bir eser olarak burada tekrar hatırlanmalıdır.

Gelenekten Modernliğe

Cumhuriyet döneminde pek çok şairin klasik edebiyatla bağ kurmaya çalıştığını biliyoruz. Ama onlar, gelenekten sadece biçimsel olarak etkilenmişler ya da geleneği tekrarlama yoluna gitmişlerdir. Az önce Akif İnan'ı geleneğin modern ihyacısı olarak değerlendirirken ona özgü bir farklılığı işaret etmek istemiştik aslında. Onun klasik şiirle bağı şekille sınırlı değildir. O, bu edebiyatı kuran değerlerin derindedir. Onların bugün de hem edebiyatta hem de hayatta egemen olmasını istemektedir. O yüzden onu sadece bir neo-klasik olarak görmek doğru değildir. Nitekim kendisi de kendini böyle görenlere itiraz ederek şöyle demektedir: “Ben bir ayağı geçmiş edebiyatımızda, öteki ayağı dünya edebiyatında ama varlığımla gövdemle çağımın içinde bulunmak istemişimdir.” Durum böyle olunca da onu sadece geleneğe yaslanan değil aynı zamanda dünya şiiriyle ve günümüz şiiriyle de ilgili modern bir şair olarak görmek

gerekir. O, şiirini kurarken klasik olanla çağdaş olanın arasında bağ kurmuş, gelenekten faydalanmış, çağdaş şiir yapısına bu anlamda zenginlik katmış bu şiire yeni çağrışımlar kazandırmış bir şairdir. Bu yüzden onu ne tam anlamıyla klasik, ne de neo-klasik olarak göremeyiz. O, köklerinden kopmayan çağdaş bir şairdir.

Şiirde Yol Arkadaşları

Mehmet Akif İnan, Tanpınar'ın "devam fikri"nin farkındadır. Bu yüzden zamanın zarureleriyle ortaya çıkan yeni durumlar karşısında "değişerek devam etmek, devam ederek değişmek" şeklinde özetlenen köklerden kopmadan göklere çıkmak diyebileceğimiz bir anlayışın şairidir. Onda başta hemşehrisi Nabi olmak üzere, klasik şiirin zirveleri olan Fuzulî'den, Şeyh Galip'ten, halk şiirimizden Karacaoğlan, Dadaloğlu ve Yunus Emre'den izler bulsak bile onun şiir tarihini daha çok adaşı Mehmet Akif Ersoy'dan başlatmak gerekir. O da Akif gibi sancılı bir yürektir. Gelenekten modernliğe geçişteki en önemli isimlerden biri olan Akif gibi o da biraz da devrinin soruları yüzünden her ne kadar bireyci olsa bile yine de bilgi, düşünce, akıl ve tefekküre dayalı şiirler yazmış, duygusal zenginlik her şiirinde yer almamıştır. Bu benzetmeyi, İslam düşüncesiyle olan irtibatları dolayısıyla yaptığımızı da belirtmek gerekir. Değilseler aralarında doğrudan bir ilgi kurmamız söz konusu değildir. İki Akif'in şiirleri de kendi mecralarında akan ayrı ayrı şiirlerdir.

Onu yine Akif'in çağdaşları olan Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'le de birlikte düşünmek de mümkündür. Ama bu münasebette şu farkı unutmamak gerekir. Yahya Kemal'de geçmiş, sadece bizim tarihi realitemiz olarak görülürken Akif İnan'da bu durum bir ülkü, ideal şeklindedir. Ahmet Haşim'in ise onu şiir zevki ve estetiği bakımından etkilediği görülür. Bu yüzden onu Mehmet Akif'ten sonra bağlayacağımız halka Necip Fazıl'dır. Şiirinde ses vurguları, çağa karşı yükseltilmiş başkaldırı havası, yine metafizik endişeleri şiirlerinin biçimsel benzerliği olmasa da içten içe Necip Fazıl'ı duyumsatır. Akif İnan için Necip Fazıl'dan sonraki en önemli beslenme kaynağı Diriliş düşüncesi ve Sezai Karakoç şiiridir. Edebiyat ve Mavera dergisini çıkardıkları arkadaşları Alaeddin Özdenören, Erdem Bayazıt, M. Atilla Maraş, Cahit Zarifoğlu gibi şairlerle de tarzları çok farklı olsa bile özde aynı hassasiyetlerin sonucu şiirler yazmışlar ve birbirlerini beslemişlerdir.

Temalar

M. Akif İnan'ın şiirlerine ve şairliğine bu genel tespitlerden sonra biraz daha yakından bakalım. Akif İnan şiiri her şeyden önce temalarıyla ilgi çeken bir şiirdir. Aşk, ölüm, gurbet, zaman, şehirler, modern hayat en çok işlediği temalardır.

En başat duygu ise aşktır. Dolayısıyla o aslında bir aşk şairidir. Yakın arkadaşı Rasim Özdenören, onun şiirlerini değerlendirirken bu durumu “Onun bütün şiirlerinin alt yapısını, temel malzemesini aşk teşkil ediyor desek mübalağa etmiş olmayız. Onun şiirler toplamına ben bir tek ad veriyorum: Aşkın Kitabı” şeklinde açıklar. Kendisi de mücadelesini Terci-i Bendlerinin birinde “aşkı yürürlüğe koyma savaşı” olarak niteler. Bir örnek olarak “El Gazeli” şiirine bakalım:

*Ellerine sarın kalbimin içini
O ayla boyanmış nar ellerine*

*Bahar ellerine giydir düşleri
Göksel şarkıları sar ellerine*

*O kar ellerine yar ellerine
Deme sabah akşam var ellerine*

*Rüzgâr mı asker mi biçti yolumu
Önünde kaç engel var ellerine*

*Bitirip şu kara kuru ekmeği
Göç etsem diyorum yar ellerine.*

Görüldüğü gibi bu şiir bir aşk şiiridir. Ama şiirlerinde hitap ettiği sevgili kimdir? Dünyalı bir varlık mıdır? Bir mürşid midir? Ya da Allah mıdır? Bunları ayırmak oldukça zordur. Şiir kendini hemen ele vermeyecek katmanlara sahiptir. Bu özellik bilindiği gibi divan şiirinde de vardır. Orda da padişah kimdir bilinmez... Kimi zaman devletin yöneticisi, kimi zaman kadın, kimi zaman İlahi bir varlıktır.

Tasavvuf

Yine bu noktada onun tasavvufla kurduğu ilişkiden de söz temeliyiz; Divan şiirinde olduğu gibi onun şiirinde de tasavvuf etkili bir kavramdır. Yalnız Divan şiirinde her şairin tasavvufla doğrudan bir mensubiyeti yoktur. Tasavvuf, çoğunda bir malzeme, bir unsur olarak kullanılmıştır. Akif İnan da ise tasavvuf yalnızca birer motif, bir malzeme olmanın ötesinde bir anlam taşır. Onun şahsi olarak da bir mürşide mensubiyeti vardır. Dolayısıyla onda tasavvuf, benimsemiş, içselleştirilmiş bir anlayış tarzıdır. Onun şiirine hissedilen ve yaşanan bir halin tezahürleri olarak girer. “Siz” şiirindeki şu dizeleri bu mensubiyeti açıkça gösterir:

*Dikenler çalılar güle dönüşür
Bir bengi su yayar nazarlarımız*

*Güzeller varisi olduğunuzdan
Kokular korosu gülzarlarımız*

*İlham yağmurları sözlerinizdi
Gök sofrası serer nazarlarımız*

*Gönlüme özgürlük muştusu gibi
İnanç diriltici kararlarınız*

*Bir tufan dehşeti salar kalplere
Aslan kükremesi azarlarınız*

Akif İnan'ın birkaç şiiri dışında bu tasavvufi duyuş hep hâkimdir. Denilebilir ki onun şiiri aslında tasavvuf temelli bir şiirdir aynı zamanda.

Sosyal Metafizik ve İdeolojik Şiir

Akif İnan'ın şiiri divan, halk ve tekke şiiriyle ruh akrabalığı taşır ama bu şiirin asıl kimliği aynı zamanda sosyal, metafizik ve ideolojik bir şiir de olmasıdır. Bunun için onun sadece

*“Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Bir çocuk gibiydi ve ağlıyordu
Varıp eşğine alnımı koydum
Sanki bir yer altı nehr çağlıyordu*

*Gözlerim yollarda bekler dururum
Nerde kardeşlerim diyordu bir ses
İlk Kiblesi benim ulu Nebi'nin
Unuttu mu bunu acaba herkes*

*Burak dolanırdı yörelerimde
Mi'racı yol veren hız üssü idim
Bellidir kutsallığım şehir ismimden
Her yana nur saçan bir kürsü idim*

*Hani o günler ki binlerce mü'min
Tek yürek halinde bana koşardı
Hemşehrim nebi'ler yüzü hürmetine
Cevaba erişen dualar vardı*

*Şimdi kimsecikler varmaz yanıma
Mü'minden yoksunum tek ve tenhayım
Rüzgarlar silemez gözyaşlarımı
Çöllerde kayıp bir yetim vâhayım*

*Mescid-i Aksa'yı gördüm düşümde
Götür müslümana selam diyordu
Dayanamıyorum bu ayrılığa
Kucaklasın beni İslâm diyordu*

Dörtlüklerinden oluşan “Mescid-i Aksa” şirine bakmak yeterlidir. Onun gelecek düşleri sadece Anadolu coğrafyasıyla değil bütün millet ve ümmet coğrafyasıyla ilgilidir. Hayatı boyunca şairlikten gazeteciliğe, dernek çalışmalarından sendika faaliyetlerine, bütün bir Anadolu’yu kuşatan konferanslarına kadar yazdığı ve yaptığı her şey, insanımızın bir bilinç kuşanmasıyla ayağa kalkması, bu çağda onurlu yerini alması, inanç, kültür ve medeniyet eksenli bir yapının inşası içindi.

Ama bu mücadeleyi verirken asla güncel olanın tuzağına kapılmıyor, özellikle şiirlerinde insanı kendi varlığı üzerinde düşünmeye çağırıyordu. Bu yüzden onun şiirinde metafizik meseleler de bir hayli yer tutar. Sonuçta her şey insanda düğümlenmektedir. Kültür, medeniyet, koruyacak, değerleri yaşatacak, bayraklaştıracak olan odur. Onun ‘Akşamın Kılıçları’ şiiri bu bağlamda okunabilecek bir metindir.

*İçimin göğsüne ağsam diyorum
Yorulдум kelime hamallığından*

*Toprağın altına yürüsem bir gün
Kurtulsam aklımın işkencesinden*

*Düşen her yaprağın acısı bende
Çoğaltır uykusuz gecelerimi*

*Kızgın bir sac oldu yollar yüzüme
Doğrandım akşamın kılıçlarında*

*Bir kurtuluş olur belki delirmek
Soyunmak dünyadan işkencelerden*

Sonuç

Son söz olarak şunları söyleyelim. Şair olarak Akif İnan Cumhuriyet dönemindeki yerli-islami duyarlıklı edebiyatta çok önemli bir isimdir. Gelenekten beslenerek, onun ruhuyla modern bir şiir yapısı kurmuş, bu anlamda şiirimizde bir öncü olmuştur. Fakat konu dışına çıkmak pahasına da olsa son sözler olarak şunları da söylemek isterim:

Eser ve mücadele değerlidir ve önemlidir. Ama bunlardan önemli olan bir şey daha vardır. O da yazar ve mücadele adamının şahsiyetidir. Akif İnan, belki de asıl bu yönüyle önümüzde bir örnektir. Yeri geldiğinde bir derviş, yeri geldiğinde kükreyen bir ses, iyi bir dost ve ağabey olarak hafızamızda ve kalbimizde hep yaşayacaktır. Mekânı cennet olsun.

MEDENİYET BAĞLAMINDA M. AKİF İNAN NESRİ

Arif AY

M. Akif İnan isminin belleklerde şair olarak tebarüz etmesi sebebiyle düşünce dünyası ve bu dünyasının kalıbı olan nesri hep geri planda kalmıştır. M. Akif İnan üzerine yazılan yazıların hemen hemen tamamında şiiri üzerinde durulur. Hatta kendisi ile yapılan tüm söyleşiler de şiiri ve şairliği üzerinedir. Oysa M. Akif İnan, şairliği kadar hatta şairliğini de aşan bir fikir adamıdır. Onun nesirleri edebi metin olmaktan ziyade bir durumu, bir sorunu irdeleyen, okurunun yanlış bildiklerinin doğrularını ortaya koyan düşünce yoğunluklu, ufuk açıcı metinlerdir. Geniş bir hedef kitleyi muhatap alan bu metinlerin dili ve üslubu son derece yalın ve ikna edicidir.

M. Akif İnan'ın nesirlerinde kullandığı dil kültürümüzün doğal dilidir. Cümle yapısında ve anlatımda yapmacıklığa, argoya, gereksiz uzatmalara, süslemelere, abartmalara, duygusallığa, hamasete asla yer vermez. Yeni sözcük, eski sözcük takıntısından ve moda söyleyişlerden uzak durur. “Üslub-ı beyan aynıyla insan” sözü onda en kâmil manada tecelli eder. Konuşmalarında, sohbetlerinde tok sesi, kendine özgü vurgusu, edası, soylu bir düşünce adamı oluşunu hemen hissettiren tarzı ve deyişi aynıyla yazılarına yansır. Hal ve edasındaki tabiiyet, onun inanmışlığındaki samimiyetin ve dünya görüşüne duyduğu güvenin sonucudur.

M. Akif İnan'ın yazılarının kavramsal örgüsünü şunlar oluşturur: Din, medeniyet, devlet, tarih, sanat, edebiyat, felsefe, kültür, yerli düşünce, akıl, tefekkür, Divan edebiyatı, Ortadoğu, Batı, İslâm birliği, Batıcılık, Tanzimat, muhafazakârlık, ırkçılık, devrim, devrimci, emperyalizm, gençlik ve eğitim.

O umut aşıl原因 bir üsluba sahipti. Daveti güzel yapar, kalpleri yumuşatırdı. Gazetelerde yazdığı köşe yazılarında pek çok şair, yazar ve dönemine damga vurmuş kişileri konu almıştır. Özellikle sanat edebiyat yazıları deneme türünün yetkin örnekleridir. Yazılarında yer alan isimler: Yunus Emre, Şair Avni (Fatih Sultan Mehmet), Nâbî, Fuzûlî, Şeyh Galip, Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil, Rasim Özdenören, Alaeddin Özdenören, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu, Mehmet Atilla Maraş, Ahmet Muhip Dranas, Mehmet Çınarlı, Ceyhun Atuf Kansu, Bediüzzaman, Münir Nurettin, Osman Yüksel Serdengeçti vs.

“Anamı sorarsan Büyük Doğu’dur
Batı ki sırtımda paslı bıçaktır”

Bu beyit M. Akif İnan’ın tüm sanat ve düşünce dünyasının bir anahtarıdır adeta. O, Necip Fazıl Kısakürek’in mektebinde yetişmiş, onun açtığı yoldan yürümüş biri olarak nesrinde “üyük Doğu” düşüncesinin tüm açılımlarını, dünyaya, topluma, sanata ve siyasete dair güncel yönelik bakışını büyük bir vukufiyetle işlerken, Batı’nın medeniyetimize yönelik tüm saldırılarını, Osmanlı’yı yıkışını, Cumhuriyeti kuruluşunu, milletimizin sırtına saplanan “paslı bıçak” olarak görür ve bu “paslı bıçağın” nasıl çıkarılacağına, açtığı yaraların nasıl iyileşeceğine dair görüşler ve tespitler ortaya koyar:

“Çağımıza İslam’ı yeni baştan sunmamız gerekmektedir. Özellikle son yüz yıllarımızın savunulacak önemli bir yanı yoktur, kalmamıştır.” İslam’ı, olanca cazibesıyla asrın verilerini kullanarak yeniden gündeme getirmeliyiz. Batı’nın, küfrün saldırılarını iptal etmenin de yolu budur. Kendi kurtuluşumuzun da! Çağın bütün bilgilerini, fennini, tekniğini İslam hakikatinin yorumuna ve ilanına vesile yapmalıyız.” der. (Din ve Uygarlık, s. 142)

M. Akif İnan, sırtımızdaki “paslı bıçak” Batı’yı şöyle tanımlar: “Batı uygarlığı, içinde sosyal bunalımların da tohumunu taşıyan bir uygarlıktır. Bu uygarlığın kendine temeller edinmesi, öz ve biçime kavuşması Rönesans ile olur. Eski Yunan medeniyeti ile Roma hukukunun Hıristiyan duyarlılığıyla birleştirilmesinden oluşan Batı uygarlığının bu üç ayağından, ancak birisi ilahi bir kaynağa yakınlık içindedir. Bu kaynağa da gerek yakınlık ölçüsü ve gerekse bizzat bu kaynağın nasıl bulandırılmış ve hatta unutulmuş olduğu meydandadır. Batı uygarlığının öteki ayakları, putperest Yunan’la, Roma aklının keşifleridir. Yani vahye aykırı ve karşı iki ayak.

Batı uygarlığının yapısında insani öz yoktur. Aklın koyduğu katı kurallar vardır. Batılı akıl sömürgecidir. Menfaatini, başkalarının ezilmesini umursamayan, hatta şart gören bir akılla kollar. Bu akıl yalnız dünyaya karşı uyguladığı bir tutum olarak kalmaz, kendi hayatı için de geçerlidir. Belli bir yaşa gelmiş çocuğuna bile yabancı gibidir. Kimseye bir karşılık beklemeden yardım elini uzatmaz, şefkat göstermez.” (Din ve Uygarlık, s.85-86)

Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat ve Maveria ekseninde oluşan, Batıcılığa karşı oluşu, reddi “yerli düşünce” olarak kavramlaştıran ekibin önde gelen isimlerinden biri olan M. Akif İnan, tüm yazılarında uygarlığımızdan beslenen, onun değerlerini, yaşadığımız çağa taşıyan bu düşünceyi bütün yönleriyle din, sanat, edebiyat, toplum, siyaset, eğitim hatta iktisat bağlamında ortaya koyar ve Batı uygarlığına ve bu uygarlığın Batıcılık olarak milletimiz üzerindeki tahribatına ilişkin keskin tespitler ve tenkitler yapar: “Yüz sene önce 1876’da

Osmanlı Devleti'nin yüzölçümü 13 milyon kilometrekareydi. Bu yüzölçümü Meşrutiyet'in ilanı olan 1908'de 9 milyon kilometrekareye düşmüştü. Bu tarihten sonra çok daha hızlı bir tasfiye hareketi yaşadık. Cumhuriyet, 777 bin kilometrekarelik bir toprak parçası üzerine kuruldu.

Bir kurtuluş, yeniden ayağa kalkış şartı olarak sarıldığımız Batılılaşma çabaları, ancak çöküşümüzü, batışımızı sağladı. Dünyanın denge unsuruyken, yüz milyonlarca insanın, Müslümanın baş bağladığı bir merci iken, yalnız kendi başımızın çaresine bile bakamayacak durumlara düşürüldük." (Yeni Devir, 23 Aralık 1978)

M. Akif İnan, yazılarında üç cepheli bir düşünce savaşı verir. Birinci cephe; Batıya karşı verilen savaş, ikinci cephe; Tanzimat kafalı sentezcilere verilen savaş, üçüncü cephe de; Necip Fazıl'ın deyişiyle içimizdeki 'kaba, softa, ham yobaz'lara karşı verilen savaş.

Şunu der M. Akif İnan: "Savaşımız, bize karşı çıkanlardır. Yeryüzünde fitne çıkaranlardır. Biz, kimseyi zorlamadan, iyilikle, güzelcesine çağırırız. Zorlaştırmadan, kolaylaştırarak çağırırız. Bize gelen, bize kardeş olur. Gelmeyen, horlamayız, incitmeyiz, adilizdir. Bize karşı çıkarlarsa, bize kötülüğe çıkarlarsa, bize yani insanlığa kötülükleri dokunmasın diye savaşırız onlarla. Bir kere de savaşa çıkınca, yüz çevirmeyiz, geri dönmeyiz savaşımızdan. Bu yolda ölmek, inanan için, büyük bir nasiptir çünkü." (Yeni Devir, 16 Haziran 1977)

M. Akif İnan'ın yazıları sağlığında yayınladığı "Edebiyat ve Medeniyet Üzerine", "Din ve Uygarlık", vefatından sonra yayınlanan ve gazete yazılarından oluşan "İslam Dünyası ve Ortadoğu", "Aydınlar, Batı ve Biz", "Siyaset Kokan Yazılar" adlı kitaplarında toplanmıştır.

"Edebiyat ve Medeniyet Üzerine" adlı kitabında M. Akif İnan "Fikir hayatımızı edebiyat adamları temsil etmiştir." düşüncesinden hareketle edebiyatımızı ve edebiyatçılarımızı medeniyet kavramı çerçevesinde ele alır ve resmi eğitimin okullarda öğrettiği tüm yanlış bilgilerin doğrusunu ortaya koyar. Söz gelimi, Divan edebiyatı "saray edebiyatı", "yüksek zümre edebiyatı", "halktan kopuk bir edebiyat", "aşk, kadın ve şarap edebiyatı" olarak öğretildi okullarda. M. Akif İnan bunların yanlışlığına vurgu yapar ve divan edebiyatının da sosyal meselelerle ilgilendiğinin ve geniş bir halk kitlesi tarafından takip edildiğinin altını çizer. Şunları der M. Akif İnan: "Açınız Yunus'tan Şeyh Galib'e kadar eski edebiyatımızı; kendilerinden önceki döneme dayalı olarak, çağlarını göreceksinizdir. Çağlarını, çağlarının olaylarını, insanını, onun duygusunu, düşüncesini, zevkini, adetini göreceksinizdir. Burada hemen söyleyip geçelim ki, bizim eski edebiyatımız, bazı kasıtlı ve bilgisizce tanıtımlara rağmen, çağlarını ve onun insanını ve hayatını çok içten ve derinden kavramıştır. Onun için büyük ve ölümsüzdür. Bunu edebiyatın ciddi adamları böyle bilir, böyle söyler. Eski Türk edebiyatı çağının aynası olmuştur." (Edebiyat ve Medeniyet Üzerine, s.11-12)

M. Akif İnan'ın "Din ve Uygarlık" ve "Edebiyat ve Medeniyet Üzerine" kitaplarının okullarda ders kitabı olarak okutulmasının büyük yararlar sağlayacağını burada vurgulamak isterim.

M. Akif İnan, Tanzimat'ı bir yenileşme hareketi olarak görenlerin de yanlışını dile getirir ve Tanzimat'ın ne olduğuna dair şu görüşleri ileri sürer: "Tanzimat'la birlikte, milli yapımızla hiçbir yakınlık belirtmeyen bir ayrı medeniyet düzenine girme çabaları, geçirdiğimiz krizin kök sebebidir. Tanzimat bir medeniyetin ve onun bir tezahürü olan devlet düzeninin, millet hayatında yüzlerce yıl süren bir oluşuma dayandığı gerçeğinin bir tarafa itilmesi hareketidir ve bugüne kadar süregelen bunalımın başlangıç tarihidir. Tanzimat'tan bu yana düzenin kurumları gibi, aydınlar da bir ayrı medeniyete göre şartlandırılmıştır. Hiçbir içtimai dayanağı olmayan ve hiçbir ilmi esas taşımayan bu zorlama, değiştirilen kurumlarla birlikte aydını da bunalıma sürüklemiştir. O tarihten günümüze kadar geçirilen değişimler, devrimler esasta Tanzimat hareketinin uzantısı olduğu için bu bunalım gittikçe büyüdü, çoğaldı. Bir buçuk asra yakındır bir başka cins aydın imal etmek için çaba gösterilmiş, değiştirilemeyen, değiştirilmesi de imkânsız olan halkla bu okumuşlar arasında derin bir uçurum açılmıştır." (Edebiyat ve Medeniyet Üzerine, s.20)

"Din ve Uygarlık'ta yazar, uygarlık kavramı ve din ilişkisi üzerinde durur. Batı uygarlığının dayandığı temellerle İslam uygarlığının dayandığı temellerin farklılığına vurgu yapar. Uygarlık aidiyetinin insan için ne kadar önemli olduğunu şöyle dile getirir: "Kişi için hatıra ne ise, millet için de tarih odur. Kişi için hatırasızlık, nasıl bir hafıza kaybı demekse, millet için de geçmişinden uzak düşmek, tarihi içinde var olan uygarlıktan kopmak öylece trajiktir. Uygarlıktan koparılan toplum, tükenişin trajedisini yaşıyordur." (Din ve Uygarlık, s.5)

M. Akif İnan buradan hareketle kendi uygarlığımızdan nasıl koparıldığına hayıflanır ve sorar: "Nasıl tükettik biz bu kadar serveti, şu kadarcık zamanda?" Ve der ki: "Tarihten önce değil, daha 60 sene önce (şimdi 100 sene) Ortadoğu tek devletti ve adı Osmanlı Devleti'ydi. Ve biz iki yüz yıl evvel şu üstünde oturduğumuz arz küresinin en büyük devletiydik. Şimdi sorabilir miyim kaçınıcıyız?" (Din ve Uygarlık, s.151)

M. Akif İnan'ın gazete yazıları da güncelden hareketle medeniyetimize ilişkin düşüncelerini kaleme aldığı yoğunluklu yazılardır. Eğitim-Bir-Sen bu yazıları derleyip kitaplaştırarak önemli bir hizmeti gerçekleştirmiştir.

M. Akif İnan çevresinde saygı uyandıran, konuşmalarıyla insanlar üzerinde etki bırakan bir kişiliğe sahipti. Onun mücadelesi bir medeniyet mücadelesidir. Ona göre toplumun meselesi ne ekonomik, ne sosyaldır. Bunlar birer sonuçtur. Asıl mesele kendi medeniyetimizden kopuşumuzdur. Şu cümle onun mücadelesinin ana damarına bir işaret: "İki yüz yıldır kendi öz evimizin sahipliğini Batıcılar yapıyor."

AKİF İNAN'IN CUMHURİYET ŞİİRİNE BAKIŞI

Prof. Dr. Turan KARATAŞ

Başlangıç

Mavera'nın 'yedi güzel adam'ından biriydi M. Akif İnan ve çok cepheli bir kişiliğe sahipti. Yakından baktığımızda, tanıdığımızda birden çok hüneri olduğunu görüyorsunuz. Şair, yazar, aydın, eylemci ve kurucu bir ülkü adamı. Başka bir meziyeti de iyi bir hatip oluşu. Yüzlerce konferans vermiş. Bulunduğu ortamı harekete geçiren bir dinamizmi var. Bu vasıfların her birini, etkileyici şahsiyetinde meczetmiştir. Ömrünün değişik evrelerinde, bu vasıflarından birinin daha bir önde görüldüğünü söyleyebiliriz. Sözelimi 40 yaşına kadar daha çok şairliğinin, sonra 10 yıl (1977-87) daha ziyade yazarlığının, ömrünün son 10 yılında ise teşkilatçı ve eylemci kişiliğinin ön planda olduğu görülmektedir.

Akif İnan'ın, gecikerek de olsa Dil-Tarih, Coğrafya Fakültesi'ni bitirdiğini, üniversite müktesebatının Türk Dili ve Edebiyatı alanında olduğunu biliyoruz. Lisede başlayan edebiyat sevgisi, şiir ilgisi hatta tutkusu (çünkü asıl gözağrısı şiirdir), onu edebiyat bölümünde okumaya kadar götürmüş, sonra nedense tahsiline 10 yıl kadar ara vermiştir. Bugün M. Akif İnan'ın eserleri içinde yer alan *Cumhuriyet'ten Sonra Türk Şiiri* adlı kitap, onun fakülte bitirme tezidir. Tez danışmanı, alanın önemli bir hocası olan Prof. Kenan Akyüz'dür. Hemen şu kadarını söyleyelim, Akif İnan'ın tezinin adı bile, onun nasıl büyük meselelere talip olduğunu/ olacağını göstermektedir.

Akif İnan, bir dönem de klasik edebiyatımız çevresinde yazdıklarıyla bir kesimin dikkatini bu büyük mirasa çevirmeyi başarmıştı. O dönemde, şiire heves duyan gençlerin, Klasik Türk şiirini yeterince tanımayan çevrelerin gelenekle bağ kurması yolunda bir bilinç fişeği parlatmıştı. Sınırlı kalmış olan bu edebî eylem sürdürülebilirdi. Bu haliyle bile, bir aydın sorumluluğunun somut tezahürü olarak değerli buluyorum bu çabayı.

Bu yazı, Akif İnan'ın *Cumhuriyet'ten Sonra Türk Şiiri* kitabı üzerinedir, hemen hemen onun çevresinde. *Söyleşiler*'inden de kısmen yararlanmıştı. Asıl üzerine eğileceğimiz çalışmanın konusu, 1923'ten 1970'e şiir tarihimiz. Bu adlandırmanın ne kadar uzun bir dönemi, ne çok ismi işaret ettiğini, nasıl geniş

bir çerçeveyi içine aldığını söylemeye bile gerek yok. Ancak Akif İnan cesaretinde biri, böyle bir konuya talip olabilir.

İncelemesinin hemen başında, bir bakıma ‘giriş’ sadedinde, Cumhuriyet’ten önceki dönemin siyasî ve sosyal görünüşünü özetler Akif İnan. Devrin belli başlı düşünce hareketlerinden bahseder. Ardından, yine II. Meşrutiyet sonrasında gözde ve karakteristik edebiyat telakkisi olan ve “milliyetçi bir romantizm” içinde eserlerini ortaya koyan “milli edebiyat” cereyanı üzerinde fazlaca durmaktadır. Bu oluşuma, İnan’ın haddinden fazla bir önem atfettiği dikkatten kaçmıyor. Sanıyorum, sade Türkçeye olan eğilimleri ve hizmetleri yüzündendir bu itibar.

Yazarımız, asıl konuya geçmeden Cumhuriyet devrinin sosyal ve edebi görünüşüne de kısaca temas eder. Burada, Cemal Süreya’dan nakledilen uzunca bir alıntıda, “Tanzimat, sadece bir batı hayranlığı değil, Batı’nın zoru ile bir Batı hayranlığı idi. Cumhuriyet ise, Batı’nın Türkiye’de her planda gerçekleştirilme çabaları ile doludur.” (s. 47) cümleleri dikkati çekmektedir. Denebilir ki, çalışması boyunca Akif İnan’ın da temel hareket noktasını, Batı karşıtı bu bakış belirler.

Cumhuriyet şiirini incelerken, bu dönemde yazılan şiiri değil, Cumhuriyet eğitiminden geçmiş, onun kurumlarında yetişmiş şairlerin ürünlerini çalışmasına konu edinmiştir. Sonra dönemin belli başlı şairlerini, “asıl Cumhuriyet şiiri”ni temsil ettiğini söylediği Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Nazım Hikmet, Necip Fazıl Kısakürek ve Ahmet Muhip Dıranas şiirini, zaman dizimsel olarak incelemeye çalışır.

Şairler Geçidi

Akif İnan’ın, muhtemelen doğumunu dikkate alarak Cumhuriyet şairlerinin başına koyduğu Ahmet Hamdi Tanpınar’ın şiirine bakışı oldukça özgündür. “Bursa’da Zaman” şairinin şiir söyleme biçimini, hiç değilse edasını, kendisine yakın bulduğu kanaatine varmaktayız. Tanpınar’ın şiirine ilişkin yaptığı tespitler, verdiği örnekler yerli yerinde. Bu kısacık değerlendirmeyi okuduktan sonra, Tanpınar şiirini, öne çıkan özellikleriyle hem tanımış oluyoruz, hem de bu şiiri okumayı arzuluyoruz. Ne diyor Akif İnan: “Şair titiz ve mısradır. Bu sebeple de az şiir yazmıştır. Şiirinde ciddi bir kültürün, bir tarih şuurunun, ince bir sanat zevkinin, derin bir Anadolu sevgisinin çok canlı izleri vardır.” (s. 56) Abartısız denebilir ki, İnan’ın Tanpınar şiirine ilişkin belirlemeleri, alandaki hemen herkesin olumlu rey vereceği olgunluktur.

Ahmet Kutsi Tecer’in şiirini sade ve yerli bulur Akif İnan. Kuşkusuz bu nedenle, Tecer şiirine bakışı da içten ve yumuşaktır. Bu şiir üzerine hükümleri çok genel olmakla birlikte isabetli, olması gerektiği kadardır. Tecer şiirinin üç dört özelliğine değinerek, genel toplamı kısmen tanımlamış olur. Ahmet Kutsi’nin

şiiri için yapılan iki değerlendirmeyi, iki farklı bakışı; biri yüceltmeci, diğeri indirgemeci iki karşıt görüşü eleştirmesi de yerindedir. Bu tutumunda, adeta yetkin bir edebiyat adamının özgüveni sezilir.

Akif İnan'ın, Nâzım Hikmet'e bakışı veya onun şiirini ele alışı eksiktir. Bu şiiri, bütünlüklü bir okumadan sonra değil de, genel bazı önkabullerden yola çıkarak değerlendirdiği anlaşılıyor. Nâzım Hikmet şiirinin iyi örnekleri, estetik ve sanatsal kaygıları bir bakıma görmezlikten gelinmiştir. Hemen hemen tek referans olarak Mehmet Kaplan'a atıfta bulunulması bu eksikliğin başlıca sebebi olmakla beraber; Nâzım'ın çok yerde şiirinin muhtevasına koyduğu "çiğ ideoloji", İnan'ın bakışını olumsuzlaştıran başat nedendir denebilir. Başkaca ifadeyle, İnan'ın, Nâzım'ın şiirine acımasız eleştirisinin temelinde, kuşkusuz *Memleketinden İnsan Manzaraları* şairinin ideolojik tutumunun yer aldığını söylemek durumundayız.

Akif İnan'ın, en yakınında olduğunu bildiğimiz Necip Fazıl şiirini ele alışı bize biraz tuhaf gelmiştir. Şöyle ki, *Hicret şairi*, *Sonsuzluk Kervanı* şairini, daha çok başkalarının kıymet hükümleriyle değerlendirmeye çalışır. Onu, Batı'dan öncülleri bildiğimiz, en azından söyleme biçimleri, eşya ve insanlık hallerine yaklaşımları bakımından örnek aldığı belli olan Mallarme, Valery, Baudelaire ve diğer şairlerden uzakta tutmaya çalışırken, beri yanda çok kabul görmüş kanaatlerin dışında bir iddiayı dillendirir. Nedir o? Necip Fazıl şiirindeki metafizik ürpertinin din dışı olduğunu, dinî bir kaynaktan gelmediğini söyler. Bu hususta Rasim Özdenören'in aynı minvaldeki tespitine katıldığını ısrarla belirtir. Sonra şu savını dillendirir: "Necip Fazıl'ın, İslam'ı ve onun metafiziğini şiirleştiren bir sanatkar olduğu, bizim için kabule şayan bir görüş değildir, ancak bir yorum tarzıdır." Bu iddiasını da şu şekilde izah etmeye çalışır: "O adeta gençliğinden bu yana kurduğu şiir mimarisini hep geliştirme çabası içerisindeydi. Başlangıçta şahsi olan metafizik duyguların gitgide bir sisteme kavuşması, yani dini bir karakter belirtmesi, yukarıda da belirtildiği gibi, kişisel bunalımların bir sonuca bağlanması şeklinde anlaşılmalıdır." (s. 84) Şu kadarını belirtmek gerekir, Akif İnan'ın, Necip Fazıl şiiriyle ilgili mülâhazalarını okuyan birisi, söz konusu şiiri bütün cepheleriyle tanıyamaz. Hatta eksik veya yanlış kanaatlere de varabilir. Çünkü kitapta, o büyük şiir külliyyatına bütüncül bir bakış yerine, Necip Fazıl şiirinin bir iki özelliğine değinilmiştir.

Akif İnan, "asıl Cumhuriyet şiiri" diye tanımladığı Tanpınar, Tecer ve Necip Fazıl şiirine, Ahmet Muhip şiirini göz kamaştıran bir halka olarak ekler. Dıranas, İnan'a göre, neredeyse kusursuz bir şairdir. Necip Fazıl'la birlikte kendisinden sonrakileri en çok etkileyen bir şiirin sahibidir. Mavi Hareketi'nin ve Attila İlhan şiirinin, Dıranas'tan birçok özellik taşıdığı, onu hatırlattığı tespiti ise elbette izaha muhtaçtır. Dıranas'ın orijinal bir sanatkar olduğu, iyi bir gözlemci ve terkiple olduğu tespitlerinden anlaşılın, Akif İnan, söz konusu şiire bir yakınlık ve hayranlık duymaktadır. Tek olumsuz eleştirisi, "topluma, sosyal ko-

nulara kapalı bir şair” yani “fildişi kule şairi” oluşunadır. Bu hükmünün de, gerçeklikle ilgisi bütünü bütüne koparan bir şiir olmadığını söyleyerek yumuşatır.

İnan'ın Cahit Sıtkı şiirine bakışı, Mehmet Kaplan'ın görüşleri üzerindedir. Kaplan'ın Şiir *Tahlilleri*'ndeki yorumlarını ya doğrudan alıntılarla ya da özetleyerek değerlendirir Tarancı şiirini. Bir de şairin bazı yazılarından alıntılar yaparak. Orhan Veli ve arkadaşlarının şiirini hazırlayan ürünler olarak görse de, Cahit Sıtkı'nın çabasını, şiirimiz için pek önemli saymadığını, fazlaca beğenmediğini, bu değerlendirmelerden anlamak mümkündür.

Asaf Hâlet Çelebi şiirini kavraması, anlatışı, denebilir ki yeterli ve yetkindir Akif İnan'ın; doyurucu ve tanıtıcıdır. Bu gizemli şiirin en mühim özelliklerine temas eder. Belirlemeleri yerindedir. Söz gelimi şu tespitlere bakalım: “O, şiirini belli bir kültüre, inanca, onun mistisizmasına dayanmış olsa bile, bunu tamamen özel bir tefekkür ve duygu süzgecinden geçirerek; bir subjeye bir de özel sübjektivite ekleyerek şiirleştirdiğinden, ortaya koyduğu şiir yer yer anlamsız, gerçeküstü bir özellik belirtir.” (s. 107) İleri bir iddia olarak da, Asaf Hâlet şiirinin gerçeküstücü görünümüyle, 1950'den sonra uç veren şiire yani İkinci Yeni'ye derin etkisi olduğunu söyler.

“1940 Sonrası” şiirimiz bahsinde, dönemin temsilcisi kabul edilen Garip üçlüsüne eğilir Akif İnan. Melih Cevdet ve Oktay Rifat'a bakışı, yine Mehmet Kaplan'ın görüşleri üzerindedir. Bu iki şairi de, daha çok ideolojileriyle ele alır; olumlu sözler söylemez. “Garip Hareketi denebilir ki, sol aksiyonun ikinci istasyonu olmuştur.” tespiti, bu bağlamda üzerinde durulmaya değer bir belirleme sayılabilir. Akif İnan'ın, Orhan Veli'ye bakışı daha olumludur. “Kitabe-i Seng-i Mezar” mübdiini, her şeye rağmen “yeni bir çığır açmayı başarmış bir şair” olarak görür. O günün ve bu günün muhafazakârlarının aksine bir değerlendirmedir bu, Orhan Veli için.

“Mavi” hareketine/ çıkışına kısa bir değiniden sonra, onu temsil eden veya o çıkışın bizatihi kendisi olan Attila İlhan üzerinde durur Akif İnan. Düşünceleri sosyalist/ sosyal gerçekçi, mizacı romantik bir şairin ürünleri olarak değerlendirir Attila İlhan şiirini. Onu romantik yanıyla Ahmet Muhip'e, ideolojik yanıyla da Nâzım'a bağlamayı mümkün görür. Fakat bizce, bu ilişkiyi kurmak pek kolay değildir. Bir de, *Sisler Bulvarı* şairini, şiire kendini, hayatını, ben'ini koyuşu bakımından Necip Fazıl'a “bağlamak” değil de, belki benzetmek olasıdır. Şu tespiti güzel Akif İnan'ın: “Attila İlhan görüldüğü gibi toplumcu-mücadeleci görüşlerinde bile romantiktir. Mizacı ve fikirleri arasındaki derin ayrılığı kuvvetli bir sanat sentezi ile bağdaştırmaya çalışmıştır.” (s. 131)

İncelemesinde genişçe yer verdiği İkinci Yeni şiirine Akif İnan'ın bakışı çoğunlukla olumsuzdur, biraz da dağınık. Bu hususta görüş beyan eden birçokları gibi, o da “anlamsız”, “bir şey anlatmayan” şiir olarak görmüştür İkinci Yeni'yi. Harekete katılanların farklı şiir anlayışlarına sahip oluşu, çoğunun Marksist

ideolojiyi benimsemiş bulunması, İnan'ın eleştirilerinin merkezindedir. Ortaya koydukları ürünlerdeki öz ve biçim, döneminde ve sonrasında birçok tartışmaya konu olduğu için, Akif İnan da bunları aktarmaktadır. Nakledilen görüşlerden anladığımız, İnan'ın, söz konusu hareketi, kuvvetli etkisine rağmen Türk şiiri için hayırlı bir çıkış olarak görmediğidir. Sonra bu hareket içinden seçtiği iki şairin Edip Cansever ve Turgut Uyar'ın şiirlerini incelemeye, irdelemeye girişir. Biraz da Sezai Karakoç'un bir yazısındaki görüşlerine atıfta bulunarak "materialist bir şair" in verimi olarak gösterilir Cansever'in ürünleri. Turgut Uyar ise, İnan'a göre, "neslinin en iyi şairleri arasındadır." Ona bu payenin verilmesinde, klasik şiirimize duyduğu yakınlık yahut ondan yararlanma, belki onu bazı şekil özellikleriyle de olsa, çağa taşıma, çağdaş şiirde yansıtma gayretlerinin payı olduğu düşünülebilir. Akif İnan da Divan şiirinin sesine, duyarlığına hayran ve bağlı bir şair olarak, Turgut Uyar'ın denemelerini kendi yaptıklarına/ yapacaklarına yakın bulmuş olmalıdır. Bu kısımda Akif İnan'dan, İkinci Yeni'nin en iyi şairi olarak vassettiği Sezai Karakoç şiiri üzerinde durması beklenirdi. *Körfez* şairini çalışmasına dâhil etmeyişi, bizce bir eksiklik. Bu çalışmadan yirmi yıl sonra kendisiyle yapılan bir söyleşide, Karakoç şiirine dair görüşlerini kısaca söylemiş olsa da, asıl bu inceleme içinde, Karakoç'a yer vermesi gerekirdi. Kendi ifadesiyle "yeni edebiyat zıplamalarına geç ulaşmış" olması, böyle bir ihmale ya da eksikliğe meydan vermiştir diye düşünülebilir.

Sonuç

İncelemenin "sonuç" kısmında, hemen birçok çalışmada olduğu gibi, baştan beri söylenenlerin bir özeti yapılmıştır. İlk Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan fikir hareketleri/ akımları en mühim taraflarıyla hülasa edilmiş; sonra "asıl Cumhuriyet şiiri"ni temsil ettiğine inandığı beş şairin, Tanpınar'ın, Ahmet Kutsi'nin, Dıranas'ın, Necip Fazıl'ın ve Nazım Hikmet'in, şiirinin öne çıkan özellikleri tekraren söylenmiştir. Akif İnan, bu beş şairi, Cumhuriyet şiirinin en karakteristik temsilcisi, kurucusu sayar. 1940'tan sonra toplumsal yapıyla birlik şiir anlayışı da değişmiş ve çeşitlenmiştir. Orhan Veli, Attila İlhan ve İkinci Yeni'nin kimi şairleri, 40'tan 60'a hatta yetmişlere uzanan 20, 30 yıllık süreçte Türk şiirinde yeni çıkışlar, atılımlar, arayışlar yapan şairler olarak zikredilir.

Bir fakülte mezuniyet tezinden fazla bir şey olan elimizdeki kitap, Akif İnan'ın otuz yaşında bir aydın adayı olarak ilgilerini ve müktesebatını göstermesi bakımından önemlidir. Her bir şairin anlatımından sonra gösterilen "bibliyografya"lardan anlıyoruz ki, Akif İnan, bu çalışmayı yaparken onlarca, yüzlerce kitaba, yazıya ulaşmış; birçoğunu okumuş, incelemiştir. *Tenha* Sözler şairinin sonraki yıllardaki edebiyat ve kültür müktesebatını, bu okumalarla oluşturduğunu söylemek hiç de yanlış değildir. Önümüzdeki kitaptan, edebiyat tarihimizin konu edindiği karmaşık, uzun ve verimli bir dönemine ilişkin kuşatıcı ve derinlikli değerlendirmeler beklemek haksızlık olur. Böyle bir bek-

lentiyle değil de, Akif İnan'ın çağının şiirini nasıl anladığı, anlattığı merakıyla okumak daha doğru olur. Kendisine yakın bulduğu şairleri görmek, tanımak isteğiyle veyahut şiirinin kaynaklarına dair bir bilgiye ulaşmak düşüncesiyle okunabilir *Cumhuriyet'ten Sonra Türk Şiiri*. Bu da az bir şey değildir.

KAYNAKÇA

İnan, M. Akif (2009), *Söyleşiler*, Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

İnan, M. Akif (2010), *Cumhuriyet'ten Sonra Türk Şiiri*,
Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

AKİF İNAN'IN ŞİİRİNDE BİÇİM VE DİL

Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ

Giriş: Türkçe Şiirin Serüvenine Kısa Bir Değini

Türkiye'de şiirde klasik anlayış ve beğeniden uzaklaşışın izlerini 18. yüzyıldan başlayarak takip etmek gerekir. Müstezat tarzı şiirlere eğilimin artması, şarkı kalıbının doğuşu hep bu yüzyılda olmuştur. Aruz kurallarının daha çok ihlal edilişi de yine bu dönemde görülen özelliklerden olup bu durum, şairlerin aruzu iyi bilmeyişlerinden ziyade bilerek isteyerek onun sınırlarını zorlamalarından kaynaklanır görünmektedir. 19. yüzyılda bu yenileşme ve dönüşüm hız kazanmıştır. Bu dönemde halk diline ve şiirine ilgi dikkat çekmektedir.

O dönemin yenilik açısından dikkat çeken şairleri: Keçecizade İzzet Molla (Mihnet-i Keşân), Türk Gâlib Paşa (Kastamonu ağzıyla divanı vardır), Âkif Paşa, Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Abdülhak Hamid, Muallim Naci, Recaizade Mahmud Ekrem, Tefvik Fikret.

19. yüzyılda bu gibi şairler, özellikle Namık Kemal ve Hamid, hece veznini denedikleri gibi, kafiyesiz şiir üzerine de kafa yormuşlardır. Bu denemeler o zaman için şairleri memnun etmemiş olsa da bunun sonraki dönemlere etki ve katkısı mutlaka olmuştur.

Yirminci yüzyıl şiiri kendi kendine ortaya çıkmış bir şiir değildir elbette. Onun kökleri ta bu döneme kadar uzanır. Cumhuriyet dönemi şiirinde pek çok şair ve aydının bu gerçeği görmek istemedikleri bilinmektedir. Fakat bir edebiyat tarihçisinin böyle bir tavır içinde bulunması düşünülemez. Bu bakımdan 20. yüzyıl şiirini geçmiştten bütünüyle bağımsız olarak değerlendirmek yanlış olacaktır.

20. yüzyılın başında Servet-i Fünun topluluğunun dağılmasından sonra Mehmet Emin Yurdakul'un millî edebiyat girişimi dışında 1908'de II. Meşrutiyet'in ilan edilmesine dek ciddi bir kıpırdanış görülmez. Elbette edebiyat tarihi açısından bu, kısa bir süre olup o dönemin şartlarında bu kısa fetret çok dikkate alınmayabilir. Yine de anılmadan geçilmemelidir. II. Meşrutiyetin ilanı şairlere az çok heyecan vermişse de bunun şiire ilk yansıması şiir için pek de

olumlu görünmemektedir. Şu anlamda ki bu dönemin ilk günlerinde ve aylarında söylenen veya yazılan şiirler methiye tarzı şiirler olmaktan öte geçemezler. Fakat II. Meşrutiyetin ilanı üzerinden daha bir yıl geçmeden, 31 Mart 1909 olayından birkaç hafta önce Fecr-i Âti Encümeni'nin kurulduğu duyulur. Fakat 31 Mart olayı bu encümenin çalışmalarını sekteye uğratmış görünmektedir. Çünkü encümenin kuruluşunun duyurulmasının ardından bir yıl boyunca bu encümenin herhangi bir faaliyetine tanık olunmamıştır. 1910 Şubat'ında Encümen, Servet-i Fünun dergisinde bir bildiri yayınlarak kendini tanıtır ve amaçlarından bahseder. Bu encümenin hedefi doğu ile batıyı birbirine yaklaştırmak ve edebiyat ve düşünce dünyasında yeni açılımlar sağlamak olarak özetlenebilir. Fecr-i Âti'ye göre "sanat şahsi ve muhterem"dir. Bu arada encümen, siyasi gelişmeler karşısında tarafsız görünür.

Fecr-i Âti Encümeni, düşünce ve edebiyat alanında başarılı çalışmalara imza atamamış ve kimi üyeleri sonradan Milli Edebiyat hareketine dâhil olmuştur.

Bu arada karşımıza millî edebiyat adı verilen bir hareket çıkar. Bu hareketin başlatıcısı olarak Mehmet Emin Yurdakul kabul edilir. Hece veznini kullanan Yurdakul, bu vezne de kimi müdahalelerde bulunmuş ve bu vezni zaman zaman serbest şiire yaklaştırmıştır. Ona göre şiir halkın yalın diliyle yazılmalı ya da söylenmeli ve şair, hitap ettiği milletin duygularının tercümanı olmalıdır.

II. Meşrutiyet'in ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde Türkçü kesim ağırlık kazanmaya başlar. Bu arada eş zamanlı olarak ve İttihat Terakki'nin destek ve katkılarıyla Türk Derneği (1908), Türk Yurdu (1911), Türk Ocağı (1912) gibi dernekler kurulur ve bu dernekler Türkçü düşünceyi besleyen ve geliştiren merkezler olurlar. Bu dernekler bazı dergi çalışmalarına girişirler. Bunlardan biri *Türk Yurdu* dergisidir. Bu dergi aynı adı taşıyan dernek kapandıktan sonra kurulan Türk Ocağı derneğinin yayın organı olarak faaliyetini sürdürür. Daha sonra *Genç Kalemler* (Selanik) mecmuası bu hareketi destekler ve burada Ömer Seyfettin yeni lisan konusunu gündeme getirir.

Millî edebiyatçı şairlerden Halit Fahri, Yusuf Ziya, Enis Behiç, Orhan Seyfi ve Faruk Nâfiz, hece veznini geliştirerek modern bir şiir yarattıkları gerekçeyle 'Beş Hececiler' diye meşhur olmuşlardır. Bununla birlikte millî edebiyat hareketinin şiir örneklerinde az da olsa aruzlu örneklerle de rastlanmaktadır.

Yahya Kemal ve Mehmet Akif'in şiirleri de içerik ve yapı bakımından bu hareketin şiir örneklerine yakın olsa da bu iki şairin kendilerine özgü şiir telakileri bulunmaktadır. Yahya Kemal nostalji şairidir. Mehmet Akif ise İslamcı bir aydın olarak dinin hurafelerden arındırılması yolunda çabaları ile dikkat çekmektedir. Şiirleri de bu çabaya hizmet etmektedir. Ayrıca İslam dünyasının silkinişi ve kendini toparlaması da onu ilgilendiren konulardandır.

Bu hareket Cumhuriyet'in ilk iki onluğunda bazı değişikliklerle devam eder. Bu hareket içerisinde değerlendirilmekle birlikte şairlerin kendi üslupları biraz daha öne çıkar bu dönemde. Cumhuriyet'in ilk dönemi önde gelen şairlerinin en belirgin ortak özelliği hece veznini kullanmış olmalarıdır. Serbest şiir denemeleri de vardır bu arada. Sonuçta bu şairler, yönü az çok değişiklik gösteren millî bir edebiyat hareketinin öne çıkan temsilcileridir.

Millî edebiyat şiiri sürmekle birlikte kimi genç şairler şiirde yeni bir açılımın olmadığı düşüncesinden hareketle kimi arayışlara girmişlerdir. Bu arayış sonucu kimi şairler bir araya gelerek ortak çalışmalar yapmışlar ve yazdıkları şiirleri *Yedi Meşale* adını verdikleri ortak bir kitapta toplamışlardır. Bu hareketin adı da buradan gelmektedir. Daha sonra aynı ismi bir derginin ismi olarak görürüz. Bu hareket Türk şiirine genel bir bakış attığımızda çok etkili bir hareket olarak değerlendirilemez. Bu hareketin altı şairi: Ziya Osman Saba, Sabri Esat Siyavuşgil, Yaşar Nabi Nayır, Muammer Lütfi Bahşi, Cevdet Kudret Solok, Vasfi Mahir Kocatürk ve bir hikâye yazarı: Kenan Hulusi Koray.

Cumhuriyet'in ilk döneminde kendi seslerini bulan, sonraki dönemlerde de etkili olan üç önemli şair yetişir: Necip Fazıl, Nazım Hikmet ve Cahit Sıtkı. Bu şairler bu hareketlerle sınırlandırılmazlar. Çünkü sonraki dönemlerde de bu isimler önemlerini korumuşlardır. Bir de Ziya Osman Saba başarılı ve yetkin bir şair olarak edebiyat tarihine geçmiştir.

Bu arada serbest şiir sahneye çıkmıştır. Nazım Hikmet bu şiirin öncüsü olarak gösterilebilir. Ancak daha önceki dönemlerde, özellikle Ahmed Haşim'in serbest müstezadları (bu arada, çok önceki dönemlerde, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda da müstezada rastlandığını belirtelim) serbest şiirinin habercisi gibi değerlendirilebilir. Nazım, şiire hece vezni ile başlasa da kısa süre sonra belirli bir vezni gözetmeden kafiyeli şiirler yazmaya yönelir. Sonraki yıllarda da onun kafiyeli anlayışında önemli ve belirgin farklılaşmalar olacaktır.

Serbest şiir içerisinde yeni bir evre olan Garip hareketini de unutmamak gerekir. Bundan önceki hareketler yenilik konusunda bir takım adımlar atmışlarsa da yine de bazı kalıplara bağlı kalmışlar ve belli bir süre sonra da tıkanışa uğramışlardır. Garip hareketi ise bu yenilik hareketlerinin de eski kaldığı iddiasıyla bütün kural ve kalıpları kırma adına başlamış bir harekettir. 1937 yılında Orhan Veli Kanık, Oktay Rıfat ve Melih Cevdet Anday tarafından başlatılan bu hareketin bu üç şairden başka temsilcisi bulunmasa da şiirde bazı etkilerinin olduğu muhakkaktır.

Biçim açısından baktığımızda birinci yeni diye de adlandırılan Garip şiirinin ardından ikinci yeni şiiri serbest şiirin en önemli evresini oluşturur. İkinci yeni Cumhuriyet dönemi şiirinin önemli bir dönemecidir. Bu hareket bir akım şeklinde başlamamışsa da bir akım etkisi yaratmış ve şiirde büyük bir dönüşümüne kapı aralamıştır. İkinci yeni, günümüz şiirinde en çok tartışılan ve üzerinde

en çok söz söylenen konulardan biridir. 1950'lerin ortasında ortaya çıkan bu hareket, bir bakıma bugünün şiiri üzerindeki etkisini sürdürmektedir. Elbette bugün şiirde farklı açılımlar ve gelişmeler yaşanmaktadır. Ancak ikinci yeninin getirdiği dönüşüm, altyapı olarak varlığını hâlâ sürdürmektedir. Aslında şiirde asıl modernleşme ikinci yeniyile gerçekleşmiştir diyebiliriz.

İkinci yeninin temsilcilerinden biri olduğu ileri sürülen Sezai Karakoç, bu şiire “yeni gerçekçi şiir” adını vermiştir.

Akif İnan'ın Şiire Yönelişi

Mehmet Akif İnan, şiire adım attığında, arkasında böyle bir tecrübe vardı. Kendisi bu tecrübeyi ne kadar tanıyordu, bilemiyoruz. Ancak onun üniversitede Türk dili ve edebiyatı okuması, mezuniyet tezinin de Cumhuriyet dönemi şiiriyle ilgili oluşu ve ayrıca edebiyat çevreleriyle yakın irtibatı nedeniyle, onun kendisinden önceki şiir hareket ve oluşumlarını etraflıca bildiğini kabul etmeliyiz. Ayrıca Türk Ocağı'nda görev alması, onun milli edebiyata ve şekil olarak da hece şiirine yakınlığını getirmiş olmalıdır. Çünkü onun şiirleri hep hece iledir ve söyleşileriyle yazılarından anlaşıldığı kadarıyla birinci ve ikinci yeni denilen şiir tayflarına pek itibar etmemiştir. Meselâ Akif İnan'ın bir söyleşide Sezai Karakoç'la ilk karşılaşmasını anlatırken onun şiirini beğenmediğini söyleyişi, onun şiire başlarken hangi anlayışta olduğunu açıkça ortaya koymaktadır¹. Gerçi sonradan Sezai Karakoç'un şiirini sevdiğini, hatta bazılarını ezberle okuyabildiğini belirtir, ama o sonraki meseledir².

Akif İnan'ın Şiirlerinin Yapısı:

Akif İnan, şairliğinin ilk on yılına ait şiirleri, yayımladığı iki şiir kitabına almamıştır³. Kendisi, bir söyleşide aruz vezninde de şiir denemelerinin olduğunu belirtir. Kitaplarına baktığımızda aruz vezninde söylenmiş şiirlere rastlamayız. Demek oluyor ki İnan, aruz denemelerini kitaplarına almamıştır.

Bilindiği gibi, Akif İnan, şiirlerini iki kitapta toplamıştır: *Hicret* (22 şiir), *Tenha Sözler* (33 şiir)⁴.

Her iki kitaptaki şiirler hece ölçüsüyle yazılmıştır, üstelik bir iki örnek hariç, bütün şiirler 11 hecelidir. Bu son derece dikkat çekicidir. Akif İnan'ın kitaplaşmış şiirlerinde 11 hecenin hâkimiyeti barizdir. Kendisi, bir söyleşide aruz vezninde denemeler yaptığını da belirtir, ama daha önce belirttiğim gibi bu denemeler şiir kitaplarına girmemiş olmalıdır. Gerçi bu 11 heceli şiirlerin bir

¹ Akif İnan, *Söyleşiler*, M. Akif İnan Eserleri, Eğitim-Bir Sen Yay., Ankara, Ocak 2009, s. 61

² Aynı eser, s. 62.

³ Aynı eser, s. 59, 78, .

⁴ Bu tebliğde şairin iki şiir kitabının ilk baskıları esas alınmış ve sayfa numaraları ona göre verilmiştir.

kısmı, epeyce tasarruf ile imale ve zihaf gibi şair seçenekleri devreye sokularak Mevlana'nın *Mesnevi*'sinin vezni olan "fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbına da uyarlanabilir gibi görünüyor.

Sürenin de kısıtlılığını göz önünde bulundurarak Akif İnan'ın şiirlerinin biçim özelliklerini, pek ayrıntıya girmeden, madde madde işaretleyerek ilerlemek istiyorum.

Öncelikle 11 hece hâkimiyetine aykırı olan bazı istisnaları işaretleyeyim:

- *Hicret*'te yer alan "Ey Beyaz Elâ" şiirinin bütün mısraları 11 heceliyken bir tek mısra, tuhaf bir şekilde 13 hecelidir: "Mani olunmuş bir adam direnir durur" (s. 19).

- Yine *Hicret*'te "Ölüm" şiirinde ilk mısra (Gel ve yaşa doğusal hüznü) 9, diğerleri 11 hecelidir.

- *Hicret*'te yer alan "Sarnıç" şiirinde her beytin ilk mısrası 11, ikinci mısra 7 hecelidir. Bu şiire müstezat demek yerinde olacaktır.

- İkinci kitap *Tenha Sözler*'deki "Mektup" şiiri 10 hecelidir ve az kullanılan bu hece sayısı için güzel ve ustalık bir örnektir.

- İkinci kitapta 11 heceli olarak söylenmiş "Şehit" şiirinde son beytin ilk mısra (Çıkagel yeniden savaş vakti) 10 heceli olarak dikkati çeker. "Kitabe" şiirinin ise dört beyti 11 heceliyken, beşinci ve son beyti 10 hecelidir (Gydim toprağa ağsın razıyım/rahmet bulutları varislerim).

Diğer Hususlar:

- Şiirlerde (büyük çoğunlukta) birim beyittir. Her şiirde ortalama 7-8 beyit bulunmaktadır. Bazı şiirler daha uzuncadır. Dört beş beyitten oluşan şiirler de vardır. Ayrıca daha uzun şiirler de vardır ki bazıları Romen rakamıyla ayrılan birkaç bölüm halinde düzenlenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Akif İnan'ın şiirlerinin klasik gazel veya kaside kalıbına benzer olduğunu söyleyebiliriz.

- Zaten bazı şiirlerinin başlığında kaside veya gazel ibaresi yer almaktadır. Meselâ "Kaside" başlıklı 24 beyitlik bir şiiri vardır. Klasik kasidelerin uzunluğuna benzemesi ve adı nedeniyle bu şiirin kaside olduğunu söylemek yanlış olmaz.

- *Hicret*'te başlığında "gazel" kelimesi geçen 4 şiir, *Tenha Sözler*'de ise 1 şiir yer almaktadır. Dolayısıyla Akif İnan'ın bazı şiirlerini gazel olarak düşündüğünü söyleyebiliriz. Birçok şiir, beyit sayıları bakımından kasideden ziyade gazel olarak nitelenmeye daha uygundur. Ayrıca şiirlerdeki baskın lirizm de gazel nitelemesine uygun düşmektedir.

• Daha önce belirttiğimiz gibi *Hicret*'te yer alan “Sarnıç” serbest müstezat gibi durmaktadır.

Gazel ve Kaside Olarak Nitelenemeyecek Örnekler:

Müseddes başlangıcı gibi bir şiir, “Haber”, ilk 12 mısra birbiriyle kafiyeli (*Tenha Sözler*, s. 42).

“Mescid-i Aksa”, dörtlüklerden oluşuyor (*Tenha Sözler*, s. 29). (mukaffa)

“Sen” (*Tenha Sözler*, s. 40), “Arzıhal” (*Tenha Sözler*, s. 41) dörtlüklerden oluşuyor.

“Sular” (*Tenha Sözler*, s. 24) ve “Sevdiğim” (*Tenha Sözler*, s. 36) üçlüklerden oluşuyor.

“Bağlanma” (*Tenha Sözler*, s. 30) bir tazmin şiirini andırıyor, ancak tazmin edilen dörtlükler de şairin kendi dizeleri. Sufiyane bir söyleyiş hâkim.

“Ayna” (*Tenha Sözler*, s. 48) mısralar 4-3-4-3 şeklinde gruplanmış.

“Olağanüstüler” şiiri modern bir naattır.

Kafiye ve Redif

Çoğu şiirde kafiye yer verilmemiştir. Bu, bilinçli bir seçim gibi görünüyor. Bazı şiirlerdeyse kafiye rastlıyoruz (“Yiğitler”, *Hicret*, 64). Ancak kafiyesizlik daha önde durmaktadır ve Akif İnan'ın şiirinde bu bilinçli bir tercih olarak görünmektedir. Meselâ bu bilincin bir sonucu olarak “Bir Işık Yalım” şiiri, redifli, fakat kafiyesizdir (*Hicret*, s. 21). Ancak hem redifli hem kafiyeli şiirleri de vardır onun: “Mahzen” (*Hicret*, s. 28), “Yürek Gazeli” (*Tenha Sözler*, s. 13). Yürek Gazeli, “yüreğim” redifli olup güçlü bir kafiye sahiptir.

*Senin hatıranla beni her akşam
Dünyanın kirinden yuyar yüreğim*

*Düş kazılarının bulgularını
Umut sergisine koyar yüreğim*

*Bütün varlığımı billur sesine
Ve özel rengine boyar yüreğim*

Şair Tasarrufları

Akif İnan, zaman zaman kelimeleri kendine göre yazmayı tercih etmiştir.

Meselâ, 11 heceyi aşmamak için olsa gerek “yumuşak” kelimesini “yumşak” şeklinde kullanmayı tercih etmiştir. Oysa bazı yerlerde küçük bir dikkatle hece

sayısını aşmayabilecekken bir mısra 13'e, iki mısra da 12'ye çıkmış, şair bunu dert etmemiştir. Dolayısıyla burada bu kullanım tasarrufu sadece heceyi tutturmak kaygısından olmayabilir.

“Göğsünde” yerine “göksünde” kullanımı iki kez karşımıza çıkıyor (*Tenha Sözlere*, s. 43, 50)

Dil

Şair dilde muhafazakâr görünmüyor, aksine yeni kelimeleri kullanmakta oldukça rahat davranıyor. Denilebilir ki Akif İnan'ın şiirinde yeni taraflardan biri de şiirinde kurduğu dildir.

Şairin taze söyleyişleri çoktur.

Örnek kelimeler:

“göksel şarkılar” El Gazeli, *Hicret*, 15

“yüklemdim yıkılmışlığı” Adsız Gazel, *Hicret*, 16

“kutsal emanet” Adsız Gazel, *Hicret*, 17

“eylem” Kaside, *Hicret*, 23

“anı galerisi”, İstanbul, *Hicret*, 33

“doğusal hüznün” Ölüm, *Hicret*, 44

“onurlu ilgi” Sarnıç, *Hicret*, s. 46

“kuramlar kollayan dik başlı aklım” Melce, *Hicret*, 48

“Olağanüstüler” şiir başlığı, naat. *Hicret*, 52 vd.

“komut” Yılgı, *Tenha Sözlere*, 26

“şüphe kuluçkaları” Dağlara, *Tenha Sözlere*, 38

Birinci kitap *Edebiyat* dergisinin dil anlayışına daha yakın duruyor. Bu da Nuri Pakdil ile olan birlikteliğin şairin diline yansıdığı şekilde yorumlanabilir. Daha sonra Nuri Pakdil'le yakınlık azalıp da *Mavera* dergisi dönemi başlayınca dilde daha muhafazakâr bir görünüm ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Şiir ve edebiyatta muhafazakâr bir çevreyle yakınlığı ve ünsiyeti bulunan, hece şiirinin en güçlü sesi Necip Fazıl ile olan yakınlığı ve Türk Ocağı günleri neticesinde hece şiirinde karar kılan Akif İnan, hece şiirinde hem dil, hem söy-

leyiş, hem de biçim açısından yenilik peşindedir. Bununla birlikte bu yenilikte yeterince yoğunlaşmamış, şiir görüşünü pek netleştirme imkânı bulamadığı gibi bu yenilik arayışlarının örneklerini de yeterince verememiştir. Onun getirdiği yenilik sadece dili kullanımında (ki o da Edebiyat dergisi günleriyle sınırlı gibidir) ve kafiyeyi göz ardı edişinde belirginleşmiştir. Meselâ şiirini on bir heceyle sınırlı bırakması, farklı uzunlukta mısralar denemeyişi, yenilikte öncü olmaya pek çaba göstermediğinin göstergeleri gibidir. Daha önce belirttiğim gibi yetişme ortamı ve daha ziyade millî-muhafazakâr çevrelerin sarmalında kalışı (yine Türk Ocağı tecrübesi demeliyim burada) ve tahminimce Necip Fazıl gibi baskın bir hececisine muti oluşu gibi etkenler, onun şiirde yenilikte ihtiyatla hareket etmesine yol açmış olabilir. Bununla birlikte yeniliğin gerekli olduğu fikrinden uzak durmamış, hatta bu fikri bir şekilde takip etmiştir.

Bununla birlikte, Nuri Pakdil ile olan tanışıklığı, *Edebiyat* dergisinin kurucularından olması ve Pakdil ile kader birliği edişi, daha sonra *Mavera* tecrübesi, Alaeddin Özdenören, Erdem Bayazıt ve Cahit Zarifoğlu ile olan yakınlığı, yeni şiirin de onun gündeminde yer işgal etmesini sağlamıştır. Bunun etkisiyle olsa gerek hece şiirinde serbest tavırlı olup kafiyeyi çoğu zaman göz ardı etmiştir. Yine de biçim olarak yeni olan şiire, yani aruz ve hece dışı serbest şiire mesafelidir. Kendisi bildiğim kadarıyla bu alanda hiç örnek vermemiştir.

Tekrar da olsa şu birkaç maddeyi söyleyerek bitireyim:

- Geçmiş temel alan, fakat geçmişten farklı olduğunu hissettiren bir şiir yazmaya çalışmış görünüyor. Kafiyeyi dışlaması bundan olabilir.
- Akif İnan, şiirde başka biçimler denemeye uzak durmuştur.
- Şiir üzerine kafa yoran bir şair olmakla birlikte bu konuda kendini frenlediği izlenimi doğuyor.
- Kafiyeyi dışlarken ölçüye sıkı sıkıya bağlı kalışı da ayrı bir durum.

*“Her eylem yeniden diriltir beni
Nehirler düşlerim g l kenarında”*

DOĞUMUNUN 75.
VEFATININ 15. YILINDA

MEHMET AKİF İNAN SEMPOZYUMU

IV. OTURUM

Kuvveden Fiile; Sendikacı Mehmet Akif İnan

Fatih UĞURLU

Memur Sendikacılığında Bir Ağabey: Mehmet Akif İnan

Prof. Dr. Şükrü KARATEPE

Mehmet Akif İnan'da Sivil Toplum ve Sendika

Şevket SEZER

Öğretmenlikten Sendikacılığa Mehmet Akif İnan

Salim USLU

Vefatının 15. Yılında Merhum Mehmet Akif İnan

DOĞUMUNUN 75
VEFATININ 15. YILINDA
MEHMET AKİF İNAN
SEMPOZYUMU

UN 75. VEFATININ 15. YILINDA
T AKİF İNAN SEMPOZYUMU
9-10 OCAK 2015 / ANKARA

MEMUR SENDİKACILIĞINDA BİR AĞABEY: MEHMET AKİF İNAN

M. Fatih UĞURLU

Evvela Akif abiyle ne zaman tanıştık ondan biraz bahsedeyim. Lise öğrencisiydik biz. Bir abimiz elimizden tuttu Türk Ocağı'na götürdü. Orada Akif abi Türk Ocağı merkez müdürü. Sanırım 65 veya 66 senesi olabilir. Konuşmacı da Üstat Necip Fazıl Kısakürek'ti. Akif abi onun takdimini yapıyordu. Güzel bir takdimden sonra Üstat konuşmaya başladı. Akif abiyi ilk defa orada gördüm. Daha sonra, konferanstan sonra da arkada bir yerde, konuşma fırsatımız oldu. Bizi sevdi, nereli olduğumuzu falan sordu kendisi.

Tabii oradaki tanışma daha sonra bir abi kardeş ilişkisi içerisinde Memur-Sen'in kuruluşuna kadar sürdü. Ankara'da ailecek görüşmelerimiz oldu. Aynı çerçeve içerisinde arkadaşlarımızın söylediği gibi Saatçi Musa'nın 7-8 metrekarelik dükkânından, o tarihlerde -yani 70'li yıllarda- orası ideolojik bir noktaydı. Bir bakarsınız Sezai Karakoç'u orada insanlar tanır, bir bakarsınız oraya bir Orhan Batı gelir, bir bakarsınız Süleyman Demirel gelir, bir bakarsınız Korkut Özal gelir. Birçok insan oraya gelirdi. Ben Sezai Karakoç abiyi ilk defa orada gördüm. Saatçi Musa'nın dükkânı, imam hatip okulları mezunları cemiyeti Kızılay'da ideolojik noktalarımızdı.

Daha sonra Edebiyat dergisi Akay yokuşundaki meşhur ofisinde uğrak yerimiz ve edebiyat ve sanata ilgi alanımız çerçevesinde ortak noktamızdı. Daha sonra Maveria dergisi çerçevesinde ve bu beyanda Akif abi ile dostluğumuz abi kardeş ilişkimiz devam etti. Sendika faaliyeti başlayacağı zaman, tabii Akif abi normal düz bir Akif İnan değil. Akif İnan bir teşkilatçı, Akif İnan bir sendikacı, Akif İnan bir mutasavvıf, Akif İnan bir şair, Akif İnan bir yazar artı bütün bunların yanında Akif İnan şehrili bir insan, medeni bir insan. Artı karizmatik bir insan, toplumcu bir insan, sosyal bir insandır. Yani insanlarla konuşur, tanışır. Tanıştıklarını birbirleriyle tanıştırır. İnsanlara referans olur, onları ellerinden tutar bir yerlere götürür. Tamam, kendi fen lisesinde öğretmen ama gittiği yerlerde her zaman en üst düzeyde kabul görür.

Dün açılış konuşmasında protokol çerçevesinde söyleyemedim, yani, Akif abi mükrim bir insandı. Bir mal varlığı yoktu. Ballıbaba sokakta 82/1 ev adresi.

Yani şimdi ona bodrum diyorlar, orada şu anda hiçbir arkadaşımız oturmaz. Ama orası Akif abi için bir köşktü çünkü orada ruhuyla oturuyordu. Maddi imkânlarına, şekline, şartlarına bakmıyordu. Necip Fazıl Üstat Ankara'ya geldiğinde uğrak noktası o evdi. Yani çiğ köfte yediğimiz, ziyafetlere konduğumuz, kendisinin ikramlarını aldığımız şereflendiğimiz nokta orası. İster -1 de olsun, ister -20 de olsun orası bize göre bir saray, bir malikâneydi.

Akif abi mükrimdi dedim arkadaşlar. Akif abi karizmatik de bir şahsiyetti. Akif abi konuşurken insanları etkisi altına alır, hatta Rasim abi şunu der ikimiz de 1940 doğumluyuz ama Akif bizim abimizdir der. O bizim abimizdir der. Neden Akif abinin öyle bir havası var? Çünkü bu karizmatik kişiliği Akif abiyi dünya sıfatlarından arındırıyor arkadaşlar. Akif abinin önüne bir genel müdür, bir müsteşar, sayın başkanımın müsaadesiyle bir vekil sıfatı koysam Akif abinin biraz küçüldüğünü hissederim ben. Bu sıfatları yakıştıramam, sıfatlar üstü bir adamdı kendisi. Bu bakımdan karizmatik kişiliği yerli yerine oturuyor Akif abinin. Bunu da Allah vermiş ona. Kendi ben böyle olacağım diye çabalamıyor ki doğal hali onun. Liderlik duygusu, liderlik duruşu.

Biraz da Memur-Sen'in kuruluşuna gelem. Dün ben programı izledim. Orada çok güzel, güllük gülistanlık bir Memur-Sen kuruluşu anlatılıyor. Böyle olmadı oranın kuruluşu. Sendikanın giderleri var, giderleri karşılamak öyle kolay değildi hatta çok zordu. Akif abi basın toplantısı yapacağı zaman bir sendika görevlisini yanına oturtur, ben de Devlet Planlama Teşkilatı'ndayım, koşarak gelirim çünkü sendikaya inanan yok, sendikayı kabul eden yok. Akif abi tırnağıyla kuyu kazıyor, çıplak ayakla buz üstünde yürümeye çalışıyor. Bir sendika görevlisi yanına oturur, ben de yanına otururum üç kişi olur heyet oluştururuz. Çünkü basın toplantısında tek başına oturursan basına ayıp olur. Basında da ya bir kamera gelir ya da gelmez. Oradaki basın toplantımız da o. Ama buna rağmen Akif abinin duruşu, karizması dedim ya arkadaşlar...

Emek platformunun kuruluşunda Akif abinin sendikası Beyaz Saray Apartmanı'nın 8. katında bir apartman dairesinde, konfederasyonumuz orada. Zaten konfederasyonumuzun iki üç tane sendikası var. Büro, sağlık, eğitim... Daha diyanet sendikasını bile kurmamıştık o dönemde. Emek platformunu oluşturdu o halde. Emek platformunu oluştururken koskoca büyük sendikalar yani Hak-İş, Kamu-Sen, DİSK, KESK gibi birkaç azılı solcu konfederasyon. Onların içerisinde Akif abi hem dış geçiriyor, hem de egemen pozda konuşuyor. Kendi yerimizde de kirayı ödeyememiştik, telefonlarımız kapalı, akşama içecek çayımız yok Memur-Sen'in merkezinde ama Emek platformunun başkanı olarak o Allah'ın verdiği karizmatik kişiliği sayesinde oraya egemen olarak baskın olarak, Bayram Meral, KESK başkanı Sami Bey'di sanırım, DİSK başkanı sen ne dersin o olur diyordu. Yani hepsini elinin altına aldı onlara ortak bildiri yayınlattı, bildirilere şekil verdi, bir komünist manifestosu olarak çıkacak olan

bildirileri daha düzgün, daha makul noktalara çekti vs. bunların hepsi Akif abinin karizmasından olmuştur. Bize de biraz onu geçirtti de sağ olsun yanında yetiştik kendisinin.

Memur-Sen başkanı olduğumuz yıllarda aynı imkânsızlıklarımız devam ediyor kirayı ödeyemiyoruz, telefonumuz kapalı vs. falan gibi. Ama Akif abinin verdiği duyguyla bakanlara kafa tuttuk, kanunun çıkartılmasını sağladık –sendika yasasını –. Çünkü ilk başlarda bildiğiniz gibi sendika yasası yoktu. Hatta bildiğiniz gibi üç defa mahkemeye gittik üç dört senedimiz mahkemelere verildi, denildi ki sendika yok sendikanız kapalı. Nasıl kurdunuz, kurduk kardeşim... İLO sözleşmelerine göre kurduk, şuna göre kurduk, buna göre kurduk falan. Yani emniyetle de öyle bir ‘sendika yok’ sorunumuz vardı. Sendika kanunu olmadığı için arkadaşlar. Ama biz bunları Akif abinin bize verdiği özgüvenle aştık, o güvenle karakollarda, emniyette vs. biz varız, konfederasyonumuz var, biz buyuz diyerek hareket ettik. Şunu söylemek istiyorum bu Akif abinin arkadaşlarına verdiği özgüven, verdiği kıymet sayesinde oldu.

Ama bugün gelinen noktada çok şükür atılan o temeller ve ağacın kök salması, fevkalade güzel ve yerinde oldu. Eğitim-Bir-Sen de tabii burada anaç sendika görevini üstlendi haklı olarak ve sendika ağacımız, sendika çınarımız dal budak saldı ve bugün sekiz yüz bin üyeye geldi hamdolsun.

Arkadaşlarına referans olurdu dedim. Bu Akif abinin kişiliğinin vurgulanması bakımından önemlidir. Kendisi bir makama mansıba talip olmamıştır fakat sevdiği arkadaşlarını hep en üst makamlara layık görmüştür. Bir gün bir arkadaşımızın ataması ile ilgili kendisiyle istişare ediyoruz. Abi dedim bu arkadaşımız da kıymetli bir arkadaşdır. Nasıl bir şey olması lazım. Dönem de Refah Yol dönemi. Dedi ki Fatihcim elbette ki müsteşarlık olacak arkadaşımız için. Orada Akif abinin bir okyanus derinliğindeki zengin bakışına şahit oldum ben çok mutlu oldum, çok gurur duydum.

Arkadaşların yemesi içmesi Akif abi için bir güzellikti. Zaten yedirmeyi içirmeyi sever ama insanlar yedikçe o sigarasını yakar keyifle seyrederdi. Bir gün Memur-Sen’in yerinde çiğköfte yapıyoruz arkadaşlar, bir arkadaşımız var kendisi de muhterem bir zat, Kemal Yazıcı bey, hocam sana çiğköfte yapayım dedi. Kendisi de Artvinli tabii memleketine çiğköfte biraz uzak, hanımların tekne de hamur yoğurması gibi ya Kemalcim çekil oradan ya dedi, hemen ceke-ti çıkarttı kendisi çiğköfte leğeninin başına geçti ve bize çiğköfte ikram etti sağ olsun. Bu bir tanesi tabii ufak bir anı.

Kıymetli arkadaşlar Salim Başkanım da söyledi, akşam namazı vakti daralıyor. Ben sözlerimi fazla uzatmadan “Ey Beyaz Ela” şiirini okumak istiyorum size Akif abinin. Gerçi epey şiir oturumu falan da yapıldı ama bir de biz okuyalım Hicabi hocam değil mi? Bize de düşer yani.

Ey Beyaz Ela

Bir on yıl öncesi uzakta diye
Bu yanlış düzeni sürdürmek neden

Sanma mesafeler koparır beni
Ve yıllar eskitir birliğimizi

Bir gecelik bir uyku gibidir zaman
Yıllarca sürse de ayrılığımız

Mani olunmuş bir adam direnir durur
Utanır ve korkar kefenlenmeden

Zamanımı çalan bir kara ekmek
Durur yüreğimde bir kurşun gibi

Bir adım atarsak kafes kırılır
Belki birden erir zincirlerimiz

Ey uyku ey anne gel kurtar beni
Ezildim aklımın hesaplarında

Ey anne ey uyku ey beyaz ela
Bir çılgınlık bulsam kurtulsam yahut

Sazdan bir yapıya dönüştü birden
Çürüyen bu kentin apartmanları

Bütün vakitlerim sana ayarlı
İste hesabını rüyalarımın

Yokluğun içimde duvarlar örer
Nasıl kan toplanır gülüşlerinde

Mehmet Akif İnan

Saygılarımla arkadaşlar...

MEHMET AKİF İNAN'DA SİVİL TOPLUM VE SENDİKA

Prof. Dr. Şükrü KARATEPE

1968 yılının Haziran ayında, bir grup sınıf arkadaşım ile birlikte, üniversite sınavına girmek üzere Kayseri'den Ankara'ya geldik. Yabancıydık olduğumuz Ankara'da bize yardımcı olması için hemşehrimiz Mehmet Soyak'ı bulduk. Mehmet Soyak'a sadece hemşehrimiz olduğu için değil, Büyük Doğucu olduğumuz için de çok güveniyor ve yakınlık duyuyorduk.

Sınav için geldiğim Ankara'da Mehmet Soyak'la bir hafta kadar beraber oldum. O günlerde, Mehmet Soyak vasıtasıyla, sonraki hayatımda çok önemli yeri olan değerli insanlarla tanıştım. Ankara'da beş yıl süren öğrencilik günlerimi birlikte geçirdiğim bu çevreyle aramda ömür boyu sürecek yakın dostluk ve dava arkadaşlığı bağı oluştu. Akif İnan ile de bu Ankara seyahatinde Mehmet Soyak vasıtası ile tanıştım.

İlk karşılaşmamız Hilal Yayınevi'nde oldu. Denizciler Caddesi'nin eski Ankara evleriyle bütünleştiği güney ucunda köhne bir yapıda faaliyet gösteren Hilal Yayınevi'ne arkadaşım Ömer Türktekin ve Mehmet Soyak ile beraber gittik. Koridora ve odalara rastgele yığılmış kitap ve dergi paketlerinin arasından geçerek ulaştığımız daha düzenli bir büroda Akif İnan, gür sesi, gülümseyen zarif üslubu ve her zamanki gibi şık giyimi ile dikkatimi çekti.

1968'de Hukuk Fakültesine kaydımı yaptırarak Ankara'ya yerleşince, kendimi üniversite sınavına geldiğimde tanışma imkânı bulduğum ağabey ve arkadaş çevresinin içinde buldum. Anadolu'dan gelen düşünce ve sanat ilgisi olan gençler için ikinci bir fakülte değeri taşıyan bu dost ve arkadaş çevresinden ilk akla gelenler arasında Nuri Pakdil, Mehmet Akif İnan, Zübeyir Yetik, Erdem Bayazıt, Hasan Seyithanoğlu, Rasim Özdenören, gibi isimleri sayabilirim.

Akif İnan ve Erdem Bayazıt. Kıdemli yüzbaşı gibi, doktoralarını, mastırlarını, profesörlükler neyi de yapmışlar fakültede, böyle kıdemli öğrenci. İkisinin de çantası var. Erdem abi akşamüzeri koltuğunda çantası, böyle dev çüsesiyle, omuzunu çıkarmış, başını biraz eğmiş gelir o taraftan. Gittiğimiz yerler çok önemli. Sürekli uğradığımız Kızılay'da çok kolay gittiğimiz yer Musa abinin yeri, Musa Çağlı'nın yeri. Bu çevrenin dışında o yıllarda biz iki sene kadar 'Söğüdü'n Altı' diye bir yere gittik. Kemal abi burada, Kemal Kelleci. Oranın müdavimlerinden. Akşam neredeyiz arkadaşlar, Söğüdü'n Altı'ndayız.

Gençlik parkında, gölün kenarında, söğüdün altında bir yerde kimleri hatırlıyorum... Nuri Pakdil, Rasim Özdenören, Erdem Beyazıt, Zübeyir Yetik, Atilla Koç, efendim daha sonra bir iki defa Nazif Gürdoğan, Beşir Atalay hemen hemen her gün, Mehmet Soyak, Kemal Kelleci. O zaman Ankara'nın aydınları, entelektüelleri bunlar. Dindar, Müslüman, muhafazakar, yerli aydınlardı bunlar. Biz de onların etrafında dönen insanlar. İlk sene gelmişim beni Kemal Kelleci'ye teslim etti Mehmet Soyak. Mehmet oğlum ver onu bana dedi, aldı beni, ben onu bir deneyeyim, testten geçireyim falan, var mıdır bunda bir cevher bakayım, dedi. Sonra dedi ki bu koç namzedi yav, buna dikkat et Mehmet. Kemal abinin iki grup insanı vardır; bir grubu kuzu, bir grubu koç namzedi. Koyunlar da zamanla koç namzedi olurlar, onun tespiti yerindedir.

Ben bu topluluk içerisinde Akif İnan abiyi çok sevdim çünkü mizacımın en yakın olduğu Akif abidir. Onunla ahablığı çok yakın oldu, en yakınında buldum. Bunun bir sebebi de onun Gül apartmanındaki evinin karşı dairende oturdum kiracı olarak, komşu olduk yani. Tabii nasıl bir aileden öyle bir çocuk çıkar o zaman anlıyorsunuz. Bir bayram biz Kayseri'ye gitmemiştik. Orada kaldık. Valla Arif var mı bilmiyorum ama Turan vardı mesela Turan Koç vardı. Yaşar Kaplan vardı. Biz o evde birlikte yaşıyoruz. Hayri Maraşlıoğlu diye bir arkadaşımız planlamacı, yazı falan da yazardı o zamanlar. Teyze kapıyı çaldı yemek getireceğim evladım dedi bayram günü ben yemeği aldım elindeki kapıyı kapatıyordum, dur evladım dedi. Gitti geldi, gitti geldi, gitti geldi. Yemeklerden yalnızca birini söyleyeyim, pilav dört çeşitti. Dört farklı pilav vardı. Düğün yemeği verdi bize. Böyle bir ailenin çocuğu Akif abi.

Böyle şehirli dedi Fatih Bey az önce, böyle düzenli, görgülü ve şehirli bir ailenin çocuğu. Ve tabii böyle olduğu için Urfadayken divan edebiyatını biliyor. Böyle olduğu için Urfadan gelmiş Maraş'ta divan edebiyatıyla şiir yazıyor lise öğrencisi. Nasıl kapabilir bunu, öyle bir kültürün içinden geliyor işte. Akif abinin konuşulmasında Urfa derinlemesine anlatılmalıdır. Urfa çok önemlidir. Urfa tescirini biz her zaman gördük. Bir defa ölüp gidene kadar Urfalılar onun başından eksilmediler ki. Akif abinin muzip tarafları da vardı enteresan. Urfalılarla ilgili muzip hikâyeleri de vardır. Birini anlatacağım burada rahatlayasınız diye.

Akif İnan'ın Urfa meselesi enteresan bir şey. O ev sanki Urfalıların evi gibiydi ve Urfalılar sanki kuyruğa girmiş gibi böyle gelip gidiyordu. Bir komik hikâyesi Akif İnan'ın anlattığı. Bir hemşerileri geliyor eşlerinden biri hasta. Çok eşi olduğu için yirmiden fazla çocuğu var. Çocuklarından bir kaçını alarak eşlerinden birini tedaviye getiriyorlar. Akif abilerde kalıyorlar. Neticede tedavi oluyor Urf'a'ya dönüyorlar. Bir gün sonra kalkıyorlar ki evde bir çocuk dolaşp geziniyor. Bu nedir böyle falan diyorlar. Üç gün, beş gün, on gün, on beş gün sonra bir telefon geliyor. Ya Akif Bey vallahi sayıyoruz sayıyoruz bi tane eksik çıkıyor veletler. Yav acaba sizde kalma ihtimali var mıdır bu veledin? Akif abi tabii bunları mübalağalı olarak anlatır, karnımızı tutarak güleriz eğleniriz böyle. Allah rahmet eylesin.

Nuri abiyle çekişmeleri ki çok önemli, Nuri Pakdi'le tabii zıt mizaçlı insanlar ama dergiyi birlikte çıkarıyoruz. Dergiyi çıkartıyoruz, Rasim Özdenören düzenli adam, çalışkan adam, tık tık yazı gelir, hemen gelir yazısı, hiç taviz yok yani. Akif İnan bekle ki yazı alacaksın. Nuri abi kızar ya Şükrü bir gidin konuşun şu adamlarla. Ben giderim Akif abi yazıyı bekliyoruz. İşte yazıyorum başlıyorum falan. Sonra Turan'ı gönderir, Arif'i gönderir, kim varsa çevremizde ya bir gidin. Akif abiden yazı almak ölüm ölüm.

Neyse o 'Edebiyat Medeniyet Üzerine' geldi de onu biz parça parça yayınladık biraz rahatladık. Nuri abi işler düzene girdiğinde çok keyifli olur, ama düzen bir de bozulursa öf sormayın, yanına yaklaşmayın. Yani hakikaten çok çekilmez bir adam, ağır ve kahırlı bir adam haline gelir. 'Batı Notları' çıktı, çok keyifli ve hizmet eden arkadaşlara kim ediyorsa ben de ediyorum işte pulları yapıştıyoruz kitapları servise veriyoruz gönderiyoruz. Çok keyifli böyle çok para kazanmış patron pozunda, var ya hani peşin satan patron fotoğrafı, onun gibi Nuri Pakdil. İçer giriyor çıkıyor elini böyle yapıyor, dönsün çaylar diyor. Akif abi "Nuri Pakdil ne demek dönsün, çaylar dansöz mü?" dedi ondan sonra Nuri abi "ya bırak ya, bırak ya Akif İnan böyle şeyleri".

Efendim bizim mekânlarımızdan da söz etmek gerek. Bunları esasen ben yazıyorum, notlar da aldım tabii. Saatçi Musa, arkasından İmam Hatip Mezunları Cemiyeti altında Tül-İş mağazası vardı ondan sonra Türk Ocağı çünkü Akif abi orada Türk Ocağı kütüphane müdürlüğü yaptı. Üstat geldi mi oraya gelirdi, akşamları genelde Cihan Kiraathanesi, Hacıbaba Baklavacısı var onun tam karşısındadır, Necatibey Bulvarı'ndadır, eski Daniştay'ın arkasındaki çıkamaz sokakta Cihan Kiraathanesi. Çok insan gelir. Ahmet Muhip Dıranas, Sezai Karakoç ve Cemal Süreya'yı da orada tanıdım ben. Sonra Edebiyat dergisi kuruldu Maveria.

Derken Akif abiyle beraberliğimiz sendikada da kesişti sonunda. Nasıl kesişti. Sendika başkanı oldu ve İzmir'e geldi. İzmir'e geldi ama yapar mısın, yapmaz mısın demiyor bana. Şükrü'cüğüm sendika senindir hadi mübarek olsun dedi. Yani mübarek olsun dedi ama biz de o zamanlar esasen sendikacılık yapıyoruz. Salim Bey burada. Beş altı yıl sağ olsun benim de kariyerimde sendikacılığın olmasında önemli kişilerden biridir teşekkür ederim kendisine. Rahmetli Necati Bey ve ben, beş altı sene arkadaşlarımızla sendikaların çok mağdur olduğu durumda, seksen döneminde sendikaların neredeyse yok edildiği bir dönemdi. Anadolu'nun her tarafını yeniden dolaşip sendikanın yeniden ayağa kalkması, sendikal hareketin kökleşmesi için, sağ olsun arkadaşlar bize de imkan sağladılar beraber dolaştık mücadele ettik. Ben zaten içindeydim ama dedim ki ya abi ben üniversiteye geç intibak ettim, efendim doktoramı yaptım doçentim, arkadaşlarım profesör oldular ben de ona hazırlanıyorum. Biraz gücendi ama devam et sen de yap falan dedi.

Biz orada işte kendi aramızda sendikayı nasıl yaparız nasıl ederiz diye konuşurken, ben belediyeye gittim bu arada. O çok mutlu oldu tabii. Belediyeye

gittik belediyede yine sendikal hareketimiz devam etti. Sendikanın ilk faaliyetini Türkiye de biz yaptık. 'Memur Sendikacılığı ve Yerel Yönetimler' diye Kayseri'de yapıldı toplantı Akif abi geldi ve biz de kitapçık olarak neşrettik onu. Sendikanın ilk yayınları arasına girmiştir.

Değişik mizaçlı insan, erken olgunlaşmış, kısa hayatına da çok şey sığdırmış bir insandır Akif abi. Dediğim gibi öğretmenlik, sendikacılık, yazarlık, şairlik, efendim yöneticilik, iyi yöneticilikleri var tabi. Dergi yöneticiliği, resmi yöneticilik görevleri var.

Erken olgunlaşmıştır ve öğrenci olarak Kenan Akyüz'den bahsedildi. Kenan Akyüz'le ben çok beraber gördüm Akif abiyi. Onlar ahbaptı Kenan hocayla. Evet yani hocasıyla arkadaştı. Onun yakınlığından dolayı ben hukuk fakültesi öğrencisi olarak Kenan Akyüz'ün Yeni Türk Edebiyatı adlı koca kırmızı kapaklı, neşredilmiş ilk baskısını almışumdur 68 yada 69 yılındadır. O Akif abinin ahbablığından gelen bir şey, bizim de sevgimiz yakınlığımız oluşmuştur hocaya.

Efendim saygı gördü çevresinden, görgüsü, tavırları, fedakârlığı, ne bileyim insanlığı olarak... Salim Bey geçen sene yaptığı konuşmada onun niteliklerini saydı. Gerçekten Salim Bey çok güzel bir konuşma yapmıştı ve benim çok hoşuma gitmişti. Ben onlardan söz etmeyeceğim burada ama gerçekten, insani nitelikleri çok fazla olan ve onlara da başkasının ona yakıştırmaması değil de, kendi kendine nefsini eğiterek, kendisini geliştirerek, okuyarak, yazarak, tecrübesini arttırarak elde ettiği kendinin mülküydü o. Dolayısıyla bu nedenle saygı görüyordu. İşte Rasim abinin abi demesi gibi ben daha yaşlı insanların da abi dediğini hatırlıyorum. Erdem abi de abi diyecek diyemiyor o nedenle ağam diye hitap ederdi. Bizim neslin en önemli temsilcilerinden biri olduğunu söylerdi kendi nesli için Erdem abi.

Efendim bir geçiş dönemi yaşar o dönem Türkiye. Daha öncesinde çok az üstat vardır. Onlar ise iki elin parmakları kadar bir aydın topluluğu idi. Bunlar çok ahlaklı insanları, ilkel insanlardı. Aynı zamanda çalışkan insanlardı. Bir başkasının ellerinden tutmasına gerek olmaksızın kendi emekleriyle hayatlarını kuran insanlardı. Bu nedenle saygı görüyorlardı çevrelerinden. Bu insanların içinden biri de Akif İnan'dı. Fakat o neslin tamamı bir geçiş görevi üstlendi. Nereden geçiş? İşte Akif abide daha açık görülen mesela geçmiş ile günümüz arasında bir geçiş, divan edebiyatıyla modern Türk edebiyatı arasında bir geçiş, İslam medeniyetiyle batı medeniyeti arasında mantıklı doğru ilişki kurmak, varsa yapılacak alınacak sentezleri yapmak konusunda bir geçiş, klasik ile modern arasında bir geçiş, yerli veya milli ile evrensel olan arasında bir geçiş nesliydi.

O neslin temsilcilerinden ahirete intikal edenlerine ve bu arada Anadolu'nun erkek, yiğit, mert sesi Akif İnan'a da rahmet diliyorum. Herkesi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

ÖĞRETMENLİKTEN SENDİKACILIĞA MEHMET AKİF İNAN

Şevket SEZER

Mehmet Akif İnan, çok yönlü özelliklere sahip bir şahsiyetti. Mütefekkir bir yazar, iyi bir şair, güçlü bir hatip, duayen bir sendikacı idi.

Rahmetli Erdem Bayazıt, Memur-Sen Kayseri Temsilciliği tarafından hazırlanan ‘Medeniyet Burçları’ adlı kitapta ve Türkiye Yazarlar Birliği tarafından hazırlanan ‘Mehmet Akif İnan Kitabı’ adlı kitapta bakın nasıl bir M. Akif portresi çiziyor: “M. Akif İnan: Bir medeni adam. Dört başı mamur bir dava adamına yakışan bir kişilik ve üslubun sahibi. Ona baktıkça ensar gelirdi aklıma. Sadakati; Siddik-i Ekber’i, Celaleti; Hz. Ömer’i, Şefkati; Hz. Osman’ı, Belagati ve hikmeti; Hz. Ali’yi hatırlatırdı. (Erdem Bayazıt, Medeniyet Burçları s. 205)

Ağamız. Beyimiz. Ağabeyimiz.

Bir er kişi. Bir cömert kişi. Bir derviş kişi.

Sahib-i vekar. Sahib-i secaat. Sahib-i takva.

Sevdiklerini Allah için severdi. Düşmanlarına Allah için düşmanlık ederdi.

O ev sahibiydi, biz hep onun konuklarıydık sanki.

Eli açıktı, sofrası açıktı. Gönlü açıktı...” (Erdem Bayazıt, Mehmet Akif İnan Kitabı, s. 70-71)

Görüldüğü gibi Mehmet Akif İnan, çok farklı özelliklere sahip ender bir şahsiyet. Benim konum onun sendikacılık yönü. Sendikacı Mehmet Akif İnan’ı değerlendirirken o günün Türkiye’sine kısaca bir göz atarak sözlerime başlamak istiyorum.

Uzun yıllar örgütlenme hakkı engellenmiş bir ülkede yaşıyorduk. Devlet halkına güvenmiyor, Onu kendisi için potansiyel bir tehlike olarak görüyordu. Halkımız ve bilhassa da muhafazakâr kesim, tek tipçi, anti demokratik ve baskıcı, siyasal rejimler tarafından hep baskı altında tutulmuş, adeta sindirilmişti. Bunun sonucu olarak, tepkisiz, teslimiyetçi bir toplum ortaya çıkmıştı.

IMF boğazımıza çökmüş ekonomimizi o yönetiyor, AB ve ABD'nin onayını olmadan adım atılamıyordu. İşsizlik ve ekonomik sıkıntılar hat safhada, enflasyon % 100'lere dayanmıştı. Çalışanların durumu perişandı, öğretmen arkadaşlarımız geçimlerini sağlayabilmek için ikinci bir iş peşinde koşuyordu. Geçim sıkıntısı hat safhadaydı. Faily meçhul cinayetlerin ardı arkası kesilmiyordu.

Böyle bir ortamda kurtuluşun tek yolu, sivil toplumu güçlendirmektir. Örgütlü olmaktır.

Ülke insanının bu kadar ezilmesi, fukaralaştırılması, eğitimin yozlaştırılması, karşısında bir gönül adamı olan eğitimci, şair, yazar Mehmet Akif İnan ve bir avuç arkadaşı daha fazla sessiz kalamadılar. 1992 yılında Eğitim-Bir-Sen'i kurdular.

1995 yılında da birlikte Memur-Sen'i kurduk. Memur-Sen Konfederasyonunun ilk tüzük çalışmasını yapmanın ve bir kurucu üyesi olmanın, bahtiyarlığını yaşadığımı da ifade etmek istiyorum.

Sendikacı Mehmet Akif İnan, şair ruhlu insan, kalemini bir kenara bıraktı, mücadeleyi kuşandı.

Dürüst ve gerçekçi insanlar sahteciliğe pirim vermezler, o da asla pirim vermedi..

Ülkenin yararına, çalışanların yararına olduğuna inandığı konularda tavizi yoktu.

Diğer sendikacılar arasında da seviliyor ve saygı görüyordu.

Onun için önemli olan, bürokrasiyle ve diğer örgütlerle yapıcı ve uzlaşmacı bir diyalog içinde olmaktı.

Kitleleri etkileyebilen iyi bir hatipti. "Her eylem yeniden diriltir beni" mısrasındaki kadar heyecan ve enerji doluydu.

Ben onu 1993 yılında tanıdım. Çok zor yıllardı. Teşkilatlanma konusunda büyük zorluklar yaşıyorduk. Öğretmen arkadaşlarımız üye olmaktan çekiniyordu. Üye olanlardan da aidat alamıyorduk. Zaten memurların sendika kurmaları da kanunen yasaktı. Yaptığımız eylemlerden sonra ya takibata uğruyor, ya da mahkemeye veriliyorduk.

İlk yıllarda üye kaydetmekte zorluklar yaşıyorduk. Çünkü kamu sendikacılığının önünde çok kötü bir sendikal miras vardı. DİSK, TÖS, TÖB-DER, POL-DER, 1980 öncesi ideolojik eylemleriyle memleketi yangın yerine çevirmişlerdi.

Gerçek sendikacılığın o olmadığını, en azından bizim onlardan farklı, sorumlu bir sendikacılık anlayışına sahip olduğumuzu anlatmakta oldukça zorlandık. Diğer zorlandığımız bir konu ise; devlet ‘baba’dır algısıydı. Bu algının yanlışlığını anlatmakta da zorluk çektik. Biz millet olarak itaat kültürü ile yetişmiş bir milletiz. Devleti baba bilmişiz hep, devleti kutsamışız. Bu anlayış yanlış, devlet baba değil, kutsal da değildir.

İtaat kültürünün hâkim olduğu bir toplumda, hak arama kültürünün yerleştirilmesi başlarda bayağı işimizi zorlaştıran bir faktör oldu.

Diğer zorlandığımız konu ise inancımızda sendikanın yerinin sorgulanması idi. Bu konuyu aşmakta da çok zorlandık.

O yıllar Genel Merkezimiz büyük maddi sıkıntı içindeydi. Rahmetli rutin masrafları bile çoğunlukla kendi cebinden karşılamaya çalışıyordu. Kendisinin kredi kartı İsmail Tezel kardeşimizin elinde idi. Genelde harcamalar bu kredi kartı ile yapılıyordu.

Memur-Sen’in bugünkü üye sayısı ve ihtişamı sizleri yanıltmasın. Bugünlere kolay gelinmedi. Çok ama çok büyük sıkıntılara ve zorluklara göğüs gerilerek bugünlere gelindi. En büyük sıkıntıyı ise Rahmetli Mehmet Akif İnan Hocam yaşadı.

Dönemin Mali Genel Sekreteri olan Nurettin Sezen bir anekdotunda bakın o günlerin mali durumunu nasıl anlatıyor: “M. Akif İnan Genel Başkan sıfatı ile kabul ettiği gelir ve giderlerin listesini 3-4 ayda bir, Genel Mali Sekreter olarak bana teslim ediyordu. 05.05.1993 günlü Harcama listesinin sonunda ‘yukarıdaki masraflar tarafımdan yapılmıştır’ açıklamasının altına şu notu düşmüştü.

Not: a) 20 civarında Ankara dışı kente yaptığım seyahat masraflarının hiçbiri.

b) Sendikada 5 aydır yediğim ve yedirdiğim yemek sarflarının hiçbiri sendikanın parasından harcanmamıştır. İmza/M. Akif İnan (Hıdır Yıldırım, Yedi İklim dergisi, Ocak 2015, s.230)

Çok zaman sendika genel başkanlarından da şikâyet ettiğine şahit oluyorduk.

“Sendikalarımın genel başkanlarına diyorum ki; şu Ankaradan bir çıkın. Gidin taşraya, biraz çalışın, üyelerinizin sayısını arttırın diyorum”. “Bana ne diyorlar biliyor musunuz?.. ‘Tamam, ağabey gidelim, gidelim de, bize yolluk ve harcırah verecek misin’ diye soruyorlar” diyor ve kendilerine giyaplarında sayıp döküyordu.

Biz İstanbul olarak maddi imkân bakımından Genel Merkez'in çok önündeydik. Aylık bültenler çıkartıyor ve bunları bütün taşra teşkilatlarına ulaştırabiliyorduk. Ses getiren büyük eylemler yapıyor, güncel konular üzerine paneller yapıyor, basın toplantıları düzenliyor, sendikamızı devamlı gündemde tutmaya çalışıyorduk.

28 Şubat döneminde yaptığımız eylemlerle, kültürel etkinliklerle, taşra teşkilatlarımıza bir ümit ışığı, adeta bir can suyu oluyorduk.

Rahmetli o kritik dönemde pervasız çıkışlarımızdan dolayı gerek bize, gerek sendikaya bir zarar gelecek diye endişe ediyor ve sık sık bizleri uyararak zorunda kalıyordu. Çok zaman da telefon ederek bizi tebrik ediyor, bazen de teşekkür belgeleri gönderiyordu.

Mehmet Akif İnan'a göre; "Medeni insan, örgütlü insan demektir, hak aramasını bilen insan demektir." Örgütlenmeyi, bilhassa sendikalaşmayı, demokratikleşmenin, sivilleşmenin, hakça bölüşmenin, yoksulluktan, yolsuzluktan kurtulmanın vazgeçilmez bir yolu olarak görüyordu. Sendikada görev alacak arkadaşların çevrelerinde sevilen, dürüst, her kesimle rahat diyalog kurabilen, çalışkan ve fedakâr arkadaşlardan seçilmesini şart koşuyordu. Ciddiyetten uzak, siyasi ve ideolojik yönden öne çıkmış, sivri insanların genele hitap edemeyeceğine inanıyor ve bu tiplere görev verilmemesini istiyordu. "İcraatlar planlı ve programlı olmalı, plansız, programsız, zamansız ve maksatsız yapılan icraatlar, şahıslara ve kurumlara zarar getirir" diyor, buna dikkat edilmesini istiyordu. Telkin ile, ikna ile, sabır ile, çok çalışarak, başarıya ulaşacağımıza inanıyordu ve bizim de inanmamızı istiyordu. Cılız eylemlere şiddetle karşı olduğunu söylüyor. Gümbür, gümbür ses getirecek eylem olmayacaksa, eylem yapılmasına karşı çıkıyordu.

M. Akif İnan demokrat bir kişiliğe sahipti. Yıl 1996. Eğitim-Bir-Sen İstanbul Şubesi'nin genel kurul toplantısını yapıyoruz. Şube Başkanımız Prof. Dr. İsmail Kılloğlu hocamız. Kendisine karşı biz de ikinci bir liste ile seçime giriyoruz. Sonuçta ezici bir çoğunlukla seçimi bizim listemiz kazanıyor. Teamüllere aykırı ve tahammülü zor bir durumdu bu. Kazan kaynıyor. Nasıl olur da bizim kesimde ikinci bir liste ortaya çıkar ve seçim kazanırdı. Genel Kurul'un iptali ve bizim görevden alınmamız için kendisine başvuranlar oluyor.

O sıralarda CHP'nin il ve ilçe kongreleri yapılıyor, genel merkezin desteklediği listeler kazanmışsa o kongreler iptal ediliyordu. Mehmet Akif İnan hocam; iptal isteyenlere çok kızıyor ve onlara, "Siz bizi, CHP mi sanıyorsunuz? Ne demek seçimi iptal etmek, seçilenleri görevden almak. Demokratik bir seçim oldu. Kazanan kardeşlerimi tebrik ediyorum" diyordu. Daha sonrada yazılı bir tebrik mektubu göndererek bizi kutluyordu.

O doğru bildiğinden de asla dönmez ve taviz vermezdi. Bir gün yönetim kurulu toplantı halinde iken, kendisini Kayseri Şube Başkanımız Ahmet İlhan Bey arıyor. Yapacakları toplantıya valiliğin izin vermediğini haber veriyor. Mehmet Akif İnan'ın verdiği cevap çok sert, net ve kesin; "Tabii ki izin vermez. Siz bir sendikasınsınız. Bir dernek, bir vakıf değilsiniz. Sendikalar ne kurulurken, ne de herhangi bir etkinlik yaparken izin almazlar. Sadece şu sendikayı veya şu şubeyi kurduk, biz şu etkinliği yapacağız diye haber verirler. Onlar da gerekli önlemi almakla, sizin güvenliğinizi sağlamakla görevlidirler. Bir daha asla izin istemeyin. Yapacağınız etkinliği haber verin yeter" diye kendisini uyarıyor.

Sendikadan ayrılarak Ankara Büyükşehir Belediyesi'nde işe başlayan Nurettin Sezen kardeşimiz bir gün kendisine, "Hocam, sizin de sendikadan ayrılmanızda fayda görüyorum. Bana göre sendikadan dolayı yapamadığımız o kadar çok ve önemli işiniz var ki" diyor. Bu konu onun en hassas olduğu yanıydı. Gerçekten pratiğe dökülecek duygu ve düşünceleri, tamamlanacak eserleri vardı. Ama o, sendikacılığı o kadar önemsiyordu ki, adeta ülkenin kurtuluşu ile eş değerde görüyordu.

Bir genel kurul toplantısında ben haddimi aşarak kendisini eleştirmiş, Genel Başkanımızın şair kimliğinden ziyade, sendikacılık kimliğinin daha çok öne çıkmasını istemiştim. O da oturduğu yerden doğrularak bana; "Allahtan kork be Şevket Hoca, 10 senedir bir şiir mi yazdım? Yoksa bir kitap mı neşrettim?" diye cevap vermişti.

Bana göre aynı beden içinde iki farklı Mehmet Akif İnan vardı.

Birincisi, bir mütefekkir, iyi bir yazar, büyük bir şair, nükteleri ve sohbetleriyle çevresine neşe katan, sevecen, hassas bir insan, bir gönül adamı..

İkincisi ise, kararlı, cesur, doğrularından ödün vermeyen, yiğit duruşlu, bir mücadele adamı, duayan bir sendikacı..

Onun için arkasında dört eser bıraktı diyorlar. Ben buna katılmıyorum ve itiraz ediyorum. Mehmet Akif İnan arkasında dört değil, beş eser bırakmıştır. Beşinci eseri ön önemli olanıdır. O da Memur-Sen ve Eğitim-Bir-Sendir.

Biz onu hiçbir zaman paylaşamadık. Biz onun şairliğini, edebiyatçılığını; edebiyatçı arkadaşları ise, onun sendikacılığını kıskandık durduk.

Sayın Hocamız Prof. Dr. Nazif Gürdoğan, Onu değerlendirirken; "Şair adamın akli sendikacılıkta olmaz. Onun gözü sendikacılıkta değildi. Onun için sendika işin eğlencesiydi. O yakaladığı şiiri ve kendi medeniyet anlayışını Anadolu'ya taşımak, kitlelere ulaştırmak için şehir, köy demeden bir, bir dolaşıyordu. Sendikacılığı da araç olarak kullanıyordu." diyor.

Biz sendikacı arkadaşları olarak, bu değerlendirmeye şiddetle itiraz ediyor ve reddediyoruz.

O, “ben inanmasam, bu yaşta, sendikacılığın bu meşakkatini çekmez, çekilir bir kenara, yazar, çizer ve rahat bir hayat sürerim” diyordu.

O, ülkemizin düzlüğe çıkmasının, sendikal mücadelemizin sonucuna bağlı olduğuna inanıyordu.

O, iş olsun diye sendikacılık yapmadı. İnanarak, hem de ruhunun bir parçası olan şairliği bir tarafa bırakma pahasına sendikacılık yaptı.

Bir gün bir toplantıda, “Arkadaşlar size bir soru soracağım” dedi. Herkes dikkat kesilmişti. “Bir gün benim Milli Eğitim Bakanı olmamı ister misiniz?” dedi.

Tabii ki hepimiz hep bir ağızdan heyecanla cevap verdik: “Evet, evet.. Tabii ki isteriz...”

“Yanlış... Çok yanlış arkadaşlar. Benim Milli Eğitim Bakanı olmam, yığınla biriken ülke sorunlarını çözmeye yetmez. Sorunlarımızı çözebilmek için sendikamızı ülkemizin en büyük sendikası, yetkili sendikası yapmalısınız. Hükümetlerin karşısına arkasında 100 binlerce üyesi olan bir sendika başkanı olarak oturursanız, haklı taleplerinizi geriye çevirecek bir hükümet düşünemiyorum” dedi ve bunun için bizden çok, ama çok çalışmamızı istedi.

O, eğitimi çok önemser ve tüm sorunların çözümüne eşdeğer görürdü. Mehmet Akif İnan bir öğretmendir. Öğrencilerinin ifadesiyle; Mehmet Akif İnan; babacan, alanına hâkim, kültürlü, saygın, şık giyinen bir öğretmendir. Eğitimin ve eğitimcilerin sorunlarını bizzat yaşayarak bilen bir sendikacıdır. Türkiye'nin yığınla problemi olduğunu, ama bir tek çözümü olduğuna inanıyor ve “Toplumun temeli insandır, insan eğitilirse, yani eğitim sorunu çözümlerse, Türkiye'nin bütün problemleri çözümlür.” diyordu.

Mehmet Akif İnan'ın sendikacılık anlayışı diğer sendikalardan farklı bir anlayıştı. Onun sendikacılık anlayışında kırmak, dökmek, başkalarına zarar vermek ve zarar görmek yoktu. Sorunların çözümünde takip edilen bir yol vardı; önce sorun ve çözüm önerileri, sorunu çözecek siyasal ve bürokratik makamlara iletilir, çözümü istenirdi. Sonuç alınamazsa basın bildirimleri, kitlesel basın açıklamaları, paneller, imza kampanyaları, afiş ve siyah çelenklerle konu kamuoyuna taşınırdı. Yine de sonuç alınamazsa çözüm sokakta aranır, yürüyüşler ve mitingler yapılırdı.

Mehmet Akif İnan, vefatından 5 ay önce 11.07.1999 tarihinde yapılan Eğitim-Bir-Sen Genel Kurulu'nda sendikacılık anlayışımızı bakın nasıl anlatıyor:

“Sendikamız kuruluşuyla birlikte bazı ilkeleri kendine rehber edinmiş bir kuruluştur. Her fırsatta bu ilkeleri tekrarlarım. Biz diyorduk ki; herhangi bir siyasi parti şemsiyesi altında olmayan ve bir ideolojik içerik taşımayan, Tüm çalışanlara cevap verebilecek bir sendika oluşturalım. Bunda başarılı olduk. Tüm yerleşim birimlerinde şubelerimizi oluşturduk. Gerçek o ki; her yerleşim biriminde şubemizi oluşturan arkadaşlar oranın gerçekten en sevilen, saygın ve etkin arkadaşlarıdır. Bu sebeple sendikamız hızla gelişti. Sendikacılık anlayışımızın değişmez bir parçası olan, çalışanların özlük haklarının iyileştirilmesinin yanında, bir o kadar da kurulu bulunduğumuz hizmet kollarının, daha üretken hale gelmesi için çalıştık. Ayrıca ülkenin yönetimine yollar gösteren, öneriler geliştiren bir kuruluş olmaya baktık.”

Görülüyor ki bu farklı bir sendika anlayışıdır. Sorumlu sendikacılık anlayışı budur.

23.07.1995 tarihli Genel Kurulu toplantısındaki konuşmasında dile getirdiği, farkımızı ortaya koyan birkaç cümleyi de sizlerle paylaşmak istiyorum.

“Biz ucuz işlerin sendikası değiliz. Bizim sorumluluğumuz sadece ülkemizle sınırlı değildir. Bütün dünyayı saran bir sorumluluktur. Bizim ufkumuz bütün ülkenin dört bir bucağını sarmıştır. O nedenle bizim sendikamız, Bütün eğitimcilerin, bütün çalışanların sendikasıdır. Bizim sendikamız barışın ve kardeşliğin sendikasıdır. Bizim sendikamız, hiçbir hizbin, hiçbir siyasi gurup ve kişinin etkisi altında değildir.

Biz paçaya değil bütüne talibiz. Hedefimiz bütün toplumu kucaklamaktır. Misyonumuz; ülkemizin geleceği ile eş değer bir misyondur. Bunun için çok çalışmamız ve çok yorulmamız lazımdır. Amacımız; sadece almak, daha çok almak değildir. Üretimi ve kaliteyi arttırmak, daha verimli, daha huzurlu bir çalışma ortamı yaratmaktır. Bizi yönetenlere yol göstermek, alternatif çözümler üretmektir. İftiharla söyleyebilirim ki bu özellik, bu güzellik, bizden başka bir sendikada da yoktur.”

Vefatından iki ay önce yapılan 04.11.1999 tarihli Memur-Sen 2. Olağan Genel Kurul Toplantısı'ndan da iki cümle nakletmek istiyorum: “Ben her birinizi, birer tarihi misyon omuzlamış, önemli bir kavşak noktasında nöbet tutan, ülkenin yiğit erleri olarak görüyorum. Ben sizlerden, her birinizden, konfederasyonun genel başkanımış gibi caba göstermenizi istiyor ve sizlere genel başkan gibi hareket etme yetkisi veriyorum.”

Onun sendikacılık anlayışı, klasik sendika anlayışıyla bağdaşmaz. Sınıf sendikacılığı, ideolojik sendikacılık, siyasi bir partiye dayalı sendikacılık, dini söylemlere dayalı bir sendikacılık onun kırmızı çizgilerle reddettiği bir sendikal anlayıştır. Esas olan, kaliteyi ve üretimi arttırmayı önceleyen hizmet sendikacılığıdır.

Olmazsa olmazlarının başında; kim olursa olsun mazlumun yanında olmak, kim olursa olsun zalime karşı durmak vardır.

Sendikanın öneminin, sendikacılığa yabancı bir dünyaya anlatılması ve sendikal bir dilin oluşması kolay olmadı. Bunun için bütün Türkiye'yi karış, karış gezdi. Tok ve gür sesiyle, salonlarda, alanlarda fark edilen hitabetiyle, sendikal bir temel oluşturdu. Ve maalesef çok genç yaşta da aramızdan ayrıldı. Kendisini saygıyla anıyorum. Aziz hatırası önünde hürmetle eğiliyorum.

VEFATININ 15. YILINDA MERHUM MEHMET AKİF İNAN

Salim USLU

Mehmet Akif İnan'ın Sevgili Dostları Dava Arkadaşları,

Memur - Sen Konfederasyonu ve Eğitim-Bir Sendikası'nı Akif İnan'a olan vefakârlıkları nedeniyle tebrik ediyorum.

Mehmet Akif İnan ağabeyimizi rahmetle anıyorum.

Akif Hoca ile ilgili Memur-Sen ya da HAK-İŞ ile ilgili -bunları birbirinden ayrı görmüyorum- şehir efsaneleri icat etmenin kimseye bir yararı yok. Ne HAK-İŞ'i ne de Memur-Sen'i kuranlar için, olmayan bir kısım beyanlarda, atıflarda bulunmak doğru değil. Falancalar kurdu gibi. Çünkü halen o günlerin tanıkları hayattadır. Doğru olmaz. HAK-İŞ'te yapılan Emek Zirvesi toplantısında Akif Hoca bulunmuştur. Emek Platformu'nda çok fazla olmamıştır. Fakat olmaması demek onun bilgisinden, görüşünden, tecrübesinden istifade edilmediği anlamına gelmez. O günlerde Memur-Sen'in Emek Platformu'nda olması gerektiği konusunda çok ciddi kavgalar vermişizdir. Bunu şunun için söylüyorum, yaşadığımız olayları gelecek nesillere en doğru bilgilerle aktarmak gibi bir görevimiz olduğunu düşünüyorum.

Arkadaşlarımız ziyaretimizde bulunarak, düzenlediğimiz sempozyumumuzda "Kuvveden Fiile; Sendikacı Mehmet Akif İnan" oturumunun başkanlığını sana verdik, dediler. Ben de Memur-Sen, Akif İnan ilişkisini yorumlamak bana düşmez, uzun yıllar Sivil Toplum mücadelesi vermiş ve bir dava ehli olmaya çalışan birisi olarak benim gözümle de Akif İnan, dersiniz nitelikleri ve liderliğini konuşayım dedim.

O nedenle; bir mücadele adamı, bir dava insanı, bir gönül adamı, bir düşünce ehli, bir sivil toplumcu, bir sendikacı ve aksiyon adamı ama en önemlisi lider.

Akif Hoca'yı 70'li yıllarda tanıdım. Zaman zaman Ankara dışına seyahatlerimiz oldu. Akıncılar ya da Akıncı İşçiler döneminde konferanslar nedeniyle yaptığımız yolculuklar bir yana, daha çok birlikte mesai yaptığımız sendikacılık döneminde daha yakından tanıma fırsatı buldum. O nedenle ben merhumla ilgili hatıralardan ziyade, Akif İnan'ın sahip olduğu, savunduğu değerler üzerinden bir değerlendirme yapmak istiyorum.

İlkelerin Adamıdır

O hiçbir zaman konjonktürel düşünüp rüzgâra göre pozisyon alma kolaycılığı içinde olmamıştır. Merhum Nurettin Topçu'nun dediği gibi; "Biz muvafakiyetin sırrını değil, hareketin sırrını arıyoruz." Anlayışında, salt başarıdan ziyade, hareketin özünü ve amacını özümsemiştir. Günübürlük kazanımlar adına sıkıntılarına rağmen tavize yanaşmamış, inandığı fikirlerden canı pahasına vazgeçmemiştir.

Yerlidir

Akif Bey, evrensel doğruları kabul etmekle birlikte yerli değerleri savunur, düşünürdü. Gerek 1977'lerde Yeni Devir'de Akif Reha müstearı ile gerekse sonraki yıllarda yazdıkları, yaşadıkları ve yaşattıkları ile tam bir Büyük Doğu'ludur ve "Anamı sorarsan büyük doğudur/Batı ki, sırtımda paslı bıçaktır" diyerek beklediği medeniyet havzası olan bu coğrafyanın topraklarını ve değerlerini, birikimlerini ifade eder.

Gelenekçidir

"Kişi için hatırasızlık nasıl hafıza kaybı ise, millet için de geçmişinden uzaklaşma, uygarlığından kopma, öylece trajiktir. Uygarlığından koparılan toplum tükenişinin trajedisini yaşıyordur. Tutucular (muhafazakârlar) hafızanın kaybolmasına razı olmazlar. Devrimci tükenişi hızlandırmak sancısı içerisindedir." der.

Ahlak, Edep, Erkan Adamıdır

Merhum Fethi Gemuhluoğlu ağabeye dediği gibi cins bir zekâya sahipti. Edep, erkân ve kibar kelimelerle bazı 'hal' yolunun yolcusu idi. İçinde Devlet tohumları taşıyan bir gençliğe her haliyle önder ve örnek biri oldu. Bu misafirhanede er kişi olarak yaşadı. Kelamın en zarifini, edebinin en kemalini, siyasetin en ferasetlisini, edebiyatın en muhtevalısını ve yaşamın en soylusunu onun aziz varlığında bulduk. Çok ötelelerden gelmiş, gelecek zamanlara müjdeler ulaştırıran bir kavşak zirvesindeydi.

Kolay öfkelenmezdi kavgacı değil bir derviş meşrep yanı vardı.

Resmiyeti sevmeyen sıcak ve yardımsever bir insandı. Gençlik yıllarından beri o hep inanç ve ciddiyet insanı oldu.

Disiplin Adamıdır

Eğer bir görevi üstlenmişse onu sıkı sıkıya takip ederdi. Toplantılarda bile alınan kararları, verilen görevleri ya da kime verildiğini not alır yerine getirilip getirilmediğini de kontrol ediyordu. Yapılan işte verimlilik arıyordu. Emek vermeden koltuk peşinde koşan adamları "bunlar birer hımbıl" diye tanımlıyordu.

Anlatılanları planlı ve programlı ve olgunlaştırılmışsa sabırla dinler, anlamaya çalışır, temelsiz iyi düşünülmemiş önerileri ise hemen reddederdi.

Tutarlıdır

Merhum Akif Hoca, gerek düşünce hayatı ve gerekse sendikal hayatında da-
ima tutarlı olmaya özen göstermiştir. Eğer grevli toplu sözleşmeli sendikacılığa
inanmışsa bunu her fırsatta ve her ortamda ifade etmiştir. İşçi ve memur ayrımı
yerine “çalışanlar” gibi bir yeni tanıma, hakların eşitliğine ve ortak bir yapıya
inanmışsa bunu da eğip bükmeden ifade etmiştir. Sendikaların, konfederas-
yonların ortak toplantılarında da düşüncelerini, ilkesel bir silsile içinde anlatır.
Görüşlerinin ve tutumunun tam da uyumlu ve tutarlı olmasına özen gösterirdi.
Bu bir çabanın ötesinde onda doğal bir karakter halini almıştır.

Kararlıdır

Mazeret üretilmesini hoş karşılamaz. Tutarsızlığı ve boş konuşmayı “akıntı-
ya kürek çekmek” olarak görürdü.

Eğer bir yönetici ya da sendika yönetimi yararlı olamıyorsa, istifa etmelidir.
“Başarılı olamıyorsak istifa edelim...” sözü ona aittir. Risk almayı bilen, karar-
lılıkla ifade eden ve sonuca kilitlenmiş bir lider kararlılığındadır. Sendikacılığı,
görevleri, kişiye ve hasseten kendisine makam, statü, şöhret, ikbal, kudret aracı
görmüyor, hatta “eğitim iş kolunda bir sendika başkanı olmayı, milli eğitim ba-
kanı” olmaya tercih ettiğini söyleyebiliyordu.

Yorulmaz Bir Eylem Adamıdır

Umutsuzluk, yoksunluk, yorgunluk onun lügatinde yer almamıştır. “Çağı
kurtarmanın bir eylemidir / Çağdışı görülen ilgimiz bizim.” diyerek çağın öte-
sine koşmaya ve kucaklamaya hazır bir ruh dinginliği içindedir. Ve yaşanan
imkânsızlıkları, haksızlıkları bir engel değil, kendisine ışık ve hız olarak gör-
müştür. Onda “rüya sözler ve kurşun yağmuru” gibi ifadeler onun düşünce
derinliğini ve sınırsızlığını, irade ve azmini ifade etmektedir.

Zorunlu hastane ziyaretlerinden bile dönerken mutlaka sendikaya çalışma
ofisine uğrar, çalışmalar hakkında bilgi alır, hoşuna gitmeyen kaçamak cevap-
lara da sinirlenerek “sözü saptırma soruma cevap ver” diyerek çıkışırdı. Usta
bir şair, bir ağabey olması, örnek bir eylem adamı olmasına engel olmaz, gerek-
tiğinde miting meydanlarında ya da grev gözcüsü gömleklerini giymiş olarak
eylem halinde de görebilirsiniz.

Görevinin bilincinde ve sorumluluğundaydı. Sendikacılığa davet ettiğimiz-
de “fikir güzel, ihtiyaç var ama benle olur mu?” demiş, mütefekkir olmanın
sorumluluğu ile cevap vermiştir. Bizlere, “ben şiir yazayım, kurban olayım ko-
yun beni” dedikten 10 sene sonra, sevgili Şevket Sezer “Hocam iki kimliğiniz

var. Bir; şair, yazar, edebiyatçı, mütefekkir gönül adamı iki; sendikacı kimliği... İkinci kimliğiniz öne çıksın” dediğinde de Hoca “Allahtan kork be Şevket Hoca, 10 sene içinde bir tek şiir, bir tek kitap mı yazdım?” diye çıkmıştır. Evet, belki bizim de günahımız var, ama Memur-Sen belki de onun Türkiye’de yeni nesillere bıraktığı en büyük eseridir.

Sendika Siyaset İlişkisinde Mesafelidir

Memur-Sen’in kuruluşunda ve sonrasında kimi siyasi tutumlar, sığıklar pahalı bir deneyim olmuştur. Merhum hocamız ile yaptığımız kimi sohbetlerde içimiz burkularak ve hatta dışlanarak yaşadıklarımız, bize sendika-siyaset ilişkilerinde önemli bir tecrübe kazandırmıştır. Bu nedenle sendikaların “bağımsızlığına” yürekten inanmışızdır. Sendikalar siyaset kurumlarının güdümünde, yedeğinde olamaz. Arka bahçesi ya da yandaşı olmamalıdır. Devlete de oyundaş olmazlar. Evrensel doğruların yanında kamu vicdanını temsil ederek devleti denetleyen hizmet alanını genişletip çeşitlendiren sorun çözme kabiliyetini geliştiren karar süreçlerine katılan sivil örgütlerdir.

Toplumsal Model Tasavvuru

Merhum Mehmet Akif İnan “Zikriyle, fikriyle, şükriyle ey sen, / Önüne serilmiş sonsuza karşı” diyerek zikrine ve şükürüne devam ederken toplumsal modele ilişkin görüşlerini de çeşitli vesilelerle ifade ederdi. İddiası olduğu medeniyet davasının kodlarını taşıyan toplumsal modelde; adaletin önemini vurguluyor, kin ve düşmanlık üretenlerin karlı çıkmayacaklarını, hoşgörü, iyiden ve güzelden, doğrudan, hakkaniyetten, insaniyetten ve mertlikten yana olmanın altını çiziyor barışı öngörüyor ve önceliyordu.

27 Ocak 1988’de ilk kez işçi ve memur örgütlerinin birlikteliğinde; “farklılıklarımıza bakmaksızın birçok konuda ortak davanın içinde yer almak ve birbirimize tahammül etmek demokrasimizin gereği ve şartıdır.” diyerek güç birliğinden, dayanışmadan ve demokrasiden yana tavır alıyordu. Demokrasimizin sivil toplum ve sendikal hareketin önemini biliyor, sadece bu kurumların güçlenmesi değil, ülke sorunlarına yönelik gündem oluşturmasını, ağırlığını hissettirmesini savunuyordu. Siyasi partiler arasındaki kısır çekişmeleri şiddetle eleştiriyor sendikalar gibi güç birliği ve diyalog içerisinde olunmasını savunuyordu.

Demokratikleşme ve İnsan Hakları Önceliydi

Akif Bey’in en çok vurgu yaptığı konuların başında “Demokratikleşme ve İnsan Hakları” geliyordu. Düşünsel plandaki tezlerini aynı zamanda bir sivil toplum hareketi olan sendikacılıkla hayata geçirebileceğine inanıyor, “ulusal sorunların sivil toplum örgütlerince sahiplenmesini önemsiyordu.” (1986 Hak-İş Sempozyumu)

Mehmet Akif İnan siyasete girmek konusunda teşvik edici oluyor kendisi uzak kalmayı tercih ediyordu.

Sendikacılıkta ve Meslekte Nitelikten Yanaydı

Sendikacılığı sadece üyelerinin çıkarlarını artıran, geliştiren bir araçtan ziyade, mesleki eğitimin geliştirilmesinde, eğitimcilerin bilgi ve donanımlarının artırılmasında ya da nicelik kadar niteliklerin gelişmesinde önemli bir araç görüyordu. Özellikle eğitim sorununu gündeminin ilk sırasında yer alıyor, eğitimin sadece siyasi irade ile değil, demokratik kuruluşların da katılımı ile yönlendirilmesini yani katılımcılığı savunuyordu.

Hak arama konusunda duyarlıydı. Haklarını sokakta arama alışkanlığı yoktu. Çok da hazzetmezdi ama bıçak kemiğe dayandığında, diyalog yolları tükendiğinde uzlaşma imkânı kalmadığında da eylemden mitingden tepki ve tenkitten kaçınmazdı.

Demokrat Bir İnsandı

Demokrasinin egemen olduğu bir ortamda ancak sorunların çözülebileceğine inanır, Türkiye'nin çağdaş standartların gerisinde olduğunu düşünür, insanların düşündüğü, konuştuğu, okuduğu ve yazdığı için mahkûm edilmesini kınardı.

Aydın Namusu ve Duyarlılığına Sahipti

Bir aydın olarak asla kendi halkını küçümsemez, bilakis halkın birikimine değerlerine inanır “aydın ve okumuş kesim ve sendikacı olarak bu sorunlardan uzak kalamayız” der ve siyasetin kirlenmişliğinden şikayet ederdi. “Ülkenin olanakları, insanca yaşanabilir imkân sağlayacak yeterliliktedir. Yeter ki adil paylaşılsın. Hırsıza, kapkaççıya, yankesiciye aktarılmasın” diyerek daima adaleti ve meşruiyeti savunmuştur.

Yaşadıklarından, gördüklerinden birçoğunu hatırlamıyorum ama her güzel sıfatı hak ettiğine inanıyorum. Kelimeler ve sıfatlar hocamızı anlatmamıza yetersiz kalıyor. Sanırım benim tespitlerimin ve görebildiklerimin ötesinde farklı disiplinlerden bilim insanlarının ortaya çıkarıp gelecek nesillere bırakacağı çok daha derin ve birikimli bir Mehmet Akif İnan bu dünyadan gelip geçmiştir. “Kim demiş her şeyin bitişi ölüm / Destanlar yayılır mezarımızdan” dizelerinde olduğu gibi.

Onun destansı mücadelesini, duruşunu, inanmış ve adanmışlığının ruh temellerini ve ilkelerini açığa çıkarıp kendimize yol haritası çıkartmakta sayısız fayda var.

Şu kısacık ömrümüzde ölümün konuğu olduğumuz gerçeğini bilerek ve vicdanımızı ayak sesini duyarak yaşamak ve onun gibi “ilahi karara teslimim, duanızı beklerim” diyerek hoş bir seda ile önde giden olarak arakadan gelenlere sağlam bir ufuk, doğru bir çizgi bırakmak hepimize nasip olsun inşallah.

O bir akıl, bir ışık ve bir garip mümin olarak gurbet hayatını tamamlayıp asıl vatanına, sevdikleriyle haşır olmaya kavuştu.

Kendisine Mevlâdan rahmet diliyorum.

*“Senin hatıranla beni her akşam
Dünyanın kirinden yuyar yüreğim.”*

(Tenha Sözler, Yürek Gazeli)

*“Toprak kuşatınca ten kafesini
Yeni bir gündür göçümüz bizim
Kalkarız rüyadan uyanır gibi”*

DOĞUMUNUN 75.
VEFATININ 15. YILINDA

MEHMET AKİF İNAN SEMPOZYUMU

NURİ PAKDİL İLE SÖYLEŞİ
Akif İnan'a Dair.

**Nuri PAKDİL
Necip EVLİCE
Hıdır YILDIRIM**

DOĞUMUNUN 75
VEFATININ 15. YILINDA
MEHMET AKİF İNAN
SEMPOZYUMU

NURİ PAKDİL İLE SÖYLEŞİ: AKİF İNAN'A DAİR.

Nuri PAKDİL, Necip EVLİCE, Hıdır YILDIRIM

H. YILDIRIM: *Efendim, söyleşimize hoş geldiniz, Akif İnan denilince sizde hangi duygu ve düşünceler uyanmaktadır?*

N. PAKDİL: Sevgili arkadaşlar konuşmamıza başlarken izin verirseniz başta Necip Fazıl Kısakürek olmak üzere bütün yedi güzel adamın hepsinin ruhları için bir fatiha okumaya davet ediyorum.

Akif İnan'la dostluğumuz tarihin bir daha örneğini göstereceğinden kuşku duyduğum bir dostluktur. Akif İnan'la birlikte 'Yedi Güzel Adam'la olan dostluğumuz da aynı şekildedir ve tarihin bir daha böyle bir dostluk göstereceğini zannetmiyorum. Biz öyle bir arkadaş grubuyduk ki birimizin düşüncesi hepimizin düşüncesi olurdu. Birimizin sevgisi hepimizin sevgisi olurdu. Birimizin nefreti hepimizin nefreti olurdu. Biz bir yazarı seviyorsak hepimiz aynı yazarı severdik. Biz bir insandan tiksiniyorsak hepimiz aynı insandan tiksiniyorduk. Bunu yeniden belirtiyorum böyle bir arkadaşlık yeniden kurulabilir düşüncesinde değilim ama inşallah kurulabilir.

Edebiyat dergisini Ankara'da çıkartmaya başladığımız zaman Akif İnan da Urfa'dan gelmişti ve Ankara'da oturuyordu. O zamanlar sanıyorum Seyranbağları'nda Ballıbaşa Sokak'ta oturuyorlardı. Sanırım daha da evlenmişti veya Sevim Hanım'la yeni evlenmişti. Edebiyat dergisi böyle bir arkadaş grubu olarak çıkmaya başladı. Akif İnan önce eski tarz yazmaya çalışıyordu. Onu değiştirmeye çalıştık yeni Türkçe ile buluşturduk dilini olabildiği denli arılaştırdık ve yepyeni bir şair, yepyeni bir yazar ortaya çıktı. Akif İnan böyle oluştu, yerden biter gibi bitmedi, kendi kendini yetiştirdi. Akif İnan hepimiz gibi sapına kadar İslamcıydı. Akif İnan hepimiz gibi şeriatçıydı. Akif İnan hepimiz gibi Necip Fazıl Kısaküreke gönülden bağlıydı. Akif İnan çok kitap okurdu. Akif İnan'ın evinde bir kitaplığı da vardı.

Akif İnan, arkadaş grubu içinde en ağa adam Akif İnan'dı. En artist insan Cahit Zarifoğlu'ydu. En deli fişek Alaeddin Özdenören'di. Rasim Özdenören denge unsuruydu. Nuri Pakdil bu yedi güzel adamın abisiydi.

H. YILDIRIM: *Efendim Akif İnan'ın üniversiteden mezuniyetine de siz vesile olmuşsunuz...*

N. PAKDİL: Efendim Akif İnan Dil Tarih'in Türkoloji bölümünde okuyordu ve Kenan Akyüz'ün dersine bir türlü girmiyordu. Zaten ona da hep 'Kenan' derdi. Ben bunun dersine neden gireyim kendisinden daha iyi biliyorum edebiyatı diyordu. Biz olmaz dedik muhakkak gideceksin seni kaydettireceğiz yeniden, çünkü kaydı silinmişti. Yeniden kaydettirdik Türkoloji bölümüne ve mezun oldu. Yani Akif'in mezun olmasında benim manevi etkim büyük olmuştur. İşte burada kardeşi de şahittir.

N. EVLİCE: *Akif İnan'ın divan edebiyatına olan hâkimiyeti nereden kaynaklanıyordu?*

Büyük ihtimalle Urfâda bu divanları çok iyi bilen hocalarla düşüp kalkıyordu. Burada sevgili kardeşi Ali Mithat İnan vardır. O konuda eğer bilgi vermek isterse kendisini kürsüye davet edebiliriz. Yani Akif'teki bu divan edebiyatı düşkünlüğünü ben ona bağlıyorum.

Ali Mitat İNAN: Abim bizim ailenin bir ürünüdür. Annem ve babam okur-yazardı.

H. YILDIRIM: *Akif İnan'ın sendika kurmasını nasıl karşıladınız?*

N. PAKDİL: Akif İnan'ın sendikacılığa dâhil olmasını hayretle ve dehşetle karşıladım. Bir İslam devrimcisinin bir İslam yazarının sapına kadar şeriatçı bir insanın sendikacılık yapması bana tuhaf geliyordu. Zaten Akif İnan bana da sormamıştı. Çünkü ne diyeceğimi biliyordu.

H. YILDIRIM: *Peki abi süreç içerisinde Eğitim-Bir-Sen'in ve Memur-Sen'in varlık ortaya koyması ve bugün, değerlerimiz doğrultusunda ciddi bir mücadele gücü ortaya koyması sizin kanaatinizi değiştirdi mi?*

N. PAKDİL: Hayır. Benim kanaatimi hiç değiştirmede benim kanaatim sabittir. Nuri Pakdil'in kanaati sendika faaliyetleriyle değişecek kadar 'entipüften' değildir. Akif İnan Türk Ocağı'ndayken bizim yerimiz orasıydı. Ben o sıralarda Devlet Planlama Teşkilatı'ndaydım. Hemen hemen her gün işten çıkınca oraya uğrardık. Ben tabii fakülteyi bitirmiştim avukatlık stajını da yapmıştım. Necip fazıl Kısakürek de -Üstad- birkaç defa Türk Ocağı'na gelmişti. Türk Ocağı'nda Akif İnan konferanslar verdirirdi kendisi de vermeye çalışırdı. Türk Ocağı dönemi böyle bir dönemdir.

N. EVLİCE: *Bir de efendim Paris'teyken Akif İnan'a yazdığımız günlük notlarınız var, onları hatırlıyor musunuz o süreçteki diyaloglarınızı hatırlıyor musunuz?*

N. PAKDİL: Akif İnan o dönemki mektuplarda genellikle bana Türkçe mektup yazma Fransızca kitaplar oku daha iyi olur diyordu.

N. EVLİCE: *Mektubu okuyayım isterseniz...*

Kardeşim Akif... Selam...

Mektubunuzu dün aldım geçen hafta -şimdi hatırladım- tam bu saatlerde Brüksel'de -Belçika'nın başkenti- size kart yazıyordum. Şiirin çok güzel gerçekten, sürdür bunu. Buradaki İslam ülkelerinden gelmiş arkadaşlarla konuşuyorum, hiç oralarda yok İslamcı edebiyat dergileri. Kala kala Türkiye kalıyor, Türkiye'de de biz varız. Allah'ın önümüzde yürümemiz için bize tayin ettiği yönün bilincinde olalım. Dergimiz çok önemli bir görev edinmiştir. İnanın Paris'ten bu daha iyi görülüyor. Daha somut daha dövüşken ama hep sanat düzeyinde kalarak elimizde İbrahim yapısı çekiçlerle yürümeliyiz, üzerine ecinnilerin yurt yaptığı cin ülkelerinin. Arkadaşlık büyük bir sorumluluk gerektiriyor.

Kardeşim Alaeddin o bebe şiirlerinin üstüne dövüşçülüğü de katmalıyız. Dövüşsüz hiçbir şey olmaz. Sizlere anlatacağım çok şey var. Nasıl yabancılaştırıyorlar İslam ülkelerinden gelmiş oğulları burada anlatacağım. Sonsuzluk özgürlük ama Fransa dışında tüm ülkeleri kendi içinden yıkmak için. Şimdi daha iyi anlıyorum o Tanzimat efendilerini genç Türkleri ittihatçıları, itilafçıları sonrakileri nasıl yabancılaştırmışlar burada. Yurtdışından yurda baktıkça öbür ülkelerden gelenlerle konuştukça şunu da anladım Necip Fazıl Kısakürek'in hizmeti büyük olmuş. Ayrıntılarını anlatırım gelince. Nuri Pakdil.

NURİ PAKDİL: Sevgili arkadaşlardan en önemli ricam, vefalı, dürüst, ahlaklı cibilliyetli, nankör olmayan bir arkadaşlık kurmalarıdır. Yapılan iyiliği asla unutmamaları, arkadaş ziyaretlerine yoğunluk vermeleridir. Aynı şehirdeyse mutlaka görüşmeleridir. Farklı şehirlerdeyse mektup yazma alışkanlığı edinmelidirler. Cep telefonunda konuşarak hiçbir şey çözülemez. Kâğıda dökülen dostluklar önemlidir. Kalıcı olan odur. Söz suyun üzerine yazılmış yazı gibidir, kaybolur. Hâlbuki kâğıda dökülen yazı metindir. Ebediyete kadar kalır. Onun için bütün arkadaşlardan ricam aynı şehirde olsanız bile mektuplaşınız. Ben bugün Ankaradan birçok arkadaşla mektuplaşıyorum ve eğer içinizden bana mektup yazmak isteyen olursa ben de ona hemen gecikmeksizin cevap vereceğim. Adresim kısadır. Nuri Pakdil, P.K. 50, Bakanlıklar, Ankara. Mektuplarınızı bekliyorum. En başta şu anda bizi alkışlamakta olan rahmetli Akif'in küçük kardeşi albaydan rica ediyorum. O bana hiç mektup yazmamıştır. Nitekim biz mektupları toplarken arkadaşlar ona başvurudular. Albayım Nuri Abi'nin mektupları var mı diye. O bana mektup yazmadı Akif abime yazdı demiştir. Bu yanlış bir kanaattir. Mektup bekliyorum Ali Mithat İnan. Yazacağınıza namus sözü veriyorum musunuz?

H. YILDIRIM: *Efendim Akif İnan Bey'in çok cömert bir insan olduğundan bahsetmişsiniz. Dinleyicilerimizle bu husustaki duygularınızı, bilgilerinizi de paylaşır mısınız?*

N. PAKDİL: Akif İnan ağa adamdı, olağanüstü cömertti ve parayı su gibi harcardı. Ceketinin pantolonunun bütün ceplerine para doldursanız bir iki gün içinde toz olurdu hepsi. Harcardı, biriktirmezdi. Bankada hesabı, hesap cüzdanı yoktur. Benim yanımda hesap ödeyen iki insan vardır. Biri Akif İnan biri Şeref Turandır. Allah rahmet eylesin, bu iki insan da rahmetli oldu. Biz de Türkiye'nin kaydettiği en cömert insanlardan biriyiz elhamdülillah. Parasızlık bana vız gelir tırıs gider.

N. EVLİCE: *Akif İnan abimizin yaşadığı dönemde siyasete nasıl baktığını ve Müslümanların siyasi durumu hakkında ne düşündüğünü soruyorlar. Yani en azından sizin beraber olduğunuz dönemdeki siyasal yaklaşımı neydi?*

N. PAKDİL: Akif İnan'ın siyasal yaklaşımı bizim siyasal yaklaşımımız neyse oydu. Sapına kadar şeriatçıydı sapına kadar İslam devrimcisiydi.

N. EVLİCE: *Efendim sanırım şunun cevabını arıyorlar bu dönemdeki siyasi oluşumlara sıcak bakıyor muydu bakmıyor muydu?*

N. PAKDİL: Bugünkü siyasal oluşumlara sıcak bakmıyordu fakat o dönemde de yine gerek Necmettin Hoca'nın gerek ondan sonraki bu Milli Görüş hareketinin olumlu sonuçlar vereceğine ümitle bakıyordu.

H. YILDIRIM: *Efendim biz sizi daha önce evinizde ziyaret etmiştik. Evinizde bir Türkan Şoray resmi vardı kitaplığınızda. Duvarınızda bir Picasso resmi vardı.*

N. PAKDİL: Duvarımızda İmam Humeyni'nin resmi var...

H. YILDIRIM: *Evet, duvarınızda da yine kitaplığınızda İmam Humeyni'nin resmi vardı...*

N. PAKDİL: Çünkü efendim rehberimiz İmam Humeyni, artistimiz Türkân Şoray'dır.

H. YILDIRIM: *Duvarlarımızda da iki Mescid-i Aksa resmi vardı. Mehmet Akif İnan Bey'i de biz Kudüs şairi olarak biliyor ve tanıyoruz. "Mescidi Aksa'yı gördüm düşümdü / Bir çocuk gibiydi ve ağlıyordu." mısralarıyla başlayan şiirini biliyor ve sıkça okuyoruz. Sizin de evinizde gördüğümüz bu Kudüs resimleri dolaşısıyla Kudüs'e ve Mescid-i Aksa'ya karşı özel bir ilginizin olduğunu biliyoruz bu hususta bir şeyler lütfeder misiniz?*

N. PAKDİL: Efendim biz Kudüs'ü Mescid-i Aksa'yı niçin seviyoruz? Kudüs ebedi ulu önderimiz Hz. Muhammed'in miraca çıkarken yeryüzünde ayak bastığı son parçadır da onun için seviyoruz. Biz sadece Kudüs'ü değil Mekke'yi

Medine'yi Kudüs'ü Şam'ı Haleb'i İstanbul'u çok seviyoruz. Şimdi size sağ kolumdaki bilekliği göstereceğim bu uluslararası standartlarda gümüşten. Ben buna Kudüs zinciri diyorum. Nuri Pakdil'in sağ kolunda Kudüs zinciri, kale-mim Filistin.

N. EVLİCE: *Bir arkadaşımız size Atasoy Müftüoğlu'nu soruyorlar, anlatabilir misiniz?*

N. PAKDİL: Atasoy Müftüoğlu kendisine kod adı verdiğim arkadaşlarımdan biridir. Ben kendisine 'Salah Buhara' derim. O da Eskişehir'in beyi ve manevi sahibidir. O da hepimiz gibi sapına kadar şeriatçıdır. Rahmetli Akif İnan'ı çok severdi. Salah Buhara aziz dostumuzdur. Allah uzun ömür versin.

H. YILDIRIM: *Akif İnan'ın kod adı var mıydı?*

N. PAKDİL: Akif İnan'ın sanıyorum altı yedi tane kod adı vardı en aklımda kalanı ise Mehmet Reha idi. Biliyorsunuz arkadaşlar Nuri Pakdil'in on altı tane kod adı vardır. En çok bilinenleri ise Emin Ziyaoğlu, Ebubekir Sonumut'tur.

N. EVLİCE: *Nuri abi yanındaki insanlara zaman içerisinde kod adı verir ve kod adı zaman zaman insanların gerçek adının önüne geçer.*

H. YILDIRIM: *Mesela şu anda mikrofondaki konuşan Necip Evlice'nin kod adı İdris Hamza'dır. Bundan sonra beyefendi ile temas kurarken İdris Hamza diye arayacaksınız. Zaten kamuoyunda da İdris Hamza adı Necip Evlice'den daha yaygındır. Doğru mudur?*

N. EVLİCE: Doğrudur efendim...

N. PAKDİL: Bakın her sözüme tasdik alıyorum. Ben havaya konuşmuyorum arkadaşlar. Kod adı vermek kolay değildir. Bakın şimdi Ali Mithat İnan da Nuri Abi bana da bir kod adı verin diye içinden geçiriyorsa, onu da denememiz gerekir. Ondan sonra kod adı veririz. Biz kolay kolay kod adı vermeyiz.

N. EVLİCE: *Efendim biraz önce bu cömertlikten konu açılmışken Akif abiyle Üstad'tan bir para isteme hikâyeniz var onu anlatır mısınız?*

N. PAKDİL: Akif İnan da Üstad da nur içinde yatsın. İstanbul'dayız ve ikimiz de o sıralarda olağanüstü parasızız. Üstad'ın Büyük Doğu Yayınevi Sultanahmet'te. İstanbul'u bilenler bilir, Sultanahmet Camii'nin önünden uzun bir sokak geçer, o köşede bir yerdedi. Biz dedik ki Akif bu parasızlığı nasıl giderebiliriz? Üstad, dedi Akif bana da 'üstad' derdi. Üstad, geçiyor oradan, dedi. Ben gidip ondan para isteyeceğim, dedi. İşte, dedim evet. Ben saklandım. Akif vardı Üstad'ın yanına. Üstad dedi biz Nuri abiyle İstanbul'dayız, parasızız, bize para lazım dedi. Üstad şöyle bir hayret etti. Üstad genelde para vermekten pek hoşlanmayan ama aldığıı vermeyen, verdiğini de almayan bir şahsiyetti. Doğ-

ru mu söylüyorsun, dedi parasız olduğunuzu? Evet, dedi Akif, vallahi parasızız Üstad, dedi. Üstad cüzdandan kullandı, çıkardı cüzdandan, içinden bir tomar para verdi, Üstad Necip Fazıl yürüdü gitti, Akif benden tarafa geldi. Parayı bölüştük. Tabii ben fazlasını aldım...

H. YILDIRIM: *Efendim, bugünün gençliğine tavsiyeleriniz varsa bize bu tavsiyelerinizi belirtir misiniz?*

N. PAKDİL: Bugünün gençlerine her şeyden önce iyi derecede bir yabancı dil öğrenmelerini tavsiye ediyorum. İyi derecede bir yabancı dil öğrenilmeden hiçbir ciddi öğrenci ve Müslüman olunamaz. Çünkü çok donanımlı insanlar olmuyoruz. Peygamber efendimizin de emirleri hadis-i şerifleri vardır. Her milletin lisanını öğrenmeye çalışınız buyurur. Mutlaka bir yabancı dil öğrenmeye çaba göstermelisiniz. Maalesef hiç birimiz Robert Koleji'nde, Galatasaray Lisesi'nde okumadık. Ama kurslara giderek, para vererek, dizimizi çökerek, yontta yontta zorla dil öğrendik. Dil öğrenmeden hiçbir şey olmaz. Benim öğrenciliğimde popüler olan entelektüel dil Fransızcaydı. Ben Fransızca biliyorum. Ama siz İngilizce öğrenmeyi tercih etmelisiniz. Bugün İngilizce daha önde gelen bir dil. Mutlaka bir dil öğrenmelisiniz. Tabii en başta mümkün olursa ana dilimiz Arapçayı öğrenmek gerekir. Çünkü her Müslümanın ana dili mutlaka ve mutlaka ulu önder Hz. Muhammed'in dili olan Arapça olmalıdır.

H. YILDIRIM: *Gençlere okumayla ilgili de mutlaka önerileriniz olacaktır efendim.*

N. PAKDİL: Arkadaşlardan özellikle hanım arkadaşlardan ricam şudur. Her gün butiklere gitmeyi zevk biliriz. Butiklere gitmeyen, her hafta birkaç butik gezmeyen hanım arkadaş var mıdır? Sanıyorum yoktur. Butiklere gittiğimiz kadar da kitapçılara gitmeye çalışacağız. Kitapçılardan yeni kitapların kokusunu almaya çalışacağız mutlaka buna özen göstereceğiz.

H. YILDIRIM: *Efendim, TRT'de bir dizi yapılıyor 'Yedi Güzel Adam' diye. Dizi mutlaka 'Yedi Güzel Adam'ın isimlerinin eskâr-ı umumiye tarafından bilinmesine vesile oldu. Siz diziyi nasıl karşılıyorsunuz? Seyrettiniz mi daha doğrusu?*

N. PAKDİL: Efendim maalesef diziyi izlemek mümkün olmuyor. Çünkü her Cuma günü bir yerde seyahatte oluyoruz. Fakat sevgili arkadaşımız bize bunun kasetlerini getirecek, Atif Bedir, seyredeceğiz. Yedi Güzel Adam, başlangıçta rahmetli Erdem Bayazıt ağırlıklı çekildi. Sonra senarist değişti yeni senaristle tanıştık. Ya, bu Yedi Güzel Adam'ın abisi Nuri Pakdil'dir. Dizi Nuri Pakdil ağırlıklı olması gerekir, dedik. Yavaş yavaş Nuri Pakdil ağırlıklı çekilmeye başladı. Git gide daha iyi olacağını zannediyorum ve hala çekimler devam ediyor. Dizi de beni oynayan Kemal Uçar'ı çok beğeniyorum ve seviyorum. Benim aziz dostumdur. Zaten kendisi de çok büyük onur duyduğunu ve bu onuru heyecana çevirdiğini söylüyor. Dizinin çok büyük bir faydası oldu bizim için,

bizim adımızı duymayanlar dizi vesilesiyle bizi öğrenmeye çalıştılar ve bizim kitapların satışlarının artması da bu dizi sayesinde oldu. Kim bu Nuri Pakdil demeye başladılar ve bizim kitaplara ilgi arttı. Türkiye'nin her yerinde kitaplarımız isteniyor.

İçinizde benim kırk bir kitabımı okuyan var mı arkadaşlar el kaldırsın? Bu çok üzüntü verici... Bir tek arkadaş çıktı. Mesela Ali Mithat İnan'ın bile benim kırk bir kitabımı aldığını zannetmiyorum ve esef ediyorum. Ali Mithat İnan sadece kendisine alması yetinmemeli, saygıdeğer eşi Oya Hanım'a da ayrıca almalı. Yemek yerken aynı kaşıkla mı yiyoruz Ali Mithat İnan. Hepinizi sevgiyle bir kez daha selamlıyorum.

■ Mehmet Akif İnan, ilk gençlik çağlarından itibaren, daha sonra 'Yedi Güzel Adam' olarak isimlendirilecek arkadaşlarıyla birlikte, 'Hamle' dergisi ile başlayan 'Büyük Doğu', 'Diriliş', 'Edebiyat' ve 'Mavera' dergileri etrafında devam eden çizgisinde inandığı değerler doğrultusunda şiirleri, yazıları ve konferanslarıyla 'İyiliği emretme, kötülükten sakındırma' yükümlülüğünü yerine getirme kaygısı içerisinde oluşmuştur.

Mehmet Akif İnan'ın sendikacılığı da edebiyat, kültür ve sanat adamlığını şekillendiren güçlü referanslara dayanır. Sendikacı Mehmet Akif İnan, inanmışlık ve adanmışlığın yerli, bin yıllık medeniyet kodlarıyla şekillenmiş değerlerle mücehhez bir liderliğe nasıl dönüştürüleceğinin timsalini ortaya koymuştur.

Zor zamanlarda öne düşmesi, riskler üstlenmesi, maddi ve manevi fedakârlıklar ortaya koyması, kuruluşu aşamasında elli iki yıllık sosyal sermayesini Eğitim-Bir-Sen ve Memur-Sen'in hamuruna katması, bugün Mehmet Akif İnan'ın sendika başlığı altında da gönüllürde derin izler bırakmasını sağlamıştır.

EĞİTİM-BİR-SEN GENEL MERKEZİ

Oğuzlar Mahallesi Av. Özdemir Özok Sokak No: 5 Balgat/ANKARA

Tel: (0312) 231 23 06 - Faks: (0312) 230 65 28

www.egitimbirsen.org.tr

e-posta: egitimbirsen@egitimbirsen.org.tr